

ANKARA
HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Medenî Usûl Hukukunda İsticvap

Yüksek Lisans Tezi

Eren Karataş

Özel Hukuk Anabilim Dalı

Medenî Usûl ve İcra İflâs Hukuku Programı

Ankara, 2025

MEDENÎ USÛL HUKUKUNDA İSTİCVAP

Eren KARATAŞ

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Zeynep BAHADIR

Tez Jürisi

Dr. Öğr. Üyesi Sümeyye Hilal ÜÇÜNCÜ

Dr. Öğr. Üyesi Zeynep BAHADIR

Dr. Öğr. Üyesi Nurullah BAL

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI

MEDENÎ USÛL VE İCRA İFLÂS HUKUKU PROGRAMI

Ankara - 2025

ETİK BEYAN

Bu tezi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Tez ve Proje Yazım Kılavuzuna uygun olarak hazırladığımı; tezin tamamında akademik kurallara ve etik ilkelere uyduğumu ifade ederim. Yararlandığım eserlerin tamamını metin içinde referanslandığımı ve kaynakçada kılavuzda tanımlanan şekilde yer verdiğimi, haricindeki ifadelerin bana ait olduğunu, herhangi bir kaynaktan kopyalama yapmadığımı ya da yapay zekâ aracılığı ile üretilmiş ifadelere metinde yer vermediğimi beyan ederim. Herhangi bir zamanda bu beyanıma uygun olmayan bir durumun tespit edilmesi halinde, aleyhime doğacak bütün hak kayıpları dahil tüm hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

(Eren KARATAŞ)

(17.07.2025)

ONAY

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Özel Hukuk Anabilim Dalı, Medenî Usûl ve İcra İflâs Hukuku Programı Yüksek Lisans öğrencisi Eren KARATAŞ tarafından hazırlanan MEDENÎ USÛL HUKUKUNDA İSTİCVAP başlıklı tez çalışması 17/07/2025 tarih ve 11.00 saatinde yapılan tez savunma sınavında aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ / ~~OY ÇOKLUĞU~~ ile YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak KABUL edilmiştir.

	Kabul	Ret
Başkan (Dr. Öğr. Üyesi Sümeyye Hilal ÜÇÜNCÜ) (Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi)	☒	☐
Üye (Dr. Öğr. Üyesi Zeynep BAHADIR): (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi)	☒	☐
Üye (Dr. Öğr. Üyesi Nurullah BAL): (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi)	☒	☐

MEDENÎ USÛL HUKUKUNDA İSTİCVAP

Eren KARATAŞ

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Zeynep BAHADIR
T.C. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Özel Hukuk Ana Bilim Dalı, Medenî Usûl ve İcra İflâs Hukuku Programı
2025, Ankara

ÖZET

Bir davada taraflar, haklılıkları konusunda hâkimi ikna etmek için ispat faaliyetinde bulunmaktadır. Bu faaliyet kapsamında lehlerine karar verilmesini sağlamak amacıyla taraflar her türlü vasıtaya doğal olarak başvurmak istemektedir. Aynı gerekçelerle bazı zamanlar taraf açıklamaları da ispat faaliyeti kapsamında gündeme gelmektedir. Zira uyuşmazlık konusu vakıalar hakkında en detaylı bilgi çoğunlukla yine tarafların kendisinde bulunmaktadır. Buna karşın bir yargılamada taraflar uyuşmazlığın en şüpheli tanıkları olarak kabul edildiğinden beyanlarına karşı haklı bir güvensizlik duyulmaktadır. Nitekim verilen nihai hüküm neticesinde menfaati doğrudan etkileyecek olan tarafın yalan ya da yanıltıcı bilgiler vermesi ihtimali de oldukça fazladır. Ancak sadece bu özelliği nedeniyle taraf açıklamalarını yargılamanın tamamen dışına çıkarmak önemli bir ispat alternatifini elinin tersiyle itmek anlamına gelmektedir. Ayrıca taraf beyanlarına hiçbir şekilde itibar edilmemesi, yargılamanın maddi gerçeğe ulaşma ve adaletin tecellisini sağlama amaçlarına aykırılık teşkil etmektedir. Taraf açıklamalarının ispat faaliyeti kapsamına dahil edilmesi gerektiğinde ise isticvap müessesesi önemli bir seçenek olarak karşımıza çıkmaktadır. Nitekim tarafın sorgulanması suretiyle hâkim, vakıayı en iyi bilen kişilerden doğrudan bilgi ve kanaat edinme imkânına sahip olmaktadır. İsticvap sırasında tarafın ikrarda bulunması hâlinde ise uyuşmazlık konusu vakıa çekişmeli olmaktan çıkacağı için aynı vakıanın tekrar ispatı gerekmemektedir. Nihayet isticvap bir usûl işlemi olarak müphem ve çelişkili hususların aydınlatılmasına ve ispat faaliyetinin neticelendirilmesine katkı sağlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: İsticvap, Taraf Sorgusu, İkrar, Taraf Beyanı, İspat

INTERROGATION IN CIVIL PROCEDURE LAW

Eren KARATAŞ

Master's Thesis

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Zeynep BAHADIR

Ankara Hacı Bayram Veli University, Institute of Graduate Programs

**Department of Private Law, Civil Procedure and Enforcement and Bankruptcy Law Program
2025, Ankara**

ABSTRACT

In a litigation process, the parties have to substantiate their claims to convince the judge about the merit of their claims. For this purpose, the parties may resort to any proof to obtain a ruling in favour of them. In the same way, the statements of the parties may be used to prove the case as well. This is because, in most cases, the parties themselves constitute the primary source of information regarding the disputed facts. Nevertheless, the statements of the parties are justifiably regarded as unreliable sources of information considering that they are the most suspicious witness statements. Furthermore, the parties may provide false or misleading statements to influence the outcome of the case. However, disregarding the statements of the parties in the judgement just because of this reason would result in disregarding a significant means of evidence. In addition, fully rejecting the statements of the parties contradicts with the purposes of the judgement to find the material fact and to ensure the realization of justice. At this point, the interrogation comes into play as an important option to include the statements of the parties in the process of substantiating claims. By questioning a party, the judge has the opportunity to directly learn from, and form an opinion about, those who are most knowledgeable about the facts. If a party confesses during the questioning, the fact will become undisputed and the same fact will not need to be proven again. Ultimately, as a procedural mechanism, Interrogation facilitates the clarification of uncertain and conflicting issues and supports the finalization of the evidentiary process.

Keywords: Interrogation, Questioning of the Parties, Confession, Statement of the Parties, Proof

TEŞEKKÜR

Tez çalışması boyunca yardım ve yönlendirmelerinden dolayı tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Zeynep BAHADIR'a, tez savunmamda jüri üyesi olarak yer alan ve değerli katkılarını esirgemeyen Dr. Öğr. Üyesi Sümeyye Hilal ÜÇÜNCÜ ve Dr. Öğr. Üyesi Nurullah BAL'a ve yüksek lisans eğitim süresince ders aldığım tüm hocalarıma teşekkürü borç bilirim.

Yüksek lisans eğitim sürecimde ve hayatımın her anında maddi ve manevi katkıları, sabır ve anlayışlarıyla yanımda olan aileme teşekkür ederim.

Tez sürecimde büyük desteği bulunan başta Utku Can ÜNALACAK olmak üzere tüm arkadaşlarıma çok teşekkür ederim. Ayrıca yüksek lisans eğitiminin başından beri birlikte yol yürüdüğümüz canım dönem arkadaşım Zeynepgül BARAN'a teşekkürü borç bilirim. Son olarak varlığı ve dostluğuyla bana güç veren, tez sürecimde de katkılarını esirgemeyen kıymetlim, canım kuzenim Gamze BALCA KARATAŞ'a bilhassa teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

Özet	iv
Abstract	v
Teşekkür	vi
İçindekiler	iv
Kısaltmalar Dizini	iv
1. GİRİŞ	1
2. İSPAT VE İSTİCVAP	5
2.1. İspat ve Tarafların Doğruyu Söyleme Yükümlülüğü	5
2.1.1. Genel Olarak İspat ve Deliller	5
2.1.2. Medenî Usûl Hukukunun Amacı Bağlamında Tarafların Doğruyu Söyleme Yükümlülüğü	15
2.2. İsticvap Kavramı	18
2.2.1. İsticvabın Tanımı	18
2.2.2. İsticvabın Amacı	20
2.2.3. İsticvabın Konusu	23
2.2.4. İsticvabın Hukukî Niteliği	29
2.2.5. İsticvaba İlişkin Kanuni Düzenleme	35
2.3. İsticvabın Benzer Hukukî Müesseselerle Karşılaştırılması	36
2.3.1. Tarafların Dinlenmesi ile Karşılaştırılması	36
2.3.2. Yemin ile Karşılaştırılması	41
2.3.3. Tanık ile Karşılaştırılması	48
2.3.4. İkrar ile Karşılaştırılması	53
3. İSTİCVAP USÛLÜ	59
3.1. İsticvabı Talep Edebilecek Kişiler	59
3.2. İsticvaba Başvurulması	64
3.2.1. Tarafların Talebi Üzerine İsticvaba Başvurulması	64
3.2.2. Hâkimin İsticvaba Re'sen Başvurması	70
3.3. İsticvap Olunacak Kişiler	72
3.3.1. Genel Olarak	72
3.3.2. Gerçek Kişilerin İsticvabı	73

3.3.3. Tüzel Kişilerin İsticvabı.....	84
3.3.4. Tüzel Kişiliği Olmayanların İsticvabı.....	90
3.3.5. Dava Arkadaşlığında İsticvap	95
3.3.6. Davaya Müdahalede İsticvap	98
3.4. İsticvap Kararı.....	100
3.5. İsticvaba Çağrı	104
3.6. İsticvap Yeri	108
3.7. Tarafın Sorgusu	113
3.8. İsticvap Tutanağı.....	119
4. İSTİCVABIN DEĞERLENDİRİLMESİ VE İSTİCVABA İLİŞKİN ÖZEL DURUMLAR.....	123
4.1. İsticvabın Hâkim Tarafından Değerlendirilmesi.....	123
4.1.1. Tarafın İsticvap Edilmesi	123
4.1.2. Tarafın İsticvap Duruşmasına Gelmemesi	133
4.1.3. Tarafın İsticvap Duruşmasına Gelmesine Rağmen Kendisine Sorulan Sorulara Cevap Vermemesi	138
4.1.4. Tarafın İsticvaptan Çekinme Hakkını Kullanması.....	139
4.2. Kanun Yolunda İsticvap	146
4.3. İsticvaba İlişkin Özel Durumlar.....	152
4.3.1. Sahtelik İncelemesi	152
4.3.2. Tarafın Belgeyi İbraz Mecburiyetine Uymaması.....	153
4.3.3. Kambyo Senedine Dayalı Menfi Tespit Davaları	157
4.3.4. İşçi-İşveren Uyuşmazlıklarında İsticvap.....	161
5. SONUÇ.....	165
Extended Abstract	173
Kaynaklar	177
Özgeçmiş.....	189

KISALTMALAR DİZİNİ

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar, açıklamalarıyla birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar	Açıklamalar
Aşa./aşa.	Aşağıda
AVK	1136 sayılı Avukatlık Kanunu
A.Y.	2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası
BAM	Bölge Adliye Mahkemesi
bkz	Bakınız
BM	Birleşmiş Milletler
CBK	Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi
CMK	5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu
E.	Esas
E.T	Erişim Tarihi
H.D.	Hukuk Dairesi
HMK	6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu
HUMK	1086 sayılı Hukuk Usûlü Muhakemeleri Kanunu
İİK	2004 sayılı İcra ve İflâs Kanunu
K.	Karar
KHK	Kanun Hükmünde Kararname
Karş./karş.	Karşılaştırmamız
MÖHUK	5718 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usûl Hukuku Hakkında Kanun

Örn/örn	Örnek/Örneğin
Prof. Dr.	Profesör Doktor
R.G	Resmî Gazete
S.	Sayı/Sayılı
SEGBİS	Ses ve Görüntü Bilişim Sistemi
Ses ve Görüntü Yön.	Hukuk Muhakemelerinde Ses ve Görüntü Nakledilmesi Yoluyla Duruşma İcrası Hakkında Yönetmelik
T.	Tarih
TBK	6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu
Teb. K.	7201 sayılı Tebligat Kanunu
TMK	4721 sayılı Türk Medenî Kanunu
TTK	6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu
UYAP	Ulusal Yargı Ağı Projesi
Vak. Kan.	5737 sayılı Vakıflar Kanunu
vb.	ve benzeri
vd.	ve devamı
YHGK	Yargıtay Hukuk Genel Kurulu
YİBBGK	Yargıtay İçtihadı Birleştirme Büyük Genel Kurulu
Yuk./yuk.	Yukarıda

1. GİRİŞ

Yargılama neticesinde menfaatleri olumlu ya da olumsuz etkilenecek olan taraflar, talepleri doğrultusunda karar verilmesi amacıyla ispat faaliyetinde bulunmaktadır. Özellikle taraflarca getirilme ilkesinin uygulandığı davalarda bu durum daha belirgindir. Zira taraflarca getirilme ilkesine tâbi davalarda kural olarak dava malzemesi davanın taraflarınca mahkemeye sunulduğundan taraflar yoğun şekilde ispat çabası içindedir. Bu kapsamda taraflar lehlerine olabilecek her türlü ispat vasıtasından haklı olarak faydalanmak istemektedir. Buna karşın kimi zaman tarafların elinde iddia ya da savunmalarını destekleyecek delil veya diğer ispat vasıtaları bulunmayabilir. Böyle durumlarda tarafların üçüncü kişilerden ya da bizzat karşı taraftan ispat faaliyetini neticelendiren bilgi ve belgeleri edinme ihtiyacı doğabilir.

Yargılama bakımından üçüncü kişi olan kimselere “*delil olarak dayanmak*” görece kolaydır. Zira gerek tanıklık (HMK md. 240-265) gerekse ibraz mecburiyeti (HMK md. 221) hükümleri doğrultusunda menfaati etkilenmeyen üçüncü kişiden rahatlıkla delil elde edilebilir. Ancak davada ispat amacı olan tarafın karşı taraftan kendi aleyhine olacak şekilde hareket etmesini beklemesi beyhude bir çabadır. Zira yargılama neticesinde davayı kaybetme riski olan karşı taraf, aleyhine delil teşkil eden bilgi ve belgeleri doğal olarak mahkemeye vermek istemez. Böyle bir durum ortaya çıktığında HMK md. 219-220 hükümleri kapsamında taraftan dava dosyasına belge delillerini ibraz etmesini istemek mümkündür. Buna karşın somut olayın özelliğine göre belge delilinin hiç olmadığı ya da belgelerin ibrazının sağlanamadığı veya ilgili delillerin ispat açısından yetersiz kaldığı hâllerde bizzat karşı taraftan ispata yarar bilgiler açıklaması istenebilir. Diğer bir deyişle kimi durumlarda uyuşmazlığın çözümü için gerekli bilgiler bizzat karşı tarafın beyanlarında saklı olduğundan kendisinin mahkemede dinlenmesi talep edilebilir.

Kural olarak uyuşmazlık hakkında taraftan alınması beklenen bilgilerin bir ihtilafi neticelendirmesi yalnızca ikrarın hukukî sonuç doğurmasıyla mümkündür. Ancak taraf ikrarı, yargılamalarda her zaman kendiliğinden ortaya çıkmaz. Bu sebeple yargılama devam ederken taraflar, sürekli karşı tarafı ikrara zorlayacak araç ve yöntemlerin arayışı içindedir. Tam da bu noktada medenî yargılamada tarafların sorgulaması usûlü olan isticvap müessesesi önemli bir seçenek olarak karşımıza çıkmaktadır. Zira taraf, isticvap sayesinde sorgulanarak belirli bir usûl dahilinde sıkıştırılabilir, kendisinden bu suretle ikrar elde edilerek ispat faaliyeti sonlandırılabilir. Bunun yanında tarafın sorgulama esnasında sarfettiği ikrar harici beyanları, uyuşmazlığın aydınlatılmasına veya çelişkilerin giderilmesine katkı sağlayabilir. Diğer taraftan Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun 144’üncü maddesi uyarınca tarafların dinlenmesi söz

konusu olduğunda da benzer sonuçların elde edilmesi mümkündür. Ancak bu durum isticvap (HMK md. 169-175) ile tarafların dinlenmesinin (HMK md. 144) aynı ya da benzer hukukî kurumlar olduğunu göstermez. Nitekim HMK'nın 144'üncü maddesindeki düzenleme tarafların hukukî dinlenilme hakkının bir gereği olarak Kanun'da yer almaktadır. Buna karşın isticvap tarafların ya da mahkemenin re'sen ispat faaliyeti kapsamında başvurdukları bir müessese olarak medenî yargıda yer almaktadır.

Çalışmamız, hukukumuzda taraf beyanlarının isticvap vasıtasıyla ispat faaliyeti kapsamında değerlendirilme yollarını tartışmayı ve uygulayıcılara yol göstererek bu konuda farkındalık yaratmayı amaçlamaktadır. Ayrıca isticvap konusunda literatürde güncel tarihli monografik çalışmaların sayısının oldukça az olması ve Yargıtay dairelerinin isticvabı konu alan kararlarının genellikle isticvabın genel hükümlerine değiniyor olması, çalışmamızın önemli bir eksikliği gidereceğini göstermektedir. Özellikle uygulayıcılar arasında yeterince bilinmeyen ve bu yönüyle başvurmadan imtina edilen isticvap hakkında öğretici olması ve ispat konusunda sorun yaşayan taraf ve vekillere yol göstermesi bakımından çalışmamızın uygulamada etkili olabileceğini düşünüyoruz.

Asıl olarak hukukumuzdaki güncel isticvap düzenlemesini açıklamayı amaçlayan çalışmamız üç bölümden oluşmaktadır. Çalışmamızın ilk bölümünde isticvap kavramı ve isticvabın hukukî niteliği konusunda genel bilgiler verilmektedir. Ancak müessese hakkında bilgi verilirken isticvabın tarihsel gelişimi ve başka ülke hukuklarındaki isticvap düzenleme örnekleri, çalışmanın kapsamını genişletmemek adına bilinçli bir tercihle dışlanmaktadır. Aynı amaçlarla çalışmamızda eski kanun dönemindeki isticvap düzenlemesinin üzerinde detaylıca durulmamaktadır. Bu hususta isticvabın ispata yönelik amacına dikkat çekmek hedefiyle öncelikle ispat ve delil konuları genel hatlarıyla ele alınmakta olup; aynı başlık altında tarafların doğruyu söyleme yükümlülüğünün ispata etkisi anlatılmaktadır. Bölümün devamında isticvap kavramı, isticvabın hukukî niteliği, isticvabın konusu ve amacı ile isticvabın benzer hukukî müesseselerle ortak ve farklı yönleri açıklanmaktadır.

Çalışmanın ikinci bölümde isticvap usûlü hakkındaki özel durumlar anlatılmaktadır. Özellikle isticvap olunacak kişilerin belirlenmesi bakımından ortaya çıkan belirsizliklerin giderilmesi hedeflendiğinden bu konu detaylıca incelenmektedir. Yine bu bölümde isticvap talep edebilecek kişiler ile mahkeme tarafından re'sen isticvaba başvurulması hususları açıklanarak çalışmamıza devam edilmektedir. Bölümün devamında isticvap kararı, karar üzerine tarafların isticvap edilmek maksadıyla mahkemeye çağırılması ve isticvabın

gerçekleştirileceği yer hakkında bilgi verilmektedir. Son olarak bölüm, tarafların sorgulanma usûlüne ve isticvap tutanağına ilişkin konulara değinilerek tamamlanmaktadır.

Tezin son bölümünde ise isticvabın mahkeme tarafından değlendirilmesi ve isticvaba ilişkin birtakım özel durumlar hakkında bilgi verilmektedir. Bu kapsamda isticvap kararı neticesinde tarafın sergileyebileceği davranış ihtimallerine göre isticvabın hukukî sonuçlarının hâkim tarafından nasıl değlendirileceği ve hâkimin bu hususta verebileceği kararlar tartışılmaktadır. Bölümün devamında bütünlük sağlaması adına kanun yolu aşamasında isticvabın gerçekleşme hâlleri üzerinde durulmaktadır. Son olarak bu bölümde, uygulamada isticvaba ilişkin özel durum yaratan kimi dava ve usûller hakkında öneri ve değlendirmelerimiz yer almaktadır. Nihayet çalışmamız isticvaba ilişkin değlendirme, yorum ve önerilerimizin bulunduğu sonuç bölümüyle neticelenmektedir.

2. İSPAT VE İSTİCVAP

2.1. İspat ve Tarafların Doğruyu Söyleme Yükümlülüğü

2.1.1. Genel Olarak İspat ve Deliller

2.1.1.1. İspat Faaliyeti

Yargılama faaliyeti, iddia ve savunmaların temelini oluşturan vakıaların¹; talep sonucunu karşılaması beklenen “*hukuk normunun soyut unsurlarını*” taşıyıp taşımadığını belirleme etkinliğidir². Hukuk kurallarının tatbik edilebilmesi, öncelikle kendisine hukukî sonuç bağlanan menfi veya müspet vakıaların gerçekleşmesiyle mümkündür³. Söz konusu vakıaların taraflarca çekişmeli olduğu durumlarda ilgili talep hakkında karar verilebilmesi için bu vakıaların vuku bulup bulmadığına yönelik hâkimde bir kanaat oluşması gerekmektedir⁴. İstisnai durumlar hariç olmak üzere hâkimde bu yönde bir kanaat oluşabilmesi ancak talep ya da savunmaların dayanağı olan vakıalar hakkında ispat faaliyeti gerçekleştirilmesiyle mümkündür⁵. Özel hukukta kural olarak bir olaya bağlanan hukukî sonucun, belirli bir hukuk kuralının şartlarını taşıyıp taşımadığını hâkim re’sen araştıramaz⁶. Bu nedenle bir davada taraflar, hâkimin kendi haklılıkları konusunda ikna olması ve lehlerine karar vermesi için ispat etkinliğinde bulunmaktadır⁷.

İspat, genel olarak bir iddianın doğru olup olmadığı hususunda muhatabı inandırma çaba ve faaliyeti olarak tanımlanabilmektedir⁸. Hukukî anlamda ispat ise davadaki talep sonucunun ve bu talebe karşı yapılan savunmanın dayanağı olan vakıaların doğru olup olmadığı yönünde

¹ Vakıa (Olay); geçmişte olmuş ya da hâlihazırda devam eden, kişinin iç dünyasına veya dış dünyaya ilişkin mekân ve zaman bakımından belirli durum ve süreçlerdir. (Pekcanitez, H. /Atalay, O. /Özekes, M. (2024). *Medenî Usûl Hukuku Ders Kitabı*, İstanbul, 313; Tercan, E. (2001). *Medenî Usûl Hukukunda Tarafların İsticvabı*, Ankara, 115); Vakıa konusunda ayrıntı bilgi için bkz: Göksu, M. (2009). “*Hukuk Yargılamasında Vakıa ve Hukuk*”, *Halûk Konuralp Anısına Armağan*, Ankara, 323-350).

² Alangoya, H. Y. /Yıldırım, M. K. /Deren Yıldırım, N. (2009). *Medenî Usûl Hukuku Esasları*, İstanbul, 293.

³ Bulut, H. (2022). *Doktrin ve Yargıtay İçtihatları Işığında Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi*, Cilt II, Ankara, 1670; Tercan, 2001, 51.

⁴ Alangoya /Yıldırım /Deren Yıldırım, 2009, 293.

⁵ Atalay, O. (2017). *Medenî Usûl Hukuku (Pekcanitez Usûl)*, Cilt II, İstanbul, 1587-1588.

⁶ Tercan, 2001, 51.

⁷ Yılmaz, E. (2021). *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi*, Cilt III, Ankara, 3495; Tercan, İ. (2024). *Uygulamacılar için Medenî Usûl Hukuku El Kitabı*, Ankara, 693.

⁸ Arslan, R. /Yılmaz, E. /Taşpınar Ayvaz, S. /Hanağası E. (2024). *Medenî Usûl Hukuku*, Ankara, 417; Görgün, L. Ş. /Börü, L. /Toraman, B. /Kodakoğlu, M. (2024). *Medenî Usûl Hukuku*, Ankara, 483; Börü, L. (2016). *Medenî Usûl Hukukunda İddia ve Somutlaştırma Yükü*, Ankara, 25; Pekcanitez /Atalay /Özekes, 2024, 338; Postacıoğlu, İ. E. /Altay, S. (2015). *Medenî Usûl Hukuku Dersleri*, İstanbul, 558; Atalay, 2017, 1585.

hâkimde kanaat uyandırma amacıyla yapılan inandırma faaliyetidir⁹. İspat faaliyetindeki temel amaç, davadan önce hâkimin bilgisi dışında gerçekleşen bir vakıanın varlığı ya da yokluğu hususunda yargılama sırasında hâkimde inanç oluşturulmasıdır¹⁰. Davacı taraf, iddiasını dayandırdığı olayların; davalı taraf ise savunmasına dayanak gösterdiği olayların vuku bulunduğunu veya karşı tarafın dayandığı olayların vuku bulmadığını ispat etmek suretiyle davayı kazanıp ya da kaybetmektedir¹¹. Zira vakıaların gerçekleşip gerçekleşmediği hususunda iç dünyasında kanaate varan hâkim mutlak suretle iddia veya savunmalar doğrultusunda hüküm kurmak zorundadır¹². İspat faaliyeti ile taraflar, ihtilaflı olayı hâkimin gözünde yeniden canlandırarak lehlerine karar verme ihtimalini artırmayı amaçlamaktadır¹³.

İspat hakkı¹⁴ yargılamanın zorunlu unsurlarından biridir¹⁵. İspat hakkı, hukukî bir neticenin kendi lehine doğduğunu ileri süren bir kimseye vakıalarının doğruluğunu ispatlayabilme olanağı tanımaktadır¹⁶. Öte yandan ispat hakkı, temel bir hak olarak hukukî dinlenilme hakkının¹⁷ medenî yargılama hukukundaki görünümüdür¹⁸. Nitekim Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda¹⁹ da (HMK) ispat hakkı güvence altına alınmıştır. Kanun'un 189/1'inci maddesine göre “*taraflar, kanunda belirtilen süre ve usûle uygun olarak ispat hakkına sahiptir.*” Bu bağlamda ispat hakkını, tarafların dayandıkları vakıaların doğru olup olmadığı hususunda hâkimi inandırabilmek için kanuni sınırlar içinde delilleri sunma ve

⁹ Kuru, B. (2001). *Hukuk Muhakemeleri Usûlü*, Cilt II, İstanbul, 1966; Atalı, M. /Ermenek, İ. /Erdoğan, E. (2024). *Medenî Usûl Hukuku*, Ankara, 489; Albayrak, H. (2013). *Medenî Usûl ve İcra İflâs Hukukunda Yaklaşık İspat*, Ankara, 27; Kuru, B. /Aydın, B. (2024). *Medenî Usûl Hukuku El Kitabı*, Cilt I, Ankara, 616; Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 417; Tercan, 2001, 51; Pekcanitez /Atalay /Özekes, 2024, 338; Alangoya /Yıldırım /Deren Yıldırım, 2009, 293; Atalay, 2017, 1585; Börü, 2016, 25; YİBBGK 2015/2 E. 2017/1 K. 03.03.2017 T., <https://www.legalbank.net/arama/mahkeme-kararlari>, E.T: 25.12.2024.

¹⁰ Pekcanitez /Atalay /Özekes, 2024, 338; Bulut, 2022, 1633.

¹¹ Kuru (*Cilt II*), 2001, 1966; Pekcanitez /Atalay /Özekes, 2024, 339; Kuru /Aydın, 2024, 616; Budak, A. C. /Karaaslan, V. (2021). *Medenî Usûl Hukuku*, İstanbul, 251.

¹² Muşul, T. (2012). *Medenî Usûl Hukuku*, Ankara, 319; Atalı /Ermenek /Erdoğan, 2024, 489; Atalay, 2017, 1587; Alangoya /Yıldırım /Deren Yıldırım, 2009, 293.

¹³ Atalay, 2017, 1587.

¹⁴ Konu hakkında detaylı bilgi için bkz: Bolayır, N. (2014). “*Medenî Usûl Hukukunda İspat Hakkı ve İspat Hakkının Sınırları*”, *Ejder Yılmaz'a Armağan*, Cilt I, Ankara, 555-585; Çiftçi, P. (2018). *Medenî Yargılama Hukukunda İspat Hakkı ve Sınırları*, Ankara.

¹⁵ Atalay, 2017, 1588.

¹⁶ Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 420.

¹⁷ Hukukî dinlenilme hakkı hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: Özekes, M. (2003). *Medenî Usûl Hukukunda Hukukî Dinlenilme Hakkı*, Ankara.

¹⁸ Tanrıver, S. (2024). *Medenî Usûl Hukuku*, Cilt I, Ankara, 841-842; Toraman, B. (2014). “*Medenî Usûl Hukukunda İspat Hakkına Dair Bazı Tespit ve Değerlendirmeler*”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 16(Özel Sayı), 1491; Ermenek, İ. (2022). “*Tahkimde Hukukî Dinlenilme Hakkının Korunması*”, *Tahkimde Güncel Sorunlar (I-IV)*, İstanbul, 40; Atalı /Ermenek /Erdoğan, 2024, 489; Görgün /Börü /Toraman /Kodakoğlu, 2024, 483; Bolayır (*İspat*), 2014, 557; Kuru /Aydın, 2024, 617; Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 421; Börü, 2016, 26.

¹⁹ R.G: 04.02.2011 T. 27836 S.

delillerin toplanmasını isteyebilme hakkı olarak tanımlanmak mümkündür²⁰. İspat hakkının kullanılabilmesi bakımından tanımda yer alan “*kanuni sınırlar*” ifadesi son derece önemlidir. Zira kanuna aykırı şekilde elde edilen deliller, ispat hakkının bir parçası olmadığından bir vakıanın ispatı bakımından dikkate alınamaz²¹. İspat hakkı kapsamında taraflara; iddia ve savunmada bulunma, delillerini karşılıklı olarak sunma, deliller üzerinde değerlendirme ve itirazda bulunma, asıl ispat²², karşı ispat²³ ve aksini ispat²⁴ imkânlarının tanınması zaruridir²⁵. Ayrıca dava dosyasına ve delillere erişim hakkı ile bunlardan örnek alma ve delillere karşı açıklamada bulunabilme imkânları da ispat hakkının tamamlayıcı unsurlarıdır²⁶. Söz konusu unsurlardan herhangi birinin eksik olması, tarafların adil yargılanma hakkının ihlali anlamına gelmektedir.

2.1.1.2. İspatın Konusu

İspatın konusunu, tarafların iddia ve savunmalarının temelini oluşturan ve davanın sonucunu belirleyici nitelikte olan çekişmeli vakıalar oluşturmaktadır²⁷. Diğer bir anlatımla, taraflarca ileri sürülmeyen veya çekişmeli olmayan hiçbir iddia ya da savunmanın ispatı gerekmez²⁸. Bu kapsamda herkesçe bilindiği kabul edilen veya taraflarca ikrar edilmiş olan olayların çekişmeli sayılması mümkün olmadığından ispatı da gerekmemektedir²⁹. Geçmişteki olayların ispatın konusunu oluşturduğu hususunda herhangi bir şüphe bulunmamakla birlikte delillerin ikamesi sırasında ortaya çıkan yeni olaylar da kimi zaman ispatın konusunu

²⁰ Börü, 2016, 25; Tanrıver, 2024, 841; Bolayır (İspat), 2014, 556.

²¹ Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 421; Budak /Karaaslan, 2021, 270; Görgün /Börü /Toraman /Kodakoğlu, 2024, 511.

²² Asıl ispat: “İspat yükü altında olan tarafın hakkını dayandırdığı maddi vakıayı ispat etmek amacıyla gerçekleştirmesi gereken ispat faaliyetidir” (Postacioğlu /Altay, 2015, 567; Benzer yönde tanımlar için bkz: Atalay, O. (2001). *Medenî Usûl Hukukunda Menfî Vakıaların İspatı*, İzmir, 5; Albayrak, 2013, 28).

²³ Karşı ispat: “Asıl ispat faaliyeti gerçekleştikten ve hukuk kuralının hukukî olgu unsurunun ispatı bakımından hâkimde geçici bir kanaat yarattıktan sonra bu kanaatin sarsılması veya ortadan kaldırılması için karşı tarafça yapılan ispat faaliyetidir.” (Postacioğlu /Altay, 2015, 567; Benzer yönde tanımlar için bkz: Atalay, 2001, 6; Albayrak, 2013, 28).

²⁴ Aksini ispat: “Asıl ispat konusunu oluşturan maddi olgunun ispat edilmiş sayılmasından (mevcut olan bir karine gereğince kanıtlanmış sayılmasından) sonra bunun aksinin ispatına ilişkin faaliyettir.” (Postacioğlu /Altay, 2015, 568; Benzer yönde tanımlar için bkz: Atalay, 2001, 6; Albayrak, 2013, 28).

²⁵ Tanrıver, 2024, 842; Görgün /Börü /Toraman /Kodakoğlu, 2024, 483-484.

²⁶ Atalay, 2017, 1590; Bolayır (İspat), 2014, 559.

²⁷ Postacioğlu /Altay, 2015, 567; Börü, 2016, 26; Kuru /Aydın, 2024, 617; Tanrıver, 2024, 842-848; Muşul, 2012, 319; Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 419; Görgün /Börü /Toraman /Kodakoğlu, 2024, 484; Pekcanitez /Atalay /Özekes, 2024, 339; Atalı /Ermenek /Erdoğan, 2024, 490-491; Yılmaz (Şerh), 2021, 3495; Budak /Karaaslan, 2021, 251.

²⁸ Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 419; Tanrıver, 2024, 848-849; Atalı /Ermenek /Erdoğan, 2024, 490-491; Bulut, 2022, 1633-1634; Pekcanitez /Atalay /Özekes, 2024, 339.

²⁹ Muşul, 2012, 319; Budak /Karaaslan, 2021, 251; Atalı /Ermenek /Erdoğan, 2024, 494; Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 419-420.

oluşturabilmektedir³⁰. Öte yandan, ileride gerçekleşme ihtimali olan farazi olaylar ise bir kanun maddesinin atfıyla³¹ ispatın kapsamına girebilmektedir³². Buna karşın ispatın konusunu hiçbir zaman hukuk kuralları oluşturmaz³³. Nitekim HMK'nın 33'üncü maddesinde yer alan "*hâkim, Türk hukukunu resen uygular*" düzenlemesi hukuk kuralının ispatının gerekmediğini açıkça ortaya koymaktadır. Yine Milletlerarası Özel Hukuk ve Usûl Hukuku Hakkında Kanun'un³⁴ (MÖHUK) 2'nci maddesinde "*hâkim, Türk kanunlar ihtilâfı kurallarını ve bu kurallara göre yetkili olan yabancı hukuku re'sen uygular*" denilmektedir. Söz konusu düzenlemeye göre uygulanacak yabancı hukukun muhtevasının tespitinde hâkimin taraflardan yardım istemesi mümkünse³⁵ de yabancı hukukun varlığının ispatı taraflardan beklenemez. Dolayısıyla bizzat taraflar yabancı hukuk veya örf ve âdet hukukuna dayanmış olsalar dahi söz konusu hukuk kuralının varlığını ispatlamak durumunda değildir³⁶.

İspatı gereken vakıaların yalnızca müspet vakıalar olması gerekmez, menfî vakıalar da ispatın konusunu oluşturmaktadır³⁷. Ancak çoğu zaman menfî vakıaların ispatını yapmak o kadar da kolay değildir. Bu sebeple menfî vakıaların ispatı, muhtemel sonuçların gerçekleşmediğinin ispatı; nedenin gerçekleşmediğinin ispatı veya menfî vakıanın aksinin mümkün olmadığının ispatı şeklinde gerçekleştirilmektedir³⁸.

2.1.1.3. İspat Yükü

Hukuk yargılamasında iddiaların veya savunmaların ispatsız kalması gerekçesiyle hâkimin karar vermekten kaçması söz konusu olmadığından böyle bir durum ortaya çıktığında kural olarak bir davada kendisinden ispat beklenen tarafın aleyhine karar verilmesi gerekmektedir³⁹. O nedenle ispatı gereken ve taraflarca çekişmeli olduğu kabul edilen vakıaların hangi tarafça ispat edileceği meselesi önemlidir. Mahkeme tarafından çekişmeli

³⁰ Bolayır, N. (2014). *Hukuk Yargılanmasında delillerin toplanmasında tarafların ve Hâkimin Rolü*, İstanbul, 13; Görgün /Börü /Toraman /Kodakoğlu, 2024, 484; Börü, 2016, 26.

³¹ Örn: 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu (TBK) md. 53/3 göre destekten yoksun kalma tazminatı hesaplanırken hak sahiplerinin gelecekte uğrayacağı varsayılan zararlar dikkate alınmaktadır, (Bolayır (*Delil*), 2014, 14).

³² Börü, 2016, 26-27; Bolayır (*Delil*), 2014, 13-14; Görgün /Börü /Toraman /Kodakoğlu, 2024, 484-485.

³³ Tanrıver, 2024, 842; Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 420; Pekcanitez /Atalay /Özekes, 2024, 343; Atalı /Ermenek /Erdoğan, 2024, 493.

³⁴ R.G: 12.12.2007 T. 26728 S.

³⁵ MÖHUK md. 2: (1) *Hâkim, Türk kanunlar ihtilâfı kurallarını ve bu kurallara göre yetkili olan yabancı hukuku re'sen uygular. Hâkim, yetkili yabancı hukukun muhtevasının tespitinde tarafların yardımını isteyebilir.*"

³⁶ Börü, 2016, 27; Atalı /Ermenek /Erdoğan, 2024, 493; Tanrıver, 2024, 842; Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 420.

³⁷ Atalı /Ermenek /Erdoğan, 2024, 492; Tanrıver, 2024, 848; Pekcanitez /Atalay /Özekes, 2024, 342; Bulut, 2022, 1634.

³⁸ Atalı /Ermenek /Erdoğan, 2024, 491-493; Pekcanitez /Atalay /Özekes, 2024, 342-343; Tanrıver, 2024, 848.

³⁹ Pekcanitez /Atalay /Özekes, 2024, 357.

olduğu tespit edilen vakıaların ispatlanması için taraflardan birine yüklenen külfete ispat yükü⁴⁰ denir⁴¹. Başka bir deyişle ispat yükü, iddia konusu vakıanın vuku bulup bulmadığı hususunda mahkemece kanaate varılamaması hâlinde iddiasını ispatlayamayan taraf aleyhine karar verilme riski şeklinde de tanımlanabilir⁴². Dolayısıyla ispat yükü kuralları da hangi vakıaların kim tarafından ispatlanacağını belirleyen kurallar olarak karşımıza çıkmaktadır⁴³.

İspat yükü kendisine düşen taraf bakımından bir zorunluluk ya da yükümlülük olarak görülmemelidir⁴⁴. Bilakis ispat yükü, 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın⁴⁵ 36'ncı maddesinde güvence altına alınan adil yargılanma hakkının unsurlarından biridir⁴⁶. İspat yükünün temel bir hak olmasının sonucu olarak ilgili vakıanın ispat edilememesi hâlinde muhakkak ispatı hususunda karşı taraf ya da mahkemece iddia eden taraf zorlanamaz⁴⁷. Üzerine ispat yükü düşen taraf vakıasını ispatlayamaması hâlinde yalnızca aleyhine karar verilme ya da davayı kaybetme rizikosuna katlanmaktadır⁴⁸. Ancak bu durum dahi ispat yükü üzerine düşen tarafın mutlak suretle davayı kaybedeceği anlamına gelmemektedir⁴⁹. Örneğin ispatsız kalması sebebiyle yok sayılan bir vakıanın varlığına rağmen zamanaşımı nedeniyle davanın kazanılması mümkündür⁵⁰. Bunun gibi tarafların uzlaşamadıkları konu, bir ön sorun veya ara karar verilmesini gerektiren bir talebe ilişkinse talep reddedilse dahi dava yine de kazanılabilir⁵¹.

Bir hakkı kuran, sona erdiren veya değiştiren normlar maddi hukukun konusu olması sebebiyle ispat yükü kuralları da maddi hukukun alanına girmektedir⁵². Zira uyuşmazlık konusu somut olaya soyut hukuk kurallarının uygulanması; maddi vakıaların ispatlanmasına bağlıdır⁵³. Dolayısıyla hangi vakıanın ispat edileceği ve vakıayı ispat etmesi gereken tarafın belirlenmesi meselesinin çözümü yine maddi hukukla ilgilidir⁵⁴. Doktrindeki bir görüşe göre ispat yükü

⁴⁰ İspat yükü konusunda ayrıntılı bilgi için bkz: Umar, B. (1980). *İspat Yükü*, İstanbul.

⁴¹ Kuru /Aydın, 2024, 619; Atalı /Ermenek /Erdoğan, 2024, 504; Bulut, 2022, 1634.

⁴² Görgün /Börü /Toraman /Kodakoğlu, 2024, 493; Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 422; Atalay, 2001, 9.

⁴³ Umar, 1980, 3; Börü, 2016, 34.

⁴⁴ Umar, 1980, 3; Pekcanitez /Atalay /Özekes, 2024, 357; Kuru /Aydın, 2024, 619; Görgün /Börü /Toraman /Kodakoğlu, 2024, 493; Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 422; Atalı /Ermenek /Erdoğan, 2024, 504.

⁴⁵ R.G: 09.11.1982 T. 17863 (Mükerrer) S.

⁴⁶ Bolayır (*İspat*), 2014, 557.

⁴⁷ Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 422; Börü, 2016, 33; Pekcanitez /Atalay /Özekes, 2024, 357; Kuru /Aydın, 2024, 619; Atalı /Ermenek /Erdoğan, 2024, 504; Görgün /Börü /Toraman /Kodakoğlu, 2024, 493.

⁴⁸ Pekcanitez /Atalay /Özekes, 2024, 357; Börü, 2016, 33; Görgün /Börü /Toraman /Kodakoğlu, 2024, 493.

⁴⁹ Umar, 1980, 3; Atalı /Ermenek /Erdoğan, 2024, 504.

⁵⁰ Atalı /Ermenek /Erdoğan, 2024, 504.

⁵¹ Umar, 1980, 3.

⁵² Toraman, 2015, 1489; Bolayır (*İspat*), 2014, 557; Budak /Karaaslan, 2021, 258.

⁵³ Tutumlu, M. A. (2007). *Bilimsel Görüşler ve Yargıtay Kararları Işığında Medenî Yargılama Hukukunda Delillerin İleri Sürülmesi*, Ankara, 30.

⁵⁴ Tutumlu, 2007, 30.

kuralları, “bir somut vakıa iddiasının ispatsız veya belirsiz kalması durumunda, yani hakim in iddia edilen vakıanın varlığı veya yokluğu konusunda kanaat edinemediği durumda hangi taraf aleyhine karar verileceği sorusuna cevap vererek, belirsizlik hâlinin aşılmasına hizmet eden dolayısıyla maddi meseledeki belirsizliğe rağmen hukukî mesele hakkında hâkime bir yönde karar verme yükümlülüğü yükleyen maddi hukuka ilişkin kurallardır.”⁵⁵ Nitekim 4721 sayılı Türk Medenî Kanunu’nda⁵⁶ (TMK) ispat yüküne ilişkin bir düzenleme mevcuttur. Kanun’un ispat yükü kenar başlıklı 6’ncı maddesine göre “kanunda aksine bir hüküm bulunmadıkça, taraflardan her biri, hakkını dayandığı olguların varlığını ispatla yükümlüdür.” Ancak TMK’daki söz konusu düzenleme, ispat yükü meselesini tek başına çözmekte yeterli değildir⁵⁷.

Öte yandan ispat yükü, maddi hukuka ilişkin bir kavram olmakla birlikte ispatın nasıl ve ne şekilde yapılacağı hususu usûl hukukunun⁵⁸ konusudur⁵⁹. Bu sebeple HMK’nın 190’ıncı maddesinde “(1) ispat yükü, kanunda özel bir düzenleme bulunmadıkça, iddia edilen vakıaya bağlanan hukukî sonuçtan kendi lehine hak çıkaran tarafa aittir. (2) Kanuni bir karineye dayanan taraf, sadece karinenin temelini oluşturan vakıaya ilişkin ispat yükü altındadır. Kanun’da öngörülen istisnalar dışında, karşı taraf, kanuni karinenin aksini ispat edebilir” düzenlenmesi bulunmaktadır. Bu düzenlemeye göre istisnalar hariç olmak üzere ispat yükü, vakıanın kim tarafından ileri sürüldüğüne bakılmaksızın vakıa neticesinde lehine hak çıkacak tarafa bırakılmıştır⁶⁰.

2.1.1.4. Genel Olarak Deliller

Hukukî anlamda ispat kavramı, inandırma faaliyeti anlamının yanında delillerin ikamesi⁶¹ faaliyetinin neticesini de ifade etmektedir⁶². Delillerin gösterilmesiyle taraflar, lehlerine olan

⁵⁵ Atalay, 2001, 9.

⁵⁶ R.G: 08.12.2001 T. 24607 S.

⁵⁷ Görgün /Börü /Toraman /Kodakoğlu, 2024, 494.

⁵⁸ TMK ve HMK’da yer alan ispat yüküne ilişkin iki farklı düzenleme olmasına rağmen bu iki hükmün aynı anlama geldiğini ve ispat yükü hükümlerinin tümünün maddi hukukun alanına girdiğini belirten doktrinde bir görüş bulunmaktadır. Bu görüş, lehine hak iddiası olan tarafın ilgili vakıayı ispatlamasının gerekli olması sebebiyle kanunlarda yer alan bu iki hüküm arasında fark bulunmadığını ve her iki düzenlemenin de maddi hukuka ilişkin olduğunu belirtmektedir. Zira yargılamada maddi hukukun tanıdığı neticeye hükmedilebilmesi, soyut vakıaların hangi tarafça ispat edileceği sorusunun cevabıyla ilgilidir. Bu soru ile maddi hukuka bağlanan hukukî sonuçların ortaya çıkmasının beklenilmesi, ispat yükünün uyumsuzluğun esasına uygulanacak hukuk kurallarına tâbi olduğunu göstermektedir (Budak /Karaaslan, 2021, 258).

⁵⁹ Tutumlu, 2007, 29.

⁶⁰ Görgün /Börü /Toraman /Kodakoğlu, 2024, 494.

⁶¹ Delil İkamesi: “bir davada tarafların kendi vakıa iddialarının doğru olduğu veya karşı taraf iddialarının doğru olmadığı hususunda ispat sonucuna ulaşabilmek ve kendi lehine karar verilmesini sağlayabilmek amacıyla çekişmeli vakıalar hakkında deliller (ispat araçları) sunarak gerçekleştirdikleri usûlî bir faaliyetir” (Pekcanitez /Atalay /Özekes, 2024, 361).

⁶² Atalay, O. (2009). “Delil Kavramı Üzerine”, Halûk Konuralp Anısına Armağan, Ankara; 129; Atalay, 2001, 5; Postacıoğlu /Altay, 2015, 608; Atalay, 2017, 1585.

olayların doğruluğunu aleyhlerine olan olayların ise doğru olmadığı konusunda hâkimi ikna etmeye çalışmaktadır⁶³. Zira deliller, ispat faaliyeti kapsamında uyumsuzluğun neticesi üzerinde etkili olan iddia ya da savunmaların dayanağı olan maddi vakıaların vuku bulup bulmadığı hususunda hâkimde kanaat oluşturmaya elverişli ispat araçlarıdır⁶⁴.

Delilin konusunu, taraflarca ileri sürülen ve davanın temelini oluşturan çekişmeli maddi vakıalar oluşturmaktadır⁶⁵. Çekişmeli olmayan ve herkesçe bilinen vakıalar için delil gösterilmesi gerekmemektedir⁶⁶. Benzer şekilde hukuk kurallarının da ispatı gerekmediğinden bunlara ilişkin olarak delil sunulması zaruri değildir⁶⁷. Maddi vakıalar, yasanın izin verdiği delillerle ispat edilmedikçe davacı tarafından ikame edilen davanın kabul edilmesi mümkün değildir⁶⁸. Davalı taraf ise yasanın izin verdiği deliller ile davacının ileri sürdüğü maddi vakıalara karşı itirazlarını ileri sürebilir, hakkın yerine getirilmesinden kaçınabilir veya mevcut hakkın sönmesini sağlayabilir⁶⁹. Şu hâlde kanuni sınırlar içerisinde elde edilip, ileri sürülen delillerin uyumsuzluğun sona ermesine neden olan bir işlevinin olduğu söylenebilir⁷⁰.

Doktrinde delil türleri bakımından ispat konusu vakıaya doğrudan ya da dolaylı şekilde aracılık etmelerine göre ikili bir ayrım yapılmaktadır⁷¹. Bu ayrıma göre doğrudan ilgili vakıayı ispat kabiliyetine sahip olan ispat araçlarına doğrudan delil; ilgili vakıanın varlığına işaret eden mücavir vakıalara ilişkin ispat araçlarına dolaylı delil denilmektedir⁷². Ancak bize göre deliller bakımından bu tarz bir ayrımın yapılması yanıltıcıdır⁷³. Zira dolaylı delil şeklinde tanımlanan delil uyumsuzluk konusu vakıanın varlığına delalet eden emareyi⁷⁴ karşılayan delil olması bakımından doğrudan delil olarak kabul edilmelidir⁷⁵. Esasında deliller, uyumsuzluk konusu vakıanın ispatına hizmet ettiği her durumda doğrudan delil olmak zorundadır. Buna karşın dolaylı delil olarak tanımlanan kavram, doğrudan olmayan ispatı (emare ispatını) ifade

⁶³ Tutumlu, 2007, 28-29.

⁶⁴ Kuru /Aydın, 2024, 617; Tutumlu, 2007, 27; Görgün /Börü /Toraman /Kodakoğlu, 2024, 507; Muşul, 2012, 324; Atalı /Ermenek /Erdoğan, 2024, 511; Atalay, 2017, 1730; Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 429; Börü, 2016, 28; Alangoya /Yıldırım /Deren Yıldırım, 2009, 294.

⁶⁵ Atalay (*Delil*), 2009, 130; Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 429; Kuru (*Cilt II*), 2001, 1968; Tutumlu, 2007, 27; Kuru /Aydın, 2024, 617.

⁶⁶ Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 429; Kuru (*Cilt II*), 2001, 1968; Kuru /Aydın, 2024, 618-619.

⁶⁷ Kuru (*Cilt II*), 2001, 1967; Tutumlu, 2007, 27; Kuru /Aydın, 2024, 618.

⁶⁸ Postacıoğlu /Altay, 2015, 609.

⁶⁹ Postacıoğlu /Altay, 2015, 609.

⁷⁰ Tutumlu, 2007, 27.

⁷¹ Tanrıver, 2024, 873.

⁷² Börü, 2016, 30-31; Atalay, 2017, 1732; Tanrıver, 2024, 873; Pekcanitez /Atalay /Özekes, 2024, 370.

⁷³ Benzer yönde bkz: Atalay, 2017, 1732; Atalay (*Delil*), 2009, 132.

⁷⁴ Emare: “İspat konusu vakıanın mevcudiyetine delalet eden, kendilerinden çekişmeli olan vakıa iddiasının doğru olduğu yönünde kanaat edinilmesine müsait vakılardır” (Atalay, 2017, 1732).

⁷⁵ Atalay (*Delil*), 2009, 132; Atalay, 2017, 1732.

etmektedir⁷⁶. Başka bir anlatımla herhangi bir şekilde uyuşmazlık konusu vakıayı temsil kabiliyeti olmayan bir ispat aracının, ilgili uyuşmazlık bakımından delil olarak değerlendirilmesi mümkün olmadığından o vakıanın dolaylı delili olarak isimlendirilmesi de doğru değildir⁷⁷.

Hâkimin takdir hakkı ve delillere bağlanan sonuçlar bakımından kesin deliller ve takdiri deliller şeklinde ikili bir ayrımının yapılması bizce daha doğrudur. Kesin deliller, kanunda unsurları ve hukukî sonuçları düzenlenen ve kanuni unsurların mevcudiyeti hâlinde mahkemenin takdir hakkı olmaksızın o delillerle bağlı olduğu ispat vasıtalarıdır⁷⁸. Bir vakıanın ispatı bakımından kesin delillerin varlığı hâlinde hâkimin takdir yetkisini kullanmak suretiyle başka bir delil incelemesi ve o delilin hükme esas alması mümkün değildir⁷⁹. Hukukumuzda kesin deliller; senet, yemin ve kesin hüküm olmak üzere üç⁸⁰ tanedir⁸¹.

Takdirî deliller ise unsur ve hukukî sonuçlarını kanunun belirlemediği, hâkim tarafından bağlı olunmayan, hâkimin takdir yetkisini kullanabildiği delillerdir⁸². Kesin delillerin aksine kural olarak hâkim tarafından takdiri deliller serbestçe değerlendirilebilmektedir⁸³. Takdiri delillerle ispatın mümkün olduğu vakılarda mahkemenin ispat niteliğine haiz her türlü delili değerlendirmeye alması mümkündür⁸⁴. Takdirî delilleri değerlendirecek olan hâkimin; tecrübelerini, hukuk mantığını ve hayatın olağan akışını dikkate alarak hükmünü kurması gerekmektedir⁸⁵. Hukukumuzda tanık, bilirkişi, keşif, belge ve kanunda düzenlenmemiş diğer deliller (HMK md. 192) takdiri deliller⁸⁶ olarak kabul edilmektedir.

⁷⁶ Budak /Karaaslan, 2021, 268; Börü, 2016, 31.

⁷⁷ Atalay (*Delil*), 2009, 132; Atalay, 2017, 1732.

⁷⁸ Börü, 2016, 29; Görgün /Börü /Toraman /Kodakoğlu, 2024, 507; Alangoya /Yıldırım /Deren Yıldırım, 2009, 317; Atalı /Ermenek /Erdoğan, 2024, 515; Atalay, 2017, 1735-1736.

⁷⁹ Pekcanitez /Atalay /Özekes, 2024, 380; Atalay, 2017, 1736; Börü, 2016, 29; Tutumlu, 2007, 28; Görgün /Börü /Toraman /Kodakoğlu, 2024, 507.

⁸⁰ Doktrinde ikrarı da kesin deliller arasında sayan görüş bulunmaktadır. (Kuru /Aydın, 2023, 257; Tutumlu, 2007, 28; Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 439; Bulut, 2022, 1637; Yılmaz (*Şerh*), 2021, 3499); Yargıtay Hukuk Genel Kurul'unun ikrarı kesin delil niteliğinde kabul eden kararları için bkz: YHGK 2022/1100 E. 2023/1096 K. 15.11.2023 T.; YHGK 2023/291 E. 2024/145 K. 06.03.2024 T.; YHGK 2019/2 E. 2022/242 K. 03.03.2022 T.; YHGK 2014/1656 E. 2014/1099 K. 24.12.2014 T., <https://www.legalbank.net/arama/mahkeme-kararlari>, E.T: 25.12.2024.

⁸¹ Atalay, 2017, 1737; Pekcanitez /Atalay /Özekes, 2024, 380; Görgün /Börü /Toraman /Kodakoğlu, 2024, 507; Atalı /Ermenek /Erdoğan, 2024, 515-516; Börü, 2016, 29.

⁸² Börü, 2016, 29; Atalay, 2017, 1737; Alangoya /Yıldırım /Deren Yıldırım, 2009, 317; Pekcanitez /Atalay /Özekes, 2024, 381; Görgün /Börü /Toraman /Kodakoğlu, 2024, 507-508.

⁸³ Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 439; Pekcanitez /Atalay /Özekes, 2024, 381; Tutumlu, 2007, 28; Börü, 2016, 29.

⁸⁴ Görgün /Börü /Toraman /Kodakoğlu, 2024, 508; Börü, 2016, 29.

⁸⁵ Tutumlu, 2007, 28.

⁸⁶ HMK'da ilk defa yer alan uzman görüşünün (md. 293) takdiri deliller arasında sayılabileceğine ilişkin görüş için bkz: Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 487.

Hukukumuzda kural olarak yasanın bir vakıanın belirli bir delille ispatını zorunlu kıldığı hâllerde başkaca delilin ileri sürülmesi mümkün değildir (HMK md. 192). Ancak istisnai hâllerde taraflar, vakıalarını ispatlarken dayandıkları delillerin ne olacağı hususunda anlaşma imkânına sahiptir (HMK md. 193/1, md. 200). Söz konusu hükümler medenî usûl hukukundaki delil sözleşmesine ilişkin temel düzenlemelerdir. Delil sözleşmesi, dava sırasında veya öncesinde belirli vakıaların belirli delillerle veya diğer delillerin yanında anlaşılan başkaca delillerle de ispatlanacağını kararlaştırılabildiği taraflarca yapılan usûlî bir sözleşmedir⁸⁷. Kural olarak delil sözleşmesiyle taraflar bir vakıanın ispatında her türlü delilin kullanılabileceği hususunda anlaşmaya varabilir⁸⁸. Ancak bir tarafın ispat hakkının kullanılmasını imkânsız hâle getiren veya ispat hakkını önemli ölçüde güçleştiren delil sözleşmeleri geçersizdir (HMK md. 193/2). Nitekim tarafların ispat hakkını ortadan kaldırıcı nitelikteki sözleşmeler, adil yargılama hakkını ihlal etmesi sebebiyle hukuk düzenince korunmaz (Karş. A.Y. md. 36).

2.1.1.5. Taraf Açıklamalarının İspat Kuvveti

Delil ikamesi suretiyle yapılan ispat faaliyetinde hâkim iki şekilde kanaate varmaktadır. Söz konusu kanaat ya hâkimin kendi duyu organlarıyla olayı doğrudan algılamasıyla ya da dolaylı şekilde kendisi dışındaki kişilerin açıklamalarıyla duyumsal şekilde oluşmaktadır⁸⁹. Hâkim haricindeki kişilerce yapılan açıklamalar ise kimi durumlarda taraflardan kimi durumlarda üçüncü kişilerden sadır olmaktadır. Aslında taraf beyanları, nitelik itibarıyla tanık beyanlarından çok da farklı değildir. Zira hâkim açısından kendisi dışındaki herkesin açıklaması; zihinde yaratılan etki, olayın algılayış biçimi ve psikolojik etkenler bakımından aynıdır⁹⁰. Ancak tanık ve taraf beyanlarının uyumsuzluğun çözümü bakımından aynı etkiye sahip olduğu da söylenemez. Elbette bir davada tanık açıklamalarına nazaran menfaati doğrudan etkilenen taraf beyanlarının güvenilirliğini tartışmalı kabul etmek normaldir. Buna karşın söz konusu dezavantajına rağmen taraf açıklamalarını yargılamanın tamamen dışına çıkarmak da doğru değildir⁹¹. Diğer deliller düşünüldüğünde çekişmeli vakıalara ilişkin en doğru bilgi çoğu zaman subjektif değerlendirmeler içerse bile olayı bizzat yaşayan taraflarda bulunmaktadır⁹².

⁸⁷ Konuralp, H. (2009). *Medenî Usûl Hukukunda İspat Kurallarının Zorlanan Sınırları*, Ankara, 58-62; Pekcanitez /Atalay /Özekes, 2024, 382; Atalı /Ermenek /Erdoğan, 2024, 516-518; Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 519; Budak /Karaaslan, 2021, 273.

⁸⁸ Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 519.

⁸⁹ Tercan, 2001, 52.

⁹⁰ Tercan, E. (2011). “Hâkimin Davayı Aydınlatma Yükümlülüğü Kapsamında Tarafların Dinlenmesi”, *Medenî Usûl ve İcra-İflâs Hukuku Dergisi*, 7(18), 13; Tercan, 2001, 52.

⁹¹ Alangoya /Yıldırım /Deren Yıldırım, 2009, 373.

⁹² Özekes, M. (2017). *Medenî Usûl Hukuku (Pekcanitez Usûl)*, Cilt II, İstanbul, 1372; Şener, 1990, 66.

Hâkimin karar vermesine yardımcı olması bakımından taraf beyanlarının önemli bir bilgi kaynağı olduğu unutulmamalıdır.

Taraf beyanlarının her durumda ispat gücüne sahip olduğunu söylemek elbette doğru değildir. Ancak yalnızca taraflardan geldiği gerekçesiyle önemli bir bilgi kaynağını kabul etmemek, hakkın yerine getirilememesi ve maddi gerçeğe ulaşılabilmesi gibi menfi sonuçlar doğurabilir⁹³. Zira gerçek olduğu konusunda şüphe bulunmayan taraf açıklamalarının ispat faaliyetinde dikkate alınmaması, vakıaların ispatsızlığı gerekçesiyle davanın reddedilmesi riskini beraberinde getirir. Delillerin serbestçe değerlendirilmesi, yalan beyanların cezai bir yaptırıma bağlanması ve belirli bir usûl dahilinde beyanların alınması gibi hukukî güvencelerle taraf beyanlarının güvenilirliğini artırmak mümkündür⁹⁴. Başka bir ifadeyle taraf açıklamaları, ikna kuvvetinin objektif olarak artırılması koşuluyla diğer delillerle doldurulamayan bir eksikliğin tamamlanmasına elverişli ve ispat faaliyeti bakımından gerekli kabul edilmelidir⁹⁵. Ancak mevcut düzenlemeye göre bu durumun ne kadar geçerli olduğu tartışmalıdır. Zira taraflı olarak aktarılmış ve karşı tarafça kabul edilmemiş bilgiler, basit bir taraf iddiası boyutunda kalacağından bu bilgilerin mutlak suretle başka delillerle desteklenmesi gerekir⁹⁶.

Medenî yargılama hukukumuzda taraf beyanlarına ilişkin olarak tarafların dinlenmesi (HMK md. 140/1, md. 144, md. 186), yemin (HMK md. 225 vd.), ikrar (HMK md. 188) ve isticvap (HMK md. 169 vd.) düzenlemeleri bulunmaktadır. Söz konusu hukukî müesseselerden yalnızca yemin, HMK’da delil olarak düzenlemesi nedeniyle ispat kuvvetine haizdir⁹⁷. Buna karşın ikrar, delil olmamakla birlikte vakıaları çekişmeli olmaktan çıkarması sebebiyle ispat faaliyetini sona erdiren bir işleve sahiptir⁹⁸. Tarafların dinlenmesi müessesesi kapsamında mahkemeye bildirilen taraf açıklamalarının ise mevcut düzenleme gereği tek başına ispat kuvveti bulunmamaktadır⁹⁹. Hukukî niteliklerinin farklılığına rağmen anılan tüm müesseseler,

⁹³ Tercan, 2011, 14.

⁹⁴ Alangoya /Yıldırım /Deren Yıldırım, 2009, 373.

⁹⁵ Tercan, 2001, 53; Tercan, 2011, 14.

⁹⁶ “...Yukarıda yapılan açıklamalar doğrultusunda somut uyumsuzluk değerlendirildiğinde; İlk Derece Mahkemesince tanık beyanları, bozma ilâmından sonra yapılan keşif ve isticvaba dayalı olarak, birlikte istihdam ve muvazaalı ilişki nedeniyle davalı ... Holding AŞ'nin dava konusu alacaklardan sorumlu tutulduğu görülmektedir. Ne var ki İlk Derece Mahkemesince bozmadan sonra yapılan keşifte, birlikte istihdam ve muvazaaya ilişkin Mahkeme kabulünü destekleyen somut bir tespit veya gerekçe ortaya konulmadığı gibi salt davacı isticvabı ile yapılan açıklamaların da ispat için yeterli olmadığı anlaşılmaktadır. Kaldı ki yargılama safhasında davacı vekilinin yazılı açıklaması ile davacı ve tanık anlatımlarından, birlikte istihdama ilişkin kabulün dosya içeriğine uygun olmadığı da açıkça ortadır”, Yargıtay 9. H.D. 2024/1483 E. 2024/6158 K. 28.03.2024 T., <https://karararama.yargitay.gov.tr>, E.T: 22.03.2025; Benzer yönde bkz: Bulut, 2022, 1633; Tercan, 2001, 53; Tercan, 2011, 14.

⁹⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz: Aşa. Bölüm 2.3.2.

⁹⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz: Aşa. Bölüm 2.3.4.

⁹⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz: Aşa. Bölüm 2.3.1.

yargılamada ortaya çıkan belirsizlik ve çelişkilerin giderilmesi ile kimi durumlarda ispat faaliyetine hizmet etmesi yönünden benzerlik göstermektedir. Bize göre çalışmamızın konusunu oluşturan isticvap, farklı özellik ve avantajları nedeniyle diğer hukukî müesseselerden ayrılmaktadır. Zira çalışma boyunca detaylıca açıkladığımız hüküm ve sonuçları dikkate alındığında isticvabın ispat faaliyetindeki yerinin vazgeçilmez olduğu görülmektedir. Ayrıca taraf sorgusunun fonksiyonel olarak kullanılması ve çalışmamız kapsamında sunduğumuz önerilerin hayata geçmesi durumunda isticvabın ispat faaliyeti içinde değerinin artacağını ve uygulamada tarafların karşılaştıkları birçok soruna çözüm geleceğini düşünüyoruz.

2.1.2. Medenî Usûl Hukukunun Amacı Bağlamında Tarafların Doğruyu Söyleme Yükümlülüğü

Medenî usûl hukukunun amacı maddi gerçeğe ulaşmak suretiyle adaletin tecellisinin sağlanmasıdır¹⁰⁰. Medenî usûl hukukunda uygulanan taraflarca getirilme ilkesi de yine aynı amaca hizmet etmektedir. Başka bir anlatımla medenî yargılamada dava malzemesinin toplanmasında taraflara daha etkin bir rol tanınması, gerçeğe ulaşma amacı bakımından son derece önemlidir. Zira bu yönde taraflara daha ağırlıklı yetki tanınması, kişisel menfaatlerini ön planda tutacak olması nedeniyle kendi haklarını en iyi şekilde savunacak olan tarafların gerçeğin ortaya çıkarmasını sağlayacak olmasındadır¹⁰¹. Aksi kararlaştırılmadığı sürece taraflarca getirilme ilkesi gereği maddi gerçeğe ulaşılması, uyuşmazlık konusu vakıa ya da vakıaların yargılama sırasında tespit edilmesiyle; adaletin tecellisi ise yargılama neticesinde hukukî bir sonuç elde edilmesiyle mümkündür¹⁰². Diğer bir deyişle maddi vakıaların vuku bulup bulmadığının tespiti üzerine doğru hüküm kurulabilmesi, medenî yargılama faaliyetinden ulaşılması beklenen en temel amaçtır¹⁰³.

Medenî usûl hukukunun amacına ulaşılması en nihayetinde ispat faaliyetinin neticeye kavuşmasıyla mümkündür. Başka bir anlatımla ispat hakkı, vakıaların vuku bulup bulmadığının tespitiyle ilgili olduğundan bu hak aynı zamanda gerçeğin ortaya çıkarılmasına hizmet

¹⁰⁰ Medenî usûl hukukunun gerçeğe ulaşma amacı hakkında bkz: Taşpınar Ayvaz, S. (1999). “*Medenî Yargılama Hukukunda Amaç Sorunu*”, Prof. Dr. Faruk Erem Armağanı, Ankara, 759-787; Üçüncü, S. H. (2019) Medenî Yargılama Hukukunda Kişisel Verilerin ve Sırların Korunması, İstanbul, 176-177; Budak, A. C. (2019). “*Alangoya’ya Göre Yargılamanın Amacı ve Hâkimin Gerçeği Aramaktan Vazgeçmesi*”, İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 6(2), 33-44; Pekcanitez /Atalay /Özekes, 2024, 7-11; Aksi yönde bkz: Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 48-49.

¹⁰¹ Arslan, R. (1989). *Medenî Usûl Hukukunda Dürüstlük Kuralı*, Ankara, 120; Budak, 2019, 37.

¹⁰² Taşpınar Ayvaz, 1999, 769.

¹⁰³ Alangoya, Y. (1979). *Medenî Usûl Hukukunda Vakıaların ve Delillerin Toplanmasına İlişkin İlkeler*, İstanbul, 86-89; Budak, 2019, 36-37.

etmektedir¹⁰⁴. Hâkimin somut olaya uygulayacağı hukuk normunun soyut unsurlarının taraflarca ispat edilen vakıalar ile örtüşüp örtüşmediğine yönelik faaliyetin yerindeliği, verilen kararın doğruluğuna dolayısıyla medenî yargılamanın amacına ulaşmayı sağlar¹⁰⁵. Ancak taraf beyanları söz konusu olduğunda bu amaca ulaşmak görece zordur. Zira sadece taraf beyanlarına dayanılarak bir vakıanın vuku bulup bulmadığı çoğu durumda ispatlanamaz. Yargılamada taraf beyanlarının maddi gerçeği ortaya çıkmasına hizmet etmesi ancak birtakım usûlî güvencelerin varlığına bağlıdır. Bu noktada tarafları gerçeği söyleme konusunda teşvik eden ya da zorlayan birtakım ödev ya da yükümlülöklere ihtiyaç vardır. Nitekim ispat hakkının gereği gibi kullanılabilmesi de tarafların ispat faaliyeti süresince dürüst davranmasına ve vakıalara ilişkin olarak gerçeğe uygun açıklama yapmasına bağlıdır¹⁰⁶.

Medenî usûl hukukunda tarafların doğruyu söyleme yükümlölöğü altında olması, medenî yargılamanın amacına ulaşmaya yöneliktir¹⁰⁷. Zira bu yükümlölök sayesinde yargılamaya getirilen dava malzemesinin gerçeğe uygun olması hedeflenmektedir¹⁰⁸. Ayrıca tarafların gerçeğe uygun dava malzemesini mahkemeye getirmesi neticesinde verilecek hüküm gerçeğe uygun olur¹⁰⁹. Bunun yanında doğruyu söyleme yükümlölöğü, karşı tarafın mahkemeyi yanıltarak maddi gerçeğe aykırı şekilde haklı bulunmamasının da ön koşuludur¹¹⁰. Benzer amaçlarla Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda tarafların yargılama boyunca dürüstlük kuralına uymasına ve vakıalara ilişkin açıklamalarının gerçeğe uygun olması gerektiğine ilişkin düzenleme mevcuttur (HMK md. 29). Buna göre, “*taraflar, dürüstlük kuralına uygun davranmak zorundadırlar. Taraflar, davanın dayanağı olan vakıalara ilişkin açıklamalarını gerçeğe uygun bir biçimde yapmakla yükümlölüdürler*” (HMK md. 29). Kanuni düzenlemeden anlaşıldığı üzere söz konusu yükümlölök, ispat yükü kuralından bağımsız şekilde her iki taraf bakımından da geçerlidir.

Tarafların doğruyu söyleme yükümlölöğü, bilinçli bir şekilde yalan söyleme yasağında ve bu şekilde mahkemeyi yanıltmama ödevinde olduklarını ifade etmektedir¹¹¹. Ancak söz konusu ödev kapsamında tarafların tüm gerçeği olduğu gibi söylemeleri beklenmemekte, kendi

¹⁰⁴ Taşpınar Ayvaz, 1999, 770.

¹⁰⁵ Yavaş, M. (2015). “Medenî Yargılamanın Amacı Bağlamında İspat Yüğü”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Faköltesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 21(2), 742.

¹⁰⁶ Çiftçi, 2018, 476.

¹⁰⁷ Tanrıver, 2024, 483-484; Arslan, 1989, 116.

¹⁰⁸ Kurt Konca, N. (2017). *Medenî Usûl Hukukunda Tarafların Doğruyu Söyleme Yüğümlölöğü*, Ankara, 49.

¹⁰⁹ İyilikli, A. C. (2010). “Pirince Giderken Evdeki Bulgurdan Olmak, Medenî Usûl Hukukunda Dürüstlük Kuralı Çerçevesinde Bir Mahkeme Kararının Tahlili, *Legal Hukuk Dergisi*, 8(86), 497; Erdönmez, G. (2017). *Medenî Usûl Hukuku (Pekcanitez Usûl)*, Cilt II, İstanbul, 917; Kurt Konca, 2017, 49.

¹¹⁰ Arslan, 1989, 116.

¹¹¹ Üçüncü, 2019, 177; İyilikli, 2010, 497.

algı dünyalarındaki subjektif nitelikteki doğruları iletmeleri yeterli görülmektedir¹¹². Zira sadece gerçek olduğuna inandığı için maddi gerçeğe aykırı vakıa ya da hususları ileri sürme ihtimali olan tarafların her durumda objektif olarak maddi gerçeği söylenmesi beklenemeyeceği gibi objektif gerçekliğin tespitinin de mahkeme tarafından yapılacak olması, tarafı bu yönde bir zorunluluktan kurtarmaktadır¹¹³.

Diğer yandan taraflardan doğruyu söyleme yükümlülüğü kapsamında menfaatlerine aykırı davranmalarını beklemek de doğru değildir. Zira taraflar insan olmanın getirdiği iç güdüyle kendi menfaatlerini korumak amacıyla aleyhine olan vakıaları mahkemede ileri sürmek istemezler¹¹⁴. Başka bir anlatımla taraflar, davayı kaybetme riski altında olduklarında aleyhlerine olacak davranışlardan bulunmaktan kaçınmaları onların en tabii haklarıdır. Dolayısıyla doğruyu söyleme yükümlülüğü, tarafların aleyhine olan vakıaları da yargılamaya zorunlu olarak getirmesini kapsayan bir yükümlülük değildir¹¹⁵. Bu durumun aksine olacak şekilde tarafları tüm gerçeği söylemeye zorlayan bir yükümlülük altına sokmak, doğal olarak tarafları yalan söylemeye zorlayacağından hayatın olağan akışına aykırıdır¹¹⁶.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 29'uncu maddesindeki düzenleme, tarafın lehine ya da aleyhine olan tüm hususları olduğu gibi açıklamasını gerektiren geniş anlamda doğruyu söyleme yükümlülüğü değildir. Kanun'daki düzenlemeye göre taraflar yargılamada menfaatleri doğrultusunda ileri sürmek isteyecekleri hususları belirleme konusunda serbesttir¹¹⁷. Bu noktada taraflardan aleyhlerine olan vakıa ya da hususları zorla beyan etmesi istenemezken; buna karşın tarafların serbest şekilde bildirmeyi tercih ettiği açıklamalarının ise mahkemeyi ve karşı tarafı yanıltmaması gerekir¹¹⁸. Başka bir anlatımla taraflar bildikleri tüm gerçeği yargılamada açıklamak zorunda olmamalarına rağmen mahkemede ileri sürdükleri açıklamalar yalan içermemelidir. Dolayısıyla tarafların açıkladıkları tüm bilgiler, kendi aleyhlerine sonuç doğuracak olsa dahi doğru olmak zorundadır. Nitekim bu durum HMK'nın 29'uncu madde gerekçesinde *“Taraflar yargılamada kendi menfaatlerine uygun olarak neleri ileri sürüp sürmeyecekleri konusunda serbesttir. Ancak ileri sürdükleri hususların doğru olması, beyan ve açıklamalarının gerçeğe aykırı olmaması gerekir. Taraflardan aleyhlerine olan hususları da*

¹¹² Tercan, E. (1996). “Medenî Usûl Hukukunda Gerçeği Söyleme Yükümlülüğü”, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 5(1-2), 190-191; Atalı /Ermenek /Erdoğan, 2024, 132; Erdönmez, 2017, 918-919; Üçüncü, 2019, 178.

¹¹³ Tercan, 1996, 191.

¹¹⁴ Kurt Konca, 2017, 252-253.

¹¹⁵ Pekcanitez /Atalay /Özekes, 2024, 210; Atalı /Ermenek /Erdoğan, 2024, 132.

¹¹⁶ Kurt Konca, 2017, 253.

¹¹⁷ Erdönmez, 2017, 917; Kurt Konca, 2017, 253.

¹¹⁸ Börü, 2016, 100; Erdönmez, 2017, 917.

beyan etmeleri beklenemez. Ancak gerek kendilerine gerek karşı tarafa ilişkin hususlarda yaptıkları açıklamalarda mahkemeyi yanıltmamaları gerekir” şeklinde ifade edilmiştir¹¹⁹. Bunun yanında söz konusu yükümlülük, tarafların ileri sürdüğü vakıa ve açıklamalarla ilgili olarak gerçekleştirdikleri tüm usûl işlemlerinin de gerçeğe aykırı olmamasını gerektirmektedir¹²⁰.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun 29’uncu maddesinde yer alan düzenleme taraflara tüm yargılama boyunca doğruyu söyleme yükümlülüğü getirmektedir. Dolayısıyla tarafların isticvap sırasında da beyan ettikleri hususların gerçeğe aykırı olmaması bu genel yükümlülüğün bir sonucudur (HMK md. 29). Buna karşın HMK’nın isticvabın yapılması başlıklı 173’üncü maddesinde tarafların isticvap sırasında gerçeği söyleme yükümlülüğünün hâkim tarafından hatırlatılması gerektiğine dair ayrı bir düzenleme bulunmaktadır. Kanun’da tarafların doğruyu söyleme yükümlülüğü olduğuna ilişkin genel bir düzenleme olmasına rağmen isticvap bakımından ayrı bir düzenleme yapılmasının tercih edilmesi, tarafın sorgulama sırasında mahkemeyi yanıltıcı bilgiler vermesini engellemeye ve açıklamaların gerçeğe uygun olmasını sağlamaya yöneliktir¹²¹. Ancak bu durum tarafların genel kuralın dışında gerçeği söylemeye ilişkin ayrı bir zorunlulukları olduğu anlamına gelmemektedir. Başka bir anlatımla HMK’daki mevcut düzenleme gereği yukarıda açıklandığı şekilde tarafların isticvap sırasında da menfaatlerine aykırı açıklamada bulunma zorunlulukları bulunmamaktadır. Ancak tarafların sorgulama sırasında kendilerine sorulan sorulara verdikleri cevapların da gerçeğe aykırı olmaması doğruyu söyleme yükümlülüğünün bir gereğidir. Buna karşın tarafın aleyhine olacağı düşüncesiyle isticvap sırasında kendisine sorulan sorulara cevap vermemeyi tercih etmesi durumunda ikrar edilmiş sayılma yaptırımıyla karşılaşma ihtimali de elbette bulunmaktadır¹²² (HMK md. 171).

2.2. İsticvap Kavramı

2.2.1. İsticvabın Tanımı

İsticvap kavramı sözlük tanımı itibariyle “*sorgu, sorguya çekme, sorguya çekilme*” anlamlarına gelmektedir¹²³. Hukukî anlamda isticvap ise, taraflardan birinin uyuşmazlık konusu

¹¹⁹ <https://www.lexpera.com.tr/mevzuat/gerekciler>, E.T: 13.07.2025.

¹²⁰ Börü, 2016, 100.

¹²¹ Kurt Konca, 2017, 211.

¹²² Ayrıntılı bilgi için bkz: Aşa. Bölüm 4.1.3.

¹²³ Şafak, A. (2002). *Ansiklopedik Hukuk Sözlüğü*, Ankara, 226; Türk Dil Kurumu. (2005). *Türkçe Sözlük*, Ankara, 988; Şener, E. (2001). *Açıklamalı-Madde Atıflı Hukuk Sözlüğü*, Ankara, 371.

olay ya da olaylar hakkında belirli bir usûl dahilinde mahkeme tarafından sorguya çekilmesidir¹²⁴. Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun 171’inci maddesine göre mazeretsiz olarak isticvap duruşmasına gelinmemesinin veya sorulan sorulara cevap verilmemesinin yaptırımı, isticvap konusu vakıaların ikrar edilmiş sayılmasıdır. Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun söz konusu düzenlemesi dikkate alındığında isticvap, özellikle ikrar elde etmek amacıyla bilgi aktarımı ve hâkimde kanaat oluşturmak için tarafların talebi üzerine veya re’sen tarafların mahkemece sorguya çekilmesi olarak da tanımlanabilir¹²⁵. Benzer şekilde Yargıtay Hukuk Genel Kurulu bir kararında isticvabı “*bir davada o dava ile ilgili belli vakıaların açıklığa kavuşturulması, varlığı ve yokluğu konusunda aleyhine olan tarafın ikrarının sağlanması amacıyla hâkimin kendiliğinden veya taraflardan birinin isteminin kabulü ile başvurabileceği usûlî bir işlem*” şeklinde tanımlamıştır¹²⁶.

İsticvabın hukukî anlamda yapılan tanımlarından da anlaşıldığı üzere mahkeme tarafından gerçekleştirilen her sorgulama ya da dinleme faaliyeti isticvap değildir¹²⁷. Zira isticvap, kanunda belirlenmiş belirli bir usûl doğrultusunda tarafın sorguya çekilmesi olması nedeniyle teknik bir terimdir¹²⁸. Nitekim Yargıtay Hukuk Genel Kurulu isticvabın bu yönüne dikkat çekmek amacıyla HMK’nın 169 vd. hükümlerinde öngörülen usûl dahilinde dinlenmeyen tarafın isticvap edildiğini belirten özel daire kararında yer alan “*isticvap*” teriminin “*duruşmadaki taraf beyanı*” olarak düzeltilmesine karar vermiştir¹²⁹.

İsticvap kavramı, kimi dönemlerde hukukumuzda kişilerin (taraf, tanık, bilirkişi vb.) mahkeme tarafından belirli bir usûle tâbi olmaksızın dinlenilmesi hâllerini ifade etmek için de kullanılmıştır. Özellikle 1086 sayılı Hukuk Usûlü Muhakemeleri Kanunu’nda¹³⁰ (HUMK)

¹²⁴ Şener, O. H. (1990). “*Medenî Yargılama Hukukunda Tarafların İsticvabı*”, *Yargıtay Dergisi*, 16(1-2), 59-76; Yılmaz, E. (2005). *Hukuk Sözlüğü*, Ankara, 581; Yağcı, U. (2012). “*İsticvaba İlişkin Olarak Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile Getirilen Düzenlemeler*”, *Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*”, 16(1-2), 286; Karşı, A. (2012). *Medenî Muhakeme Hukuku*, İstanbul, 655-656; Özkes, 2017, 1368; Atalı /Ermenek /Erdoğan, 2024, 569; Kuru (Cilt II), 2001, 1949; Tercan, 2001, 77; Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 413; Pekcanitez /Atalay /Özkes, 2024, 313; Görgün /Börü /Toraman /Kodakoğlu, 2024, 387; Tanrıver, 2024, 807; Muşul, 2012, 429; Kuru /Aydın, 2024, 605.

¹²⁵ Bolayır (Delil), 2014, 478; Tercan, 2011, 9; Özkes, 2017, 1371; Tercan, 2001, 72.

¹²⁶ YHGK 2017/437 E. 2018/669 K. 04.04.2018 T., <https://www.legalbank.net/arama/mahkeme-kararlari>, E.T: 27.12.2024.

¹²⁷ Kuru, B. /Aydın, B. (2023). *İstinaf Sistemine Göre Yazılmış Medenî Usûl Hukuku Ders Kitabı*, Ankara, 233; Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 413; Kuru (Cilt II), 2001, 1949; Görgün /Börü /Toraman /Kodakoğlu, 2024, 387; Özkes, 2017, 1368; Kuru /Aydın, 2024, 605.

¹²⁸ Yağcı, 2012, 286; Kuru /Aydın, 2024, 605; Kuru (Cilt II), 2001, 1949.

¹²⁹ “*Yapılan bu açıklamalara göre, özel daire bozma kararında geçen “...bu hâli ile davacının istifa dilekçesi ile isticvabı birbirini doğrulamaktadır...” cümlesinde davacının isticvap edildiği belirtilmiş ise de dosya içeriğinden davacının isticvap edilmeyip duruşmada hâkim tarafından dinlenildiği anlaşıldığından belirtilen ifadenin “duruşmadaki beyanı” olarak düzeltilmesi gerekmektedir.*”, Yargıtay HGK 2021/391 E. 2022/1134 K. 22.09.2022 T., <https://karararama.yargitay.gov.tr>, E.T: 22.03.2025.

¹³⁰ R.G: 02.07.1927 T. 622 S.

teknik anlamda isticvap (HUMK md. 230-235) düzenlemesi haricinde de isticvap kelimesinin kullanıldığı çeşitli maddeler bulunmaktadır. Nitekim HUMK’un 150/3, 216, 241/2, 266, 267, 270, 279, 309/1, 378’inci maddelerinde isticvap kavramının kullanıldığı görülmektedir. Söz konusu kanun maddelerinde “*isticvap*” kavramı genel olarak mahkemenin herhangi bir usûle tâbi olmaksızın taraflara, tanıklara veya bilirkişilere soru sorması; cevap alması ve bu kişileri çeşitli hususlarda dinlenmesini ifade etmek maksadıyla kullanılmıştır¹³¹. Ancak yukarıda da söylendiği üzere söz konusu düzenlemelerin hiçbiri çalışmamız kapsamında ele alınan isticvap müessesesiyle ilgili olmayıp, o maddelerde yer alan ifadeler, yalnızca isticvabın sözlük anlamını anlatmak amacıyla tercih edilmiştir.

2.2.2. İsticvabın Amacı

Hukukumuzda kural olarak duruşmada bizzat hazır bulunması zaruri olmayan tarafların davalarını vekil aracılığıyla takip etmesi mümkündür¹³². Ancak bazı hâllerde tarafların duruşmaya bizzat katılarak hâkim ve diğer tarafla karşı karşıya gelmesi maddi gerçeğe ve adalete ulaşma amaçları bakımından gerekli olabilir. Esasen yargılama devam ederken tarafların hâkim tarafından dinlenmesi “*hâkimin davayı aydınlatma ödevinin*” bir gereği olarak her zaman mümkündür¹³³. Nitekim HMK’nın “*hâkimin davayı aydınlatma ödevi*” başlıklı 31’inci maddesinde “*hâkim, uyuşmazlığın aydınlatılmasının zorunlu kıldığı durumlarda, maddi veya hukukî açıdan belirsiz yahut çelişkili gördüğü hususlar hakkında, taraflara açıklama yaptırabilir; soru sorabilir; delil gösterilmesini isteyebilir*” düzenlemesi yer almaktadır.

Öte yandan, HMK’nın 144’üncü maddesinde tarafların belirli usûlde mahkemeye davet edilmesini ve hâkim tarafından dinlenmesine ilişkin ayrı bir düzenleme mevcuttur¹³⁴. Söz konusu düzenleme yalnızca tarafların mahkeme huzurunda dinlenmesine ilişkin olup, teknik anlamda bir isticvap olarak değerlendirilemez¹³⁵. Başka bir anlatımla HMK md. 144’te yer alan düzenleme; tarafların dayandıkları vakıaların neler olduğunun anlaşılması ve çeşitli konularda bilgi istenmesi amacını taşımakta olup, hukukî dinlenilme hakkının bir gereği olarak karşımıza çıkmaktadır¹³⁶. Ancak ikrar elde edilme ve kanaat oluşturma amacı olan isticvap, doğrudan

¹³¹ Tercan, 2001, 46; Tercan, 2011, 9.

¹³² Yılmaz (Şerh), 2021, 3331.

¹³³ Pekcanitez /Atalay /Özekes, 2024, 313.

¹³⁴ HMK md. 144: “(1)- *Tahkikat aşamasında mahkeme, her iki tarafı usûlüne uygun olarak davet edip, davada ileri sürülen vakıalar hakkında dinleyebilir. (2)- Mahkemenin, dinlenilmek üzere mahkemeye gelmeleri için iki tarafa vereceği süre iki haftadan az olamaz. Bu süre, gerektiğinde, mahkemece resen veya iki taraftan birinin talebi üzerine uzatılabileceği gibi kısaltılabilir.*”

¹³⁵ Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 413; Kuru (Cilt II), 2001, 1949-1950; Özekes, 2003, 32; Kuru /Aydın, 2024, 605.

¹³⁶ Atalı /Ermenek /Erdoğan, 2024, 569; Pekcanitez /Atalay /Özekes, 2024, 313.

ispat faaliyetiyle ilgili olması bakımından HMK md. 144'te hüküm altına alınan tarafların dinlenilmesi müessesesinden farklıdır¹³⁷. İsticvap hukukî kurumu sayesinde davada ihtilaflı olunan veya karanlıkta kalan hususların aydınlatılması ve hâkimin kanaatinin kuvvetlendirilmesi sonucu ortaya çıkmaktadır¹³⁸. İsticvap ile dava malzemesinin toplanmasına, ihtilaflı hususların çözümü konusunda deliller elde edilmesine ve zamanı geldiğinde davada karar verilmesine yardımcı olması bakımından mahkemeye ve taraflara bir imkân tanınmaktadır¹³⁹.

Yargılama devam ederken karşı taraftan ikrar elde edebilmek diğer taraf açısından son derece avantajlı bir durumdur. Zira tarafların ikrar ettikleri hususlar, çekişmeli olmaktan çıktığından onların ayrıca ispat edilmesi gerekmemektedir (Karş. HMK md. 188/1). Ancak ikrar her zaman kendiliğinden ortaya çıkmaz. Bu sebeple bazı zamanlar “*tahrik etmek*” suretiyle ikrarı elde etmek gerekebilir¹⁴⁰. Diğer bir deyişle ikrar elde etmek için bir takım tahkik vasıtalarına ihtiyaç bulunmaktadır¹⁴¹. Doktrinde benzer yöndeki düşünceler “*taraflardan birinin ikrarı hâkimin ağzına düşen tatlı bir meyva gibidir, şüphesiz bu tatlı meyveyı elde edebilmek için bazen ağacı sallamak gerekir*” şeklinde ifade edilmiştir¹⁴². Tam da bu noktada isticvap müessesesi, ikrar elde etmeyi amaçlayan önemli hukukî vasıtalarından bir tanesi olarak karşımıza çıkmaktadır¹⁴³. Bu yönüyle isticvabın ispat amacına hizmet eden hukukî bir kurum olduğu ve isticvaba başvurulmasındaki temel hedefin dava konusu ihtilaflı olayların çözümü olduğu söylenebilir¹⁴⁴.

İsticvap, ispat faaliyeti bakımından ikili işleve sahiptir. Vakıasını ispat etmek isteyen tarafça deliller mahkemeye sunulmasına rağmen hâkimde karar verme olgunluğunun oluşmadığı durumlarda isticvap, mevcut delilleri tamamlayıcı görev üstlenmektedir¹⁴⁵. Nitekim Yargıtay bir kararında isticvabın tamamlayıcı işlevine dikkat çekerek senetle ispat zorunluluğunun istisnası (HMK md. 203) dâhilinde dinlenen tanık beyanlarına ek olarak davalının da isticvap edilmesini ve isticvap neticesinde alınan beyanlar dikkate alınarak sonuca varılması gerektiğini belirtmiştir¹⁴⁶. Buna karşın dosyaya sunulacak başkaca delil kalmamasına

¹³⁷ Pekcanitez /Atalay /Özekes, 2024, 313; Atalı /Ermenek /Erdoğan, 2024, 570.

¹³⁸ Karafakih, İ. H. (1952). *Hukuk Muhakemeleri Usûlü*, Ankara, 156; Şener, 1990, 59.

¹³⁹ Şener, 1990, 59-60.

¹⁴⁰ Postacıoğlu, İ. E. (1975). *Medenî Usûl Hukuk Dersleri*, İstanbul, 565; Postacıoğlu /Altay, 2015, 531.

¹⁴¹ Postacıoğlu /Altay, 2015, 531; Postacıoğlu, 1975, 565.

¹⁴² Ansay, S. Ş. (1957). *Hukuk Yargılama Usûlleri*, Ankara, 243.

¹⁴³ Atalı /Ermenek /Erdoğan, 2024, 570; Postacıoğlu, 1975, 565; Postacıoğlu /Altay, 2015, 531; Şener, 1990, 61.

¹⁴⁴ Özekes, 2017, 1380; Bolayır (*Delil*), 2014, 478.

¹⁴⁵ Bolayır (*Delil*), 2014, 481.

¹⁴⁶ “...Mahkemece; davanın kısmen kabulü ile tanık ifadelerine göre 95.000 TL'nin dava tarihinden itibaren yasal faizi ile tahsiline karar verilmiş, hükmü davalı vekili temyiz etmiştir. Nüfus aile kayıt tablosuna göre tarafların

rağmen vakıanın yine de ispat edilemediği durumlarda başvuru isticvabın ise tali görevi bulunmaktadır¹⁴⁷. Ancak burada isticvabın amacının doğrudan delil elde etmek olduğunu söylemek doğru olmaz¹⁴⁸. Nitekim taraflardan biri isticvap neticesinde aleyhine olan vakıaları ikrar ederse, söz konusu vakıalar çekişmeli olmaktan çıkacağı için artık o vakıalar bakımından delil ileri sürülmesine gerek kalmamaktadır (Karş. HMK md. 188/1). Dolayısıyla ikrar söz konusu olduğunda delil elde edilmesine ihtiyaç kalmadığından isticvapla delil elde edilmesi gibi bir durum da söz konusu olmaz.

Kanuni düzenlemeye bakıldığında isticvabın uyuşmazlığa konu olayları çekişmesiz kılmayı amaçlayan usûlî bir kurum olduğu sonucu çıkarılabilmektedir¹⁴⁹. Ancak kimi durumlarda uyuşmazlık konusu olayların belirlenmesini sağlaması nedeniyle isticvap, her zaman ikrar amacına hizmet etmez¹⁵⁰. Zira isticvabın bilgi edinme ve kanaat oluşturma gibi başka mühim amaçları da bulunmaktadır¹⁵¹. Bilgi edinme ve hâkimde kanaat oluşturulması için mahkeme huzurunda bir takım sözlü açıklamalarda bulunulması ancak şahit olunan hususların doğrudan aktarılmasıyla mümkün olmaktadır. Nitekim taraflar bir yargılamanın en şüpheli tanıklarıdır¹⁵². Ancak hukukumuzda tanıklığa ilişkin hükümler taraf dışındaki üçüncü kişiler bakımından geçerli olduğundan¹⁵³ bir nevi kendi davalarının tanıkları olan tarafların ayrı bir kanuni düzenlemeyle yani isticvap hükümlerine göre dinlenilmesi amaçlanmıştır¹⁵⁴.

Diğer yandan tarafın isticvap edilmesiyle hâkimde kanaat oluşturulması veya hâlihazırda var olan kanaatinin kuvvetlendirilmesi amaçlanmaktadır¹⁵⁵. Bunun gibi isticvabın tarafların dilekçelerinde ya da sözlü olarak bildirdikleri açıklamalarında yer alan çelişkilerin giderilmesi ve dava ya da uyuşmazlığın somutlaştırılması fonksiyonu da bulunmaktadır¹⁵⁶. Benzer şekilde

kardeş oldukları anlaşıldığından, HUMK'nun 293. (HMK 203/1-a) maddesi gereğince tanık ifadelerine başvurulmuş ve tanık beyanları doğrultusunda hüküm kurulmuştur... Mahkemece; HUMK'nun 230 vd. (HMK'nun 169 vd.) maddelerinde yer alan isticvap hükümlerine göre davalıya meşruhatlı isticvap davetiyesi çıkarılarak bu konuda beyanı alınmalı, davacıdan diğer delilleri de sorularak oluşacak sonuca göre karar verilmesi gerekirken yazılı gerekçe ile hüküm kurulması doğru görülmemiştir." Yargıtay 3. H.D. 2012/10400 E. 2012/16098 K. 26.06.2012 T., <https://www.legalbank.net/arama/mahkeme-kararlari>, E.T: 12.05.2025.

¹⁴⁷ Bolayır (Delil), 2014, 481.

¹⁴⁸ Budak /Karaaslan, 2021, 239.

¹⁴⁹ Ermenek, İ. (2011). "Hukuk Muhakemeleri Kanuna Göre Ön İnceleme", İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2(1), 172.

¹⁵⁰ Ermenek, 2011, 172-173.

¹⁵¹ Özekes, 2017, 1371.

¹⁵² Kuru (Cilt II), 2001, 1953; Kuru /Aydın, 2024, 607; Kuru /Aydın, 2023, 234.

¹⁵³ HMK md. 240/1: "Davada taraf olmayan kişiler tanık olarak gösterilebilir."

¹⁵⁴ Özekes, 2017, 1371-1372.

¹⁵⁵ Karşlı, 2012, 656; Tercan, 2011, 16; Bolayır (Delil), 2014, 478; Budak /Karaaslan, 2021, 241; Özekes, 2017, 1380; Tutumlu, 2007, 868-869.

¹⁵⁶ "...davacı dava dilekçesinde taşınmaz teminat gösterilmek suretiyle toplamda 30.000,00 TL kredinin kendisi için çekildiğini kabul etmiş, dava dilekçesinin devamında ise arada ufak tefek bazı kredilerin de kendisi için çekildiği beyanında bulunmuştur... O hâlde yapılacak iş, HMK'nın 169-175. maddeler kapsamında davacının

önüne gelen bir dosyada yüksek mahkeme isticvabın bu yönüne dikkat çekerek “...*davalı işveren isticvap edilerek ... tarihli celsedeki beyanları açıklattırılmalı, çalışmanın kapsam ve süresiyle ilgili somut beyanları alınmalı, tüm deliller hep birlikte değerlendirilip takdir edilerek, varılacak sonuç uyarınca bir karar verilmelidir*¹⁵⁷” şeklinde karar vermiştir.

Uygulamada çoğu durumda isticvabın tercih edilmediği görülmektedir. Yargılama süreçlerinin isticvabın önemini yeterince anlamaması, isticvap hakkında yeteri kadar bilgi sahibi olmaması, çoğunlukla isticvabı zaman kaybı olarak görmeleri, yargılamayı boş yere uzatacağı ya da herhangi bir sonuç elde edilemeyeceği yönünde kanaatlerinin olması gibi sebepler isticvaba yeteri kadar başvurulmamasına neden olmaktadır¹⁵⁸. Ayrıca isticvap bünyesinde uyulması gereken birtakım usûl kurallarını barındırdığından mahkemeler, söz konusu usûlden kaçınmak adına HMK’nın 144’üncü maddesinde düzenlenen tarafların dinlenilmesi yolunu tercih etmektedir. Ancak isticvap hakkında yeteri kadar bilgi sahibi olunması ve etkili sorgulama tekniklerinin hâkim ve avukatlarca öğrenilmesiyle isticvaptan beklenen neticelerin elde edilmesi mümkündür. Zira isticvap, maddi gerçeğe ulaşma dolayısıyla adaletin tecellisini sağlama bakımından son derece önemli usûlî bir hak ve imkândır.

2.2.3. İsticvabın Konusu

Hukuk Usûlü Muhakemeleri Kanunu dönemindeki düzenlenmeye göre isticvabın konusunu, dava konusu ya da dava konusuyla alakalı vakıalar oluşturmaktadır (HUMK md. 230/2). Ancak söz konusu düzenlemenin birbirinden bağımsız iki ayrı durumu işaret ediyormuş gibi duran dili nedeniyle açık ve başarılı bir düzenleme olduğu söylenemez. Zira dava konusu olarak adlandırılan kavram bir yönüyle tarafların dilekçelerindeki talep sonucu olması sebebiyle bunun vakılardan bağımsız olarak ileri sürülmesi zaten mümkün değildir¹⁵⁹. Eğer söz konusu düzenlemeyle kanun koyucu talep sonucundaki muğlak, eksik ya da çelişkili durumları kastediyor ise hâkimin davayı aydınlatma ödevi kapsamında veya tarafların dinlenilmesi usûlüne göre taraflara açıklama yaptırtma imkânı bulunmaktadır. Böyle bir

isticvap edilmek suretiyle kabullendiği kredilerin hangileri olduğunun somutlaştırılması gerekmektedir...”, Yargıtay 1. H.D. 2022/626 E. 2022/1453K. 23.02.2022 T.; Benzer yönde bkz: Yargıtay 10. H.D. 2020/422 E. 2020/3582 K. 22.06.2020 T.; Yargıtay 3. H.D. 2022/7242 E. 2022/9015 K. 29.11.2022 T.; Yargıtay 10. H.D. 2022/14459 E. 2023/2530 K. 15.03.2023 T., <https://www.legalbank.net/arama/mahkeme-kararlari>, E.T: 27.12.2024.

¹⁵⁷ Yargıtay 10. H.D. 2021/5215 E. 2021/14627 K. 22.11.2021 T.; Benzer yönde bkz: Yargıtay 10. H.D. 2023/5082 E. 2023/4886 K. 04.05.2023 T., <https://www.legalbank.net/arama/mahkeme-kararlari>, E.T: 27.12.2024.

¹⁵⁸ Özekes, 2017, 1372.

¹⁵⁹ Tercan, 2001, 113.

durumda söz konusu imkânlar ortadayken ayrı bir isticvap düzenlemesine neden ihtiyaç duyulduğu sorusu cevapsız kalmaktadır.

Öte yandan Hukuk Usûlü Muhakemeleri Kanunu'nun 230/2'nci maddesinde *müddeabih* ifadesinin devamında yer alan "*müddeabihe ile münasebeti olan vakıalar*" ifadesi isticvabın konusunu belirtme bakımından daha doğrudur. Zira dava konusu olan hakkı kendisiyle ilişkili olan vakılardan bağımsız şekilde ileri sürmek mümkün değildir¹⁶⁰. Bir hakkın doğumu, değişmesi ya da sona ermesinin ispatı vakıaların vuku bulup bulmadığının ispatıyla doğrudan ilgilidir. İspatın konusunu davanın temelini teşkil eden vakıaların oluşturduğu düşünüldüğünde ispatla yakından ilişkili olan isticvabın da konusunu bu vakıaların oluşturduğu söylenebilir¹⁶¹.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'ndaki düzenleme isticvabın konusunun taraflarca ileri sürülen ve davanın esasını oluşturan vakıalar ile bu vakıalarla ilişkili çeşitli hususlar olduğunu belirtmektedir (HMK md. 169/2). Başka bir anlatımla davacı davasını dayandırdığı vakıalar hakkında, davalı ise savunmasının dayanağı olan vakıalarla ilgili olarak isticvap edilmektedir¹⁶². Hukuk Muhakemeleri Kanunu'ndaki düzenleme HUMK'ta yer alan düzenlemedeki belirsizliği gidererek isticvabın konusunu, dava konusu vakıalar ve bu vakılara bağlı diğer hususlar olarak açıkça hüküm altına almıştır.

Davanın temelini oluşturan vakıalar kavramından elbette taraflarca ileri sürülen ve uyuşmazlık konusu olan ihtilaflı vakıalar anlaşılmalıdır¹⁶³. Nitekim ihtilaflı olmayan vakıalar, ispat faaliyetine konu edilemediğinden bu vakıalar hakkında isticvaba başvurulamaz¹⁶⁴. Benzer şekilde herkesçe bilinen ve ikrar edilmeleri nedeniyle çekişmesiz kabul edilen olaylar hakkında da taraflar isticvap edilemez¹⁶⁵. Yine genel tecrübe kuralları ile tümüyle teknik bilgi gerektiren kurallar isticvabın konusunu oluşturmaz. Nitekim teknik bilgi gerektiren konular bakımından mahkemenin bilirkişiye başvurması gerekirken; genel bilgi ya da tecrübe kuralları bakımından bilirkişiye dahi başvurulamaz (HMK md. 266). Zira genel bilgi ve tecrübe konularının mahkeme tarafından re'sen bilinmesi gerekmektedir¹⁶⁶.

¹⁶⁰ Tercan, 2001, 114.

¹⁶¹ Canpolat, H. (2024). "*Taraf Beyanı Vasıtasıyla Delil İkamesi*", *Yayımlanmamış Doktora Tezi*, İstanbul, 120.

¹⁶² Umar, B. (2011). *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi*, Ankara, 472; Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 414.

¹⁶³ Yılmaz, (*Şerh*) 2021, 3332; Görgün /Börü /Toraman /Kodakoğlu, 2024, 389; Yağcı, 2012, 291; Şener, 1990, 66; Tutumlu, 2007, 867.

¹⁶⁴ Üstündağ, S. (1984). *Medenî Yargılama Hukuku*, Cilt I-II, İstanbul, 662-663.

¹⁶⁵ Görgün /Börü /Toraman /Kodakoğlu, 2024, 389; Yağcı, 2012, 291.

¹⁶⁶ Tercan, 2001, 115; Göksu (*Vakıa*), 2009, 343-344.

İsticvaba konu edilen vakıaların mutlak suretle isticvap olunan taraf aleyhine olması gerektiğini savunan görüş literatürde yaygın şekilde kabul görmektedir¹⁶⁷. Bu görüşe göre isticvap neticesinde bir tarafın ikrarda bulunma (ya da HMK'nın 171'inci maddesine göre bir vakıayı ikrar edilmiş sayılma) ihtimali bulunduğundan kendi lehine olan vakıalar bakımından tarafların isticvap edilmesi söz konusu olamaz¹⁶⁸. Tarafın lehine olan vakıalar bakımından mahkemece gerekli görüldüğü takdirde sadece “*tarafların dinlenilmesi*” veya “*hâkimin davayı aydınlatma ödevi*” hükümlerine başvurulabilir¹⁶⁹. Ancak tarafların lehine olan vakıalar hakkında isticvap edilemeyeceğini belirten bu görüşe katılmamız mümkün değildir. Zira hangi koşullarda elde edilirse edilsin mahkeme içi ikrar sadece aleyhe vakıalar bakımından söz konusu olabileceğinden isticvap sırasında elde edilen ikrarın lehe olan vakıalar bakımından hukukî sonuç doğuracağı konusunda şüphemiz bulunmamaktadır¹⁷⁰. Buna karşın söz konusu görüşün isticvabın bilgi edinme ve kanaat oluşturma amaçlarını ıskaladığını düşünüyoruz. Aksi durumun kabulü, isticvabı yalnızca ikrar elde etme aracı olarak kabul etmek anlamına gelmektedir. Böyle bir durum ise neticesinde ikrar elde edildiğinde amacına ulaşan ancak bir sebeple ikrar elde edilemediğinde zaman kaybı olarak kalan bir müesseseyi gündeme getirir. Bizce isticvap, yalnızca ikrar elde etme vasıtası şeklinde sınırlandırılacak derece basit bir hukukî kurum değildir. Nitekim daha önce de değinildiği üzere ikrar elde etme amacının yanında isticvabın davanın aydınlatılması ve kanaat oluşturulması gibi önemli amaçları bulunmaktadır. Müphem hususların aydınlatılması ya da hâkimde kanaat oluşturulması bakımından aktarılan bilgilerin lehe ya da aleyhe olmasının bir önemi bulunmamaktadır. Zira hâkimin, isticvap olunan taraf lehine olan vakıalara ilişkin yapılan açıklamalar neticesinde iç dünyasında tatmin olması ya da kafasındaki çelişkileri gidermesi de mümkündür. Lehe olan vakıalar hakkında edinilen bilgiler sayesinde kanaati oluşan ya da mevcut kanaati kuvvetlenen hâkim, karar verme olgunluğuna ulaşmış demektir. Bu sebeple hâkimin söz konusu kanaati oluşmamış ya da öğrendiği bilgileri hiç duymamış gibi davranması mümkün değildir. Açıklanan

¹⁶⁷ Yardımcı, T. E. (2017). *Hukuk Yargılamasında Somutlaştırma Yükü*, İstanbul, 182; Karaaslan, V. (2013). *Medenî Usûl Hukukunda Hâkimin Davayı Aydınlatma Ödevi*, Ankara, 154; Pekcanitez /Atalay /Özekes, 2024, 313; Üstündağ, 1984, 663; Şener, 1990, 66; Yağcı, 2012, 291; Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 414; Karlı, 2012, 656-656; Görgün /Börü /Toraman /Kodakoğlu, 2024, 389; Tercan, 2024, 788; Özekes, 2017, 1368; Kuru /Aydın, 2023, 234-235.

¹⁶⁸ Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 414; Kuru /Aydın, 2024, 607; Yağcı, 2012, 291; Kuru (*Cilt II*), 2001, 1953; Tercan, 2024, 788; Özekes, 2017, 1368; Şener, 1990, 66; Kuru /Aydın, 2023, 234-235.

¹⁶⁹ Kuru (*Cilt II*), 2001, 1953; Özekes, 2017, 1368; Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 414; Şener, 1990, 66; Kuru /Aydın, 2024, 607; Görgün /Börü /Toraman /Kodakoğlu, 2024, 389; Karaaslan, 2013, 154; Tutumlu, 2007, 868.

¹⁷⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz: Aşa. Bölüm 2.3.4.

gerekçelerle isticvap usûlü bakımından taraf lehine olan vakıaların tamamen dışlanması bizce doğru değildir.

Öte yandan tarafın lehine olan vakıalar bakımından isticvap edilebilmesi, tarafların yargılama sırasında doğruyu söyleme yükümlülüğünün bulunmasının da bir sonucudur (HMK md. 29). Başka bir anlatımla isticvap sırasında tarafların sorulan sorulara verdiği cevaplar gerçeğe aykırı ya da mahkemeyi yanıltıcı nitelikte olamayacağından lehe olan vakıalar hakkında da isticvap mümkün kabul edilmelidir. Zira isticvap olunan taraf, lehine olan vakıalar hakkında açıklayacağı bilgiler kendisi bakımından olumsuz sonuç doğuracak olsa dahi yalan olamaz¹⁷¹. Bunun yanında kanun koyucunun HMK'nın 173/2'nci maddesinde tarafın gerçeği söyleme yükümlülüğü olduğuna dair hâkime ayrıca görev yüklemesinin de aynı amaca hizmet ettiği söylenebilir.

Nihayet tarafların lehe olan vakıalar bakımından da isticvap edilebileceğine ilişkin düşüncemize rağmen şu hususu belirtme fayda görüyoruz; isticvap olunan taraf lehine olan vakıalar bakımından tarafın kendisinin aktardığı bilgilerin şüpheli olduğu gerçeği ortadayken ilgili beyanların yan delillerle desteklenmeden doğrudan hükme esas alınması mümkün değildir. Yapılan açıklamalar ışığında ikrar harici durumlar bakımından hedeflenen amaçlar ve ortaya çıkan hukukî sonuçlar, tarafların dinlenmesi (HMK md. 144) usûlü ile isticvabın benzer olduğunu göstermektedir. Böyle bir durumda da aynı neticeler ortaya çıkacaksa lehe olan vakıalar bakımından hâkimin tarafları HMK'nın 144'üncü maddesi uyarınca dinlemek yerine neden isticvap etmesi gerektiği sorusu akıllara gelebilir. Ancak isticvabın sorgulama faaliyetini beraberinde getirdiğini ve bunun da uyuşmazlığın çözümü bakımından önemli ve doğru bilgilerin elde edilmesini kolaylaştırdığını unutmamak gerekir¹⁷². Ayrıca isticvap sırasında yargılama süreçlerinin ispat motivasyonu ile hareket edecek olması, isticvap olunan tarafı zorlayarak hakikati açıklamaya teşvik edebilir. Bizce anılan bu özellikleri tarafların dinlenmesi (HMK md. 144) yerine neden isticvabın tercih edilmesi gerektiği sorusuna cevap vermektedir.

Kanuni düzenlemede davanın temelini oluşturan vakıalarla ilişkisi bulunan çeşitli hususlar hakkında tarafların isticvap edilebileceği belirtilmiştir (HMK md. 169/2). Kanun'da yer alan bu ifade ile emareler (emare vakıalar) kastedilmektedir¹⁷³. Zira vakıalar haricinde dilekçe ve beyanlardaki eksiklik, boşluk ve çelişkilerin giderilmesi için taraflar, HMK'nın

¹⁷¹ Ayrıntılı bilgi için bkz: Yuk. Bölüm 2.1.2.

¹⁷² Ayrıntılı bilgi için bkz: Aşa. Bölüm 3.7.

¹⁷³ Canpolat, 2024, 120.

31’inci maddesine göre her zaman mahkemeye çağrılıp dinlenebilmektedir¹⁷⁴. İsticvap usûlü ise mutlaka bir vakıa söz konusu olduğu hâllerde gündeme gelmektedir¹⁷⁵. Herhangi bir şekilde uyuşmazlık konusuyla ilgisi olmayan vakıa ya da emarelerin yargılama bakımından zaten bir önemi bulunmamaktadır. Uyuşmazlık konusuyla doğrudan ya da dolaylı ilgisi olan tüm vakıaların ispatın konusunu oluşturduğu düşünüldüğünde Kanun’da isticvap bakımından bu yönde ayrı bir düzenlemenin yapılmasına bizce gerek yoktur¹⁷⁶.

Diğer taraftan hukuk kuralları ispatın alanına girmediği gibi isticvabın konusuna da dahil değildir¹⁷⁷. Yukarıda hâkimin hukuku re’sen uygulaması gerektiğine dair ispat ve deliller hakkında yapılan açıklamalar¹⁷⁸ isticvap bakımından da geçerli olduğundan bu bölümde tekrar edilmemiştir. İsticvabın ispatı hedefleme ve muğlak durumları aydınlatma özellikleri düşünüldüğünde hukuk kurallarının açıklanması ya da uygulanması bakımından tarafların mahkemece sorgulanması zaten beklenemez. Tekrar belirtmek gerekirse MÖHUK’un 2’nci maddesi kapsamında hâkim, “*yetkili yabancı hukukun muhtevasının tespitinde tarafların yardımını*” her zaman isteyebilir. Ancak bu yardımın teknik anlamda isticvap olarak değerlendirilmesi mümkün değildir.

Hukuk kurallarından farklı olarak hukukî işlemler isticvabın konusunu oluşturabilir¹⁷⁹. Takdiri delillerle ispat edilebilen hukukî işlemleri, hâkimin serbestçe değerlendirme yetkisi bulunduğu bunlara karşı isticvaba başvurulmasında herhangi bir tartışma bulunmamaktadır. Burada belirli bir meblağın üzerindeki hukukî işlemler bakımından tarafların isticvap edilip edilemeyeceği sorusu akıllara gelmektedir. Zira kural olarak¹⁸⁰ belirli bir meblağın üzerindeki hukukî işlemlerin senetle ispat edilmesi zorunludur (HMK md. 200/1).

Kanun’un senetle ispatı öngördüğü vakıalar bakımından hâkim kesin delille bağlıdır¹⁸¹. Ancak bu hususta ispat faaliyetinin tamamlanıp tamamlanmaması durumlarına ilişkin olarak ikili bir ayırım yapılması bizce daha doğrudur. Nitekim Kanun’un senetle ispatı zorunlu kıldığı vakıaların senetle ispatının henüz yapılmadığı ya da ispatın yapılmasının baştan mümkün

¹⁷⁴ Tercan, 2001, 119.

¹⁷⁵ Vakıaların söz konusu olduğu hâllerde elbette HMK’nın 144’üncü maddesi uyarınca tarafların dinlenmesi de mümkündür. Bu iki müessesenin farkı hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: Aşa. Bölüm 2.3.1.

¹⁷⁶ Benzer yönde bkz: Canpolat, 2024, 120.

¹⁷⁷ Tutumlu, 2007, 868; Tercan, 2001, 115.

¹⁷⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz: Yuk. Bölüm 2.1.1.2.

¹⁷⁹ Budak /Karaaslan, 2021, 240; Tercan, 2001, 115; Yağcı, 2012, 291.

¹⁸⁰ Karş. HMK md. 200/2, 202, 203.

¹⁸¹ Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 438; Pekcanitez /Atalay /Özekes, 2024, 380; Atalay, 2017, 1736; Börü, 2016, 29; Tutumlu, 2007, 28; Görgün /Börü /Toraman /Kodakoğlu, 2024, 507.

olmadığı durumlarda isticvaba başvurulması mümkündür¹⁸². Zira böyle bir durumda ilgili vakıa henüz ispatlanmadığı için isticvap neticesinde elde edilen beyanlar geçerli bir ikrarın tüm hukukî sonuçlarını ortaya çıkarır. Başka bir anlatımla ispat faaliyeti tamamlanmamış hukukî işlemler nedeniyle isticvaba başvurulduğu hâllerde sorgulama sırasında taraflar, ikrarda bulunabilir ya da koşulların oluşması hâlinde vakıaları ikrar etmiş sayılabilir (HMK md. 171). İsticvap neticesinde elde edilen ikrar, isticvap konusu vakıayı çekişmeli olmaktan çıkaracağı için o vakıanın tekrar senetle ispat edilmesi gerekmez¹⁸³. Dolayısıyla ispat gerekliliğinin kalmadığı durumlarda kesin delille ispat zorunluluğundan da söz edilemez¹⁸⁴. Ancak senetle ispat zorunluluğu olan bir hukukî işleme ilişkin olarak vakıayı ispata elverişli bir senedin hâlihazırda dava dosyasında bulunması durumunda uyuşmazlık konusu vakıa artık ispat edilmiş olduğundan aynı vakıa için tekrar isticvap yoluna gidilmesi mümkün değildir¹⁸⁵. Benzer şekilde Yargıtay Hukuk Genel Kurulu bir kararında davacının davasını ispatlaması dolayısıyla olayda belirsiz bir durumun kalmaması nedeniyle isticvaba başvurulmamasını bozma sebebi sayan özel daire kararının hatalı olduğunu hükmederek yerel mahkeme direnme kararının onanmasına karar vermiştir¹⁸⁶. Buna karşın doktrinde uyuşmazlık konusu vakıanın kesin delille ispatının zorunlu olduğu hâllerde isticvaba hiçbir şekilde başvurulamayacağını belirten görüş de bulunmaktadır¹⁸⁷.

Yargılama devam ederken isticvaba belirli tereddütleri gidermek, mahkemeye bilgi aktarımı yapmak ve hâkimde kanaat oluşturmak amaçlarıyla başvurulmaktadır. Dolayısıyla herhangi bir tereddüt bulunmayan kesin hususlar bakımından isticvaba başvurulması mümkün değildir¹⁸⁸. Benzer şekilde yüksek mahkeme bir kararında sahtelik iddiası bulunmayan ve noterde düzenlenen bir senet bakımından “*muğlak, müphem ve aydınlatılması gereken*” bir hususun bulunmaması nedeniyle isticvaba başvurulamayacağını, aksi yöndeki bir uygulamanın isticvap müessesesinin amacına uygun düşmeyeceğini belirtmiştir¹⁸⁹.

¹⁸² Benzer şekilde Yargıtay Hukuk Genel Kurulu bir kararında kıdem tazminatının ödendiğine dair imzası ikrar edilen bir ödeme belgesi karşısında ödemenin iş sözleşmesinin devamı sırasında olması ve aleyhe tanık beyanı olması nedenleriyle davacının isticvap edilerek ödemenin gerçekte kıdem tazminatı için yapıp yapılmadığının açıklığa kavuşturulması gerektiği sonucuna varmıştır; (YHGK 2015/1841 E. 2018/60 K. 17.01.2018 T., <https://www.legalbank.net/arama/mahkeme-kararlari>, E.T: 29.12.2024).

¹⁸³ Budak /Karaaslan, 2021, 239-240; Görgün /Börü /Toraman /Kodakoğlu, 2024, 387-388.

¹⁸⁴ Pekcanitez /Atalay /Özekes, 2024, 344-345.

¹⁸⁵ Yılmaz (Şerh), 2021, 3348-3349; Benzer yönde bkz: Yargıtay 13. H.D. 1991/2467 E. 1992/3619 K. 16.04.1992 T., Yılmaz (Şerh), 2021, 3348-3349.

¹⁸⁶ YHGK 2013/3-1411 E. 2014/1046 K. 17.12.2014 T., <https://www.legalbank.net/arama/mahkeme-kararlari>, E.T: 29.12.2024.

¹⁸⁷ Görgün /Börü /Toraman /Kodakoğlu, 2024, 388.

¹⁸⁸ Yılmaz (Şerh), 2021, 3349.

¹⁸⁹ Yargıtay 19. H.D. 1995/2437 E. 1996/5298 K. 05.11.1996 T., Yılmaz (Şerh), 2021, 3349.

Diğer taraftan Hukuk Usûlü Muhakemeleri Kanunu dönemindeki düzenlemede suç teşkil eden vakıaların isticvabı meselesi yeterince açık değildi. Bu hususta doktrindeki bir görüş tarafın isticvabına karar verilmesinin hatalı olduğunu, buna rağmen isticvap kararı verilmişse tarafa kaçınma hakkı tanınmasının gerekli olduğunu savunmaktaydı¹⁹⁰. Yine başka bir görüş bir davada tarafın cezalandırılmasına neden olacak bir husus hakkında isticvap yapılamayacağını ifade etmekteydi¹⁹¹. Benzer şekilde yüksek mahkeme bir kararında “...suç teşkil eden konuda kişi isticvap edilemez yemin verilemez. O itibarla mahkemenin ispat külfetini ters çevirmesi de doğru olmadığına göre, Hukuk Genel Kurulunca da benimsenen Özel Daire bozma kararına uyulmak gerekirken önceki kararda direnilmesi Usûl ve Yasa'ya aykırıdır. Bu nedenle direnme kararı bozulmalıdır” şeklindeki hükmüyle konusu suç olan vakıalar hakkında isticvap kararı verilemeyeceğine hükmetmiştir¹⁹².

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda yer alan düzenlemede suç teşkil eden vakıalar hakkında isticvaba başvurulup başvurulamayacağı konusunda HUMK'taki düzenlemeden farklı bir hüküm yer almamaktadır. Buna karşın suç teşkil eden vakıalar bakımından tarafın isticvaptan kaçınma hakkı olduğu açıkça düzenlenmiştir. Buna göre HMK'nın 175'inci maddesi yollamasıyla HMK'nın 250'nci maddesine göre isticvap edilecek tarafın beyanları eğer kendisinin ya da HMK md. 248'te sayılan yakınlarının ceza soruşturmasına veya kovuşturmasına sebep olacaksa tanıklıktan çekinme hükümlerine göre isticvaptan çekinebileceği hüküm altına alınmıştır. Ancak yeni düzenlemede taraflara isticvaptan kaçınma hakkı tanınmasını kıymetli bulmamıza rağmen bu düzenlemenin yine de eksik olduğunu düşünüyoruz. Zira Yargıtay içtihadında da belirtildiği üzere suç teşkil eden vakıalar hakkında isticvap kararı hiçbir şekilde verilmemelidir. Bu hususta menfaat ihlali nedeniyle isticvaptan çekinme başlığı altında açıklama yapıldığından burada tekrar edilmemiştir¹⁹³.

2.2.4. İsticvabın Hukukî Niteliği

Yargılama devam ederken tarafların bilgisine başvurulma ihtiyacı her zaman doğabilir. Söz konusu durum tarafların belirli bir usûl dahilinde sorgulanması şeklinde olabileceği gibi herhangi bir usûle tâbi olmaksızın sadece dinlenilme şeklinde de olabilir. Tarafların ikrar edilmiş sayılma yaptırımını çerçevesinde dava konusu vakıalar ve bunlara bağlı çeşitli hususlar

¹⁹⁰ Tercan, 2001, 118, 247; Yağcı, 2012, 291.

¹⁹¹ Alangoya /Yıldırım /Deren Yıldırım, 2009, 375.

¹⁹² YHGK 1996/11-385 E. 1996/508 K. 26.6.1996 T., <https://www.legalbank.net/arama/mahkeme-kararlari>, E.T: 28.12.2024.

¹⁹³ Ayrıntılı bilgi için bkz: Aşa. Bölüm 4.1.4.3.

hakkında sorgulanması isteniyorsa mutlaka mahkemece isticvap kararı verilmesi gerekmektedir (HMK md. 169/2).

İsticvabın sağlıklı gerçekleştirilmesi için hukukî niteliğinin belirlenmesi son derece önemlidir. İsticvabın ispata ve kanaat oluşturmaya yönelik amacı hukukî niteliğini tartışmalı hâle getirmektedir. Nitekim doktrinde isticvabın hukukî niteliği konusunda görüş birliği bulunmamaktadır. Söz konusu görüşler isticvabın delil, tanık, usûl işlemi ve hukukî bir yol olduğu üzerinde toplanmaktadır.

İsticvabın hukukî niteliği konusundaki görüşlerden ilki isticvabın tanıklık olduğu yönündedir. Bu görüş, olması gereken hukuk bakımından isticvabın Anglosakson hukuk sisteminde olduğu gibi tanıklık olarak nitelendirilmesi gerektiğini belirtmektedir¹⁹⁴. Zira Anglosakson hukuk sisteminde tahkikat aşamasında şahit olduğu olayla ilgili mahkemeye bilgi aktaran kimse, taraf ya da üçüncü kişi olup olmadığına bakılmaksızın tanıktır¹⁹⁵. Ayrıca bu görüş, beyanların ikna edici ve tutarlı olması kaydıyla beyanların kimden geldiğinden bağımsız olarak tanıklığa delil değeri yüklenmesi gerektiğini savunmaktadır¹⁹⁶. Yine taraflardan elde edilen beyanların delil olarak dikkate alınıp alınmamasına ise hâkimin karar vermesi gerektiği söylenmektedir¹⁹⁷. Ancak hukukumuzdaki düzenleme doğrultusunda isticvabın tanıklık olarak kabul edilmesi mümkün değildir. Zira HMK'ya göre tanık olarak gösterilen kişilerin taraf sıfatına sahip olmayan üçüncü kişi olması gerekmektedir (HMK md. 240).

İsticvabın hukukî niteliği konusunda yaygın görüşlerden diğeri isticvabın delil niteliğinde olduğu görüşüdür¹⁹⁸. Bu görüşe göre Kanun'da her ne kadar isticvap deliller arasında sayılmamış olsa da bu durum kanun koyucunun bu yöndeki tercihindен kaynaklanmaktadır¹⁹⁹. İsticvap ya doğrudan delil ya da hâkimde kanaat oluşturunca bir ispat vasıtası olması bakımından delil niteliğindedir²⁰⁰. İsticvabı delil olarak kabul eden diğeri bir görüşe göre taraf açıklamalarına karşı haklı olarak duyulan güvensizlik isticvabın delil olarak değerlendirilmesi konusunda şüphe yaratsa da etkin hukukî bir koruma talebi, mümkün olan tüm bilgi ve

¹⁹⁴ Budak /Karaaslan, 2021, 239.

¹⁹⁵ Budak /Karaaslan, 2021, 239.

¹⁹⁶ Budak /Karaaslan, 2021, 239.

¹⁹⁷ Budak /Karaaslan, 2021, 239.

¹⁹⁸ Namli, M. (2007). “*Türk ve Fransız Hukukunda İsticvap ve Tarafların Dinlenmesi*”, *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul, 40; Tercan, 2001, 135; Alangoya /Yıldırım /Deren Yıldırım, 2009, 373; Tutumlu, 2007, 875; Karşlı, 2012, 656-657; Üstündağ, 1984, 663; Yargıtay'ın isticvabı delil olarak kabul ettiği kararlar için bkz: Yargıtay 11. H.D. 2021/5091 E. 2022/6381 K. 28.09.2022 T.; Yargıtay 7. H.D. 2023/223 E. 2024/1107 K. 26.02.2024 T., <https://www.legalbank.net/arama/mahkeme-kararlari>, E.T: 27.03.2025; Yargıtay 17. H.D. 2018/1705 E. 2019/632 K. 24.01.2019 T., <https://karararama.yargitay.gov.tr>, E.T: 22.03.2025.

¹⁹⁹ Tutumlu, 2007, 875.

²⁰⁰ Tutumlu, 2007, 875.

belgelerden yararlanmayı gerektirir²⁰¹. Aksi durumun kabulü delillerin serbestçe değerlendirilmesi müessesesine güvensizlik anlamına gelmektedir²⁰². Bu sebeple delillerin serbestçe değerlendirildiği, gerçek dışı açıklamaların ise cezai yaptırıma tabi tutulduğu bir sistemde isticvap delil olarak nitelendirilmelidir²⁰³. Başka bir görüş, isticvabın diğer delillerle birleştirilebilen bir ispat vasıtası olduğunu dile getirmektedir²⁰⁴. Öyle ki isticvap, hukukumuzda Alman hukukundakinin aksine tali ispat vasıtası değildir²⁰⁵. Zira Alman hukukunda isticvaba, diğer deliller ile vakıanın ispatlanamaması ya da ispatın yetersiz kalması hâllerinde başvurulurken hukukumuzda takdiri delil olarak re'sen ya da talep üzerine doğrudan başvurulabilir²⁰⁶. Diğer bir görüşe göre hâkimin tarafları bilgi kaynağı olarak görüp sorgulaması, hukuk yargılamasının maddi gerçeğe ulaşma amacı bakımından son derece önemlidir²⁰⁷. Öyle ki geçmişte geleneksel ve kutsal değerlerin baskısı altında hisseden bireylerin gerçeği söylemesine neden olan ancak günümüzde bu etkisini yitiren yemin (HMK md. 225 vd.) kurumu yerine isticvabın kesin delil olarak değerlendirilmesi normatif hukuk açısından daha uygundur²⁰⁸. Zira uyuşmazlığı en iyi bilen kişilerin yine davanın tarafları olması sebebiyle yargılamada onların bilgi kaynağı olarak görülmemesi düşünülemez²⁰⁹.

İsticvabın delil niteliğinde olduğunu kabul eden başka bir görüş, isticvabı geniş anlamda delil olarak nitelemektedir²¹⁰. Bu görüşe göre geniş anlamda delil ile isticvap tanımları paraleldir ve isticvap bir delilde olması gereken bütün özellikleri taşımaktadır²¹¹. Kanun'da açıkça delil olarak kabul edilmese de isticvap neticesinde elde edilen bilgi ve belgeler esasında vakıaların vuku bulup bulmadığı hususunda kanaat edinmeye yaradığından isticvap delil olarak kabul edilmelidir²¹². Ayrıca isticvabın delil olarak kabul edilmediği bir hukuk düzeninde; isticvap sırasında ikrar elde edilirse isticvap sonuç doğurmakta ve amaca ulaşılmış olmakta ancak ikrar elde edilemediği hâllerde isticvabın delil niteliğinde olmaması nedeniyle isticvap

²⁰¹ Alangoya /Yıldırım /Deren Yıldırım, 2009, 373.

²⁰² Alangoya /Yıldırım /Deren Yıldırım, 2009, 373.

²⁰³ Alangoya /Yıldırım /Deren Yıldırım, 2009, 373.

²⁰⁴ Üstündağ, 1984, 663.

²⁰⁵ Üstündağ, 1984, 663.

²⁰⁶ Üstündağ, 1984, 454, 663-664.

²⁰⁷ Namlı, M. (2019). "The Evidential Value of Interrogation in the Law of Civil Procedure", *Annales de la Faculté de Droit d'Istanbul*, (68), 80.

²⁰⁸ Namlı, 2019, 79-80.

²⁰⁹ Namlı, 2007, 40.

²¹⁰ Doktrindeki bir görüşe göre deliller dar ve geniş anlamda deliller olmak üzere iki kısımda incelenmelidir. Dar anlamda deliller, kanunda sayma yoluyla anılan delillerden ibaret olup, geniş anlamda delil kavramı ise vakıaların vuku bulup bulmadığı hususunda hâkimde kanaat oluşturan her türlü delili ifade etmektedir (Detaylı bilgi için bkz: Tercan, 2001, 126 vd.).

²¹¹ Tercan, 2001, 127-128.

²¹² Tercan, 2001, 128.

sırasında tanzim edilen tutanaklar ve hâkim tarafından tespit edilen diğer hususlar hükme esas alınamamaktadır²¹³. Şu hâlde isticvap yalnızca ikrar elde etmeye yarayan bir kurum olmadığına göre isticvabın delil olarak nitelendirilmemesi kabul edilemez²¹⁴. Ayrıca isticvaba ikrar elde etme fonksiyonu yüklenmesi taraflarca hazırlanma ilkesiyle de bağdaşmamaktadır. Zira hâkim peşinen ikrar amacıyla taraflardan birini isticvap eder ve kişisel deneyim ve becerisiyle ikrar elde ederse hâkim diğer tarafın yerine geçmiş olur²¹⁵. Ancak yargılamada hâkim herkese eşit mesafede yani tarafsız olmalıdır. Ayrıca hâkimin en baştan ikrar elde etmek amacıyla hareket etmesi, ön yargılı davranmasına ve isticvap olunan tarafa haksız yere baskı yapmasına neden olabilir²¹⁶.

Öte yandan isticvap duruşmasında tanzim edilen tutanağın yazılı delil başlangıcı olduğuna dair görüşe²¹⁷ de kısaca değinmekte fayda görüyoruz. Bu görüşe göre isticvap olunan tarafın duruşmaya katılıp, ikrarda bulunmasına rağmen duruşma tutanağına imza atmaktan imtina etmesi hâlinde ilgili duruşma tutanağı ikrarı içerse dahi kesin delil niteliğinde olamaz²¹⁸. İmza atmaktan imtina edilmesi, ikrar iradesinin tam olarak oluşmamasına neden olacağından söz konusu duruşma tutanağı ancak yazılı delil başlangıcı olabilir²¹⁹. Buna karşın isticvap sırasında elde edilen ikrar içermeyen diğer beyanların yer aldığı duruşma tutanağı isticvap olunan tarafın imzasının olup olmadığına bakılmaksızın doğrudan yazılı delil başlangıcı olarak kabul edilmelidir²²⁰.

İsticvabı delil olarak kabul eden görüş yanında isticvabın başlı başına delil olarak kabul edilemeyeceğini savunan görüş de yaygın şekilde kabul görmektedir²²¹. Nitekim HMK'da isticvap kurumunun, “İspat ve Deliller” başlıklı dördüncü kısmında düzenlenmeyerek kanuni deliller arasında sayılmaması bu görüşün haklı olarak savunulmasına neden olmuştur. İsticvabı delil olarak kabul etmeyen görüşlerden birine göre her ne kadar isticvapla delil (ikrar) elde

²¹³ Tercan, 2001, 132-133.

²¹⁴ Tercan, 2001, 132-135.

²¹⁵ Tercan, 2001, 132.

²¹⁶ Tercan, 2001, 132.

²¹⁷ Konuralp, H. (2009). *Medenî Usûl Hukukunda Yazılı Delil Başlangıcı*, Ankara, 106; Tutumlu, 2007, 876; Bolayır (Delil), 2014, 483.

²¹⁸ Konuralp, (Yazılı Delil Başlangıcı), 2009, 106.

²¹⁹ Konuralp, (Yazılı Delil Başlangıcı), 2009, 106-107; Benzer yönde bkz: Tutumlu, 2007, 876; Bolayır (Delil), 2014, 483.

²²⁰ Konuralp, (Yazılı Delil Başlangıcı), 2009, 106-107.

²²¹ Bilge, N. (1967). *Medenî Yargılama Hukuku*, Ankara, 429; Meriç, N. (2015). “Davanın Hâkim Tarafından Yürütülmesi İlkesi ve Bu İlke Kapsamında İşçi Alacak Davalarında İbra Savunmasında İsticvap İhtiyacı”, Prof. Dr. Ramazan Arslan’a Armağan, Cilt II, Ankara, 1137; Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 414; Kuru (Cilt II), 2001, 1953; Yılmaz (Şerh), 2021, 3345; Görgün /Börü /Toraman /Kodakoğlu, 2024, 387; Atalı /Ermenek /Erdoğan, 2024, 570; Kuru /Aydın, 2024, 607; Şener, 1990, 61; Bulut, 2022, 1544; Tanrıver, 2024, 807; Umar, 2011, 470; Yardımcı, 2017, 184-185; Karafakih, 1952, 156; Kuru /Aydın, 2023, 234.

edilebilecekse de tarafların kendi davalarının en şüpheli tanıkları olmaları nedeniyle açıklamalarının güvenilirliği tartışmalıdır²²². Bu sebeple isticvabın delil olarak kabul edilmesi mümkün değildir²²³. Başka bir görüş isticvabı, ispat vasıtası olarak değerlendirmemekle birlikte delil elde etmeye veya çekişmeli hususları tespit etmeye yarayan hukukî bir kurum olarak tanımlamaktadır. Diğer bir görüşe göre her ne kadar isticvap ile ikrar delili elde etmek mümkünse de bu hukukî kurum, ispat aracı olarak kabul edilemez²²⁴. Zira isticvabın davanın aydınlatılmasına ve takdiri delillerin doğru şekilde değerlendirmesine yarayan fonksiyonu onun delil olarak kabul edilmesini engellemektedir²²⁵. Başka bir görüşe göre isticvap, bir ispat vasıtası değildir. İsticvap, ikrar elde etmeye yarayan “*tahkik aracıdır*”²²⁶. Farklı bir görüş, isticvabın delil niteliğinde olmadığı konusunda bir tartışma bulunmadığını, isticvap sonucunda elde edilen beyanların hâkimde kanaat oluşturduğunun da yadsınamayacağını belirterek isticvabı ispat amacı olan ve dava malzemesinin getirilmesine hizmet eden bir araç olarak nitелеmektedir²²⁷.

Delil görüşünü kabul etmeyen yazarların bir bölümü isticvabın bir usûl işlemi olduğunu savunmaktadır²²⁸. Bu görüşlerden birine göre isticvap, davada muğlak ve müphem hususların açığa çıkarılmasını sağlayan bir usûl işlemi niteliğindedir²²⁹. Başka bir görüşe göre isticvap, mahkemenin gerçekleştirdiği belirsizlikleri açıklığa kavuşturan ve ikrar elde etme amacı olan bir usûl işlemi olmakla beraber bu kurum ikrar amacıyla yapılması nedeniyle taraf usûl işlemi gibi sonuç doğurmaktadır²³⁰. Diğer bir görüş; vakıaları en iyi bilen kişilerin taraflar olduğunu, bu özelliğine rağmen taraf beyanlarının güvenilirliğinin az olduğunu, bu sebeple isticvabın başlı başına delil olarak kabul edilmesinin mümkün olmadığını belirterek isticvabı davanın aydınlatılmasına fayda sağlayan bir usûl işlemi olarak kabul etmektedir²³¹. Benzer şekilde yüksek mahkeme birçok kararında isticvabın delil niteliğinde olmadığını, ikrar elde edilmesine ve uyuşmazlık konusu vakıalardaki müphem noktaların aydınlatılmasına yarayan usûlî bir işlem olduğunu kabul etmektedir²³².

²²² Kuru /Aydın, 2023, 234; Kuru (*Cilt II*), 2001, 1953; Kuru /Aydın, 2024, 607.

²²³ Kuru (*Cilt II*), 2001, 1953; Kuru /Aydın, 2024, 607; Kuru /Aydın, 2023, 234.

²²⁴ Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 414.

²²⁵ Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 414.

²²⁶ Postacıoğlu, 1975, 565.

²²⁷ Yardımcı, 2017, 184.

²²⁸ Görgün /Börü /Toraman /Kodakoğlu, 2024, 387; Yılmaz (*Şerh*), 2021, 3331; Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 414; Umar, 2011, 470; Yağcı, 2012, 289.

²²⁹ Yılmaz (*Şerh*), 2021, 3331.

²³⁰ Umar, 2011, 470-471.

²³¹ Yağcı, 2012, 289.

²³² YHGK 2006/9-315 E. 2006/465 K. 21.06.2006 T.; YHGK 2013/3-1411 E. 2014/1046 K. 17.12.2014 T., <https://www.legalbank.net/arama/mahkeme-kararlari>, E.T: 29.12.2024; Yargıtay 6. H.D. 2012/4304 E. 2012/7562

Son olarak doktrinde isticvabı, bilgi ve kanaat oluşturmaya yaran bir araç (yol) olarak niteleyen görüş de bulunmaktadır²³³. Söz konusu görüşlerden birine göre hukukumuzda isticvabın düzenleme şekli düşünüldüğünde delil olarak kabul edilmesi mümkün değildir²³⁴. Zira isticvap deliller arasında değil, tahkikat işlemleri arasında düzenlenmiştir²³⁵. Ancak isticvap delil olmasa da ispatla yakından ilişkili bir hukukî kurumdur²³⁶. Gerçeği ortaya çıkarma ve ikrar elde etme amaçları, isticvabın ispata yönelik bir araç olduğunu göstermektedir²³⁷. Başka bir görüş hem kanunda deliller arasında sayılmaması hem de isticvap esnasında ikrar elde edilmesi durumunda vakıanın çekişmeli olmaktan çıkması nedeniyle delil gösterilmesine ihtiyaç kalmaması gerekçeleriyle isticvabı delil olarak nitelendirmemektedir²³⁸. Bu görüşe göre isticvap, yalnızca ikrar amacı güden usûlî bir işlem olmayıp, aynı zamanda hâkimin bilgi ve kanaat sahibi olmasına hizmet eden bir araçtır²³⁹. Ayrıca isticvap sırasında tanzim edilen tutanağın yazılı delil başlangıcı niteliğinde olması; yazılı delil başlangıcının varlığı hâlinde de takdiri delillere başvurma imkânı olması sebebiyle isticvap aynı zamanda bir delil elde etme aracıdır²⁴⁰. Diğer bir görüş isticvabın davanın aydınlatılmasına hizmet eden ve delil elde etmeye yarayan usûlî bir yol olduğunu belirtmektedir²⁴¹.

Doktrinde yer alan görüşlerden de anlaşıldığı üzere isticvabın hukukî niteliği konusunda fikir birliği bulunmamaktadır. Bizce isticvabın usûl işlemi olduğu yönündeki görüş yerindedir. Nitekim usûl işlemleri; davanın taraflarınca ya da mahkemece yargılamayı sürdürmek, ilerletmek ve neticelendirmek amaçlarıyla gerçekleştirilen; unsurları, özellikleri, hükümleri, amaçları ve hukukî sonuçları usûl hukukunda düzenlenmiş olan ve temel etkisini usûl hukukunda gösteren işlemlerdir²⁴². Usûl işlemleri mahkeme usûl işlemleri ve taraf usûl işlemleri olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Tarafların kendi aralarında ya da taraflarla mahkeme arasında gerçekleştirilen işlemler, taraf usûl işlemi olarak nitelendirilirken; hâkim tarafından

K. 21.05.2012 T.; YHGK 2006/315 E. 2006/465 K. 21.06.2006 T.; Yargıtay 13. H.D. 2008/7824 E. 2008/14271 K. 28.11.2008T.; Yargıtay 12. H.D. 2014/9017 E. 2014/11080 K. 15.04.2014 T.; Yargıtay 11. H.D. 2012/1634 E. 2012/2789 K. 27.02.2012 T., <https://karararama.yargitay.gov.tr>, E.T: 01.04.2025.

²³³ Özekes, 2017, 1372-1373.

²³⁴ Özekes, 2017, 1373.

²³⁵ Özekes, 2017, 1373.

²³⁶ Özekes, 2017, 1373.

²³⁷ Özekes, 2017, 1372-1373.

²³⁸ Bolayır (Delil), 2014, 478-480.

²³⁹ Bolayır (Delil), 2014, 480-481.

²⁴⁰ Bolayır (Delil), 2014, 484.

²⁴¹ Şener, 1990, 59-61.

²⁴² Bahadır, Z. (2018). *Medenî Usûl Hukukunda Kısmî Karar*, Ankara, 26; Ermenek, İ. (2015). *Medenî Usûl Hukukunda Davaların Birleştirilmesi ve Ayrılması*, Ankara, 92; Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 173; Tanrıver, 2024, 491; Pekcanitez /Atalay /Özekes, 2024, 125; Atalay /Ermenek /Erdoğan, 2024, 293; Erdönmez, 2017, 433.

davanın yürütülmesi ve neticelendirilmesi amacıyla gerçekleştirilen işlem ve kararlar da mahkeme usûl işlemi olarak kabul edilmektedir²⁴³. Taraf ya da mahkeme usûl işlemi olması fark etmeksizin usûl işleminin temel özelliklerinin başında yargılamanın ilerletilmesi dolayısıyla uyuşmazlığın çözümlenmesi gelmektedir²⁴⁴. Buradan hareketle hüküm ve sonuçlarını usûl hukukunda doğurduğu ve isticvaba başvurulmasındaki temel amacın nihayetinde yargılamanın ilerletilmesi ve uyuşmazlığın giderilmesi olduğu düşünüldüğünde isticvabın usûl işlemi olarak nitelendirilmesi kanaatimizce doğrudur. Ancak isticvabı ikrar elde etmeye yarayan, davanın aydınlatılmasına katkı sağlayan ya da bilgi ve kanaat edinmeye hizmet eden usûl işlemi gibi farklı şekillerde nitelemek, bu müesseseyi tek bir çerçeveye hapsetmek anlamına gelmektedir. Geline nokta isticvabın usûl işlemi olduğu yönündeki bütün nitelendirmeleri de kapsamı nedeniyle biz isticvabın hukukî niteliğinin *uyuşmazlığı neticelendirmeyi amaçlayan bir usûl işlemi* olarak yapılmasının daha doğru olduğunu düşünüyoruz.

2.2.5. İsticvaba İlişkin Kanuni Düzenleme

İsticvap, Hukuk Usûlü Muhakemeleri Kanunu'nda "*Sulh Mahkemeleriyle Mahkemei Asliyede Mura'faa Usûlü*" isimli ikinci bâbının "*Tahkikat Hakiminin İki Tarafı İsticvabı*" başlıklı yedinci faslında 230-235'inci maddeleri arasında düzenleme alanı bulmuştur. Kanuni düzenlemeye bakıldığında kanun koyucunun isticvap hukukî kurumunu "*Deliller ve İkamesi*" başlıklı sekizinci fasıl altında düzenlemek yerine ayrı bir fasıl altında düzenlemeyi tercih ettiğini görmekteyiz. İsticvabın düzenleme amacı ve beklenen hukukî sonuçlar düşünüldüğünde isticvabın ispata ilişkin fonksiyonunun öne çıktığı açıktır. Bu sebeple isticvap düzenlemesinin "*Deliller ve İkamesi*" başlıklı sekizinci fasılının "*Umumi hükümler*" başlıklı birinci kısmında yer alması kanun sistematigi açısından daha uygun olurdu. Muhtemelen kanun koyucu isticvabın delil niteliğinde olduğu yönünde yanlış bir anlaşılmaya mahal vermemek adına bilinçli bir tercihte bulunarak isticvabı mevcut yerinde düzenlemiştir.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda isticvap, "*Yazılı Yargılama Usûlü*" başlıklı üçüncü kısmın "*Tahkikat ve Tahkikat Sırasındaki Özel Durumlar*" başlıklı beşinci bölümünün isticvap kenar başlıklı beşinci ayrımında 169-175'inci maddeleri arasında düzenlenmiştir. Kanun koyucu yeni kanun dönemimde de isticvabı "*İspat ve Deliller*" başlıklı dördüncü kısım altında

²⁴³ Tanrıver, 2024, 493 vd.; Ermenek, 2015, 93 vd.; Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 174 vd.; Pekcanitez /Atalay /Özekes, 2024, 125 vd.; Atalı /Ermenek /Erdoğan, 2024, 294 vd.

²⁴⁴ Erdönmez, 2017, 434.

düzenlemeyi tercih etmemiştir. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda yapılan düzenlemede isticvap hukukî kurumunun yerinin kanun sistematîği ve müessesenin düzenlenme amacı gözetildiğinde “İspat ve Deliller” başlıklı dördüncü kısmının “Genel Hükümler” başlıklı birinci bölümünde yer almasının daha uygun olduğunu düşünüyoruz. Zira her ne kadar isticvap delil niteliğinde olmasa da hem ispata yönelik işlevinin öne çıkarılması hem de HMK md. 144'te düzenlenen tarafların dinlenilmesi usûlünden farkının daha keskin hatlarla ortaya konulması bakımından bizce bu başlık altında düzenlenmesi daha doğru olurdu.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda isticvabın hüküm ve sonuçları toplam yedi maddede düzenlenmiştir. Buna göre: 169'uncu madde isticvabın konusunu; 170'inci madde ergin olmama ile tüzel kişi ve kısıtlı olma hâllerinde isticvap edilebilecek kişilerin kimler olduğunu; 171'inci madde isticvap davetiyesini ve mazeretsiz duruşmaya katılmama ya da gelip de soruları cevapsız bırakma hâllerinde uygulanacak yaptırımın ne olduğunu; 172'nci madde ses ve görüntü nakledilmesi ile istinabe yollarıyla isticvabı ve hastalık, engellilik gibi durumlarda nasıl bir yol izleneceğini; 173'üncü madde isticvap usûlünü; 174'üncü madde isticvap tutanağını; 175'inci madde isticvapta kıyasen uygulanacak hükümlerin neler olduğunu düzenlemektedir. Diğer taraftan Kanun'un 211'inci maddesinde sahtelik incelemesindeki isticvap hâlini, 179'uncu madde ıslahın isticvaba etkisini, son olarak 323'üncü maddesi de isticvap olunmak üzere davet edilen tarafın masraflarının yargılama giderlerinden sayılacağını düzenlemektedir. Daha önce de ifade ettiğimiz üzere HUMK döneminde kanun koyucu, birçok kanun maddesinde sorgu ve sorgulama ifadeleri yerine isticvap kelimesini kullanmayı tercih etmiştir. İsticvap kavramının HUMK'ta bu şekilde çok sık kullanılması kafa karışıklığına neden olmuştur. Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile söz konusu karışıklık giderilerek Kanun'un tamamında isticvap kavramı, yalnızca isticvap teknik terimini ifade etmek maksadıyla kullanılması bizce yerinde olmuştur.

2.3. İsticvabın Benzer Hukukî Müesseselerle Karşılaştırılması

2.3.1. Tarafların Dinlenmesi ile Karşılaştırılması

Hukuk yargılaması devam ederken tarafların çeşitli hususlarda mahkemeye çağırılıp dinlenmesi ihtiyacı doğabilir. Mahkemenin tarafları dinlemesi ispat faaliyeti kapsamında olabileceği gibi çelişkileri giderme, belirsiz durumları açıklığa kavuşturma, izahat isteme gibi nedenlerle de olabilir. Bu husustaki tarafların dinlenmesi; Hukuk Muhakemeleri Kanunu'na göre hâkimin davayı aydınlatma ödevi (HMK md. 31), tarafların dinlenilmesi (HMK md. 140/1, md. 144, md. 186) ya da isticvap hükümleri (HMK md. 169 vd.) çerçevesinde gerçekleşebilir.

Davayı aydınlatma ödevi kapsamında herhangi bir usûle tâbi olmaksızın hâkim; açık olmayan veya çelişkili gördüğü hususları giderme, soru sorma ya da delil gösterilmesini isteme hakkına sahiptir. Ancak HMK'nın 140/1, 144 veya 169 maddelerine göre tarafların dinlenebilmesi veya sorgulanabilmesi için HMK md. 139, md. 147 veya md. 171 hükümlerinde düzenlenen usûllere uyulması zorunludur.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda yer alan ve tarafların sadece dinlenmesine ilişkin esas düzenleme HMK'nın 144'üncü maddesinde yer almaktadır. Zira HMK'nın 144'üncü maddesi hükmü ile isticvap müesseseleri özellikle tahkikat aşamasında uygulama alanı bulması ve maddelerin düzenleme dili nedeniyle sıklıkla karıştırılmaktadır. Çalışmamızın bu bölümünde isticvapla karşılaştırılması yapılan tarafların dinlenmesi kavramı, sadece HMK'nın 144'üncü maddesindeki düzenlemeyle sınırlı olmayıp, Kanun'da yer alan diğer tüm düzenlemeleri kapsayacak şekilde kullanılmıştır.

İsticvap ve tarafların dinlenmesi müesseseleri benzer gibi görünse de esasen farklı nitelik, usûl ve amaçları olan hukukî kurumlardır. Nitekim isticvapta taraflar birer “*ispat objesi*” olarak kullanılırken; tarafların dinlenmesinde tarafların bilgi kaynağı olma fonksiyonu öne çıkmaktadır²⁴⁵. Başka bir anlatımla tarafların dinlenmesinde taraf açıklamalarıyla iddia ve savunmaların tamamlanması amaçlanırken, isticvapta edinilen bilgilerin doğrudan ispat faaliyetinde kullanılması hedeflenmektedir²⁴⁶. Ancak duruşmaya çağrılan tarafın duruşmaya gelip kendine yöneltilen sorulara cevap vermesi hâlinde hangi usûl dahilinde mahkemeye davet edilmiş olmasının bir önemi bulunmamaktadır²⁴⁷. Zira yargılamada bu iki hukukî kurum aracılığıyla elde edilen beyanlara bağlanan netice taraf beyanlarının ikrar içerip içermediğine bakılmaksızın aynı etkiyi yaratmaktadır²⁴⁸.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 140'ıncı, 144'üncü ve 186'ncı maddelerinde tarafların mahkemece dinlenebileceğine ilişkin çeşitli hükümler olduğu görülmektedir. Söz konusu düzenlemeler sadece tarafların dinlenilmesine ilişkin olup bu hükümler teknik anlamda isticvap olarak nitelendirilemez²⁴⁹. Zira tarafların dinlenmesi müessesesi, tarafların dilekçelerinde yer alan noksan, muğlak ve müphem hususların aydınlatılarak dava

²⁴⁵ Tercan, 2011, 18-19.

²⁴⁶ Tercan, 2011, 19.

²⁴⁷ Kar, B. (2021). *İş Yargılaması Usûlü*, Ankara, 849; Narter, S. (2016). *Kusursuz Sorumluluk Haksız Fiil Sorumluluğu ve Tazminat Hukuku*, Ankara, 1296; Kuru (*Cilt II*), 2001, 1951-1952; Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 413; Şener, 1990, 62; Kuru /Aydın, 2024, 606; Bulut, 2022, 1544.

²⁴⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz: Aşa. Bölüm 4.1.1.

²⁴⁹ Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 413; Kuru (*Cilt II*), 2001, 1949-1950; Kuru /Aydın, 2024, 605.

malzemesindeki boşluk ve çelişkilerin giderilmesine hizmet ederken; isticvap, ispat faaliyeti ve hâkimde kanaat oluşturulması amaçlarını güder²⁵⁰. Başka bir anlatımla tarafların dinlenilmesi kurumu iddia ve savunmalar ile bunların temelini oluşturan vakıaların ne olduğunun anlaşılmasına aracılık eder ve hâkimin davayı aydınlatma ödevinin bir uzantısı olarak isticvabın aksine ispata yönelik bir faaliyet değildir²⁵¹. Dolayısıyla tarafların dinlenmesi hukukî kurumu sayesinde herhangi bir yaptırıma tâbi tutulmadan davacı davasını, davalı da savunmasını açıklama şansı bulmaktadır²⁵². Bu durum aynı zamanda hukukî dinlenilme hakkının bir gereğidir (HMK md. 27). Zira bir yargılamada hukukî dinlenilme hakkı; taraflara katılma, fikir beyan edebilme, iddia ve savunmalar doğrultusunda açıklama yapabilme araç ve olanaklarının tanınmasıyla gerçekleşir²⁵³. Ayrıca hukukî dinlenilme hakkı, vakıaların aydınlatılması ve maddi gerçeğe ulaşılması gibi medenî yargılamanın temel amaçlarına da hizmet etmektedir²⁵⁴. Dolayısıyla bu hakkın tesis edilebilmesi için kanunlarda tarafların dinlenilmesi gibi usûlî imkânların bulunması şarttır.

Doktrinde isticvabın yalnızca taraflarca getirilme ilkesinin geçerli olduğu davalarda; geniş anlamda tarafların dinlenilmesi müessesesinin ise hem re'sen araştırma hem de taraflarca getirilme ilkelerinin uygulandığı davalarda uygulanabileceğine ilişkin görüş yaygın şekilde savunulmaktadır²⁵⁵. Bu görüşe göre re'sen araştırma ilkesinin uygulandığı velayet, babalık, nüfus, kadastro davaları ile çekişmesiz yargı işlerinde isticvaba başvurulması mümkün değildir²⁵⁶. Ayrıca re'sen araştırma ilkesinin uygulandığı davalarda ikrarın hâkimi bağlamaması nedeniyle isticvap yerine tarafların dinlenmesi müessesesine başvurulması gerekmektedir²⁵⁷. Yine TMK'nın 184/3'üncü maddesi gereğince boşanma davalarında hâkimin ikrarla bağlı olmaması sebebiyle isticvaba başvurulamayacağı söylenmektedir²⁵⁸. Buna karşın başka bir görüş, isticvaba yalnızca ikrar elde etme amacıyla değil, bilgi ve kanaat edinmek maksatlarıyla da başvurulmasının mümkün olduğunu; bu sebeple re'sen araştırma ilkesinin uygulandığı

²⁵⁰ Karslı, 2012, 656; Tercan, 2011, 16; Bolayır (*Delil*), 2014, 478; Budak /Karaaslan, 2021, 241; Özekes, 2017, 1380; Atalı /Ermenek /Erdoğan, 2024, 569-570; Pekcanitez /Atalay /Özekes, 2024, 313; Tutumlu, 2007, 868-869.

²⁵¹ Atalı /Ermenek /Erdoğan, 2024, 569-570.

²⁵² Kuru /Aydın, 2024, 605.

²⁵³ Yiğit, Ö. F. (2025). *Çekişmesiz Yargıda Hukukî Dinlenilme Hakkı*, 78.

²⁵⁴ Pekcanitez, H. (2000). "Hukukî Dinlenilme Hakkı", *Prof. Dr. Seyfullah Edis'e Armağan*, İzmir, 755.

²⁵⁵ Tanrıver, 2024, 808; Kuru (*Cilt II*), 2001, 1952; Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 413; Pekcanitez /Atalay /Özekes, 2024, 313-314; Görgün /Börü /Toraman /Kodakoğlu, 2024, 388; Kuru /Aydın, 2024, 606; Narter, 2016, 1296.

²⁵⁶ Görgün /Börü /Toraman /Kodakoğlu, 2024, 388; Aksi yönde bkz: Tercan, 2001, 331.

²⁵⁷ Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 413; Kuru (*Cilt II*), 2001, 1952; Görgün /Börü /Toraman /Kodakoğlu, 2024, 388; Tanrıver, 2024, 808; Kuru /Aydın, 2024, 605.

²⁵⁸ Görgün /Börü /Toraman /Kodakoğlu, 2024, 388; Benzer yönde bkz: Yargıtay 2. H.D. 2023/4676 E. 2024/1389 K. 29.02.2024 T.; Yargıtay 2. H.D. 2024/2872 E. 2024/6387 K. 25.09.2024 T., <https://karararama.yargitay.gov.tr>, E.T: 22.03.2025; Aksi yönde bkz: Ansay, 1957, 244; Bilge, 1967, 429.

davalarda isticvaba başvurulabileceğini savunmaktadır²⁵⁹. Yine yüksek mahkeme bir kararında sosyal güvenlik kayıtlarının düzeltilmesi ve aidiyet konulu re'sen araştırma ilkesinin geçerli olduğu bir davada isticvaba başvurulabileceğini belirterek belirsiz ve çelişkili hususların giderilmesi amacıyla davalının isticvap edilmemesini bozma nedeni saymıştır²⁶⁰. Bizce de isticvabın uygulama alanı bulması bakımından taraflarca getirilme ya da re'sen araştırma ilkelerine tabi dava ile çekişmeli veya çekişmesiz yargılama gibi ayrımlar olmamalıdır. Zira isticvap daha önce de değinildiği üzere yalnızca ikrar elde amacıyla başvurulmuş usûlî bir işlem değildir²⁶¹. Nitekim re'sen araştırma ilkesinin uygulandığı davalarda bilgi edinme ve kanaat oluşturma amacıyla tarafların sorgulanması ihtiyacının doğması mümkündür. Böyle bir durumun varlığı hâlinde ikrarın hâkimi bağlamayacağından bahisle tarafların bilgi kaynağı olarak kullanılmaması düşünülemez. Aynı durum boşanma davaları bakımından da geçerli olduğundan boşanma davalarında isticvaba başvurulması mümkündür²⁶². Nitekim TMK'nın 184/3'üncü maddesi sadece ikrarın hâkimi bağlamayacağına ilişkin bir düzenleme olup, isticvaba başvurulmasını engelleyen bir hüküm içermemektedir. Zira isticvap sırasında ikrarda bulunulması isticvabın geçersizliğine neden olmayacağı gibi edinilen bilgiler pek tabii hâkimde kanaat oluşturabilir. Bu gibi davalarda hâkim ikrarla bağlı olmamakla birlikte ikrar dışındaki hususlar bakımından isticvap hukukî sonuçlarını doğurmaktadır.

Diğer taraftan doktrindeki yaygın görüş, yalnızca tarafların aleyhine olan vakıalar hakkında isticvaba başvurulabileceği yönündedir. Ancak yukarıda belirttiğimiz üzere söz konusu görüşe katılmıyoruz²⁶³. Bizim de katıldığımız görüşe göre tarafların hem lehine hem de aleyhine olan vakıalar hakkında isticvap olunması mümkündür. Benzer şekilde tarafların dinlenmesi müessesesi bakımından da tarafların hem aleyhe hem de lehe vakıalar hakkında dinlenmesi mümkündür²⁶⁴. Zira tarafların dinlenmesi ihtiyacı davada aydınlatılması gereken hususlar bulunduğu ortaya çıktığından bu hâllerde vakıaların taraf lehine ya da aleyhine olmasının bir önemi bulunmamaktadır.

²⁵⁹ Tahiroğlu, F. (2021). *Medenî Usûl Hukukunda Re'sen Araştırma İlkesi*, İstanbul, 93; Tercan, 2001, 331; Bilge, 1967, 429; Canpolat, 2024, 138-139; Özekes, 2017, 1386-1387.

²⁶⁰ Yargıtay 10. H.D. 2017/4595 E. 2018/209 K. 18.01.2018 T.; Re'sen araştırma ilkesinin geçerli olduğu hizmet ve prime esas kazancın tespitine ilişkin davalarda isticvaba başvurulabileceğine ilişkin bkz: Yargıtay 10. H.D. 2020/1702 E. 2020/7766 K. 28.12.2020 T.; Yargıtay 10. H.D. 2022/3005 E. 2022/3971 K. 21.03.2022 T.; Yargıtay Y 10. H.D. 2020/5555 E. 2021/1565 K. 11.02.2021 T., <https://www.legalbank.net/arama/mahkeme-kararlari>, E.T: 03.01.2025.

²⁶¹ Ayrıntılı bilgi için bkz: Yuk. Bölüm 2.2.2.

²⁶² Benzer yönde bkz: Bilge, N. /Önen, E. (1978). *Medenî Yargılama Hukuku Dersleri*, Ankara, 484.

²⁶³ Ayrıntılı bilgi için bkz: Yuk. Bölüm 2.2.3.

²⁶⁴ Özekes, 2017, 1368,1381; Kuru /Aydın, 2024, 605; Budak /Karaaslan, 2021, 239; Tercan, 2021, 788; Kuru (*Cilt II*), 2001, 1952.

İsticvapla tarafın doğrudan sorguya çekilmesi amaçlandığından vekil, taraf yerine isticvap edilemez²⁶⁵. Ancak tarafların hem kendisinin hem de vekillerinin HMK md. 144 göre dinlenmesi mümkündür²⁶⁶. Tüzel kişiler ile kısıtlı olan ya da ergin olmayan kişilerin davalarını kanuni temsilciler aracılığıyla takip etmesi gereken durumlarda HMK md. 144 kapsamında bu temsilciler veya onların vekilleri de dinlenebilir²⁶⁷. İsticvapta ise tüzel kişiler ile kısıtlı olan veya ergin olmayan bir kişi adına yapılmış işleme ilişkin olarak tüzel kişinin organı veya sınırlı ehliyetsizin kanuni temsilcisi isticvap olunur²⁶⁸. Ergin olmayan veya kısıtlı kimselere bizzat dava ehliyeti tanınan hâllerde ise bu kişilerin bizzat kendisinin isticvap edilmesi gerekmektedir²⁶⁹ (HMK md. 170/3). Kanuni temsilcinin isticvabının zorunlu olduğu hâllerde tam dava ehliyeti bulunmayan tarafın dinlenmesi gerekiyorsa bu kişinin beyanının HMK md. 144 kapsamında alınması daha doğrudur²⁷⁰.

İsticvap kararı, tarafların talebi üzerine ya da mahkemece re'sen verilebilmektedir (HMK md. 169/1). Buna karşın tarafların dinlenilmesi hukukî kurumuna mahkeme sadece re'sen karar verebilmektedir²⁷¹. Tarafların bu yöndeki taleplerini mahkemenin dikkate alma zorunluluğu bulunmamaktadır²⁷². Zira davadaki noksan, muğlak ve müphem hususların aydınlatılmasını amaçlayan tarafların dinlenilmesi müessesesi, hâkimin davayı aydınlatma ödevinin bir parçası olarak yargısal bir işlemdir²⁷³. Ancak HMK'da tarafların hâkime davayı aydınlatma ödevini hatırlatmalarını engelleyen bir düzenleme de bulunmamaktadır. Dolayısıyla tarafların mahkeme huzurunda açıklama yapmaya ilişkin taleplerini hâkim serbestçe değerlendirerek kararını vermesi gerekir. Zira gerek HMK md. 31 gerekse HMK md. 144 hükümleri doğrultusundaki dinlenmelere ilişkin yetkilerin doğrudan mahkemeye ait olması sebebiyle hâkimde bu yönde bir kararın verilme olgunluğunun ne suretle oluştuğunun bir önemi bulunmamaktadır.

Tarafın çağrıldığı duruşmaya mazeretsiz olarak gelmemesi veya gelip de sorulan soruları cevapsız bırakması hâlinde ilgili vakıaları ikrar etmiş sayılacağı yaptırımını sadece isticvap bakımından geçerlidir²⁷⁴. Nitekim tarafların dinlenmesi kapsamında davet edilen duruşmaya

²⁶⁵ Kuru (*Cilt II*), 2001, 1952; Şener, 1990, 62; Pekcanitez /Atalay /Özekes, 2024, 314; Kuru /Aydın, 2024, 606; Özekes, 2017, 1381; Görgün /Börü /Toraman /Kodakoğlu, 2024, 387; Tutumlu, 2007, 869.

²⁶⁶ Şener, 1990, 62; Özekes, 2017, 1381; Tutumlu, 2007, 869; Kuru /Aydın, 2024, 606; Kuru (*Cilt II*), 2001, 1952.

²⁶⁷ Tercan, 2011, 33-34.

²⁶⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz: Aşa. Bölüm 3.3.2.2.

²⁶⁹ Ergin olmayan veya kısıtlı kimselere bizzat dava hakkı tanınmayan hâllerde isticvap edilecek kişinin belirlenmesi hakkında bkz: Aşa. Bölüm 3.3.2.2.1. ve Aşa. Bölüm 3.3.2.2.2.

²⁷⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz: Aşa. Bölüm 3.3.

²⁷¹ Tutumlu, 2007, 869; Tercan, 2011, 22.

²⁷² Tercan, 2011, 22;

²⁷³ Tutumlu, 2007, 869.

²⁷⁴ Özekes, 2017, 1380-1381; Tanrıver, 2024, 807-808; Pekcanitez /Atalay /Özekes, 2024, 313; Şener, 1990, 61; Görgün /Börü /Toraman /Kodakoğlu, 2024, 387; Bulut, 2022, 1544; Tutumlu, 2007, 869.

mazeretsiz katılmamanın yaptırımı, HMK'ya göre yoklukta duruşmaya devam olunacağı ve katılmayan duruşmada yapılan işlemlere itiraz edilemeyeceği veya dosyanın işleminden kaldırılabilceği şeklinde belirlenmiştir (HMK md. 150/2).

Diğer taraftan isticvaba yalnızca tahkikat aşamasında başvurulabilirken, tarafların dinlenmesi yargılamanın her aşamasında mümkündür²⁷⁵. Geline nokta HMK'nın 144'üncü maddesindeki düzenleme bakımından tarafların dinlenmesinin tahkikat aşaması bakımından geçerli olduğunu tekrar belirtmek isteriz (HMK md. 144/1). Ancak ön inceleme duruşmasında HMK md. 140/1 hükmü, sözlü yargılama aşamasında ise HMK md. 186 hükmü uyarınca mahkeme, tarafları dinleyebilmektedir. Ancak tarafların dinlenmesine ilişkin söz konusu düzenlemelerin hiçbirinin teknik anlamda isticvap olarak kabul edilebilmesi mümkün değildir.²⁷⁶

İsticvap neticesinde tutanak tanzim edilmesi ve bu tutanakta isticvap olunan kimsenin imzasının bulunması zaruridir (HMK md. 174). Ancak tarafların dinlenmesi sonrası tutanak düzenleme zorunluluğuna ilişkin ayrı bir hüküm bulunmamaktadır. Esasında HMK'nın 154'üncü maddesine göre hâkim, duruşmada gerçekleşen birçok husus gibi taraf açıklamalarını da duruşma tutanağına yazdırmaktadır. Söz konusu hükme rağmen kanun koyucunun isticvap sonrasında tutanak tanzim zorunluluğu getirmesi, uyuşmazlığın çözümü bakımından isticvabı önemli gördüğünü göstermektedir²⁷⁷. Buna karşın tarafların dinlenmesi müessesesinde tutanak düzenlenmesine ilişkin ayrı bir hükmün olmaması, bu kurumun sadece mahkemeye bilgi verme amacıyla getirildiğine işaret etmektedir²⁷⁸.

2.3.2. Yemin ile Karşılaştırılması

Medenî usûl hukukunda taraf beyanlarını esas alan hukukî müesseselerden bir diğeri yemindir. Yemin müessesesi, davanın aydınlatılması ve maddi gerçeğe ulaşma amacına hizmet etmesi sebebiyle isticvap hukukî müessesesi ile benzeşmektedir. Yemin, sözlük anlamı itibariyle bir kişinin verdiği sözü tutmak veya sözünün doğruluğunu onaylamak için kutsal değerleri ile şeref ve namus gibi önemli kavramları şahit göstererek söz vermesidir²⁷⁹. Hukukî

²⁷⁵ Pekcanıtez /Atalay /Özekes, 2024, 313; Tanrıver, 2024, 807; Özekes, 2017, 1380; Görgün /Börü /Toraman /Kodakoğlu, 2024, 387; Şener, 1990, 61; Tutumlu, 2007, 869.

²⁷⁶ Görgün /Börü /Toraman /Kodakoğlu, 2024, 387.

²⁷⁷ Tercan, 2011, 22.

²⁷⁸ Tercan, 2011, 22.

²⁷⁹ Yılmaz (Sözlük), 2005, 1340.

anlamda yemin ise bir davada tarafların uyuşmazlığın esasını oluşturan vakıaların vuku bulduğu hususunda kutsal saydığı değerler üzerine beyanda bulunması olarak tanımlanmaktadır²⁸⁰.

Hukukumuzda yemin, HMK'nın “İspat ve Deliller” başlıklı dördüncü kısmında 225-239'uncu maddeleri arasında hüküm altına alınmıştır. Hukuk Usûlü Muhakemeleri Kanunu'nda yer alan tamamlayıcı yemin müessesesi HMK'da kendisine yer bulmadığından mevcut hukuk düzenimizde yemin teklifi yalnızca taraflarca yapılabilmektedir²⁸¹. Dolayısıyla mahkemenin re'sen yemin deliline başvurusu HMK'nın yürürlüğe girmesiyle birlikte artık mümkün değildir²⁸². Ancak mahkeme gerek tarafların talebi üzerine gerekse kendiliğinden isticvap kararı verebilmektedir (HMK md. 169).

Kesin ispat gücü karşısında taraflar, yemine son çare olarak başvurmaktadır²⁸³. Ancak bu durum tarafların yalnızca yemin deliline dayanamayacağı ya da diğer delillerle birlikte dayandıkları yemin deliline doğrudan başvuramayacağı anlamına gelmemektedir²⁸⁴. Buna karşın isticvaba bilgi edinme ve kanaat oluşturma gibi amaçlarla da başvurulabileceğinden isticvabın son çare olması gerekmez. Bir vakıanın vuku bulup bulmadığı hususunda yemin edilirse ilgili vakıa kesin²⁸⁵ olarak ispat edilmiş olmaktadır²⁸⁶. Ancak isticvap bakımından durum böyle değildir. Zira isticvap ile uyuşmazlık konusu olaylar bakımından bilgi edinme ve kanaat oluşturma amacıyla taraflar mahkemece sorguya çekilmektedir²⁸⁷. İsticvap neticesinde ikrar elde edilmesi hâlinde ilgili vakıa çekişmeli olmaktan çıktığı için o vakıa bakımından tekrar ispat faaliyetine girilmez (Karş. HMK md. 188/1). İsticvap neticesinde ikrar elde edilmediği durumlarda ise o vakıanın ispatı bakımından dava kaldığı yerden devam eder.

²⁸⁰ Esen, B. (2025). *Medenî Usûl Hukukunda İsticvap ve Yeminden Kaçınma*, Ankara, 141; Karşlı, 2012, 610-611; Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 479-480; Tanrıver, 2024, 978; Pekcanitez /Atalay /Özekes, 2024, 410; Atalı /Ermenek /Erdoğan, 2024, 535.

²⁸¹ Erdönmez, 2017, 1876; Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 479; Karşlı, 2012, 611; Pekcanitez /Atalay /Özekes, 2024, 411.

²⁸² Karşlı, 2012, 611; Pekcanitez /Atalay /Özekes, 2024, 411; Atalı /Ermenek /Erdoğan, 2024, 537.

²⁸³ Yılmaz (*Şerh*), 2021, 3960; Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 479; Atalı /Ermenek /Erdoğan, 2024, 535.

²⁸⁴ Erdönmez, 2017, 1877; Yılmaz (*Şerh*), 2021, 3961; Bilge, 1967, 523.

²⁸⁵ Bir görüşe göre yemin delilinin ispat gücü abartılmamalıdır. Zira yemin neticesinde vakıa ancak şeklen ispatlanmış olmaktadır. Kanuni düzenleme gereği yeminin icrası üzerine başkaca delil değerlendirmeye alınmaması, yalnızca kanun koyucunun bu yöndeki tercihindен kaynaklanmaktadır. Yine bu görüşe göre yeminli tanık beyanını takdiri delil ancak taraf yeminini kesin delil olarak kabul etmek tutarsızlıktır. Bu sebeple yeminin takdiri delile dönüştürüldüğü yeni bir düzenlenmeye ihtiyaç vardır (Yıldırım, M. K. (1990). *Medenî Usûl Hukukunda Delillerin Değerlendirilmesi*, İstanbul, 228-229).

²⁸⁶ Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 479.

²⁸⁷ Yağcı, 2012, 286; Tercan, 2001, 72; Bolayır (*Delil*), 2014, 478; Tercan, 2011, 9; Özekes, 2017, 1371.

Yeminin konusunu uyuşmazlığın çözülmesinde etkili, çekişmeli ve tarafın kendisinden kaynaklanan vakıalar oluşturmaktadır²⁸⁸. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 225'inci maddesine göre bir vakıanın kişinin kendisinden kaynaklandığının kabul edilebilmesi için kişinin o hususu bilmesi yeterlidir. İsticvabın konusunu, dava konusunu oluşturan vakıalar ve bu vakılara bağlı diğer hususlar oluşturmaktadır (HMK md. 169/2). Bu yönüyle her iki müessesenin vakıaları konu alması bakımından benzer olduğu söylenebilirse de yeminden farklı olarak isticvapta uyuşmazlık konusu vakıanın tarafın kendisinden kaynaklanması gerekmemektedir. Yeminin konusunu oluşturan vakıalar, isticvapta olduğu gibi müspet ya da menfi vakıalar olabilmektedir²⁸⁹. Ayrıca isticvapta olduğu gibi hukukî sebepler, yeminin de konusu oluşturmaz²⁹⁰. Nitekim HMK'nın 33'üncü ve MÖHUK'un 2'nci maddelerine göre hâkim hukukî sebepleri re'sen araştırıp uygulamak zorundadır. Bundan başka yemin neticesinde tarafın namus ve şerefi olumsuz etkilenecek ya da taraf ceza soruşturmasıyla baş başa kalacaksa yemin teklif edilemez (HMK md. 226/1-c). İsticvapta da aynı hususların ortaya çıkması durumunda tarafın isticvaptan çekinme hakkı bulunmaktadır²⁹¹ (HMK md. 175, md. 250).

Tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edemeyecekleri vakıalar bakımından yemin teklif edilmesi mümkün değildir²⁹². Ayrıca yemin, re'sen araştırma ilkesinin geçerli olduğu davalarda hukukî sonuç doğurmaz²⁹³. Bunun gibi boşanma davalarında da yemin deliline başvurulamaz (TMK md. 184/2). Ancak yukarıda²⁹⁴ da belirttiğimiz üzere genel görüşün aksine biz isticvabın hem taraflarca getirilme ilkesinin hem de re'sen araştırma ilkesinin geçerli olduğu davalarda uygulanabileceğini düşündüğümüz için yeminle isticvabın bu noktada ayrıştığını kabul

²⁸⁸ Yılmaz, E. (2021). *Medenî Yargılama Hukukunda Yemin*, Ankara, 105; Türkmen, A. (2015). "Türk Özel Hukuk Yargı Sisteminde Yemin Müessesesi", *International Journal of Legal Progress*, 1(2), 121; Yenipınar Berberoğlu, F. (2018). *Hukuk Yargılamasında Yemin Delili*, Ankara, 27; Akil, C. (2014). "6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu Kapsamında Yeminin Konusu ve Yemin Delilinin Hatırlatılıp Hatırlatamayacağı Meselesi", *Prof. Dr. Ejder Yılmaz'a Armağan*, Cilt I, Ankara, 141; Karşlı, 2012, 611; Muşul, 2012, 374; Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 481; Yılmaz (Şerh), 2021, 3959; Görgün /Börü /Toraman /Kodakoğlu, 2024, 563; Postacıoğlu, 1975, 639; Umar, 2011, 698-699; Tanrıver, 2024, 978; Erdönmez, 2017, 1876; Kuru /Aydın, 2024, 746; Atalı /Ermenek /Erdoğan, 2024, 536; Esen, 2025, 143

²⁸⁹ Yılmaz (Yemin), 2021, 105.

²⁹⁰ Erdönmez, 2017, 1873; Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 481; Bilge, 1967, 518; Pekcanitez /Atalay /Özekes, 2024, 411; Yılmaz (Yemin), 2021, 105.

²⁹¹ Suç teşkil eden vakıalar hakkında isticvabın mümkün olmaması gerektiğine dair görüşümüz için bkz: Aşa. Bölüm 4.1.4.3.

²⁹² Karşlı, 2012, 612; Erdönmez, 2017, 1875; Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 481; Budak /Karaaslan, 2021, 293; Üstündağ, 1984, 602; Yılmaz (Yemin), 2021, 115; Muşul, 2012, 375; Tanrıver, 2024, 978; Atalı /Ermenek /Erdoğan, 2024, 537; Pekcanitez /Atalay /Özekes, 2024, 411; Akil, 2014, 146.

²⁹³ Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 481; Erdönmez, 2017, 1875; Tanrıver, 2024, 978; Pekcanitez /Atalay /Özekes, 2024, 411.

²⁹⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz: Yuk. Bölüm 2.3.1.

ediyoruz. Ayrıca boşanma davaları bakımından isticvaba başvurulması mümkün ise de isticvap sırasında tarafın ikrarda bulunması hâlinde hâkim bu ikrarla bağlı değildir (TMK md. 184/3).

Yemin, isticvap gibi yalnızca davanın taraflarınca icra edilebilen hukukî bir müessesedir. Başka bir anlatımla, davanın tarafı olmayan üçüncü kişilerin veya vekillerin yemin eda etmesi söz konusu değildir²⁹⁵. Dolayısıyla mahkemenin üçüncü kişileri dinlemesi durumunda yemine bağlanan hukukî sonuçlar elde edilemez²⁹⁶. Bu durumun istisnası tüzel kişiler ile ergin olmayan veya kısıtlı olan kimseler bakımından söz konusudur. Zira ergin olmayan veya kısıtlı kimseler bakımından yemin; kanuni temsilci tarafından eda, teklif ya da iade olunabilmektedir²⁹⁷. Buna rağmen yasal temsilci ancak kendisine ilişkin ya da kişisel olarak öğrendiği vakıalar bakımından yemin edebilmektedir²⁹⁸. Ergin olmayan veya kısıtlı olan kişilerin bizzat dava hakkı olduğu durumlarda yeminin bu kişilerce şahsen yerine getirilmesi veya iade edilmesi gerekmektedir (HMK md. 232/3). Benzer şekilde tüzel kişilerin taraf olduğu davalarda tüzel kişiyi temsile yetkili kişi veya organ tarafından yemin eda veya iade olunabilmektedir (HMK md. 232/3). Aktarılan bilgiler ışığında bizzat isticvap edilmeye ilişkin istisnaların yeminle benzerlik gösterdiği söylenebilir. Nitekim tüzel kişiler ile kısıtlı olan veya ergin olmayan kimseler bakımından tüzel kişiyi temsile yetkili kişi veya kanuni temsilci isticvap olunur²⁹⁹. Ergin olmayan veya kısıtlı kimselere bizzat dava ehliyeti tanınan hâllerde ise bu kişilerin bizzat kendisinin isticvap edilmesi gerekmektedir³⁰⁰ (HMK md. 170/3).

Öte yandan davanın avukat aracılığıyla takip edildiği durumlarda vekilin yemin teklif etmesi, yemini iade etmesi veya yemini reddetmesi vekâletnamesinde özel yetki bulunmasına bağlı iken; isticvap talep edebilmek için avukatın vekaletnamesinde özel yetki olması gerekmez (HMK md. 74).

Yemin sadece üzerine ispat yükü düşen tarafın, diğer tarafa teklif etmesiyle gerçekleşebilen hukukî bir kurumdur³⁰¹. İspat yükü düşmeyen tarafın yemin teklif edebilmesi

²⁹⁵ Erdönmez, 2017, 1874; Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 484.

²⁹⁶ Budak /Karaaslan, 2021, 295.

²⁹⁷ Türkmen, 2015, 124; Karafakih, 1952, 223; Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 484; Budak /Karaaslan, 2021, 295; Erdönmez, 2017, 1874; Üstündağ, 1984, 600; Alangoya /Yıldırım /Deren Yıldırım, 2009, 344; Muşul, 2012, 377; Kuru /Aydın, 2024, 753; Atalı /Ermenek /Erdoğan, 2024, 538; Pekcanitez /Atalay /Özekes, 2024, 411.

²⁹⁸ Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 484.

²⁹⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz: Aşa. Bölüm 3.3.

³⁰⁰ Ergin olmayan veya kısıtlı kimselere bizzat dava hakkı tanınmayan hâllerde isticvap edilecek kişi hakkında bkz: Aşa. Bölüm 3.3.2.2.

³⁰¹ Kuru, B. (2001). *Hukuk Muhakemeleri Usûlü*, Cilt III, İstanbul, 2484; Yılmaz (*Şerh*), 2021, 3963; Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 480; Pekcanitez /Atalay /Özekes, 2024, 411-412; Görgün /Börü /Toraman /Kodakoğlu, 2024, 565; Postacıoğlu, 1975, 639; Erdönmez, 2017, 1876; Karafakih, 1952, 223; Bilge,

ancak vakıanın kendisinden kaynaklanması hâlinde mümkündür³⁰². Buna karşın doktrinde ispat yükü kendisine düşmeyen tarafın yemin teklif etmesinin hiçbir hukukî netice doğurmayacağını belirten görüş de vardır³⁰³. Diğer taraftan ispat yükü bakımından hangi tarafın isticvaba başvurma hakkının olduğu hususu kanunda yeterince açık değildir. Bize göre ispat kuralından bağımsız olarak her iki tarafın da isticvap talep etme hakkı bulunmaktadır³⁰⁴. Ancak doktrinde yer alan bizim katılmadığımız bir görüşe göre hangi tarafın isticvap edileceğine dair Kanun'da herhangi bir sınırlamanın olmaması, her iki tarafın da her durumda isticvap talep edebileceği anlamına gelmemelidir³⁰⁵. Zira ispat yükü kendisine düşmeyen tarafın erkenden harekete geçip diğer taraftan önce isticvap talebinde bulunması herhangi bir fayda getirmez³⁰⁶. Bu sebeple isticvabı yemin gibi sadece ispat yükü üzerine düşen tarafça talep edilen bir müessese olarak kabul etmek daha doğrudur³⁰⁷. Buna karşın isticvapta ispat yükü kendisine düşen taraf, şahsen kendisinin isticvap edilmesini talep edebilme imkânına sahipken, yeminde kişi kendisine yemin teklif edip, yemini eda edemez³⁰⁸.

Mahkemenin taraflarca yemin teklifinde bulunulması üzerine değerlendirme yaparak bir karar vermesi gerekmektedir³⁰⁹. Nitekim HMK'nın 226'ncı maddesinde sayılan yemine konu olamayan hâllere ilişkin olarak yemin teklifinin bir ara kararla reddedilmesi gerekmektedir³¹⁰. İsticvap bakımından da isticvaba başlanabilmesi için mutlaka bir ara karar kurulmalıdır. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 169/1'inci maddesi gereğince tarafların talebi yanında hâkimin re'sen isticvaba başvurabilmesi mümkünse de bu yöndeki kararın taraflara açıklanması ve taraflara itiraz hakkının tanınması gerekmektedir. Ayrıca hâkim tarafların isticvap taleplerini kabul etmek zorunda olmayıp, gerekli görmediği takdirde isticvap talebini bir ara kararla reddetme yetkisine sahiptir³¹¹.

Hâkim tarafından yemin teklifinin yerinde görülmesi durumunda yemin etmesi istenen taraf duruşmada hazır ise kendisine yemin edip etmek istemediği sorulur³¹². Tarafın duruşmada

1967, 522; Üstündağ, 1984, 600; Muşul, 2012, 374; Tanrıver, 2024, 978-979; Atalı /Ermenek /Erdoğan, 2024, 535-536; Kuru /Aydın, 2024, 743.

³⁰² Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 480.

³⁰³ Kuru (*Cilt III*), 2001, 2485; Pekcanitez /Atalay /Özekes, 2024, 411-412; Budak /Karaaslan, 2021, 293; Erdönmez, 2017, 1876; Kuru /Aydın, 2024, 744.

³⁰⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz: Aşa. Bölüm 3.2.1.

³⁰⁵ Tercan, 2001, 91.

³⁰⁶ Tercan, 2001, 91.

³⁰⁷ Tercan, 2001, 91.

³⁰⁸ Tarafın kendisinin isticvabını talep edebilmesi hakkında bkz: Aşa. Bölüm 3.2.1.

³⁰⁹ Belgesay, M. R. (1939). *Hukuk Usûlü Muhakemeleri Kanunu Şerhi*, Cilt II, İstanbul, 253.

³¹⁰ Pekcanitez /Atalay /Özekes, 2024, 412.

³¹¹ Ayrıntılı bilgi için bkz: Aşa. Bölüm 3.4.

³¹² Pekcanitez /Atalay /Özekes, 2024, 412-413.

hazır olmadığı durumlarda ise bizzat kendisine yemin davetiyesi gönderilmelidir (HMK 228/1). Davetiye, yemine konu hususlar hakkındaki sorular ve geçerli bir mazereti olmadan duruşmaya gelmediği veya gelip de yemini eda etmekten imtina ettiği ya da yemini iade etmediği takdirde yemin konusu olayları ikrar etmiş sayılacağı ihtar yazılır³¹³. Benzer şekilde Kanun'da bu yönde bir açıklık bulunmasa da isticvap olunacak tarafın duruşmada hazır bulunması durumunda hemen isticvaba başlanması mümkündür³¹⁴. İsticvap olunacak tarafın duruşmada hazır bulunmaması durumunda ise kendisine davetiye gönderilmesi zorunludur (HMK md. 171). İsticvap davetiyesine isticvap konusu vakıalar ve geçerli bir mazereti olmadan duruşmaya gelmediği ya da gelip de kendisine sorulan sorulara cevap vermekten imtina ettiği takdirde isticvaba konu olayları ikrar etmiş sayılacağı ihtar yazılır (HMK md. 171). Ancak isticvap davetiyesine isticvap konusu vakıaların neler olduğu yazılabilirse de yeminden farklı olarak sorulacak soruların yazılmaması gerekir. Aksi durum, isticvap olunacak tarafın önceden hazırlanmasına sebep olabileceğinden isticvaptan beklenen fayda ve neticeleri engelleyebilir³¹⁵.

Yemin ve isticvabı eda etmek için ilgili mahkemeye gelmek zorunlu ise de kişinin mahkemenin bulunduğu yargı çevresi ya da il dışında ikamet etmesi durumunda istinabe veya ses ve görüntü aktarımı yoluyla yemin ettirilmesi ve isticvap olunması mümkündür³¹⁶. Ayrıca yemin teklif olunan tarafın sağır ve dilsiz olması durumunda yemine ilişkin beyanlarını yazıp imzalamak suretiyle yemini eda edebilmektedir. Ancak bu kişilerin aynı zamanda okuma yazma da bilmemesi durumunda işaretlerinden anlayan bir bilirkişi vasıtasıyla yemin edebilmektedirler (HMK md. 234). Hukuk Muhakemeleri Kanun'unda isticvaba ilişkin düzenlemeler arasında sağır ve dilsizler bakımından doğrudan bir hüküm bulunmamaktadır. Ancak Kanun'un 175'inci maddesi gereği sağır ve dilsizler bakımından tanıklığa ilişkin 263/2'nci madde hükmü niteliğine aykırı düşmedikçe isticvapta da uygulanır. Söz konusu maddeye göre isticvap olunacak kimsenin sağır ve dilsiz olması durumunda soruları ve cevaplarını yazılı şekilde bildirme, eğer bu kişi aynı zamanda okuma ve yazma da bilmiyorsa işaret dilinden anlayan bilirkişi vasıtasıyla beyanda bulunma imkânına sahiptir (HMK md. 263/2).

³¹³ Atalı /Ermenek /Erdoğan, 2024, 538; Pekcanitez /Atalay /Özekes, 2024, 412-413; Yılmaz (*Yemin*), 2021, 105.

³¹⁴ Yağcı, 2012, 296; Özekes, 2017, 1388; Kuru /Aydın, 2023, 236.

³¹⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz: Aşa. Bölüm 3.5.

³¹⁶ Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 415,484-485; Muşul, 2012, 380,430; Tanrıver, 2024, 981; Pekcanitez /Atalay /Özekes, 2024, 315,411.

Bir vakıanın doğru olup olmadığı hususunda yemin edilmesiyle vakıa kesin delille ispat edilmiş olmaktadır³¹⁷. Kanuni delil olması³¹⁸ sebebiyle yemine başvurmak isteyen tarafın bu husustaki talebini dava ve cevap dilekçelerinde bildirmesi şarttır³¹⁹. Başka bir anlatımla dilekçelerde yemin deliline dayanılmamış olması hâlinde yargılamanın ilerleyen aşamalarında yemin teklifinde bulunulması mümkün değildir. Ancak dilekçesinde usûlüne uygun şekilde açıkça yemin deliline dayanan tarafa hâkimin yemin teklif etme hakkının olduğunu hatırlatması gerekmektedir³²⁰. Buna karşın daha önce de belirtildiği üzere isticvap, uyuşmazlığı neticelendirmeyi amaçlayan bir usûl işlemidir³²¹. İsticvabın delil niteliğinde olmamasının sonucu olarak tarafların dilekçeler aşamasında isticvaba başvurmak istediklerini ayrıca bildirmelerine gerek yoktur (Karş. HMK md. 119, md. 129). Yeminden farklı olarak isticvaba hâkimin kendiliğinden başvurabilmesi mümkün olduğundan hâkimin taraflara isticvap haklarını hatırlatmasına gerek yoktur (Karş. HMK md. 169/1). Nihayet isticvap ve yemin, icralarının tamamlanmasıyla taraf beyanlarının tutanağa geçirilmesi ve beyan sahibine bu tutanakların imzalatılması bakımından benzer hükümlere sahiptir (HMK md. 154/3-ç, md. 174, md. 238).

Gelinen noktada üzerine yemin edilen kavramlara atfedilen önemin azalması ve subjektif nitelikte bir delil olması gibi özelliklerinin yanında hukukumuzdaki gibi hâkimi kesin olarak bağlaması, yemine ihtiyatla yaklaşılmasına neden olmaktadır³²². Doktrindeki bir görüş, yemin konusunda benzer riskleri aktarırken tarafın yalan söyleme ihtimalini “*yalnız bilerek yalancılık edilmez, iyi niyetle doğru sanarak hafızanın zaafı, unutkanlık, telkin gibi bir takım nefsi, harici tesirler altında yalancılıklar mümkündür*” şeklinde açıklamaktadır³²³. Hukukumuzdaki gibi bir yemin düzenlemesi hâkimin delilleri serbestçe takdir ettiği sistemi bozmakta ve hâkimi itibar edilmeyen bir delili kabul etmeye zorlamaktadır³²⁴. Yemin hakkındaki söz konusu çekinceler dikkate alındığında hem yemine hem de mevcut hâliyle delil niteliğinde kabul edilmesi

³¹⁷ Yılmaz (Şerh), 2021, 3965; Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 483; Kuru (Cilt II), 2001, 2484; Bulut, 2022, 1853; Pekcanitez /Atalay /Özekes, 2024, 410.; Kuru /Aydın, 2024, 750.

³¹⁸ Yeminin delil olmadığı, sadece hâkimi bağlayıcı nitelikte taraf beyanı olduğu yönünde bkz: Atalay (Delil), 2009, 134; Yeminin hukukî niteliğinin sulh olduğu yönünde bkz: Üstündağ, 1984, 600; Yeminin taraf usûl işlemi olduğu yönünde bkz: Erdönmez, 2017, 1875.

³¹⁹ Görgün /Börü /Toraman /Kodakoğlu, 2024, 565; Tanrıver, 2024, 979; Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 479-480; Atalı /Ermenek /Erdoğan, 2024, 537.

³²⁰ Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 480; Tanrıver, 2024, 979; Erdönmez, 2017, 1880; Akil, 2014, 160; Yılmaz (Yemin), 2021, 147.

³²¹ Ayrıntılı bilgi için bkz: Yuk. Bölüm 2.2.4.

³²² Ansay, S. Ş. (1954). “Mahkemelerimizde Yemin”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 11(3), 117-118; Bilge, 1967, 517.

³²³ Ansay, 1954, 117.

³²⁴ Karafakih, 1952, 221.

mümkün olmayan isticvaba etkinlik katacak yeni bir yasal düzenleme yapılması bizce gereklidir. Bu doğrultuda her iki hukukî kurumun bir nevi birleşimiyle oluşan ve takdiri delil niteliğinde olan yeni bir yeminli isticvap müessesesinin uygulamadaki sorunları gidereceğini düşünüyoruz³²⁵.

2.3.3. Tanık ile Karşılaştırılması

Bir kimsenin taraf veya tanık sıfatına sahip olmasına bakılmaksızın maddi bir vakıayı algılama süreci benzerdir³²⁶. Diğer taraftan olayları algılayış biçimi ve psikolojik etkenler bakımından kişilerin aktardığı tüm bilgiler hâkimin zihninde aynı etkiyi yaratmaktadır³²⁷. Dolayısıyla kişi beyanlarının taraflar ya da tanıklardan sadır olduğuna bakılmaksızın davanın aydınlatılması ve hâkimde kanaat oluşturulması bakımından eş değerde olduğu kabul edilmelidir. Medenî yargılama hukukunda kişi açıklamalarını temel almaları nedeniyle isticvap ve tanıklık benzer müesseseler olarak karşımıza çıkmaktadır. Tanıklık ve isticvap uyumsuzluk konusu olayların ispatına hizmet etmeleri bakımından aynı pozitif etkiyi yaratan müesseselerdir. Ayrıca hukukumuzda niteliğine aykırı düşmedikçe tanıklığa ilişkin sır saklama ve menfaat ihlali tehlikesi nedeniyle çekinme hâlleri, tanığın dinleneceği yer, tanığın bilgilendirilmesi, yasak davranışlar, mahkemede tarafın dinlenilme usûlü, tercüman ve bilirkişi kullanılması hükümlerinin isticvapta kıyasen uygulanması sebebiyle bu iki hukukî kurum yakından ilişkilidir (Karş. HMK md. 175). Ancak şahit olunan maddi vakıalar hakkında bilgi aktarım süreci benzer olsa da tarafların menfaatlerinin doğrudan etkilenecek olması nedeniyle bu iki kurum temelde birbirinden ayrılmaktadır.

Tanıklık, bir davada uyumsuzluğun temelini oluşturan çekişmeli vakıalar hakkında davanın tarafları haricindeki üçüncü kişilerin dava dışında görsel veya işitsel yollarla bizzat edinmiş oldukları bilgileri mahkemeye bildirmesidir³²⁸. Tanıklığın tanımından da anlaşıldığı üzere isticvapla tanıklık arasındaki en önemli fark dinlenecek kişinin şahsında meydana gelmektedir. Zira kural olarak isticvap usûlünde mahkemece davanın tarafları dışındaki üçüncü kişilerin dinlenmesi mümkün değildir³²⁹. Dolayısıyla bir kimsenin tanık sıfatını alabilmesi için

³²⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz: Aşa. Bölüm 4.1.1.3.

³²⁶ Tercan, 2001, 86.

³²⁷ Tercan, 2011, 13; Tercan, 2001, 52.

³²⁸ Ertanhan, M. (2005). *Medenî Yargılama Hukukunda Tanık ve Tanıklık*, Ankara, 48; Tercan 2001, 85; Atalı /Ermenek /Erdoğan, 2024, 543; Tanrıver, 2024, 983; Pekcanitez /Atalay /Özekes, 2024, 415; Atalay, 2017, 1887; Karafakih, 1952, 198; Bilge, 1967, 462; Görgün /Börü /Toraman /Kodakoğlu, 2024, 575.

³²⁹ Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 489; Ertanhan, 2005, 54; Atalı /Ermenek /Erdoğan, 2024, 543; Yağcı, 2012, 292-293; Yılmaz (*Şerh*), 2021, 3337; Kuru /Aydın, 2024, 609.

davanın tarafı olmayan üçüncü kişi olması gerekmektedir³³⁰. Hukukumuzda davanın taraflarının tanık olarak dinlenmesi HMK'nın 240/1'inci maddesi gereğince mümkün değildir. Tarafların bilgisine ancak tarafların dinlenmesi (HMK md. 140, md. 144, md. 186) ve isticvap (HMK md. 169) hükümlerine göre başvurulabilmektedir³³¹. Öte yandan taraf vekilleri yargılama bakımından üçüncü kişi konumunda olması sebebiyle tanık sıfatıyla dinlenebilmektedir³³². Ancak davanın vekil aracılığıyla takip edildiği hâllerde dahi taraf yerine vekilinin isticvap edilmesi mümkün değildir³³³. Yine dava ehliyeti olmayan kişilerin yasal temsilcilerinin tanık olarak dinlenmesi mümkün değildir³³⁴. Ayrıca davalarını yasal temsilcileri vasıtasıyla takip etmesi gereken kişiler dava ehliyetleri bulunmasa da davada taraf sıfatına sahip olmaları nedeniyle tanık olarak dinlenemez (Karş. HMK md. 240/1). Bu kişilerin yargılama sırasında bilgilerine başvurulma ihtiyacı duyulduğunda ise HMK md. 144 kapsamında dinlenmeleri daha uygundur. Öte yandan tüzel kişinin organı konumdaki kişiler, yasal temsilci olmaları nedeniyle tüzel kişinin taraf olduğu davada tanık olarak dinlenemez³³⁵. Söz konusu kişi ve yasal temsilcilerin dinlenmesi ihtiyacı doğduğunda bu kimselerin isticvap edilmesi gerekmektedir³³⁶. Bunun yanında dava takip yetkisine sahip kimselerin de tanık olarak dinlenmesi mümkün olmadığından bu kişilerin isticvabına karar verilmelidir³³⁷.

Diğer taraftan taraf sıfatının tespiti her koşulda kolaylıkla gerçekleşmeyebilir. Nitekim mahkeme hatalı şekilde kişiyi yanlış usûle göre dinlemiş olabilir ve hatanın fark edilmesi üzerine alınan beyanların geçerli olup olmayacağı meselesi gündeme gelebilir. Böyle bir durumda aslında taraf sıfatı bulunan kişinin hatalı şekilde tanık olarak dinlendiği ya da tanık olarak dinlenen kişinin sonradan davanın tarafı olduğu hâllerde bu kişilerin tekrar isticvap edilmesine gerek olmadan beyanları geçerli kabul edilmelidir³³⁸. Zira tanıklığa ilişkin hükümler isticvaba göre daha katı bir usûlü öngördüğünden kişinin tanık olarak sorgulanması isticvap

³³⁰ Ansay, 1957, 259; Alangoya /Yıldırım /Deren Yıldırım, 2009, 352; Ertanhan, 2005, 54; Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 489; Muşul, 2012, 385; Pekcanitez /Atalay /Özekes, 2024, 415; Atalı /Ermenek /Erdoğan, 2024, 543; Bilge, 1967, 462; Budak /Karaaslan, 2021, 296; Atalay, 2017, 1887; Umar, 2011, 723; Yılmaz (Şerh), 2021, 4032.

³³¹ Görgün /Börü /Toraman /Kodakoğlu, 2024, 578.

³³² Kuru /Aydın, 2024, 762; Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 489; Ansay, 1957, 259; Bilge, 1967, 462.

³³³ Şener, 1990, 62; Kuru (Cilt II), 2001, 1952; Pekcanitez /Atalay /Özekes, 2024, 313-314; Kuru /Aydın, 2024, 606; Özekes, 2017, 1381; Görgün /Börü /Toraman /Kodakoğlu, 2024, 387; Tercan, 2011, 20; Tutumlu, 2007, 869.

³³⁴ Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 489; Kuru /Aydın, 2024, 762; Umar, 2011, 723.

³³⁵ Tanrıver, 2024, 983; Kuru /Aydın, 2024, 762; Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 489.

³³⁶ Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 415; Tercan, 2001, 163,168; Pekcanitez /Atalay /Özekes, 2024, 313-314.

³³⁷ Örnek durumlar için bkz: Aşa. Bölüm 3.3.4.2. ve Bölüm 3.3.4.3.

³³⁸ Tercan, 2001 88-89; Ertanhan, 2005, 55.

yerine geçmelidir³³⁹. Benzer şekilde yüksek mahkeme bir kararında tanık olarak dinlenen kişinin sonradan taraf hâline gelmesi sebebiyle tanık sıfatıyla alınan beyanların isticvap beyanı olarak kabul edilmesine hükmetmiştir³⁴⁰. Buna karşın kişinin taraf sıfatıyla isticvap edildikten sonra dava devam ederken taraf sıfatının sona ermesi durumu ortaya çıktığında kişi tanık sıfatıyla yeniden dinlenmelidir³⁴¹. Zira tanıklık yapma zorunluluğu, cezai müeyyideler ve yemin gibi usûllerin isticvapta bulunmaması nedeniyle alınan beyanlar tanık beyanı olarak kabul edilemez.

Tanıklık ve isticvap müesseseleri arasındaki temel ayrım hukukî nitelikleri bakımından söz konusudur. Nitekim tanık beyanları delil niteliğindedir³⁴² isticvap uyuşmazlığı neticelendirmeyi amaçlayan bir usûl işlemidir³⁴³. Tanıklık hukukumuzda takdiri delil olarak kabul edilmektedir³⁴⁴. Kanun koyucu bu yöndeki iradesini tanıklığa ilişkin hükümleri HMK'da ispat ve deliller kenar başlıklı dördüncü bölümde düzenlemek suretiyle açıkça göstermiştir. Buna karşın isticvap delil niteliğinde değildir³⁴⁵. Tanık beyanlarının delil niteliğinde olmasının bir sonucu olarak taraflar dilekçelerinde tanık deliline açıkça dayanmak³⁴⁶ ve tanık listesini mahkemeye sunmak zorundadır³⁴⁷. Ancak isticvap, delil niteliğinde olmadığı için tarafların dilekçeler aşamasında isticvaba başvurmak istediklerini ayrıca bildirmesine gerek yoktur (Karş. HMK md. 119, md. 129). Tahkikat aşamasının sonuna kadar³⁴⁸ taraflar istedikleri zaman isticvap talebinde bulunabilir (HMK md. 169).

³³⁹ Ertanhan, 2005, 55; Tercan, 2001 88-89.

³⁴⁰ "... ..'ın mirasçılardan olması hasebiyle onun külli halefi olan davanın tarafı hâline gelmiştir. Bu nedenle Mahkemece, adı geçen tanık olarak dinlenilmesi ve beyanına da tanık beyanı olarak kıymet verilmesi doğru olmayıp'ın Mahkeme huzurunda verdiği ifade, isticvap beyanı niteliğindedir.....Bu itibarla, Mahkemece, davacı yana, dinlenilemeyen tanığının yerine başka bir tanık dinletmek isteyip istemediği sorularak bildirilmesi hâlinde bu tanığın dinlenilmesi, ...'ın beyanı ise isticvap beyanı olarak kabul edilip dosyadaki tüm deliller birlikte değerlendirilerek sonucuna göre bir karar verilmesi gerekirken hatalı değerlendirmeye ve eksik incelemeye dayalı olarak karar verilmesi doğru görülmemiş bozmayı gerektirmiştir", Yargıtay 11. H.D. 2023/3530 E. 2024/988 K. 13.02.2024 T., <https://www.legalbank.net/arama/mahkeme-kararlari>, E.T: 20.03.2025.

³⁴¹ Ertanhan, 2005, 55.

³⁴² Atalı /Ermenek /Erdoğan, 2024, 543; Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 489; Pekcanitez /Atalay /Özekes, 2024, 423; Kuru, 2023, 305; Tanrıver, 2024, 983; Görgün /Börü /Toraman /Kodakoğlu, 2024, 575; Atalay, 2017, 1887; Postacıoğlu, 1975, 647; Karafakih, 1952, 198; Ertanhan, 2005, 50-53.

³⁴³ Ayrıntılı bilgi için bkz: Yuk. Bölüm 2.2.4.

³⁴⁴ Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 439; Alangoya /Yıldırım /Deren Yıldırım, 2009, 355; Pekcanitez /Atalay /Özekes, 2024, 423; Atalı /Ermenek /Erdoğan, 2024, 543; Ertanhan, 2005, 50; Kuru, 2023, 312; Görgün /Börü /Toraman /Kodakoğlu, 2024, 575; Belgesay, 1939, 74; Muşul, 2012, 384.

³⁴⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz: Yuk. Bölüm 2.2.4.

³⁴⁶ Atalı /Ermenek /Erdoğan, 2024, 545; Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 490; Kuru /Aydın, 2024, 767; Tanrıver, 2024, 987; Görgün /Börü /Toraman /Kodakoğlu, 2024, 577; Atalay, 2017, 1892.

³⁴⁷ Pekcanitez /Atalay /Özekes, 2024, 415; Atalı /Ermenek /Erdoğan, 2024, 545; Tanrıver, 2024, 987; Görgün /Börü /Toraman /Kodakoğlu, 2024, 579; Atalay, 2017, 1888.

³⁴⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz: Aşa. Bölüm 3.2.1.

Kural olarak taraflarca getirilme ilkesinin geçerli olduğu davalarda³⁴⁹ yalnızca taraflar, tanıklarının dinlenmesini talep edebilirken mahkemenin re'sen tanık dinlemesi mümkün değildir³⁵⁰. Buna karşın re'sen araştırma ilkesinin geçerli olduğu davalarda taraflar haricinde hâkimin kendiliğinden her türlü delili toplayabilmesi mümkün olduğundan mahkemece re'sen tanık deliline başvurulabilir³⁵¹ (Karş. HMK md. 200, md. 201). Benzer şekilde yüksek mahkeme kararlarında da re'sen araştırma ilkesinin geçerli olduğu davalarda mahkemenin kendiliğinden tanık dinleyebileceği belirtilmektedir³⁵². Ancak isticvapta gerek tarafların talebi üzerine gerekse mahkeme kendiliğinden isticvap kararı verebilmektedir (HMK md. 169). Bu hususta re'sen araştırma veya taraflarca getirilme ilkesinin geçerli olduğu davalar bakımından bir ayrım bulunmamaktadır³⁵³.

İsticvap ile tanıklık hukukî kurumlarının aynı hükümlere tâbi olduğu durumlardan en önemlisi çekinme hâlidir. Zira tarafın ikrar edilmiş sayılma yaptırımına uğramadan isticvap olunmasının engellenmesi ancak tanıklıktan çekinme hükümleri neticesinde mümkündür (Karş. HMK md. 175). Başka bir anlatımla hakkında isticvap olunmasına karar verilen taraf, ancak sır saklama ve menfaat ihlali tehlikesi sebeplerinden birinin varlığı hâlinde isticvaptan kaçınabilmektedir³⁵⁴. Hukukumuzda kural olarak tanıklık yapmak zorunludur (HMK md. 245). Tanığın çağrıldığı duruşmaya mazeretsiz olarak gelmemesi durumunda hakkında zorla getirilme kararı çıkarılabileceği gibi, neden olduğu masraflar ile disiplin para cezası ödemesine de hükmedilebilir (HMK md. 245). Tanıklıktan farklı olarak isticvapta tarafın çağrıldığı duruşmaya katılma zorunluluğu bulunmamaktadır³⁵⁵. Taraf isticvap olunmak üzere çağrıldığı duruşmaya mazeret göstermeksizin katılmadığı takdirde ilgili vakıaları ikrar etmiş sayılma yaptırımıyla karşılaşmaktadır (HMK md. 171). Ancak duruşmaya katılmaması nedeniyle taraf hakkında disiplin para cezası ya da zorla getirme kararı verilmesi söz konusu değildir.

³⁴⁹ Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: Köroğlu, A. (2020). “Taraflarca Getirilme İlkesinin Geçerli Olduğu Davalarda Mahkemenin Re’sen Tanık Deliline Başvurup Başvuramayacağı Meselesi”, *Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 5(1), 2203-2222.

³⁵⁰ Köroğlu, 2020, 2218-2219; Atalay, 2017, 1888; Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 490; Atalı /Ermenek /Erdoğan, 2024, 545.

³⁵¹ Özümucu, S. (2014). “Türk Hukukunda Yargıtay Kararları Işığında Re’sen Araştırma İlkesi”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 4(2), 154-155; Yılmaz (Şerh), 2021, 4059; Köroğlu, 2020, 2204.

³⁵² YHGK 2020/588 E. 2022/303 K. 10.03.2022 T.; YHGK 2021/230 E. 2022/125 K. 15.02.2022 T.; Yargıtay 10. H.D. 2015/20819 E. 2016/207 K. 18.01.2016 T.; Yargıtay 21. H.D. 2015/6961 E. 2016/3043 K. 29.02.2016 T.; Yargıtay 10. H.D. 2015/23334 E. 2015/22834 K. 22.12.2015 T.; Yargıtay 10. H.D. 2023/13326 E. 2024/14 K. 15.01.2024 T.; Yargıtay 10. H.D. 2023/13163 E. 2024/9 K. 15.01.2024 T., <https://www.legalbank.net/arama/mahkeme-kararlari>, E.T: 12.01.2025.

³⁵³ Ayrıntılı bilgi için bkz: Yuk. Bölüm 2.3.1.

³⁵⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz: Aşa. Bölüm 4.1.4.

³⁵⁵ Tercan, 2001, 86-87.

Dolayısıyla taraf ikrar etmiş sayılma külfetine katlandığı sürece duruşmaya katılmama özgürlüğüne sahiptir.

Diğer yandan isticvabı eda etmek için tarafın ilgili mahkemeye gelmesi zorunlu ise de kişinin mahkemenin bulunduğu il dışında ikamet etmesi durumunda istinabe yoluyla isticvap olunması mümkündür (HMK md. 172/1). Benzer şekilde tanığın mahkemenin yargı çevresi dışında olduğu hâllerde bulunduğu yer mahkemesi tarafından istinabe yoluyla dinlenmesine karar verilebilmektedir (HMK md. 259/4). Ses ve görüntü nakli yoluyla tarafların isticvabı mümkün olduğu gibi tanığın da ses ve görüntü nakledilmesi yoluyla mahkeme tarafından bulundukları yerde dinlenilmesine karar verilebilir (HMK md. 149/1-2, md. 172/1). Tanıkların ya da isticvap olunacak tarafların, Türkçe bilmediği durumlarda tercümandan faydalanma hakları bulunmaktadır (HMK md. 175, md. 263/1). Yine bu kişilerin sağır ve dilsiz olması durumunda soru ve cevaplarını yazılı şekilde bildirmesi; bu kişilerin aynı zamanda okuma ve yazma da bilmemesi hâlinde işaret dilinden anlayan bilirkişi vasıtasıyla beyanlarını vermesi mümkündür (HMK md. 175, md. 263/2).

Kişi açıklamalarını temel alan tanıklık ve isticvap müesseselerinde kişilerin mahkemede bizzat dinlenmesi zaruridir. Ancak bu durumun tanıklık bakımından istisnası HMK'nın 246'ncı maddesinde düzenlenmektedir. Buna göre *“hâkim gerekli görülen hâllerde, sözlü olarak dinlenmesi yerine, belirlenecek süre içinde cevaplarını yazılı olarak bildirmesi için tanığa soru kâğıdı gönderilmesine karar verebilir”*. Ancak isticvap bakımından söz konusu istisna geçerli değildir. Zira isticvap olunacak kişiye soru kâğıdı gönderilmesi ve cevaplarını yazılı göndermesi istenemez. En nihayetinde bir sorgulama faaliyeti olan isticvapta sorulacak soruların tarafa önceden gönderilmesi, kendisinin hazırlık yapmasına neden olacağından bu durum müessesenin amacıyla çelişmektedir³⁵⁶. Bu sebeple isticvap olunacak tarafın bizzat mahkemeye gelip doğrudan hâkim tarafından sorguya çekilmesi elzemdir.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 261'inci maddesinde düzenlenen tanığın dinlenilme usûlüne ilişkin hükümler HMK'nın 175'inci madde yollaması gereği niteliğine uygun düştükçe isticvap bakımından da uygulama alanı bulmaktadır. Bunun gibi tutanak tanzimi ve tutanağın beyan sahibine imzalatılması gerekliliği de bu iki hukukî kurumun diğer bir ortak özelliği olarak karşımıza çıkmaktadır (HMK md. 174, md. 261/5).

³⁵⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz: Aşa. Bölüm 3.5.

2.3.4. İkrar ile Karşılaştırılması

Medenî usûl hukukunda ikrar ve isticvap yakından ilişkili iki kurum olarak varlıklarını sürdürmektedir. Zira her iki hukukî müessese, uyuşmazlık konusu olayların doğruluğuna yönelik taraf beyanlarını temel almaları bakımından benzeşmektedir³⁵⁷. Ayrıca isticvap usûlünün en önemli özelliğinin ikrar edilmiş sayılma yaptırımı (HMK md. 171/2) olması da söz konusu yakın ilişkiyi pekiştirmektedir. Bunun gibi isticvap neticesinde ikrar elde etme ihtimalinin fazlalığı, ikrara bağlanan hukukî sonuçların isticvapta da ortaya çıkmasına neden olur. Söz konusu durum dahi isticvabın ikrar müessesinden ayrı düşünülmemeyeceğini göstermektedir.

İkrar, tarafların yargılamada aleyhlerine olacak şekilde ileri sürülen vakıaların doğruluğunu, hukukî sonuç doğuracak şekilde kabul ve beyan etmesidir³⁵⁸. İkrar beyanının doğrudan mahkemeye yönelik yapılması durumunda mahkeme içi ikrar söz konusu olmaktadır³⁵⁹. Buna karşın ikrarın her zaman mahkeme huzurunda yapılması da gerekmez. Yargılama haricinde bir vakıanın ikrar edilmesi durumunda mahkeme dışı ikrar söz konusu olur³⁶⁰. Hukukumuzda HMK'nın ispat ve deliller başlıklı dördüncü kısmında, yalnızca mahkeme içi ikrara ilişkin düzenleme yer aldığından ikrar müessesesine bağlanan hukukî sonuçların mahkeme dışı ikrar bakımından geçerli olması mümkün değildir (Karş. HMK md. 188). Buna karşın mahkeme dışında gerçekleşen ikrar bir senede bağlanmış ve ikrar eden tarafından imzalanmışsa artık o ikrar, kesin delil (senet delili) niteliğinde kabul edilmelidir³⁶¹. Bunun haricindeki hâllerde mahkeme dışı ikrarın hükme esas alınabilmesi için mutlaka söz konusu ikrar beyanını teyit edecek başka delil ya da emareye ihtiyaç vardır³⁶². Diğer taraftan belirli bir usûl dahilinde mahkemece tarafların sorguya çekilmesi olan isticvabın zaruri olarak

³⁵⁷ Tercan, 2001, 100.

³⁵⁸ Tanrıver, S. (1993). "Türk Medenî Yargılama Hukukunda ikrarın Bölünüp Bölünemeyeceği Sorunu", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, (5)2, 213; Tercan, E. (1998). "Medenî Yargılama Hukukunda İkrarın Geri Alınması", *Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi*, 19(3), 115; Deynekli, A. (2006). "İkrarda Manevi Unsur", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, (64), 321; Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 441; Atalı /Ermenek /Erdoğan, 2024, 494; Görgün /Börü /Toraman /Kodakoğlu, 2024, 485; Pekcanitez /Atalay /Özekes, 2024, 344; Postacıoğlu, 1975, 554; Tanrıver, 2024, 849.

³⁵⁹ Görgün /Börü /Toraman /Kodakoğlu, 2024, 485; Tanrıver, 2024, 851; Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 442.

³⁶⁰ Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 442; Görgün /Börü /Toraman /Kodakoğlu, 2024, 486; Tanrıver, 2024, 854; Taşpınar Ayvaz, 2001, 128.

³⁶¹ Atalı /Ermenek /Erdoğan, 2024, 495; Kuru /Aydın, 2023, 667; Ansay, 1957, 255; Budak /Karaaslan, 2021, 253; Tanrıver, 2024, 854.

³⁶² Karslı, 2012, 602; Görgün /Börü /Toraman /Kodakoğlu, 2024, 486-487; Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 442; Ansay, 1957, 255.

yargılama içinde gerçekleşmesi gerekmektedir. Başka bir anlatımla mahkeme dışı isticvap diye bir kavramın olması, isticvap müessesesinin doğası gereği mümkün değildir³⁶³.

Hukukumuzda mahkeme huzurunda yapılan ikrar, uyuşmazlık konusu vakıayı çekişmeli olmaktan çıkardığı için üzerinde ispat yükü olan tarafı ispat faaliyetinden kurtarmaktadır³⁶⁴. Bu özelliği nedeniyle doktrinde mahkeme içi ikrarı kesin deliller arasında kabul eden görüş de bulunmaktadır³⁶⁵. Söz konusu görüş, mahkeme dışı ikrarı ise vakıayı doğrudan çekişmeli olmaktan çıkarmaması sebebiyle takdiri delil olarak kabul etmektedir³⁶⁶. Dolayısıyla mahkeme dışı ikrarın hukukî sonuç doğurması ancak ilgili ikrarı teyit eden bir delil veya emarenin varlığı hâlinde mümkündür³⁶⁷. Bu görüş, özellikle HUMK'un ikrarı düzenleyen 236'nci maddesinde yer alan "*karşı taraf aleyhine delil teşkil ettiği*" ifadesi nedeniyle ikrarın delil niteliğinde olduğunu savunmaktadır³⁶⁸. Ancak ikrara ilişkin düzenleme HMK'nın yürürlüğe girmesiyle değiştirilmiş, yeni düzenleme ile ikrara vakıaları ihtilaflı olmaktan çıkarma ve ispatı ortadan kaldırma fonksiyonları yüklenmiştir (HMK md. 188). İkrarın HMK'da yer alan yeni düzenlemesine rağmen bu görüşün savunucuları, ikrar edilen vakıanın ispatı bakımından başkaca delile ihtiyaç duyulmaması ve hâkimin ikrarla bağlı olması gibi nedenlerle ikrarın kesin delil gücünün devam ettiğini kabul etmektedir³⁶⁹.

İkrarın hukukî niteliği konusunda bizim de katıldığımız diğer görüş ise ikrarın tek taraflı bir usûl işlemi olduğudur³⁷⁰. İlgili görüşe göre, ikrar beyanıyla birlikte çekişmeli olmaktan çıkan vakıanın artık ispat edilmesine gerek olmadığından o vakıaya yönelik delil gösterilmesi gerekmez³⁷¹. Dolayısıyla ispat faaliyetini ortadan kaldıran bir kurumun da delil olduğu iddia edilemez. İkrarın ispat ve delil ikamesi faaliyetini ortadan kaldırması ve hiçbir karara veya rızaya gerek duymadan sonuç doğurması gibi özellikleri onun tek taraflı bir usûl işlemi olduğunu göstermektedir³⁷². Ancak söz konusu açıklamalar yalnızca mahkeme içi ikrar için

³⁶³ Kiraz, Ö. T. (2013). *Medenî Yargılama Hukukunda İkrar*, Ankara, 112.

³⁶⁴ Atalay, O. (2009). "*Vasıflı İkrarda İspat Konusunun Değişmesi*", Prof. Dr. Saim Üstündağ'a Armağan, Ankara, 99; Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 443; Yılmaz (*Şerh*), 2021, 3499; Pekcanitez /Atalay /Özekes, 2024, 344; Ansay, 1957, 250; Muşul, 2012, 368; Kuru /Aydın, 2023, 256; Atalay, 2017, 1633.

³⁶⁵ Muşul, 2012, 367; Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 443; Tercan, 1998, 116; Yılmaz (*Şerh*), 2021, 3499; Kuru /Aydın, 2023, 257; Bulut, 2022, 1637.

³⁶⁶ Pekcanitez /Atalay /Özekes, 2024, 345; Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 442.

³⁶⁷ Görgün /Börü /Toraman /Kodakoğlu, 2024, 486; Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 442.

³⁶⁸ Tercan, 1998, 117.

³⁶⁹ Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 443; Yılmaz (*Şerh*), 2021, 3499.

³⁷⁰ Taşpınar Ayvaz, S. (2001). *Medenî Yargılama Hukukunda İspat Sözleşmeleri*, Ankara, 128; Atalay, 2017, 1633-1634; Kiraz, 2013, 75; Atalay (*İkrar*), 2009, 99; Pekcanitez /Atalay /Özekes, 2024, 344; Tanrıver, 1993, 219.

³⁷¹ Pekcanitez /Atalay /Özekes, 2024, 344-345.

³⁷² Özgür, 2005, 59; Pekcanitez /Atalay /Özekes, 2024, 344-345; Tanrıver, 2024, 853-854.

geçerli olup mahkeme dışı ikrarın aynı usûlî etkiye sahip olduğu söylenemez³⁷³. Tek taraflı usûl işlemi olmasının bir sonucu olarak ikrar, hâkimin herhangi bir katkısı ya da teşviki olmaksızın tek taraflı bir irade beyanıyla hüküm doğurmaktadır³⁷⁴.

Diğer taraftan isticvabın hukukî niteliği konusunda da görüş ayrılıkları bulunmaktadır. İsticvabın hukukî niteliğine ilişkin olarak farklı görüşler bulunmasına rağmen isticvabın “*delil*” ve “*usûl işlemi*” olduğu yönündeki iki görüş yaygın şekilde savunulmaktadır. Bu müessesenin hukukî niteliği hususunda bizim de katıldığımız görüş, daha önce belirttiğimiz üzere isticvabın uyuşmazlığı neticelendirmeyi amaçlayan bir usûl işlemi olduğudur³⁷⁵. Bu yönüyle ikrar ve isticvap hukukî müesseselerinin birer usûl işlemi olmaları bakımından benzeştiği söylenebilirse de hem taraflarca hem de mahkemeye re’sen başvurulabilen bir müessese olması nedeniyle isticvabı, ikrar gibi tek taraflı bir usûl işlemi olarak nitelemek mümkün değildir.

Öte yandan hem ikrar hem de isticvap, davanın tarafları bakımından uygulama alanı bulan hukukî müesseselerdir. Diğer bir anlatımla yargılamada sadece davacı ve davalı ikrar beyanında bulunarak aleyhlerine ileri sürülen vakıaları çekişmesiz hâle getirebilir³⁷⁶. Bunun gibi bir davada yalnızca davanın tarafları isticvap edilebilir (HMK md. 169/1). Buna karşın vekilin isticvap edilmesi mümkün değilken vekil ile temsil söz konusu olduğu durumlarda vekilin ikrar beyanı geçerlidir³⁷⁷.

Kural olarak bir kişinin ileri sürülen iddia ve savunmalara cevap vermemesi yani susması ikrar olarak kabul edilemez³⁷⁸. Ancak HMK’nın 171/2’nci maddesinde yer alan düzenleme uyarınca usûlüne uygun şekilde isticvap olunmak üzere mahkemeye davet edilen tarafın duruşmaya gelip de kendisine sorulan sorulara cevap vermemesi durumunda ilgili vakıalar ikrar edilmiş sayılmaktadır. Dolayısıyla isticvap duruşmasında tarafın kendisine sorulan sorulara cevap vermeme hâli “*susma ikrar sayılamaz*” kuralının istisnasıdır.

İkrarın konusunu karşı tarafça ileri sürülen ve uyuşmazlığın temeli olan aleyhe vakıalar oluşturur³⁷⁹. Bu sebeple bir tarafın lehine olacak şekilde ileri sürülen veya kendisinin ileri

³⁷³ Tanrıver, 1993, 219.

³⁷⁴ Kiraz, 2013, 111.

³⁷⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz: Yuk. Bölüm 2.2.4.

³⁷⁶ Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 441; Kiraz, 2013, 77; Tercan, 2001, 101.

³⁷⁷ Tuğsavul, M. (1951). “*İsbat Külfeti, Kanuni Deliller ve İkamesi*”, *Adalet Dergisi*, VII, 1069; Pekcanitez /Atalay /Özekes, 2024, 344; Muşul, 2012, 368; Üstündağ, 1984, 550; Kuru /Aydın, 2023, 256.

³⁷⁸ Pekcanitez /Atalay /Özekes, 2024, 344-345; Tanrıver, 2024, 850; Tercan, 1998, 116; Atalı /Ermenek /Erdoğan, 2024, 496; Belgesay, 1939, 31; Kuru /Aydın, 2023, 254.

³⁷⁹ Kiraz, 2013, 58-60; Tercan, 1998, 116; Kuru /Aydın, 2023, 255; Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 441.

sürdüğü vakıaların doğruluğunu açıklaması, ikrar olarak değerlendirilemez³⁸⁰. Bunun gibi hukukî sebepler ile herkesçe bilinen olaylar da ikrarın konusunu oluşturmaz³⁸¹. Benzer şekilde isticvabın konusu da maddi vakılardır. Ancak ikrardan farklı olarak hem aleyhe hem de lehe olan vakıalar bakımından isticvaba başvurulması mümkündür³⁸². Zira isticvap ile etkili şekilde sorgulanan taraftan edinilen bilgiler; davanın aydınlatılması, bilgi edinilmesi ve hâkimde kanaat oluşturulması gibi sonuçlar doğurduğundan vakıaların lehe ya da aleyhe olmasının bir önemi bulunmamaktadır³⁸³. Yine herkesçe bilinen olaylar ile hukukî sebepler nedeniyle taraflar isticvap edilemez³⁸⁴. Teknik bilgi gerektiren konular bakımından mahkemenin bilirkişiye başvurması gerekirken, genel bilgi ya da tecrübe kuralları bakımından bilirkişiye başvurulması mümkün değildir (HMK md. 266). Zira genel bilgi ve tecrübe kurallarının mahkeme tarafından re'sen bilinmesi gerekmektedir³⁸⁵.

İkrar, taraf iradelerinin geçerli olmadığı ve hâkimin re'sen dikkate alması gereken vakıalar bakımından hukukî sonuç doğurmaz³⁸⁶. Diğer bir anlatımla ikrar, taraflarca getirilme ilkesinin geçerli olduğu davalarda söz konusu olurken, re'sen araştırma ilkesinin geçerli olduğu davalarda hâkim ikrarla bağlı değildir³⁸⁷. Bunun gibi boşanma davalarında da ikrar hâkimi bağlamaz (TMK md. 184/3). Ancak genel görüşün aksine biz isticvabın hem taraflarca getirilme hem de re'sen araştırma ilkelerinin geçerli olduğu davalarda uygulama alanı bulması gerektiğini düşünmememiz³⁸⁸ sebebiyle ikrarla isticvabın bu noktada ayrıştığını kabul ediyoruz. Ayrıca boşanma davalarında isticvaba başvurulması mümkün³⁸⁹ olmakla birlikte isticvap sırasında

³⁸⁰ Pekcanitez /Atalay /Özekes, 2024, 344-345; Tercan, 1998, 214; Tanrıver, 1993, 214; Kiraz, 2013, 60; Tanrıver, 2024, 849; Görgün /Börü /Toraman /Kodakoğlu, 2024, 485-486; Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 441; Atalay, 2017, 1634.

³⁸¹ Kiraz, 2013, 60-61.

³⁸² Ayrıntılı bilgi için bkz: Yuk. Bölüm 2.2.3.

³⁸³ Ayrıntılı bilgi için bkz: Yuk. Bölüm 2.2.2.

³⁸⁴ Görgün /Börü /Toraman /Kodakoğlu, 2024, 389; Yağcı, 2012, 291.

³⁸⁵ Gökso (Vakıa), 2009, 343-344; Tercan, 2001, 115.

³⁸⁶ Tanrıver, 2024, 850; Muşul, 2012, 368.

³⁸⁷ Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 443; Pekcanitez /Atalay /Özekes, 2024, 345; Görgün /Börü /Toraman /Kodakoğlu, 2024, 487; Tercan, 1998, 117; Atalay, 2017, 1635; Tanrıver, 2024, 853-854; Kuru /Aydın, 2023, 257; Bilge, 1967, 451.

³⁸⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz: Yuk. Bölüm 2.3.1.

³⁸⁹ "...Boşanma yönünde oluşan karar henüz kesinleşmeden, davacı (kadın)'ın bir başka erkekle düğün yaptığına ilişkin fotoğraflar temyiz aşamasında dosyaya sunulmuştur. Evlilik birliğinde eşlerin sadakat yükümlülüğü (TMK.md.185/3), birlik devam ettiği sürece aranır. Boşanma yönünde oluşan karar kesin hüküm hâlini almadan, eşlerden birinin bu yükümlülüğe aykırı davranışı gerçekleştiği takdirde, davanın açılmasından sonra da olsa, o taraf bakımından kusur oluşturur ve boşanmanın fer'i sonuçlarına etkili olur. Öyleyse, davalı (koca)'nın temyiz aşamasında sunduğu fotoğraflarla ilgili gerektiğinde davacı (kadın)'ın isticvap olunarak (HMK.md.171-174) beyanına başvurulması ve gerçekleşecek sonucuna göre tarafların kusur durumu ile kusura bağlı taleplerin yeniden değerlendirilip karara bağlanması gerekir. Açıklanan yönde işlem yapılmak üzere hükmün bozulması gerekmiş, bozma sebebine göre ise kocanın diğer yönlerle ilişkin temyiz itirazları incelenmemiştir..." Yargıtay 2. H.D. 2012/18738 E. 2013/4757 K. 25.02.2013 T.; Benzer yönde bkz: Yargıtay 2. H.D. 2003/334 E. 2003/1769 K.

tarafın ikrarda bulunması hâlinde hâkim bu ikrarla bağlı değildir (TMK md. 184/3). Başka bir anlatımla kanunen hâkimin ikrarla bağlı olmaması sebebiyle boşanma davalarında isticvap, bilgi edinme ve kanaat oluşturulması amaçlarıyla başvurulmuş hukukî bir kurum olarak karşımıza çıkmaktadır³⁹⁰.

İkrar beyanı, tek taraflı olarak bir vakıanın doğruluğunu bildiren irade açıklaması olması sebebiyle herhangi bir makam ya da tarafın onay ve rızasına ihtiyaç duymamaktadır³⁹¹. Buna karşın mahkeme ister tarafların talebi üzerine isterse kendiliğinden isticvap kararı verebilmektedir. (HMK md. 169/1). Bu sebeple ikrardan farklı olarak tarafların isticvap edilmesi, mahkemenin bu yöndeki kararına bağlıdır. Nitekim hâkim, tarafların isticvap taleplerini kabul etmek zorunda olmadığından gerekli görmediği takdirde isticvap talebini reddedebilir³⁹².

İkrardan dönme, maddi hatadan kaynaklanmadıkça mümkün olmadığından ikrarda bulunan taraf ikrarıyla bağlıdır (HMK md. 188/2). Başka bir ifadeyle gerçekleştiği bildirilen vakıanın keyfi olarak geri alınmak suretiyle gerçekleşmemiş gibi gösterilmesi mümkün değildir. Zira ikrarın gerçekleşmesiyle karşı taraf lehine bir hak doğmakta ve vakıanın doğruluğu sabit kabul edilmektedir³⁹³. Hukukî bir hata veya ikrarın hukukî sonuçlarını bilmemek ikrardan dönmenin gerekçesi olamaz³⁹⁴.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 188/2'nci maddesinde belirtilen maddi hata, gerçeğe aykırı olan vakıanın ikrar edilmesine sebebiyet veren bilgi eksikliğinden ya da yanlış bilgidен doğan yanılmadır³⁹⁵. İkrar eden 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu'nun³⁹⁶ 30'uncu maddesinde düzenlenen yanılma (hata) hükmü doğrultusunda maddi hataya düştüğünü ispat etmek suretiyle

06.02.2003 T.; Yargıtay 2. H.D. 2012/15825 E. 2013/2032 K. 28.01.2013 T., <https://www.legalbank.net/arama/mahkeme-kararlari>, E.T: 10.05.2025.

³⁹⁰ Aksi yönde bkz: "...Mahkemece davalı kadına duruşmaya gelip, sorulan sorulara cevap vermediği takdirde başka bir erkekle olan ilişkisini kabul edeceği belirtilerek isticvap davetiyesi çıkarılmış, davalı kadının davetiye tebliğine rağmen gelmemesi nedeniyle bu ilişkinin varlığı kabul edilerek boşanmaya karar verilmiştir. Boşanma davalarında tarafların ikrarı hâkimi bağlamaz (TMK. m. 184/3). Açıklanan sebeple bu şekilde isticvap davetiyesi çıkarılması da usûl hükümlerine göre doğru değildir. Dosyada davacı erkeğin davalı kadına terk ihtarı gönderdikten sonra, davalı kadından kaynaklanan boşanmayı gerektirir bir kusurlu davranışın varlığı da ispatlanmamıştır. O hâlde davanın reddine karar vermek gerekirken yazılı şekilde karar verilmesi doğru olmayıp bozmayı gerektirmiştir..." Yargıtay 2. H.D. 2014/21165 E. 2015/9882 K. 12.05.2015 T., Benzer yönde bkz: Yargıtay 2. H.D. 2022/1633 E. 2022/3801 K. 19.04.2022 T., <https://www.legalbank.net/arama/mahkeme-kararlari>, E.T: 10.05.2025.

³⁹¹ Kiraz, 2013, 57.

³⁹² Ayrıntılı bilgi için bkz: Aşa. Bölüm 3.4.

³⁹³ Tuğsavul, 1951, 1073.

³⁹⁴ Pekcanitez /Atalay /Özekes, 2024, 349; Deynekli, 2006, 331.

³⁹⁵ Tanrıver, 2024, 866-867; Atalay, 2017, 1651; Kiraz, 2013, 280; Tercan, 1998, 124; Arslan /Yılmaz /Taşpınar /Ayyaz /Hanağası, 2024, 443; Görgün /Börü /Toraman /Kodakoğlu, 2024, 486.

³⁹⁶ R.G: 04.02.2011 T. 27836 S.

ikrarından dönebilir³⁹⁷. Başka bir anlatımla ikrar eden vakıayı bilgi eksikliği ya da yanlış bilgi nedeniyle ikrar ettiğini ispatladığı takdirde ikrarından cayabilir³⁹⁸. Türk Borçlar Kanunu'nda düzenlenen irade sakatlığı hâllerinden yanılma (TBK md. 30) bakımından ikrardan dönme mümkün olmasına rağmen aldatma (TBK md. 36) ve korkutma (TBK md. 37) sebeplerine dayanarak ikrardan dönmek mümkün değildir³⁹⁹. Zira Hukuk Muhakemeleri Kanunu ikrardan dönme bakımından irade sakatlığı hâllerinden yalnızca hata kurumunu dikkate almış, diğer durumları bilinçli bir tercihle dışlamıştır⁴⁰⁰. Nitekim ikrarın irade açıklamasına imkân tanıyan tek taraflı bir usûl işlemi olması sebebiyle hukukî işlemler aksine bütün irade sakatlık hâlleri gerekçe gösterilerek ikrardan dönülemez⁴⁰¹. Diğer taraftan ıslah yoluyla da ikrar hükümsüz kılınamaz⁴⁰². Ancak karşı tarafın muvafakatinin bulunması hâlinde ikrardan cayma caizdir⁴⁰³. İkrardan dönmeye ilişkin söz konusu hükümler isticvap neticesinde ikrar elde edildiği durumlarda da geçerlidir. Buna karşın isticvabın gerçekleşmemesi koşuluyla ikrarın aksine isticvap kararından dönmek mümkündür⁴⁰⁴.

³⁹⁷ Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 443.

³⁹⁸ Atalay, 2017, 1651.

³⁹⁹ Tanrıver, 2024, 867; Atalı /Ermenek /Erdoğan, 2024, 497; Atalay, 2017, 1652; Aksi yönde bkz: Kiraz, 2013, 283; Görgün /Börü /Toraman /Kodakoğlu, 2024, 486; Alangoya /Yıldırım /Deren Yıldırım, 2009, 321; Tercan, 1998, 128; Belgesay, 1939, 38-39; Benzer yönde bkz: "...Davacı, dava dilekçesinde borçlunun diğer itirazlarını kabul etmemiş, sadece 11.12.2013 tarihinde 1.000,00 TL daha ödeme yapıldığı hâlde sehven bu tutar da alacak kalemleri arasında yazıldığından bu miktar bakımından itirazı kabul ettiklerini beyan ederek, dava değerini 1.706,21 TL göstermek suretiyle kabul ettikleri ödeme dışında kalan borca itirazın iptalini istemiştir. Davacı vekilinin dava dilekçesinde 1.000,00 TL ödemeyi kabul ettiğine dair beyanı ödemenin ikrarı niteliğinde olduğundan iradeyi sakatlayan sebeplerin varlığı dışında bu beyandan ıslah yoluyla dahi dönülmesi mümkün değildir. İradeyi sakatlayan sebepler 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu'nun 30 ila 39. maddeleri (bu madde dahil) arasında düzenlenmiş olup yanılma, aldatma ve korkutmadan ibarettir. Davacı, dava dilekçesindeki ödemeyi kabul beyanının yanılma sonucu yapıldığını ileri sürmüştür ise de iradeyi sakatlayan bu sebebin varlığını ve yanılmayı yasal delillerle kanıtlayamamıştır. Hesap ekstresinde aynı tarihte 1.000,00 TL ödemenin yazılı olması tek başına yanılmanın varlığını göstermeye yeterli değildir..." Yargıtay 15. H.D. 2015/3721 E. 2016/434 K. 26.01.2016 T. <https://www.legalbank.net/arama/mahkeme-kararlari>, E.T: 10.05.2025.

⁴⁰⁰ Atalay, 2017, 1652; Tanrıver, 2024, 867;

⁴⁰¹ Atalı /Ermenek /Erdoğan, 2024, 497; Tanrıver, 2024, 867.

⁴⁰² Pekcanitez /Atalay /Özekes, 2024, 349.

⁴⁰³ Görgün /Börü /Toraman /Kodakoğlu, 2024, 486; Üstündağ, 1984,556; Pekcanitez /Atalay /Özekes, 2024, 349; Atalay, 2017, 1649.

⁴⁰⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz: Aşa. Bölüm 3.4.

3. İSTİCVAP USÛLÜ

3.1. İsticvabı Talep Edebilecek Kişiler

Hukuk Muhakemeleri Kanunu md. 169/1 hükmü “*mahkeme, kendiliğinden veya talep üzerine taraflardan her birinin isticvabına karar verebilir*” düzenlemesini içermektedir. Ancak bu hükümde isticvabı talep edebilecek kimselerin kim olduğu yeterince açık değildir. Kanun’da doğrudan belirtilmemiş olsa da isticvabı davanın taraflarının talep edebileceği hususunda tereddüt bulunmamaktadır⁴⁰⁵. Ancak bazı durumlarda tarafların bizzat kendisinin isticvap talebinde bulunması mümkün olmamaktadır. Bu gibi hâllerde başka hangi kişilerin talep hakkının olduğunun belirlenmesi isticvabın anlaşılması bakımından son derece önemlidir.

Yargılamada dava ehliyetine sahip gerçek kişi taraflar bakımından durum son derece nettir. Zira bu kişiler, davalarını bizzat takip etme hakkına sahip olduklarından gerekli gördükleri anda kendilerinin ya da karşı tarafın isticvabını isteyebilir⁴⁰⁶. Buna karşın gerçek kişilerin dava ehliyetine sahip olmaması sebebiyle kanuni temsilci aracılığıyla davanın takip edildiği hâllerde isticvap talebini taraf adına o kanuni temsilci yapmalıdır⁴⁰⁷. Kanuni temsilcinin veli, vasi ya da kayyım olduğu durumlara ilişkin ihtimaller, kanuni temsilcinin isticvabı bölümünde anlatıldığı için bu başlık altında tekrar edilmemiştir⁴⁰⁸. Ancak yasal temsilci sıfatıyla vasinin yer aldığı davalarda dava açılması için vesayet makamı olan sulh hukuk mahkemesinden husumet izni alınması zorunludur (TMK md. 462/1-8). Vasiye dava açması için verilen söz konusu izin, evleviyetle davanın yürütülmesini sağlayan usûl işlemlerini de kapsar. Nitekim vasinin davayı açabildiği ancak davanın ilerletilmesi adına hiçbir taraf usûl işlemini gerçekleştirmediği bir keyfiyet son derece anlamsızdır. Bu sebeple davanın vasi tarafından takip edildiği hâllerde vasinin isticvap talep edebilmesi için vesayet makamından ayrı bir izin almasına gerek yoktur. Benzer şekilde husumet izni alan vasinin kanun yollarına başvurmak için de yeni bir izin almasına gerek yoktur⁴⁰⁹. Buna karşın vesayet makamı tarafından vasiye dava açma izni verilmiş olması vasinin davayı sona erdiren yetkileri peşinen kullanabileceği anlamına gelmemektedir⁴¹⁰. Nitekim vasi; dava açmak için izin alsa dahi sulh,

⁴⁰⁵ Kuru (Cilt II), 2001, 1955-1956; Atalı /Ermenek /Erdoğan, 2024, 570; Bulut, 2022, 1543; Özekes, 2017, 1381; Ansay, 1957, 244; Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 414; Karafakih, 1952, 156; Üstündağ, 1984, 663.

⁴⁰⁶ Namlı, 2007, 60; Tercan, 2001, 144.

⁴⁰⁷ Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 415; Tercan, 2001, 144; Namlı, 2007, 60.

⁴⁰⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz: Aşa. Bölüm 3.3.2.3.

⁴⁰⁹ Kuru, B. (2001). *Hukuk Muhakemeleri Usûlü*, Cilt I, İstanbul, 1080; Tanrıver, 2024, 598.

⁴¹⁰ Yılmaz, E. (2009). “Çocuk Hakları Açısından: Çocuğun Davada Temsilinin ve İradesinin Önemi”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 11(Prof. Dr. Bilge Umar’a Armağan Özel Sayısı), 830.

feragat ve davayı kabul hâlleri için vesayet makamından ayrıca izin almalıdır⁴¹¹. Benzer şekilde Yargıtay bir kararında her ne kadar TMK'nın 462/1'inci maddesinde davadan feragat ve davayı kabul hâlleri için vesayet makamından izin alınması zarureti dair Kanun'da hüküm bulunmasa da dava açma ve sulh olma durumlarının vesayet makamının iznine tabi olduğu düşünüldüğünde davayı sona erdiren davadan feragat ve davayı kabul hâllerinin de vesayet makamının iznine tabi olduğuna, bu sebeple TMK'nın 462'nci maddesinin kıyasen uygulanmasının gerektiğine hükmetmiştir⁴¹².

Öte yandan tarafa bizzat dava hakkı tanınan hâller saklı kalmak kaydıyla davanın kanuni temsilci aracılığıyla takip edilmesi gerektiğinde tarafın bizzat kendisinin (tam ehliyetsizler ile kısıtlı kişiler ya da çocukların) isticvap talep etmesi mümkün değildir. Zira bu kişiler, fiil ehliyetlerinin tam olmaması nedeniyle usûl işlemlerini gerçekleştiremeyeceklerinden onlar adına bu işlemleri yasal temsilcilerinin yapması gerekmektedir⁴¹³. Ancak bu duruma rağmen tam dava ehliyeti olmayan kişiler sözlü ya da yazılı şekilde yine de isticvap talebinde bulunursa söz konusu talebin kabulüne karar verilemese de bu talep karşısında isticvabın yapılmasına ilişkin kanaati oluşan hâkim re'sen isticvap kararı verebilir (HMK md. 169/1). Bu yönüyle tarafların söz konusu talebini hâkimi isticvaba teşvik eden bir açıklama şeklinde değerlendirmek daha doğrudur.

Diğer taraftan yargılamanın taraflarının her zaman gerçek kişi olması zorunlu değildir. Nitekim kimi zaman davanın tarafı tüzel kişiler de olabilmektedir. Böyle durumlarda tüzel kişiler, davada kanuni temsilcileri aracılığıyla temsil edilmektedir (HMK md. 52). Tarafın özel hukuk tüzel kişisi olması durumunda tüzel kişiliği temsile yetkili organ tarafından davanın takip edilmesi gerekmektedir⁴¹⁴. Davayı takip yetkisi olan bu yetkili temsilcinin tüzel kişi adına isticvap talep etme hakkı bulunmaktadır⁴¹⁵. Yine söz konusu temsilci, davayı avukat aracılığıyla

⁴¹¹ Kuru (Cilt II), 2001, 1080-1080; Yılmaz, 2009, 830; Benzer yönde bkz: "Somut olayda; davacı vasisinin bu davayı açmak üzere husumete izin kararı aldığı anlaşılmaktadır. Ancak, bu dava için verilmiş olan husumet izni, davadan feragat, kabul ve sulh yetkilerini kapsamaz. Davacı vasisinin davadan feragat için Sulh Hukuk Mahkemesinden aldığı yetki (izin) bulunmadığına göre, feragat hususundaki beyanına dayanılarak davanın reddi doğru görülmemiş, bozmayı gerektirmiştir." Yargıtay 3. H.D. 2010/15165 E. 2010/14452 K. 16.09.2010 T., <https://www.legalbank.net/arama/mahkeme-kararlari>, E.T: 10.05.2025.

⁴¹² "Ne var ki; TMK'nın 462/8. maddesi uyarınca dava açmak vesayet makamının iznine bağlı olduğuna göre, davaya son veren feragat için de vesayet makamından izin alınması gerektiğinde kuşku bulunmamalıdır. Ne var ki Mahkemece bu husus gözden kaçırılarak yazılı şekilde karar verilmesi isabetsizdir." Yargıtay 1. H.D. 2021/4328 E. 2022/4214 K. 26.05.2022 T.; Benzer yönde bkz: Yargıtay 7. H.D. 2021/7979 E. 2022/1516 K. 01.03.2022 T.; Yargıtay 15. H.D. 2010/5090 E. 2011/969 K. 21.02.2011 T.; Yargıtay 21. H.D. 2015/8833 E. 2015/13741 K. 15.06.2015 T.; Yargıtay 21. H.D. 2008/15440 E. 2008/18336 K. 25.11.2008 T., <https://www.legalbank.net/arama/mahkeme-kararlari>, E.T: 10.05.2025.

⁴¹³ Tanrıver, 2024, 575-584; Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 275-277; Pekcanitez /Atalay /Özekes, 2024, 153.

⁴¹⁴ Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 443; Tanrıver, 2024, 584.

⁴¹⁵ Namlı, 2007, 562.

takip ediyorsa vekil de isticvap talep edebilir. Bunun gibi isticvabı talep edecek olan tarafın kamu tüzel kişisi olduğu durumlarda tüzel kişiliği temsile yetkili kişiler⁴¹⁶ ile kurumların vekilliğini üstlenen kamu avukatları isticvap talep etme hakkına sahiptir.

Bir davada verilecek karardan menfaati etkilenecek olanların her zaman gerçek ya da tüzel kişi olması gerekmez. Kimi zaman tüzel kişiliği olmayan malvarlığı veya kişi topluluklarının da davada temsil edilmesi durumu ortaya çıkabilir. Bu topluluklara iflâs masası, miras ortaklığı ve adi ortaklık örnek gösterilebilir. İflâs kararı verilmesiyle müflisin haczedilebilen bütün malları nerede olursa olsun bir araya gelerek iflâs masasını oluşturmaktadır (İİK⁴¹⁷ md. 184). Bu gibi durumlarda iflâs masasının tüzel kişiliğinin bulunmaması sebebiyle iflâs idaresi, iflâs masasının kanuni temsilciliği görevini üstlenmektedir⁴¹⁸. Dolayısıyla iflâs masası tarafından takip edilen davalarda isticvap talebinin iflâs idaresi tarafından yapılması gerekmektedir⁴¹⁹. Buna karşın ikinci alacaklılar toplantısında iflâs masası tarafından takip edilmesi gerekli görülmeyen davalar hakkında bir ya da birden fazla alacaklıya dava takip yetkisi verilmesi mümkündür (İİK md. 245). Dava takip yetkisinin bir alacaklıya verildiği hâllerde doğal olarak isticvap talep hakkı da dava takip yetkisi bulunan ilgili alacaklıya aittir. Bunun yanında dava takip yetkisinin HMK md. 245 uyarınca birden fazla alacaklıya devredilmesi durumunda bu alacaklılar arasında ilişki şekli mecburi dava arkadaşlığı olmaktadır⁴²⁰. Bu durumda ise şekli mecburi dava arkadaşlarının birlikte hareket etme zorunluluğu olmadığından⁴²¹ bu kişiler birbirinden bağımsız şekilde isticvap talebinde bulunabilir.

Diğer taraftan kişi topluluğu olan adi ortaklığın da davada temsil edilme ihtiyacı ortaya çıkabilir. Adi ortaklığın en temel özelliği tüzel kişiliğinin olmamasıdır⁴²². Adi ortaklık, tüzel kişiliği bulunmamasının bir sonucu olarak hak ehliyetine de sahip olmadığından davada taraf sıfatıyla yer alamaz⁴²³. Diğer bir deyişle taraf ehliyeti olmaması sebebiyle adi ortaklık adına doğrudan dava açılmaz, aynı şekilde ona karşı husumet yöneltilemez. Adi ortaklığın tüzel

⁴¹⁶ Kamu tüzel kişilerini temsile yetkili kimseler hakkında bkz: Aşa. Bölüm 3.3.3.3.

⁴¹⁷ R.G: 19.06.1932 T. 2128 S.

⁴¹⁸ İflâs masasının temsili hakkında bkz: Aşa. Bölüm 3.3.4.3.

⁴¹⁹ Tercan, 2001, 145.

⁴²⁰ Kuru, B. (2013). *İcra ve İflas Hukuku El Kitabı*, Ankara, 1357.

⁴²¹ Ayrıntılı bilgi için bkz: Aşa. Bölüm 3.3.5.

⁴²² Karayalçın, Y. (1973). *Ticaret Hukuku*, Ankara, 133; Hamamcıoğlu, E. /Karamanlioğlu, A. (2016). “*Adi Ortaklık Sözleşmesinde Şekil*”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 22(3), 1320; Şener, O. H. (2008). *Adi Ortaklık*, Ankara, 154; Solak, E. /Çakır, A. C. (2024). “*Adi Ortaklığın Üçüncü Kişilerle İlişkisinde Ortaklığın Temsili ve Arabuluculuğa Başvuru*”, *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 15(1), 19; Kuru /Aydın, 2023, 111.

⁴²³ Solak /Çakır, 2024, 20; Hamamcıoğlu /Karamanlioğlu, 2016, 1320-1321; Namlı, 2007, 91; Karayalçın, 1973, 133.

kişiliği ve temsil organının bulunmaması nedeniyle iştirak hâlinde mülkiyet kuralı doğrultusunda ortakların birlikte hareket etmesi gerekir. Zira bu ortaklar davada maddi mecburi dava arkadaşı olarak yer almaktadır⁴²⁴. Dolayısıyla isticvabın bu ortaklar tarafından birlikte talep edilmesi zorunludur⁴²⁵. Aynı durum miras ortalığı bakımından da söz konusu olmaktadır. Ancak miras ortaklığına terekeye temsilci tayin edilmesi sebebiyle mirasçıların dava takip yetkisinin sona erdiği hâllerde isticvabın tereke temsilcisi tarafından talep edilmesi gerekmektedir⁴²⁶. Bunun yanında tüzel kişiliği olmayan topluluklar adına davayı takip etmesi gereken kişiler, davalarını vekil aracılığıyla da yürütebilmektedir.

Yukarıda bahsedilen isticvap talep etme hakkına sahip kimseler, davalarını vekil vasıtasıyla da takip edebileceklerinden söz konusu vekillerin isticvap talebinde bulunması mümkündür⁴²⁷. Ayrıca vekilin isticvap talep edebilmesi için vekaletnamesinde özel yetki bulunmasına gerek yoktur (Karş. HMK md. 74). Bunun yanında tarafın kendisi de vekilinden bağımsız şekilde isticvap talebinde bulunabilir. Zira bir kişinin kendisini temsil ettirmek için vekil tayin etmesi, onun davadaki yetkilerini kullanmasına engel olmaz⁴²⁸. Bu sebeple iradi temsilci isticvap talebinde bulunmasa dahi asilin bizzat kendisinin isticvap talebinde bulunması mümkündür.

Dava arkadaşlığı⁴²⁹ söz konusu olduğunda ise isticvap talebi bakımından ikili bir ayrım yapılmalıdır. Zira dava arkadaşlarının birlikte hareket etme zorunluluğunun olup olmaması isticvap talep edebilecek kişinin belirlenmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Nitekim ihtiyari dava arkadaşlığında her bir ihtiyari dava arkadaşı diğerinden bağımsız şekilde usûl işlemlerini gerçekleştirebildiğinden⁴³⁰ beher ihtiyari dava arkadaşı diğerinden bağımsız şekilde isticvap talep etme hakkına sahiptir⁴³¹. Buna karşın maddi mecburi dava arkadaşlığı söz konusu olduğunda dava arkadaşlarının birlikte hareket etme zorunluluğu olması nedeniyle bütün usûl işlemleri beraber gerçekleştirilir⁴³². Bu sebeple maddi mecburi dava arkadaşlarının tamamının birlikte isticvap talep etmesi zorunludur⁴³³. Başka bir anlatımla tarafların maddi mecburi dava

⁴²⁴ Adi ortaklığın temsili hakkında bkz: Aşa. Bölüm 3.3.4.1.

⁴²⁵ Tercan, 2001, 145.

⁴²⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz: Aşa. Bölüm 3.3.4.2.

⁴²⁷ Namli, 2007, 60.

⁴²⁸ Atalı /Ermenek /Erdoğan, 2024, 269.

⁴²⁹ Dava arkadaşlığında birlikte hareket etme zorunluluğu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: Aşa. Bölüm 3.3.5.

⁴³⁰ Ülkü, N. G. (2014). “Dava Ortaklığı veya Davaya Müdahale Hâlinde Hâkimin Reddi Talebinde Bulunabilecek Kişiler”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 16(Özel Sayı), 1618.

⁴³¹ Yılmaz, Z. (2013). *Hukuk Davalarında Davanın Açılmasından Hüküm Verilmesine Kadar Yargılama Safhaları ve İşlemleri*, Ankara, 850; Namli, 2007, 62.

⁴³² Ülkü, 2014, 1616.

⁴³³ Namli, 2007, 62; Yılmaz, 2013, 850; Tercan, 2001, 145.

arkadaşı olduğu hâllerde dava arkadaşlarının tamamının isticvap talep etmek istememesine rağmen bir kısım dava arkadaşının talebi üzerine isticvap kararı verilmesi mümkün değildir. Söz konusu duruma rağmen bir kısım dava arkadaşı yine de isticvap istemini mahkemeye ilettiyse talebin kabulüne karar verilemese de kanaati oluşan hâkim isticvaba re'sen başvurabilir (HMK md. 169/1). Nitekim isticvap talebinin geçersiz olduğundan bahisle hâkimin re'sen isticvaba başvurma yetkisi kısıtlanamaz⁴³⁴. Başka bir deyişle bir kısım dava arkadaşının talebi hâkimin zihninde isticvabın yapılmasına ilişkin bir düşünce oluşturduysa o talep artık teşvik niteliğinde kabul edilmelidir. Diğer taraftan şekli mecburi dava arkadaşlığında ise kural olarak birlikte hareket etmek zorunluluğu bulunmadığından dava arkadaşları arasındaki ilişki ihtiyari dava arkadaşlığında olduğu gibi sıkı değildir. Bu sebeple ihtiyari dava arkadaşlığı için yapmış olduğumuz açıklamalar şekli mecburi dava arkadaşlığı bakımından da geçerlidir.

Davaya müdahale söz konusu olduğunda müdahalenin asli ya da fer'i olması isticvap talebi bakımından farklılık yaratmaktadır. Zira fer'i müdahil, davada yanında katıldığı tarafla birlikte hareket ederek asıl tarafın menfaatine aykırı olmamak şartıyla tüm usûl işlemleri yapabilmektedir⁴³⁵. Fer'i müdahil, asıl tarafın isticvap talep etmek istememesi veya sessiz kalması üzerine tek başına isticvap talebinde bulunabilir⁴³⁶. Ancak asıl taraf, fer'i müdahilin isticvap talebiyle menfaatinin olumsuz etkilendiğini düşünüyorsa bu talebi geçersiz kılabilir⁴³⁷. Böyle bir durumda fer'i müdahilin talebi geçersiz kılınsa dahi hâkim kanaatinin oluşmasını gerekçe göstererek re'sen isticvaba başvurabilir (HMK md. 169/1). Buna karşın asli müdahilin kendisinin doğrudan isticvap talebinde bulunması mümkündür. Zira bağımsız bir dava olması sebebiyle asli müdahale davasında asli müdahil, davacı sıfatına sahip olduğundan herhangi bir onaya ihtiyaç duymadan normal şekilde isticvap talebinde bulunabilir⁴³⁸.

Davanın ihbarı⁴³⁹ neticesinde kendisine dava ihbar edilen üçüncü kişi davaya fer'i müdahil olarak katılmaktadır⁴⁴⁰. Bu sebeple fer'i müdahilin isticvap hakkı bakımından yapılan açıklamalar davanın ihbarında da geçerlidir. Ancak davanın ihbarı üzerine davaya katılmayan

⁴³⁴ Tercan, 2001, 217.

⁴³⁵ Pekcanitez, H. (1992). *Medenî Usûl Hukukunda Fer'i Müdahale*, Ankara, 142,149; Atalı /Ermenek /Erdoğan, 2024, 281; Pekcanitez /Atalay /Özekes, 2024, 177.

⁴³⁶ Yılmaz, 2013, 850; Pekcanitez, 1992, 150.

⁴³⁷ Tutumlu, 2007, 867; Yılmaz, 2013, 850; Tercan, 2001, 146.

⁴³⁸ Yılmaz, 2013, 850; Tutumlu, 2007, 866-867; Tercan, 2001, 146.

⁴³⁹ Konu hakkında detaylı bilgi için bkz: Atalı, M. (2007). *Medenî Usûl Hukukunda Davanın İhbarı*, Ankara.

⁴⁴⁰ Pekcanitez /Atalay /Özekes, 2024, 182; Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 568; Atalı, 2007, 112-113.

üçüncü kişinin isticvap talep etmesi mümkün değildir. Bunun gibi gerek iradi taraf değişikliği⁴⁴¹ (HMK md. 124) gerekse kanundan doğan taraf değişikliği⁴⁴² hâlleri söz konusu olduğunda davaya sonradan dahil olan taraf bakımından dava kaldığı yerden devam etmektedir⁴⁴³. Bu sebeple yeni taraf davaya dahil olduktan sonra isticvap talep etme hakkına sahiptir⁴⁴⁴.

3.2. İsticvaba Başvurulması

3.2.1. Tarafların Talebi Üzerine İsticvaba Başvurulması

Yargılamada menfaati doğrudan etkilenen kişiler, davanın bizzat taraflarıdır. Bu sebeple taraflar yargılama sırasında ispat faaliyetine katkı sağlayacak her türlü usûl işleminin veya ispat vasıtasının kullanılmasını haklı olarak isteyebilir. İspata yönelik bir kurum olması sebebiyle isticvabı öncelikle davanın taraflarının talep edebilmesi normaldir. Nitekim Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nda yer alan düzenlemeye göre isticvap kararını mahkeme re’sen verebileceği gibi talep üzerine de verebilir (HMK md. 169/1). Her ne kadar kanuni düzenlemede yalnızca “*talep üzerine*” ifadesi kullanılmışsa da isticvap talep edebilecek kişilerin davanın tarafları olduğu konusunda şüphe bulunmamaktadır⁴⁴⁵.

Doktrinde bir görüşe göre ön inceleme aşamasında delil değerlendirilmesi gereken durumlarda ihtilaflı hususların tam olarak ne olduğunun tespiti amacıyla isticvaba başvurulabilir⁴⁴⁶. Zira ikrar elde etme haricinde uyuşmazlığa konu olayların belirlenmesine de hizmet eden amacı, isticvaba ön inceleme aşamasında ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir⁴⁴⁷. Buna karşın doktrindeki diğer görüş ise isticvabın sadece tahkikat aşamasında mümkün olabileceğini savunmaktadır⁴⁴⁸. Bize göre de isticvaba yalnızca tahkikat aşamasında başvurulabilmelidir. Zira hâkim tarafından ön inceleme tamamlanmadan isticvaba başlanamayacağından isticvap kararı verilemez. Başka bir anlatımla ön inceleme aşamasında mahkeme tarafından dava şartları ve ilk itirazlar incelenir, ihtilaflı konular tespit edilir, delillerin sunulması ve toplanması işlemleri gerçekleştirilir ve taraflar sulh ya da arabuluculuğa teşvik

⁴⁴¹ İradi taraf değişikliği hakkında detaylı bilgi için bkz: Taş Korkmaz, H. (2014). *Medenî Usûl Hukukunda İradî Taraf Değişikliği*, Ankara; Börü, L. (2014). “*Tarafta (İradi) Değişim (HMK m. 124)*”, *Ejder Yılmaz’a Armağan*, Cilt I, Ankara, 587-630.

⁴⁴² Örn: Dava sırasında taraflardan birinin ölümü (HMK md. 55); Dava konusunun devri (HMK md. 125); İflâs idaresinin dava takip yetkisi (İİK md. 191).

⁴⁴³ Detaylı bilgi için bkz: Taş Korkmaz, 2014, 103-135.

⁴⁴⁴ Tercan, 2001, 146.

⁴⁴⁵ Özkes, 2017, 1383; Karafakih, 1952, 156; Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 414; Kuru (*Cilt II*), 2001, 1955-1956; Bulut, 2022, 1543; Ansay, 1957, 244; Üstündağ, 1984, 663.

⁴⁴⁶ Ermenek, 2011, 172.

⁴⁴⁷ Ermenek, 2011, 172-173.

⁴⁴⁸ Tanrıver, 2024, 807; Özkes, 2017, 1380; Canpolat, 2024, 213.

edilir (HMK md. 137). Dolayısıyla ön inceleme aşamasında henüz ispat faaliyetine geçilmemesi sebebiyle ispat amacı olan isticvap hukukî kurumuna bu aşamada başvurulamaz. Bunun gibi sözlü yargılama aşamasında da isticvabın icrası mümkün değildir. Zira HMK'nın 186/2'nci maddesi uyarınca sözlü yargılama aşamasında hâkim, taraflara son sözlerini sorarak uyuşmazlık konusu hakkında nihai kararını verir. Dolayısıyla ispata ilişkin herhangi bir faaliyetin sözlü yargılama aşamasında yapılması mümkün değildir. Nitekim hâkimin zihninde aydınlatılmamış hususların ya da ispat bakımından karar verilme olgunluğuna ulaşmamış vakıaların olması durumunda zaten tahkikat aşamasının sonlandırılmaması gerekmektedir. Buna rağmen tahkikatın sonlandırılıp sözlü yargılama aşamasına geçildiği durumlarda ihtiyaç duyulması hâlinde hâkim tarafından sözlü yargılama aşamasına geçildiğine dair ara karardan dönülmesi ve yeniden usûl işlemlerinin yapılması mümkündür⁴⁴⁹. Böyle bir durumda diğer usûl işlemlerinde olduğu gibi mahkeme talep üzerine ya da re'sen isticvaba karar verebilir. Ayrıca ön inceleme ve sözlü yargılama aşamalarında müphem hususların aydınlatılması veya çelişkili durumların giderilmesi ihtiyacı doğduğunda hâkimin HMK'nın 140/1'inci ve 186'ncı maddeleri uyarınca tarafları dinlemesi imkânı bulunmaktadır.

İsticvap sadece tahkikat aşamasında mümkün olmasına rağmen taraflar, dava açıldıktan sonra dilekçeler, ön inceleme veya tahkikat aşamalarının herhangi birinde isticvap talebinde bulunabilirler. Diğer taraftan mahkeme tarafından en erken ön inceleme duruşmasının sonunda isticvap kararı verebileceği düşünüldüğünde taraflara bu süresinin çok öncesinde dilekçeler aşamasında isticvap talebinde bulunma yönünde sınırlama getirilmesi doğru değildir⁴⁵⁰. Ayrıca kanun koyucunun isticvabı delil olarak düzenlememiş olması da isticvabın dilekçeler aşamasında talep edilme zorunluluğunun olmadığını göstermektedir.

İsticvap talebi dava ya da cevap dilekçeleriyle bildirilebileceği gibi ayrı bir taleple yazılı veya duruşmada sözlü olarak da mahkemeye iletebilir⁴⁵¹. Zira isticvap delil niteliğinde

⁴⁴⁹ “...Her ne kadar mahkemece sözlü yargılamaya geçilmesine karar verilmişse de mahkemece mahiyeti itibarıyla tahkikata ilişkin bir ara karar kurulmuş ve davacı vekilince de süresi içerisinde 12/12/2017 tarihli beyan dilekçesi verilmek suretiyle tahkikata dair usûlî işlem yapılmış olduğundan, yargılamanın tahkikat aşamasına dönülmüş olduğu anlaşılmaktadır. Öte yandan tahkikat bitirilerek sözlü yargılamaya geçilmesine dair ara kararın her zaman rücu edilebilecek ara kararlardan olduğu ve davanın esasına dair açıklayıcı beyanda bulunmak üzere süre verilmesine dair ara karar ile eylemli olarak sözlü yargılamaya geçilmesi ara kararından dönülmüş olduğu, usûl hükümleri gereği tahkikat bitene kadar ıslah talebinde bulunulabilmesi mümkün olduğundan davacı tarafça tahkikat aşamasında yapılan ıslaha değer verilmesi gerektiği gözetilmeden, aksi yöndeki kabul ile ıslah talebinin reddine karar verilerek yargılamanın sonuçlandırılması hatalı olup, bozmayı gerektirmiştir”, Yargıtay 6. H.D. 2021/448 E. 2021/1643 K. 22.11.2021 T., <https://www.legalbank.net/arama/mahkeme-kararlari>, E.T: 10.05.2025.

⁴⁵⁰ İsticvabın delil olarak kabul edilmesi durumunda isticvap talebinin HMK'nın 141'inci maddesi uyarınca iddia ve savunmanın genişletilmesi veya değiştirilmesi yasağına tâbi olacağı açıktır. Ancak biz isticvabı bir usûl işlemi olarak kabul etmemiz sebebiyle diğer usûl işlemlerinde olduğu gibi isticvabın da bu sınırlamaya tâbi olmadığını düşünüyoruz.

⁴⁵¹ Aksi yönde bkz: Canpolat, 2024, 133.

olmaması sebebiyle iddia ve savunmanın genişletilmesi yasağına tâbi değildir (Karş. HMK md. 141). Ancak tarafların isticvap taleplerini en geç sözlü yargılama aşamasına geçmeden yapması gerekmektedir. Nitekim yukarıda da bahsettiğimiz üzere sözlü yargılama aşamasında isticvabın gerçekleştirilmesi artık mümkün olmadığından isticvap talep edilemez.

3.2.1.1. İspat Yükü Üzerine Düşen Tarafın İsticvap Talep Etmesi

Üzerine ispat yükü düşen tarafın doğal olarak isticvap talep hakkı bulunmaktadır⁴⁵². Zira üzerine ispat yükü üzerine düşen taraf, ileri sürdüğü vakıaları ispatlamak için öncelikle harekete geçen kimsedir. Aksi hâlde bu taraf, vakıasının ispatsız kalması ya da davayı kaybetme riskiyle karşı karşıya kalmaktadır⁴⁵³. Bu sebeple ispat yüküne haiz tarafa iddia ya da savunmasını kanıtlamak amacıyla karşı tarafın bilgisine ihtiyaç duyduğu hâllerde isticvaba başvurma hakkını tanınmıştır⁴⁵⁴. Diğer bir anlatımla ileri sürmüş olduğu vakıaların karşı tarafça kabul edilmemesi üzerine vakıası tartışmalı hâle gelen taraf, karşı tarafın gerçeği söylemediğini ileri sürerek uyuşmazlığın çözülmesini sağlamak maksadıyla isticvaba ihtiyaç duyabilir.

Öte yandan isticvap, delillerin ispat gücünü artırmak ya da azaltmak için öngörölmüş hukukî bir kurum değildir. İsticvap, uyuşmazlık konusu vakıaların vuku bulup bulmadığı hususunda bilgi edinme ve hâkimde kanaat oluşturmak amacıyla kabul edilmiştir⁴⁵⁵. Bu nedenle ispat yükü üzerinde olan tarafın, diğer tarafın isticvabını talep etmesi mümkünse de isticvap bahanesiyle ispat yükü üzerine düşmeyen tarafın delil gösterme yükümlülüğü altına sokulması ya da bu konuda kendisinin zorlanması mümkün değildir⁴⁵⁶. Aksi hâlde isticvap nedeniyle ispat yükü kuralının ters çevrilmesi ya da bertaraf edilmesi durumu ortaya çıkar ki bu durum Kanuna aykırıdır (TMK md. 6).

Diğer taraftan üzerine ispat yükü düşen taraf sadece karşı tarafın isticvap edilmesini talep etmek zorunda değildir. Kimi zaman üzerine ispat yükü düşen taraf bizzat isticvap edilmesini faydalı görüp, kendisinin isticvabını talep etme imkânına sahiptir⁴⁵⁷. Doktrinde bir görüşe göre ispat yükü üzerine düşen tarafın kendi isticvabını isteyebilme hâli, isticvabın delil niteliğinden kaynaklanmaktadır⁴⁵⁸. Zira bir tarafa yalnızca karşı tarafın isticvabını talep etme hakkının

⁴⁵² Özkes, 2017, 1384; Canpolat, 2024, 139; Namli, 2007, 63.

⁴⁵³ Pekcanitez /Atalay /Özkes, 2024, 357; Börü, 2016, 33; Görgün /Börü /Toraman /Kodakoğlu, 2024, 493.

⁴⁵⁴ Canpolat, 2024, 139; Tercan, 2001, 199.

⁴⁵⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz: Yuk. Bölüm 2.2.2.

⁴⁵⁶ İspat yükü hakkında bkz: Yuk. Bölüm 2.1.1.3.

⁴⁵⁷ Namli, 2007, 64; Aksi yönde bkz: Alangoya /Yıldırım /Deren Yıldırım, 2009, 374.

⁴⁵⁸ Tercan, 2001, 201.

tanınması, delil olarak isticvabın tatmin edici sonuçlar vermesini engeller⁴⁵⁹. Yine taraflar lehlerine delil sunabildiklerinden lehlerine olacak şekilde isticvap talep edebilmesi delil niteliğine uygun düşmektedir⁴⁶⁰. İsticvabın delil olduğu görüşüne katılmamamıza rağmen ispat yükü üzerine düşen tarafın kendisinin isticvabını istemesinin mümkün olduğunu düşünüyoruz⁴⁶¹. Nitekim bu hususta herhangi bir kanuni engel de bulunmamaktadır (Karş. HMK md. 169 vd.). Aksine kanuni düzenlemede her iki tarafın isticvabına karar verilebileceği açıkça hüküm altına alınmıştır. İsticvabın bilgi edinme ve kanaat oluşturma amaçları düşünüldüğünde tarafın lehine olsa da kendisinin isticvabını isteme hakkının olduğu kabul edilmelidir. Hâkimin ispat yükü üzerine düşen tarafın beyanlarından bilgi edinmesi ya da kanaatinin oluşması pek tabii mümkündür. Ayrıca hâkim, tarafların isticvabına re'sen karar verdiği hâllerde ispat yükünden bağımsız şekilde isticvap edilecek tarafı belirleyebilmektedir. Hâkimin re'sen karar verebileceği bir konuda sırf üzerine ispat yükü düşen taraftan geldiğinden bahisle peşinen isticvap talebinin kabul edilmemesi düşünülemez.

İspat yükü kendisine düşen tarafın isticvabına karar verilmesi durumunda elbette isticvabın daha dikkatli gerçekleştirilmesi ve neticesinin hâkim tarafından iyi analiz edilmesi gerekir. Zira bir tarafın ileri sürmüş olduğu vakıaların sadece kendi beyanları doğrultusunda ispatlanacağını kabul edilmesi beklenemez. Bunun yanında isticvap sırasında taraf, lehine olan vakıaları ikrar edemeyeceğinden ilgili vakıalar bakımından ispat faaliyeti devam eder⁴⁶². Ayrıca tarafların davayı kazanmak için yalan söylemesi de olasıdır. Ancak yalnızca bu risk nedeniyle isticvaptan yararlanmamak büyük bir avantajı elinin tersiyle itmek demektir. Benzer şekilde yemin delilinde de taraf yalan yere yemin edip davanın kazanılmasını sağlayabilecekken yemin, delil olarak varlığını sürdürmektedir. Ayrıca taraf beyanlarının güvensiz olduğu gerekçesini sadece kendi isticvabını isteyen taraf bakımından gündeme getirmek, isticvabın sonucunun peşinen doğru olmadığını kabul etmek anlamına gelmektedir⁴⁶³. Kaldı ki isticvap ne delil niteliğindedir ne de hâkim isticvap sırasında elde edilen beyanlarla bağlıdır. O nedenle sorgulamada elde edilen bilgilerin hâkim tarafından serbestçe değerlendirip, güvenilirliği konusunda karar verilmesine imkân tanınmalıdır. Bunun yanında bir vakıanın ispatı bakımından hukukumuzda yer alan isticvap düzenlemesinin mevcut hâliyle yeterli olmadığını kabul etmek gerekir. Hâkim tarafından delillerin serbestçe değerlendirme imkânının tanındığı ve tarafların

⁴⁵⁹ Tercan, 2001, 201.

⁴⁶⁰ Tercan, 2001, 203.

⁴⁶¹ Tarafın kendisinin isticvabını talep edebileceği ancak isticvap sırasında lehine olan vakıaları ikrar edemeyeceği hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: Yuk. Bölüm 2.2.3. ve Bölüm 2.3.4.

⁴⁶² Ayrıntılı bilgi için bkz: Yuk. Bölüm 2.3.4.

⁴⁶³ Canpolat, 2024, 161.

doğruyu söyleme yükümlülüklerinin cezai yaptırıma bağlandığı bir isticvap düzenlemesi taraf beyanlarına duyulan güveni artırır⁴⁶⁴.

3.2.1.2. İspat Yükü Üzerine Düşmeyen Tarafın İsticvap Talep Etmesi

Yargılama devam ederken üzerine ispat yükü düşmeyen tarafın ispat faaliyeti bakımından harekete geçme zorunluluğu bulunmamaktadır. Buna karşın davacının ispat yükünü önce yerine getirmesi, daha sonra davalının ispat yükü doğrultusunda hareket etmesi gerektiği anlayışını da kabul etmiyoruz. Diğer bir deyişle davacı ya da davalının sadece üzerine ispat yükü düşmesi hâlinde isticvaba başvurabileceği, ispat yükü üzerine düşmediği hâllerde ise isticvap talep etme hakkının olmadığına ilişkin düşünce doğru değildir⁴⁶⁵. Ayrıca ispat yükü üzerine düşmeyen tarafın doğrudan isticvap talebinde bulunmasına engel bir durum da bulunmamaktadır⁴⁶⁶. Nitekim HMK'nın 169'uncu maddesi ispat yükü bakımından herhangi bir sınırlama getirmemektedir. Buna karşın Yargıtay 11. Hukuk Dairesi yakın tarihli bir kararında davacının ispat etmesi gereken vakıalar bakımından davalının isticvabına karar verilemeyeceğine yönelik bölge adliye mahkemesi kararını onamıştır⁴⁶⁷.

Genelde ispat yükü taşımayan taraf, erken davranarak diğer tarafın ispat faaliyetini zorlaştırmak için isticvap talep edebilmektedir⁴⁶⁸. Zira bir davada taraflar, kendi haklılıkları konusunda hâkimi ikna etmek ve davayı kazanmak maksadıyla ispat faaliyetinde bulunmaktadır⁴⁶⁹. Bu sebeple ispat yükü üzerinde olmayan tarafa menfaati gerektirdiği ölçüde isticvaba başvurma hakkının tanınması anlaşılabilir bir durumdur⁴⁷⁰. Diğer taraftan ispat yükü taşımayan taraf tıpkı ispat yükü taşıyan taraf gibi hem karşı tarafın hem de kendisinin isticvabını talep edebilir⁴⁷¹. Zira uyuşmazlığın çözümü bakımından hâkimin hangi taraftan bilgi edindiğinin ya da kanaatinin oluştuğunun bir önemi bulunmamaktadır. İspat yükü üzerine düşen

⁴⁶⁴ Benzer yönde bkz: Alangoya /Yıldırım /Deren Yıldırım, 2009, 373.

⁴⁶⁵ Umar, 2011, 471.

⁴⁶⁶ Özekes, 2017, 1384; Namlı, 2007, 64.

⁴⁶⁷ "...davacı vekili 12.02.2020 tarihli dilekçesinde davalının isticvabında sorulması gereken soruları yazmış ise de davacı tarafça ispatı gereken konularda, davalı tarafın beyanının alınarak isticvap müessesesinin işletilmesinin usûl ve yasaya uygun olmadığından isticvap talebinin reddine karar verilmesinde usûl ve yasaya aykırılık görülmediği...Mahkemece tazminata hükmedilmesinde usûl ve yasaya aykırılık görülmediği gerekçesiyle davacı vekilinin istinaf başvurusunun reddine, İlk Derece Mahkemesi kararının kaldırılmasına, davanın reddine, 2004 sayılı Kanun'un 72'nci maddesinin dördüncü fıkrası gereğince %20 oranında hesap edilen 68.430,00 TL tazminatın davacıdan alınarak davalıya verilmesine karar verilmiştir: ... Açıklanan sebeplerle; Davacı vekilinin yerinde görülmeyen tüm temyiz itirazlarının reddi ile usûl ve kanuna uygun olan kararın ONANMASINA...", Yargıtay 11. H.D. 2022/7532 E. 2024/1559 K. 28.02.2024 T., <https://karararama.yargitay.gov.tr>, E.T: 22.03.2025.

⁴⁶⁸ Tercan, 2001, 207.

⁴⁶⁹ Yılmaz (Şerh), 2021, 3495; Tercan, 2024, 693.

⁴⁷⁰ Aksi yönde bkz: Bulut, 2022, 1545.

⁴⁷¹ Namlı, 2007, 64; Tercan, 2001, 206; Aksi yönde bkz: Alangoya /Yıldırım /Deren Yıldırım, 2009, 374.

tarafın kendi isticvabını talep etmesi hâlinde dikkat edilmesi gereken hususlar hakkında yaptığımız açıklamalar burada da geçerli olduğundan tekrar edilmemiştir⁴⁷².

3.2.1.3. Tarafların Birlikte İsticvap Talep Etmesi

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'ndaki düzenlemede tarafların birlikte isticvaba başvurabilecekleri hususunda herhangi bir açıklık bulunmamaktadır. Buna rağmen yalnız bir tarafın ya da her iki tarafın birden isticvap edilmesi konusunda tarafların kendi aralarında anlaşması mümkündür⁴⁷³. Tarafların isticvap için anlaşmaları hâlinde ispat yükü kuralına dikkat etmeleri gerekmez. Böyle bir durumda isticvap talebinin kim tarafından mahkemeye iletildiğinin de bir önemi bulunmamaktadır. Ancak bir tarafın anlaşmaya dair beyanı mahkemeye sunduktan sonra diğer tarafın bu talebe karşı sessiz kalması muvafakat anlamına gelmemektedir⁴⁷⁴. Başka bir anlatımla susma kabul anlamına gelmediğinden diğer tarafın anlaşmaya yönelik iradesini mutlaka açıklaması gerekmektedir. Zira her bir taraf, diğer taraftan gelen birlikte isticvap talep etme teklifini kabul edip etmeme hususunda özgürdür. Bu sebeple bir tarafın, karşı tarafın teklifini kabul etmemesi ikrar edilmiş sayılma sonucunu doğurmaz. Nitekim HMK'nın 171/2'nci maddesi yalnızca isticvaba karar verilmesi durumunda işlerlik kazanan bir hükümdür. Kaldı ki hiç kimse, sırf kendine yöneltilen bir talebi reddettiği ya da önceden kabul ettiği bir talepten sonradan vazgeçtiği için Kanun'da düzenlenmeyen bir müeyyideye tâbi tutulamaz. Ancak mahkeme tarafların talebi üzerine isticvap kararı vermişse tarafların bu taleplerinden vazgeçmeleri artık mümkün değildir⁴⁷⁵. Bu hâlde şartlar oluşursa 171/2'nci madde hükmünün uygulama alanı bulması mümkündür.

Kanaatimizce tarafların birlikte isticvap talep ederek isticvap olunacak taraf üzerinde anlaşmaları son derece kıymetlidir. Zira isticvap hususunda anlaşıldığı her durumda taraflardan en az biri, kendisinin istemektedir. Başka anlatımla taraflar isticvap olunacak kişi üzerinde anlaştığında teknik olarak taraflardan biri mutlaka lehine olacak şekilde kendi isticvabını istemektedir. Dolayısıyla taraflar arasındaki bu mutabakat, bir tarafın karşı tarafın yalan söyleme riskini göze aldığını göstermektedir⁴⁷⁶. Şu hâlde tarafın kendi isticvabını talep etmesiyle ortaya çıkan güvensizliğin de bir nebze azaldığını söylemek yanlış değildir.

⁴⁷² Ayrıntılı bilgi için bkz: Yuk. Bölüm 3.2.1.1.

⁴⁷³ Namlı, 2007, 64; Tercan, 2001, 208; Canpolat, 2024, 145.

⁴⁷⁴ Canpolat, 2024, 145.

⁴⁷⁵ Hâkimin isticvap kararından dönebilmesi hakkında bkz: Aşa. Bölüm 3.4.

⁴⁷⁶ Tercan, 2001, 210.

Nihayet tarafların isticvap hususunda anlaşamaya varmaları durumunda hâkim bu anlaşmayla bağlı değildir. Zira hâkim isticvabın yapılmasını gerekli görmezse bu durumu bir ara kararla reddetme hususunda takdir yetkisine sahiptir⁴⁷⁷. Buna karşın doktrinde tarafların isticvaba başvurulması yönündeki anlaşmalarını münhasır delil sözleşmesiyle yapmaları hâlinde hâkimin bu sözleşmeyle bağlı olduğunu belirten görüş de vardır⁴⁷⁸. Söz konusu görüşün temelinde isticvabın delil niteliğinde olması yattığından biz bu görüşe katılmıyoruz. Zira isticvabın hukukî niteliğinin usûl işlemi olduğunu düşünmememiz⁴⁷⁹ nedeniyle münhasır delil sözleşmesiyle isticvaba dayanılamayacağı kanaatindeyiz. Söz konusu duruma rağmen yine de münhasır delil sözleşmesiyle isticvaba başvurulmasının zorunlu tutulduğu hâllerde ise bizce hâkimin bu taleple bağlı olması mümkün değildir (Karş. HMK md. 193).

3.2.2. Hâkimin İsticvaba Re'sen Başvurması

Hâkim tarafından talep üzerine isticvap kararı verilebileceği gibi re'sen de isticvaba başvurulması mümkündür (HMK md. 169/1). Buradaki temel kriter, hâkimin isticvaptan beklenen neticeleri elde edeceği hususunda kanaatinin oluşmasıdır. Diğer bir ifadeyle hâkim isticvap yapılması hususunu serbestçe değerlendirerek kararını vermektedir. Bunun gibi hâkim hangi tarafın isticvap edileceği konusunda da takdir yetkisine sahiptir⁴⁸⁰. Ancak hâkimin takdir yetkisine dayanarak verdiği tüm kararları, diğer kararları gibi kanun yolu denetimine tabi olduğundan bu kararların keyfi ya da kişisel kanaat içermediğinin denetiminin yapılabilmesi, ilgili nedenlerin gerekçeli kararda bulunmasına bağlıdır⁴⁸¹.

Diğer taraftan hâkimin yalnızca taraflardan birinin isticvabına karar verme zorunluluğu bulunmamaktadır. Dolayısıyla mahkeme tarafından her iki tarafın birlikte isticvabına karar verilmesi mümkündür⁴⁸². Özellikle davacı ve davalı tarafların farklı vakıalara dayandığı ve bu vakıaların ispatı bakımından karmaşık durumların olduğu hâllerde hâkim dayandıkları vakıalar hakkında her iki tarafı da isticvap edebilir⁴⁸³. Ayrıca hâkimin aynı vakıa hakkında her iki tarafın isticvabına karar vermesi de olanaklıdır⁴⁸⁴. Öyle ki söz konusu durum ortaya çıktığında silahların eşitliği ilkesi gereği tarafların birlikte isticvabına karar verilmesinin zorunlu olduğu

⁴⁷⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz: Aşa. Bölüm 3.4.

⁴⁷⁸ Tercan, 2001, 211.

⁴⁷⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz: Yuk. Bölüm 2.2.4.

⁴⁸⁰ Namlı, 2007, 65-66.

⁴⁸¹ Ediş, S. (1973). "Hukukun Uygulanmasında Yargıca Tanınmış Takdir Yetkisi", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 30(1), 193;

⁴⁸² Canpolat, 2024, 189; Tercan, 2001, 213.

⁴⁸³ Tercan, 2001, 217-218; Canpolat, 2024, 190.

⁴⁸⁴ Canpolat, 2024, 191; Tercan, 2001, 218.

dahi söylenebilir. Zira silahların eşitliği ilkesi, taraflardan birinin dezavantajlı konuma düşmesine izin vermeden tarafların eşit derecede iddia ve savunmalarını açıklama imkânına sahip olmasının güvencesidir⁴⁸⁵. Bu sebeple aynı vakıanın çözümü hakkında her iki tarafın da bilgisinin gerekli olduğu hâllerde birlikte isticvaba karar verilmesi son derece önemlidir.

Tarafların isticvap talebi üzerine hâkimin isticvap kanaati oluşmuşsa bu talepten vazgeçilse dahi hâkim yine de re'sen isticvap kararı verebilir. Zira hâkimin re'sen isticvap yetkisinin kanundan gelmesi sebebiyle tarafların taleplerinden vazgeçmesi bu yetkinin kısıtlanması sonucunu doğurmaz⁴⁸⁶. Diğer bir deyişle taraflar, isticvap yapılmaması hususunda anlaşmak suretiyle hâkimin re'sen isticvaba başvurma yetkisini ortadan kaldıramaz (HMK md. 169/1). Buna karşın bizce hâkimin re'sen isticvaba başvurabilme yetkisinin tali nitelikte olduğu kabul edilmelidir. Zira hâkimin söz konusu yetkisini taraflarca getirilme ilkesini bertaraf edici nitelikte kullanmaması gerekir. Bu sebeple dava malzemesinin tamamının dosyaya kazandırılmadığı ya da gösterecek delilin kalmadığı durumlarla sınırlı kalmak kaydıyla hâkimin re'sen isticvaba başvurabileceğinin kabulü gerekir⁴⁸⁷. Aksi durum hâkimin taraf yerine geçerek ikrar gibi ispat faaliyetini ortadan kaldıran eylemlerde bulunmasına neden olur. Nitekim yargılamada edilgen pozisyonda ve taraflara eşit mesafede olması gereken hâkimin buna aykırı tüm davranışları tarafsızlığına gölge düşürür⁴⁸⁸. Zira hâkimin tarafların iddia ve savunmalarına karışmaması ve uyuşmazlığa dair konulara re'sen el atamaması davayı aydınlatma ödevinin (HMK md.31) sınırını oluşturmaktadır⁴⁸⁹.

⁴⁸⁵ “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’nin (AİHS) adil yargılanma hakkını düzenleyen 6’ncı maddesinin birinci bendinin ilk cümlesinde yer alan silahların eşitliği ilkesi, yine AİHS’ne göre, mahkeme önünde sahip olunan hak ve vecibeler bakımından taraflar arasında tam bir eşitliğin bulunması ve bu dengenin bütün yargılama boyunca korunmasıdır. Başka bir deyişle, silahların eşitliği ilkesi, davanın taraflarından birini diğeri karşısında avantajlı bir duruma düşürmeyecek şekilde her iki tarafın deliller de dâhil olmak üzere, iddia ve savunmasını ortaya koymak için makul bir olanağa sahip olması, tarafların denge içinde olması demektir. Hukukî dinlenilme hakkının üçüncü unsuru, “tarafların iddia ve savunmalarını yargı organlarının tam olarak dikkate alıp değerlendirmesidir. Bu değerlendirmenin de karar gerekçesinde yapılması gerekir.” Yargıtay 14. H.D. 2016/10065 E. 2018/9068 K. 17.12.2018 T., <https://www.legalbank.net/arama/mahkeme-kararlari>, E.T: 12.05.2025.

⁴⁸⁶ Tercan, 2001, 217.

⁴⁸⁷ Benzer yönde bkz: Canpolat, 2024, 168.

⁴⁸⁸ Simil, C. (2014). “Hâkimin Davayı Aydınlatma Ödevinin Sınırları”. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 16(Özel Sayı), 1369; Meriç, N. (2009). “Hâkimin Davayı Aydınlatma Yükümlülüğü”, *Prof. Dr. Bilge Umar’a Armağan, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 11(Özel Sayı), 383.

⁴⁸⁹ Meriç, 2009, 383; Simil, 2014, 1369.

3.3. İsticvap Olunacak Kişiler

3.3.1. Genel Olarak

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 169/1'inci maddesine göre mahkeme tarafından re'sen veya talep üzerine tarafların isticvabına karar verilebilmektedir. Yargılamada davacı ya da davalı olmasına bakılmaksızın taraf sıfatına sahip herkes hakkında isticvap kararı verilebilir⁴⁹⁰. Başka bir anlatımla üçüncü kişiler hakkında isticvap kararı verilmesi mümkün olmadığından bu kişiler ancak tanık sıfatıyla dinlenebilmektedir⁴⁹¹. Benzer sebeple kendisini vekil ile temsil ettiren asil yerine vekilinin isticvap edilmesi de söz konusu değildir⁴⁹².

Diğer taraftan iradi veya kanuni taraf değişikliği durumunda tarafın isticvap edilme gerekliliği ortadan kalkmamaktadır. Zira dava açıldığı sırada üçüncü kişi konumunda olan kişi, taraf değişikliğinin gerçekleşmesiyle davada artık taraf sıfatını almaktadır⁴⁹³. Dolayısıyla üçüncü kişi hakkında davanın tarafı olduğu tarihten itibaren isticvap kararı verilebilirken; taraf değişikliği sonrası yargılamada üçüncü kişi konumuna geçen eski tarafın bilgisine tanık sıfatıyla başvurulabilir⁴⁹⁴.

Yargılama devam ederken fiilen isticvap edilecek kişinin tespiti her zaman bu kadar kolay değildir. Elbette gerçek kişi olduğu durumlarda tarafın bizzat kendisinin isticvap edileceği hususunda şüphe bulunmamaktadır. Ancak gerçek kişilerin dava ehliyetinin olup olmaması da isticvap olunacak kişinin belirlenmesinde önemlidir. Öte yandan yargılamada tarafların gerçek kişi olma zorunluluğu da yoktur. Özellikle tarafın tüzel kişi olduğu durumlarda isticvap edilecek kişinin tespiti karışık olabilir. Bunun gibi tüzel kişiliği bulunmayan topluluklar, dava arkadaşları ve müdahiller bakımından da isticvap olunacak kişinin belirlenmesinde farklı durumlar vardır. Bu sebeple söz konusu ihtimaller, konunun daha iyi anlaşılması bakımından ayrı başlıklar altında incelenmiştir.

⁴⁹⁰ Özkes, 2017, 1383.

⁴⁹¹ Coşkun, M. (2017). *İnşaat Sözleşmelerinden Kaynaklanan Davalar*, Ankara, 1206; Arslan /Yılmaz /Taşpınar /Ayvaz /Hanağası, 2024, 414; Kuru /Aydın, 2024, 608; Benzer yönde bkz: YHGK 2013/1523 E. 2015/853 K. 25.02.2015 T., <https://www.legalbank.net/arama/mahkeme-kararlari>, E. T: 23.02.2025.

⁴⁹² Görgün /Börü /Toraman /Kodakoğlu, 2024, 389; Özkes, 2017, 1387; Arslan /Yılmaz /Taşpınar /Ayvaz /Hanağası, 2024, 414; Kuru (*Cilt II*), 2001, 1956; Yılmaz, 2013, 851; Atalı /Ermenek /Erdoğan, 2024, 570; Pekcanitez /Atalay /Özkes, 2024, 314; Yağcı, 2012, 292; Muşul, 2012, 429; Narter, 2016, 1297.

⁴⁹³ Pekcanitez /Atalay /Özkes, 2024, 157; Taş Korkmaz, 2014, 31; Börü, 2014, 589; Atalı /Ermenek /Erdoğan, 2024, 271.

⁴⁹⁴ Tercan, 2001, 192.

3.3.2. Gerçek Kişilerin İsticvabı

Hak ve borçlara sahip olabilme ehliyeti olan hak ehliyeti, her gerçek kişide doğal olarak bulunan ehliyet türüdür⁴⁹⁵. Medenî usûl hukukunda taraf ehliyeti, davada taraf olarak yer alabilmeyi ve usûl hukukunda bir süje olabilmeyi sağlamaktadır⁴⁹⁶. Hak ehliyetinin medenî usûl hukukundaki karşılığı taraf ehliyetidir (HMK md. 50). Dava ehliyeti ise fiil ehliyetinin medenî yargılama hukukundaki görünümü olarak karşımıza çıkmaktadır⁴⁹⁷. Fiil ehliyeti, kişinin kendi fiilleriyle borç altına girip; hak sahibi olabilmesi veya bunları değiştirip, ortadan kaldırabilmesi olarak tanımlanmaktadır⁴⁹⁸. Buradan hareketle dava ehliyetini, bir kişinin bizzat kendisinin ya da iradi temsilcisinin yargılamayı yürütebilme ve usûlî işlemleri geçerli şekilde yapabilme ehliyeti şeklinde tanımlamak mümkündür⁴⁹⁹. Dava ehliyetine sahip kişiler; yargılamada dava açma, davayı takip etme, taraf işlemlerini gerçekleştirme, kanun yollarına başvurma gibi usûlî işlemleri yapabilmektedir⁵⁰⁰. Tarafın gerçek kişi olduğu hâllerde isticvap olunacak kimsenin belirlenmesi görece kolaydır. Ancak gerçek kişi taraflar bakımından dava ehliyetinin varlığı bizzat isticvap olunmayı etkilediğinden söz konusu durumlar ayrı ayrı değerlendirilmiştir.

3.3.2.1. Dava Ehliyetine Sahip Olanların İsticvabı

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 51'inci maddesine göre dava ehliyeti, fiil ehliyetine göre belirlenmektedir. Dolayısıyla medenî hukukta fiil ehliyeti bakımından yapılan sınıflandırma dava ehliyeti bakımından da geçerlidir⁵⁰¹. Dava ehliyetine sahip olan kişiler, tam ve sınırlı fiil ehliyetlilerdir⁵⁰². Tam ehliyetliler; ayırt etme gücüne sahip, kısıtlanmamış ergin kimselerdir⁵⁰³. İsticvap edilme bakımından tam ehliyetliler açısından herhangi bir tartışma

⁴⁹⁵ Dural, M. /Öğüz, T. (2024). *Türk Özel Hukuku Kişiler Hukuku Gerçek ve Tüzel Kişiler*, Cilt II, İstanbul, 39; Yener, O. (1997). *Hukuk ve Ceza Davalarında Taraf Teşkili ve Dava Ehliyeti Davaya Vekalet*, Ankara, 85; Kuru /Aydın, 2023, 106.

⁴⁹⁶ Pekcanitez /Atalay /Özekes, 2024, 151; Atalı /Ermenek /Erdoğan, 2024, 229.

⁴⁹⁷ Öztan, B. (2022). *Medenî Hukuk'un Temel Kavramları*, Ankara, 255; Atıcı, C. (2021). *Medenî Usûl Hukukunda Dava Ehliyeti*, Ankara, 54; Erişir, E. (2007). *Medenî Usûl Hukukunda Taraf Ehliyeti*, İzmir, 58; Kale, S. (2010). *Medenî Yargılamada Taraf Ehliyeti*, İstanbul, 21; Atalı /Ermenek /Erdoğan, 2024, 234; Karafakih, 1952, 117; Kuru /Aydın, 2023, 114; Görgün /Börü /Toraman /Kodakoğlu, 2024, 218.

⁴⁹⁸ Hatemi, H. (2021). *Kişiler Hukuku*, İstanbul, 15; Öztan, 2022, 252; Dural /Öğüz, 2024, 47; Pekcanitez /Atalay /Özekes, 2024, 153.

⁴⁹⁹ Atıcı, 2021, 45; Kuru (Cilt I), 2001, 1026-1027; Pekcanitez /Atalay /Özekes, 2024, 153; Erişir, 2007, 58; Kale, 2010, 20-21; Görgün /Börü /Toraman /Kodakoğlu, 2024, 218; Kuru /Aydın, 2023, 114; Tanrıver, 2024, 573; Atalı /Ermenek /Erdoğan, 2024, 234-235.

⁵⁰⁰ Erdoğan, İ. / Keskin, A. D. (2023). *Türk Medenî Hukuku Başlangıç Hükümleri Kişiler Hukuku*, Ankara, 256; Öztan, 2022, 255; Pekcanitez /Atalay /Özekes, 2024, 153; Tanrıver, 2024, 575.

⁵⁰¹ Atalı /Ermenek /Erdoğan, 2024, 235; Kuru (Cilt I), 2001, 1027.

⁵⁰² Tam ve sınırlı ehliyetlilerin dava ehliyeti hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: Atıcı, 2021, 139-148, 213-215.

⁵⁰³ Pekcanitez, H. /Taş Korkmaz, H. (2017). *Medenî Usûl Hukuku (Pekcanitez Usûl)*, Cilt I, İstanbul, 585; Dural /Öğüz, 2024, 65; Atıcı, 2021, 143-144; Öztan, 2022, 270; Erişir, 2007, 58.

bulunmamaktadır. Zira tam ehliyetli kimse bütün usûl işlemlerini tek başına gerçekleştirebilmektedir⁵⁰⁴. O nedenle tam ehliyetli taraf hakkında hâkim doğrudan isticvap kararı verebilmektedir⁵⁰⁵. Tam ehliyetli kimse davasını bir vekil aracılığıyla takip ettirse dahi vekilin isticvap edilmesi mümkün olmadığından bizzat tarafın kendisinin isticvap olunmasına karar verilmelidir⁵⁰⁶.

Dava ehliyetine sahip diğer kimseler ise sınırlı ehliyetlilerdir. Her ne kadar bu kişiler tam ehliyetli olmasalar da sınırlı ehliyetliler bakımından ehliyetin varlığı esas, ehliyetsizlik istisnadır⁵⁰⁷. Bu sebeple sınırlı ehliyetlilerin, dava ehliyeti olmayanlar başlığı yerine dava ehliyeti olan kimseler olarak bu başlık altında incelenmesi daha uygundur. Sınırlı ehliyetliler, kısıtlanması için yeterli neden olmamasına rağmen kendisi ve çıkarlarının korunması amacıyla fiil ehliyetinin sınırlandırılması gerekli görülen ergin kişilerdir (TMK md. 429). Sınırlı ehliyetlilerin, TMK'nın 429/1'inci maddesinde sayılan işlemleri yapabilmesi, kendisine atanan yasal (oy) danışmanın onayına bağlıdır⁵⁰⁸. Oy danışmanı, sınırlı ehliyetli kişi adına işlem yapan yasal temsilci olmaması sebebiyle TMK'nın 429'uncu maddesinde sayılan işlemleri bizzat yapamaz⁵⁰⁹. Zira oy danışmanın görevi, sınırlı ehliyetli tarafından yapılan işlemlerin geçerli olması için işlem öncesinde ya da işlem sonrasında muvafakat vermektir⁵¹⁰. Öte yandan sınırlı ehliyetlilere yönetim danışmanı da atanması mümkündür. Buna göre TMK'nın 429/2'nci maddesi uyarınca kendisine yönetim danışmanı atanan kişinin malvarlığı geliri üzerinde fiil ehliyeti sınırlanmaksızın malvarlığının sermaye bölümünü yönetme ve tasarrufta bulunma yetkisi kısıtlanmaktadır⁵¹¹. Söz konusu işlemler, oy danışmanlığından farklı olarak yönetim danışmanı tarafından bizzat yapılmaktadır⁵¹². Diğer bütün hâllerde sınırlı ehliyetli, tam ehliyetli gibi kendi fiilleriyle hak sahibi olup; borç altına girebilmektedir⁵¹³.

Gelinen noktada sınırlı ehliyetlilerin, dava ehliyeti olduğu hâllerde tam ehliyetli kabul edildiğinden bizzat isticvabına karar verilebileceği açıktır⁵¹⁴. Buna karşın kendisine yasal danışman atanması gereken işlemler bakımından yasal danışmanın isticvabına karar verileceği

⁵⁰⁴ Atalı /Ermenek /Erdoğan, 2024, 237; Pekcanitez /Taş Korkamaz, 2017, 585-586.

⁵⁰⁵ Namlı, 2007, 77; Tercan, 2001, 147.

⁵⁰⁶ Canpolat, 2024, 87; Atıcı, 2021, 313; Tercan, 2001, 147.

⁵⁰⁷ Elgün Toğrul, E. Ş. (2021). *Medenî Usûl Hukukunda Dava Ehliyeti*, Ankara, 208; Dural /Öğüz, 2024, 66.

⁵⁰⁸ Pekcanitez /Taş Korkamaz, 2017, 587; Öztan, 2022, 285; Atıcı, 2021, 215; Elgün Toğrul, 2021, 208; Dural /Öğüz, 2024, 67.

⁵⁰⁹ Erdoğan /Keskin, 2020, 259.

⁵¹⁰ Öztan, 2022, 285; Erdoğan /Keskin, 2020, 259.

⁵¹¹ Tanrıver, 2024, 810; Dural /Öğüz, 2024, 67; Pekcanitez /Taş Korkamaz, 2017, 587.

⁵¹² Dural /Öğüz, 2024, 67.

⁵¹³ Atıcı, 2021, 214-215; Elgün Toğrul, 2021, 208; Öztan, 2022, 285.

⁵¹⁴ Elgün Toğrul, 2021, 212; Namlı, 2007, 77.

düşünülse de TMK'nın 429/1'inci maddesinde sayılan işlemlerde de bizzat sınırlı ehliyetli tarafın isticvabına karar verilmelidir⁵¹⁵. Zira bu kişiler ergin ve ayırt etme gücüne sahip olmaları sebebiyle kendi davranışlarının önem ve sonuçlarını anlayabilecek durumdadır. Ayrıca TMK'nın 429/1'inci maddesi uyarınca atanan ve görevi sadece sınırlı ehliyetlinin Kanun'da sayılan işlemleri yapmasına onay ya da izin vermek olan oy danışmanın yasal temsilci sıfatı bulunmaması sebebiyle söz konusu işlemlerde sınırlı ehliyetli yerine isticvap edilmesi mümkün değildir⁵¹⁶. Bu sebeple oy danışmanın dinlenme ihtiyacı doğduğunda yargılama bakımından üçüncü kişi konumunda olması sebebiyle tanık sıfatıyla dinlenmesi daha uygundur (Karş. HMK md. 170/2 ve md. 240/1). Ancak TMK'nın 429/2'nci maddesi uyarınca mal varlığının sermaye bölümüyle sınırlı olmak üzere kendisine yönetim danışmanı atanan kişinin fiil ehliyeti sınırlandırıldığından bu konularda sınırlı ehliyetli yerine yönetim danışmanının isticvabına karar verilmelidir⁵¹⁷. Zira bu hâllerde yönetim danışmanı, atandığı kişinin malvarlığına ilişkin davalarla sınırlı olarak dava takip yetkisine sahip olduğundan tüm usûl işlemlerini taraf gibi yürütür⁵¹⁸. Yönetim danışmanına dava takip yetkisi verildiği durumlarda gerekli görülmesi hâlinde sınırlı ehliyetli ancak tarafların dinlenilmesi usûlü doğrultusunda mahkemede dinlenebilir (HMK md. 144). Zira bu kişilerin her ne kadar dava ehliyeti bulunmasa da davanın tarafı olmaları nedeniyle tanık sıfatıyla beyanlarına başvurulması mümkün değildir (HMK md. 240/1). Bunun yanında yönetim danışmanı atanması gereken hususlar haricindeki konularda sınırlı ehliyetlinin dava ehliyeti tam olduğundan bizzat kendisi isticvap edilir.

3.3.2.2. Dava Ehliyetine Sahip Olmayanların İsticvabı

Dava ehliyetine sahip olmayanlar grubuna tam ehliyetsizler ile sınırlı ehliyetsizler girmektedir. Kural olarak bu kimselerin dava ehliyeti olmaması sebebiyle bizzat isticvap edilmesi mümkün değildir. Bu sebeple dava ehliyeti olmayan kimselerin yerine kanuni temsilcilerinin isticvabına karar verilmelidir (HMK md. 170). Tam ehliyetsiz kimselerin isticvap olunması bakımından durum oldukça nettir. Ancak sınırlı ehliyetsizlerin ayırt etme gücü olmasına rağmen dava ehliyetinin olmaması nedeniyle bu kişilerin isticvabı konusunda farklı durumlar ortaya çıkmaktadır.

⁵¹⁵ Namlı, 2007, 77; Tercan, 2001, 151; Aksi yönde bkz: Elgün Toğrul, 2021, 211-212.

⁵¹⁶ Tanrıver, 2024, 808-809.

⁵¹⁷ Tanrıver, 2024, 810;

⁵¹⁸ Pekcanitez /Taş Korkamaz, 2017, 587.

Tam ehliyetsizler, ayırt etme gücüne sahip olmayan kimselerdir⁵¹⁹. Mümeyyiz olmayan bu kişilerin kural olarak hukukî işlem ve haksız fiil ehliyetleri bulunmamaktadır⁵²⁰. Benzer şekilde TMK'nın 15'inci maddesinde “*kanunda gösterilen ayırık durumlar saklı kalmak üzere, ayırt etme gücü bulunmayan kimsenin fiilleri hukukî sonuç doğurmaz*” hükmü yer almaktadır. Bu kimselerin fiil ehliyetlerinin olmaması sebebiyle dava ehliyetleri de bulunmamaktadır⁵²¹. O nedenle tam ehliyetsizlerin taraf olduğu davalar, yasal temsilcileri vasıtasıyla yürütülmektedir⁵²². Tam ehliyetsizlerin yasal temsilcileri olmadan gerçekleştirdikleri usûlî işlemler geçersizdir⁵²³. Buradan hareketle tam ehliyetsiz kişiler bizzat isticvap edilemez, onlar yerine kanuni temsilcilerinin isticvabına karar verilir⁵²⁴. Ancak burada temyiz kudretinin sürekli ya da geçici olarak kaybı yönünde ikili bir ayırım yapmak, isticvap müessesesinin varoluş amacı bakımından daha doğrudur. Zira temyiz kudretinin kaybı sürekli olabileceği gibi geçici de olabilmektedir. Örneğin epilepsi hastası olan bir kimse nöbet anında ayırt etme gücüne sahip değilken bunun haricindeki zamanlarda ayırt etme gücüne sahiptir. Bunun gibi sarhoşların ayık olduğu zamanlarda, kimi akıl hastalarının bazı dönemlerde ayırt etme gücü bulunmaktadır. Böyle durumlarda kişilerin isticvap anında temyiz kudretine sahip olup olmadığı tespit edilerek ona göre bizzat isticvap edilip edilmeyeceklerine karar verilmelidir⁵²⁵. Bunun yanında bir kişi sürekli olarak ayırt etme gücünden yoksun ise elbette bu kişinin isticvabı mümkün değildir. Ancak ayırt etme gücünden sürekli yoksun olanların isticvap edilememesi, bu kişilerin hiçbir şekilde dinlenemeyeceği anlamına gelmemektedir. Zira bu kişilerin yargılamada taraf olarak yer almaları nedeniyle hukukî dinlenilme hakları bulunmaktadır. Başka bir anlatımla tam ehliyetsizler dâhil hiç kimse dava ehliyetinin olmaması gerekçe gösterilerek hukukî dinlenilme hakkından mahrum bırakılamaz⁵²⁶. Hukukî dinlenilme hakkı, adil yargılanma hakkının bir uzantısı olması sebebiyle temel insan haklarıyla ilgili bir kavram olduğundan dava ehliyetinin yokluğu bu hakkın kullanılmasına engel değildir⁵²⁷. Dolayısıyla mahkeme tarafından mümeyyiz olmayan kişilerin bilgisine başvurulması gerektiğinde HMK md. 144 ve md. 31 uyarınca dinlenmesi gerekmektedir.

⁵¹⁹ Erdoğan /Keskin, 2020, 250; Öztan, 2022, 270; Dural /Öğüz, 2024, 69; Elgün Toğrul, 2021, 190; Canpolat, 2024, 88; Pekcanitez /Taş Korkamaz, 2017, 586; Görgün /Börü /Toraman /Kodakoğlu, 2024, 221; Kuru (*Cilt I*), 2001, 1047.

⁵²⁰ Dural /Öğüz, 2024, 69; Öztan, 2022, 270.

⁵²¹ Elgün Toğrul, 2021, 190; Atıcı, 2021, 150; Canpolat, 2024, 88.

⁵²² Pekcanitez /Taş Korkamaz, 2017, 586; Kuru (*Cilt I*), 2001, 1047; Atıcı, 2021, 150; Elgün Toğrul, 2021, 192; Dural /Öğüz, 2024, 78.

⁵²³ Atıcı, 2021, 151.

⁵²⁴ Tanrıver, 2024, 808; Elgün Toğrul, 2021, 211; Tercan, 2001, 149; Canpolat, 2024, 88.

⁵²⁵ Tercan, 2001, 148-149.

⁵²⁶ Özekes, 2003, 292.

⁵²⁷ Pekcanitez, 2000, 762; Özekes, 2003, 292.

Dava ehliyetine sahip olmayan diğer kesim, sınırlı ehliyetsizlerdir. Sınırlı ehliyetsizler ayırt etme gücüne sahip olmakla birlikte ergin olmayan veya hakkında kısıtlanma kararı verilmiş kimselerdir⁵²⁸. Sınırlı ehliyetsizlerin taraf ehliyeti bulunmasına rağmen kural olarak fiil ehliyeti bulunmamaktadır⁵²⁹. Nitekim TMK'nın 16'ncı maddesi uyarınca *“ayırt etme gücüne sahip küçükler ve kısıtlılar, yasal temsilcilerinin rızası olmadıkça, kendi işlemleriyle borç altına giremezler. Karşılıksız kazanmada ve kişiye sıkı sıkıya bağlı hakları kullanmada bu rıza gerekli değildir. Ayırt etme gücüne sahip küçükler ve kısıtlılar haksız fiillerinden sorumludurlar.”* Dolayısıyla bu kişilerin bazı istisnai hâller dışında dava ehliyetleri bulunmamaktadır⁵³⁰. Sınırlı ehliyetsizler davalarını kanuni temsilcileri aracılığıyla takip etmek zorundadır⁵³¹.

Maddi hukukta sınırlı ehliyetsizler, yasal temsilcilerinin önceden vermiş olduğu açık ya da örtülü izin ile hukukî işlemlerini gerçekleştirebilmektedir (HMK md. 451/1, md. 342/3). Ancak medenî usûl hukukunda sınırlı ehliyetsizin yasal temsilcisinin önceden vermiş olduğu izinle usûl işlemlerini yapması mümkün değildir⁵³². Medenî yargılama hukukunda dava ehliyeti, dava şartlarından olması sebebiyle mahkemece re'sen gözetilir (HMK md. 114-115). Dava şartı eksikliğinin giderilmesi her zaman mümkün olduğundan kanuni temsilci olmaksızın açılan dava ya da gerçekleştirilen usûl işlemlerine yasal temsilcinin sonradan onay vermesi, bu işlemleri geçerli hâle getirmektedir⁵³³. Yasal temsilcinin onay vermediği durumlarda ise mahkeme tarafından davanın usûlden reddine karar verilmelidir (HMK md.115/2).

Yargılamada dava ehliyetine sahip olmayan taraflar adına tüm usûl işlemleri yasal temsilci tarafından gerçekleştirilir. Söz konusu durum sınırlı ehliyetsizler bakımından da geçerli olduğundan kural olarak bu kişiler yerine yasal temsilcileri isticvap olunur⁵³⁴. Sınırlı ehliyetsiz çocuklar ile kısıtlıların bilgisine başvurulması gereken durumlar konunun daha anlaşılması adına ayrı başlıklar altında incelenmiştir.

⁵²⁸ Öztan, 2022, 277; Görgün /Börü /Toraman /Kodakoğlu, 2024, 220; Tanrıver, 2024, 808; Dural /Öğüz, 2024, 84; Canpolat, 2024, 88.

⁵²⁹ Dural /Öğüz, 2024, 67; Atıcı, 2021, 190; Elgün Toğrul, 2021, 153; Canpolat, 2024, 88.

⁵³⁰ Canpolat, 2024, 88; Erişir, 2007, 61; Atıcı, 2021, 191; Elgün Toğrul, 2021, 155-156.

⁵³¹ Elgün Toğrul, 2021, 155-156; Canpolat, 2024, 88.

⁵³² Atıcı, 2021, 192.

⁵³³ Atıcı, 2021, 193.

⁵³⁴ Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 415; Elgün Toğrul, 2021, 211; Tercan, 2001, 150-151; Tanrıver, 2024, 808.

3.3.2.3. Ayırt Etme Gücüne Sahip Çocukların Durumu

Çocukluk kişiliğin kazanılmasıyla yani sağ ve tam doğum anından itibaren başlar, olgunluk yaşına erişilmesiyle son bulur⁵³⁵. Hukukumuzda kural olarak erginlik yaşı on sekizdir (TMK md. 11). Buna karşın evlenme gerekçesiyle (TMK md. 11/2) ya da mahkeme kararıyla (TMK md. 12) on sekiz yaşından önce de kişinin ergin kılınması mümkündür. Ancak kişi, on sekiz yaşından önce ergin kılınmış olsa dahi yine de çocuktur. Nitekim 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu’nun⁵³⁶ tanımladığı şekliyle on sekiz yaşını doldurmamış her insan, çocuk olarak kabul edilmelidir (ÇKK md. 3). Ancak Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nda Çocuk Koruma Kanunu’ndaki düzenlemeye benzer bir hüküm yer almamaktadır. Bu hususta kanun koyucunun usûl hukukunda on sekiz yaşını doldurmaktan ziyade ergin olmaya ya da ergin kılınmaya hukukî sonuç bağladığı görülmektedir⁵³⁷. Ancak çalışmamızda isticvap bakımından ayırt etme gücüne sahip çocuğun kendisini açıklama hakkı bağlamında konu ele alındığından kişinin on sekiz yaşından önce ergin kılınıp kılınmadığının bir önemi bulunmamaktadır. Başka bir anlatımla çocuk kavramı çalışmamızda ÇKK’de belirtildiği şekliyle ergin kılınmış dahi olsa on sekiz yaşından küçük bireyi ifade etmek amacıyla kullanılmıştır.

Yetişkinler gibi çocukların da kendilerini ilgilendiren her konuda görüşünü açıklama ve bu hususta dikkate alınma hakkı bulunmaktadır⁵³⁸. Özde çocuğun katılma hakkı olarak nitelendirilebilecek bu durum yalnızca çocuğun dinlenmesi olarak algılanmamalıdır. Zira çocuğun katılım hakkı, onu etkileyen bütün karar ve durumlarda çocuğun kendi irade, menfaat, istek ve düşüncelerinin dikkate alınmasını ifade etmektedir⁵³⁹. Diğer birçok alanda olduğu gibi medenî yargıda da ayırt etme gücü olsun ya da olmasın tüm çocukların katılma hakkı bulunmaktadır. Nitekim hukuk yargılamasındaki katılma hakkı, HMK’nın 27’nci maddesinde düzenlenen hukukî dinlenilme hakkıyla güvence altına alınmıştır. Dolayısıyla diğer tüm taraflar gibi çocukların da taraf olduğu davalarda hukukî dinlenilme ve adil yargılanma hakları

⁵³⁵ Öcal Apaydın, B. (2021). “Çocuğun Katılım Hakkı Çerçevesinde Türk Medenî Kanunu Aile Hukuku Hükümlerinin Değerlendirilmesi”, *Türk Medenî Hukuku Çerçevesinde Aile Hukukunda Güncel Meseleler Sempozyumu*, İstanbul, 134.

⁵³⁶ R.G: 15.07.2005 T. 25876 S.

⁵³⁷ Örn: Dava ehliyeti (HMK md. 51); Ergin olmayanların isticvabı (HMK md. 170); Ergin olmayanların yemin etmesi (HMK md. 232).

⁵³⁸ Bahadır, Z. (2023). “BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme Çerçevesinde Medenî Usûl Hukuku Bakımından Çocuğun Katılım Hakkı”, *Adalet Dergisi*, (70), 214.

⁵³⁹ Özbay, İ. (2017). “Türk Hukukunda Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin İlâmların İcrası Hakkındaki Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, *Türkiye Noterler Birliği Hukuk Dergisi*, 4(2), 39; Ekiz, S. (2021). “Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi Kapsamında Çocuğun Katılım Hakkı”, *İzmir Barosu Dergisi*, 89(2), 204; Şahin, S. /Polat, O. (2012). “Türkiye’de ve Dünyadaki Gelişmiş Ülkelerde Çocuk Katılım Hakkı Algısının ve Uygulamalarının Karşılaştırılması”, *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 276-278; Bahadır, 2023, 217.

bulunmaktadır⁵⁴⁰. Bunun yanında çocuğun hukukî dinlenilme hakkı yalnızca taraf olduğu davalar bakımından değil, taraf olmamakla birlikte doğrudan kendisini ilgilendiren ve hakkında bir karar verilmesi gereken her konuda mevcuttur⁵⁴¹.

Çocuğun katılma hakkının tüm yargısal süreçlerde çocuğun dinlenilmesi hakkını da içermesi sebebiyle isticvabı da kapsadığı söylenebilir⁵⁴². Zira taraf olunan davalarda kişi, isticvapla aynı zamanda uyuşmazlık hakkında kendisini açıklama imkânı bulmaktadır⁵⁴³. Açıklama hakkı, hukukî dinlenilme hakkının bir unsuru olması sebebiyle sadece çocuğun ergin olmadığından bahisle mahkeme tarafından kaldırılamaz⁵⁴⁴. Buna karşın HMK'nın 172/2'nci maddesi ergin olmayan taraflar yerine yasal temsilcilerinin isticvap edileceğini hüküm altına almaktadır. Zira ergin olmayanlar, sınırlı dava ehliyetine sahip olmaları nedeniyle kural olarak davacı ya da davalı olarak usûl işlemlerini gerçekleştiremez⁵⁴⁵. İsticvabın bir usûl işlemi olduğu düşünüldüğünde⁵⁴⁶ dava ehliyetine sahip olmayan çocukların katılma ve hukukî dinlenilme hakları olmasına rağmen isticvap edilmeleri yine de mümkün değildir (HMK md. md. 170/2). Bunun yanında sınırlı ehliyetsiz çocukların dava ehliyetinin olmaması yukarıda da bahsedildiği üzere yargılamada dinlenilmesine engel değildir. Çocuğun yaşı ve olgunluk derecesi izin verdiği ölçüde beyanlarına mutlaka itibar edilmelidir⁵⁴⁷. Zira ayırt etme gücüne sahip olsun ya da olmasın çocuğun mahkemede dinlenmesi, yargılama açısından müphem hususların aydınlatılması ve hâkimin kanaatinin etkilenmesi bakımından önemli rol oynayabilir. Benzer şekilde yüksek mahkemenin Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi ile Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesini temel alarak çocuğun hukukî dinlenilme hakkına işaret eden ve bu sebeple çocuğun bizzat dinlenilmesi gerektiğini belirten birçok kararı bulunmaktadır⁵⁴⁸.

⁵⁴⁰ Bahadır, 2023, 225.

⁵⁴¹ Ekiz; 2023, 215-218; Bahadır, 2023, 229; Benzer yönde bkz: Yargıtay 2. H.D. 2016/5382 E. 2016/9290 K. 04.05.2016 T.; Yargıtay 2. H.D. 2016/26055 E. 2017/8078 K. 22.06.2017 T.; Yargıtay 2. H.D. 2016/9148 E. 2017/15188 K. 21.12.2017 T.; Yargıtay 2. H.D. 2016/8661 E. 2016/9147 K. 04.05.2016 T., <https://www.legalbank.net/arama/mahkeme-kararlari>, E.T: 21.05.2025.

⁵⁴² Yakupoğlu, D. (2022). “*Velâyetin Sınırı Olarak Çocuğun Katılım Hakkı*”, *Türk Hukukunda Çocuk*, Ankara, 277; Tuncer Kazancı, İ. (2023). “*Hukukî Dinlenilme Hakkı ve Çocuğun Katılma Hakkı Bağlamında Yargılamada Çocuğun Dinlenilmesi*”, *Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 9(1), 70.

⁵⁴³ Tuncer Kazancı, 2023, 70.

⁵⁴⁴ Özekes, 2003, 292-294

⁵⁴⁵ Yılmaz, 2009, 826-827; Tanrıver, 2024, 576-577; Pekcanitez /Atalay /Özekes, 2024, 153; Arslan /Yılmaz /Taşpınar /Ayyavaz /Hanağası, 2024, 275; Görgün /Börü /Toraman /Kodakoğlu, 2024, 220.

⁵⁴⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz: Yuk. Bölüm 2.2.4.

⁵⁴⁷ Öcal Apaydın, B. /Hışım, S. (2021). “*Türk Aile Hukukunda Çocuğun Katılım Hakkı*”, *Türk Medenî Kanunu Hükümlerinin Çocuk Hakları ile Uyumlaştırılması*, Ankara, 286.

⁵⁴⁸ Yargıtay 2. H.D. 2018/8107 E. 2019/4787 K. 16.04.2019 T.; YHGK 2017/2066 E. 2019/15 K. 17.01.2019 T.; Yargıtay 2. H.D. 2017/7157 E. 2018/2062 K. 15.02.2018 T.; Yargıtay 2. H.D. 2022/5548 E. 2022/7644 K.

Diğer taraftan HMK'nın 172/3'üncü maddesine göre ergin olmayan kişilerin bizzat dava hakkına sahip olduğu durumlarda kendisinin isticvap edilmesi zorunludur. Nitekim kişiye sıkı sıkıya bağlı hakları konu alan davalarda çocuk her türlü işlemi izin ya da onay almadan kendisi yapabileceği için gerektiğinde mahkeme tarafından bizzat dinlenir⁵⁴⁹. İsticvap aynı zamanda tarafların mahkeme tarafından dinlendiği bir usûl olması sebebiyle kişiye sıkı sıkıya bağlı hakları konu alan davalarda çocuğun kendisinin isticvap edilmesi doğal bir sonuçtur. Buna karşın HMK'nın 172/3'üncü maddesi düzenlenmemiş olsaydı dahi söz konusu hâllerde çocuğun bizzat isticvap edilmesi gerekirdi. Zira bu tarz durumlarda ergin olmayan kişinin dava ehliyetinin var olduğu kabul edildiğinden bu kişiler, haklarını tek başına kullanıp, yasal temsilcisinin muvafakatine ihtiyaç duymadan hukukî işlem yapabilmektedir⁵⁵⁰. Bu gibi hâllerde kanuni temsilcinin isticvap edilmesi mümkün olmadığından kendisinin bilgisine ancak tanık sıfatıyla başvurulmalıdır (Karş HMK md. 172/3 ve md. 240/1).

Öte yandan kanun koyucu HMK'nın 170'inci maddesinde ayırt etme gücüne sahip olmayan çocuklar bakımından ayıksı bir düzenleme ihtiyacı duymamış ve bu kişilerin bizzat isticvap edilme konusunu madde kapsamı dışında bırakmıştır⁵⁵¹. Başka bir anlatımla ayırt etme gücüne sahip olmayan çocukların fiil ehliyetlerinin olmadığı hususunda tartışma bulunmadığından bu kişiler yerine kanuni temsilcilerinin isticvap edileceği hususunda kanun koyucu tarafından Kanun'da özel bir düzenleme yapılması tercih edilmemiştir. Dolayısıyla ayırt etme gücüne sahip olmayan çocuklar tam ehliyetsiz olmaları sebebiyle onlar yerine kanuni temsilcileri isticvap olunmak zorundadır⁵⁵².

3.3.2.4. Ayırt Etme Gücüne Sahip Kısıtlıların Durumu

Ayırt etme gücüne sahip ergin bir kimsenin fiil ehliyeti TMK'da belirtilen hâllerde sınırlandırılabilir⁵⁵³. Söz konusu durumların varlığı hâlinde o kişinin kısıtlanmasına karar verilmektedir (TMK md. 405 vd.). Türk Medenî Kanunu'na göre bir kimsenin; akıl hastalığı, akıl zayıflığı, savurganlık, alkol veya uyuşturucu madde bağımlılığı, kötü yaşama tarzı, kötü yönetim ve özgürlüğü bağlayıcı ceza alması gibi durumların varlığı hâlinde ya da kendisinin

03.10.2022 T.; Yargıtay 2. H.D. 2020/812 E. 2020/1921 K. 05.03.2020 T., <https://www.legalbank.net/arama/mahkeme-kararlari>, E.T: 01.02.2025.

⁵⁴⁹ Tuncer Kazancı, 2023, 70; Yılmaz, 2009, 826.

⁵⁵⁰ Dural /Öğüz, 2024, 93; Tanrıver, 2024, 808-809.

⁵⁵¹ Tercan, 2001, 155.

⁵⁵² Ayrıntılı bilgi için bkz: Yuk. Bölüm 3.3.2.2.1.

⁵⁵³ Elçin, D. (2018). “*Vesâyet ve Kısıtlılık Kararı Verilmesine veya Sona Ermesine ve Vesâyetin Yürütülmesine Uygulanacak Hukuk, Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisi ve Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması*”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 67(2), 283.

talebi üzerine kısıtlanmasına karar verilebilmektedir. Haklarında kısıtlılık kararı verilen kişilerin kural olarak dava ehliyetleri bulunmamaktadır⁵⁵⁴. Yukarıda belirtildiği üzere akıl hastalığı ve akıl zayıflığı nedenleriyle kişinin ayırt etme gücünün olmaması durumlarında kişi tam ehliyetsiz olarak kabul edildiğinden bu kişiler yerine kanuni temsilcileri isticvap olunur. Bu başlık altında bahsedilen kişiler, ayırt etme gücüne sahip olmakla birlikte çeşitli sebeplerle haklarında kısıtlılık kararı verilen kimselerdir.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 170/2'nci maddesine göre kısıtlı kimseler adına yasal temsilcileri isticvap edilmelidir. Nitekim kısıtlı kişiler, sınırlı dava ehliyetine sahip olmaları nedeniyle kural olarak dava açamaz, usûl işlemlerini gerçekleştiremez⁵⁵⁵. Bu kişiler adına usûl işlemleri yasal temsilciler vasıtasıyla yapılmaktadır⁵⁵⁶. O nedenle hukukî niteliği usûl işlemi olan isticvap müessesesinde kısıtlı yerine yasal temsilcinin sorgulanmasına yönelik yasal düzenleme olması normaldir. Buna karşın yargılamada kısıtlı kişilerin bizzat dinlenilmesine ihtiyaç duyulduğu durumlarda ise bu kişilerin HMK md. 144 uyarınca dinlenmesi gerekmektedir. Zira bu kişilerin dava ehliyeti bulunmasa da taraf sıfatına sahip olmaları sebebiyle tanık olarak dinlenmeleri mümkün değildir⁵⁵⁷ (Karş. HMK md. 240/1).

Öte yandan HMK'nın 170/3'üncü maddesine göre hakkında kısıtlanma kararı verilmiş kişilere bizzat dava hakkı tanınan hâllerde kişinin kendisinin isticvap edilmesi zorunludur. Zira bu hâllerde kısıtlı kişilerin dava ehliyetinin var olduğu kabul edildiğinden bizzat kendileri isticvap edilmelidir⁵⁵⁸. Dava ehliyetinin olduğu hâllerde kişi davada her türlü işlemi bizzat kendisi yapabildiğinden isticvap kararının da doğrudan kısıtlı taraf hakkında verilmesi gerekir. Böyle durumlarda yasal temsilcinin isticvabına karar verilmesi hiçbir şekilde mümkün olmadığından gerektiğinde bu kişilerin bilgisine tanık sıfatıyla başvurulmalıdır (Karş. HMK md. 170/3 ve 240/1).

3.3.2.5. Kanuni Temsilcinin İsticvabı

Dava ehliyetine sahip olanların bizzat kendisinin, dava ehliyetine sahip olmayanların kanuni temsilcisinin, sınırlı ehliyetsizlere bizzat dava hakkı tanınan hâllerde sınırlı ehliyetsizin

⁵⁵⁴ Erişir, 2007, 61; Elgün Toğrul, 2021, 155-156; Atıcı, 2021, 191; Canpolat, 2024, 88.

⁵⁵⁵ Tanrıver, 2024, 576-577; Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 275; Görgün /Börü /Toraman /Kodakoğlu, 2024, 220; Pekcanitez /Atalay /Özekes, 2024, 153; Atalı /Ermenek /Erdoğan, 2024, 235.

⁵⁵⁶ Görgün /Börü /Toraman /Kodakoğlu, 2024, 220; Atalı /Ermenek /Erdoğan, 2024, 235; Pekcanitez /Atalay /Özekes, 2024, 153; Tanrıver, 2024, 576-577; Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 275.

⁵⁵⁷ Dava ehliyetinin olmaması sebebiyle yasal temsilcinin isticvap edilmesi gereken durumlarda tarafın kendisinin tanık olarak dinlenebileceği hakkında bkz: Esen, 2025, 175 vd.

⁵⁵⁸ Tanrıver, 2024, 808.

kendisinin, sınırlı ehliyetsizlere bizzat dava hakkı tanınmayan durumlarda ise kanuni temsilcinin isticvabına karar verilmesi gerektiği yukarıda detaylıca açıklandı⁵⁵⁹. Kanuni temsilcinin isticvap edilmesi gereken durumlarda isticvabın farklı özellikler sergilediği düşünülse de bu kişiler tarafın kendisi gibi isticvap olunur. Zira hangi durumda olursa olsun kanuni temsilcinin isticvabı, tarafın kendisi isticvap edilmiş gibi sonuç doğurmaktadır⁵⁶⁰. Başka bir anlatımla medenî usûl hukukunda gerek tam ehliyetsizler gerekse sınırlı ehliyetsizler adına yasal temsilci tarafından gerçekleştiren işlemlerin etkisi doğrudan temsil edilen bakımından sonuç doğurur⁵⁶¹. Örneğin kanuni temsilcinin isticvap sırasında ikrarda bulunduğu hâllerde o vakıa artık ehliyetsiz taraf bakımından çekişmeli olmaktan çıkmaktadır.

Kural olarak yasal temsilci kendisinin gerçekleştirmiş olduğu fiil ve işlemler hakkında isticvap olunur⁵⁶². Ancak ehliyetsiz tarafından gerçekleştirilen fiil ve işlemleri kanuni temsilcinin bildiği ya da bilebilecek durumda olduğu kabul edilmesi sebebiyle kendisi tarafından gerçekleştirilmeyen bu vakıalar hakkında da kanuni temsilci taraf gibi isticvap olunmaktadır⁵⁶³. Ayrıca yasal temsilci sıfatıyla isticvabına karar verilen kişi artık o davada tanık olarak dinlenemez⁵⁶⁴. Bunun yanında kanuni temsilcinin ikrarı, kendisinin geçerli biçimde yapabileceği eylem ve işlemlere ilişkin olmak kaydıyla geçerlidir⁵⁶⁵.

Diğer taraftan yasal temsilcinin birden fazla olması durumunda hangisinin isticvap edileceğine ilişkin Kanun'da herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. İsticvap olunması gereken kanuni temsilci veli ise burada öncelikle eşlerin evli olup olmadığına bakılması gerekmektedir. Anne ve babanın evli olması hâlinde TMK'nın 336'ncı maddesi gereğince her ikisinin de isticvap edilmesi gerekmektedir. Zira evli olan anne ve baba velayet hakkına birlikte sahiptir (TMK md. 335/1). Evlilik devam ettiği süre boyunca taraflar velayet hakkını beraber kullanmaktadır (TMK md. 336/1). Buna karşın eşlerin evli olmaması durumunda velayet hakkına sahip anne ya da babanın isticvabına karar verilmelidir⁵⁶⁶. Diğer yandan eşler evli olmamalarına rağmen müşterek şekilde velayet hakkına da sahip olabilir⁵⁶⁷. Ortak velayet,

⁵⁵⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz: Yuk. Bölüm 3.3.2.1 ve 3.3.2.2.

⁵⁶⁰ Atalı /Ermenek /Erdoğan, 2024, 263.

⁵⁶¹ Atıcı, 2021, 253; Atalı /Ermenek /Erdoğan, 2024, 263; Canpolat, 2024, 88.

⁵⁶² Tercan, 2001, 165.

⁵⁶³ Tercan, 2001, 165.

⁵⁶⁴ Esen, 2025, 176.

⁵⁶⁵ Kiraz, 2013, 79-82.

⁵⁶⁶ Canpolat, 2024, 91; Tercan, 2001, 164.

⁵⁶⁷ "Somut olayda; tarafların gerek düzenledikleri protokol gerekse mahkeme huzurundaki irade beyanları ile ortak velayet konusundaki anlaşma ve isteklerini açıkladıkları, ortak velayete hükmedebilmek için anne ve babanın bunu birlikte talep etmesi koşulunun gerçekleştiği ve ortak velayet konusunda taraflar arasında çekişme olmadığı anlaşılmaktadır. Tarafların müşterek çocuğun fiilen baba yanında kaldığı, sosyal hizmet uzmanı tarafından düzenlenen sosyal inceleme raporunda da; davalı annenin bugüne kadar velayet sorumluluğunu sağlıklı bir

eşitlik ilkesine uygun şekilde anne ve babanın müşterek çocuk üzerindeki haklara birlikte sahip olduğu, çocuğa ilişkin yükümlülüklerini müşterek şekilde yerine getirdiği ve çocuğun yararı için birlikte karar verdiği velayet türü olarak tanımlanabilir⁵⁶⁸. Dolayısıyla ortak velayet, anne ve babanın boşanmış olup olmamasıyla ya da ortak bir yaşam sürüp sürmemesiyle ilgili bir kavram değildir⁵⁶⁹. Ancak taraflar evli oldukları durumda da teknik açıdan ortak velayet hakkına sahip olmalarına rağmen velayet hakkının müşterek kullanılması durumu, sadece anne ve babanın evli olmadığı durumlarda gündeme gelmektedir⁵⁷⁰. Başka bir anlatımla anne ve babanın evli olmadığına ortaya çıkan ortak velayetin taraflara sağladığı hakkın kapsamı tarafların evli olduğundaki durumla birebir örtüşmektedir. Bu sebeple boşanma sonrası ortak velayet söz konusu olduğunda anne ve babanın evli oldukları zamanki gibi her ikisinin de isticvabına karar verilmelidir (Karş. TMK md. 336/1).

İsticvap kararı verilen yasal temsilcinin vasi olması hâlinde vasi atama kararına bakılması gerekmektedir. Zira TMK'nın 413/2'nci maddesine göre bir kişiye birden fazla vasinin atanması mümkündür. Mahkeme birden fazla vasinin atanmasına karar verdiğinde her bir vasiyi belirli yetkileri kullanacak şekilde atayabileceği gibi vasileri yetkilerin tamamını birlikte kullanılacak şekilde de görevlendirebilir (HMK md. 413/2). Söz konusu kararda eğer vasilerin birlikte hareket etmesi öngörülmüşse tüm vasilerin birlikte isticvap olunması gerekmektedir⁵⁷¹. Ancak vasilerin birlikte hareket etme zorunluluğu bulunmuyorsa isticvap konusu vakiyla ilgisi olan vasi ya da vasilerin isticvap edilmesi daha uygundur. Söz konusu yasal temsilcinin kayyım olması hâlinde vasiler için anlatılan durumlar kayyımlar bakımında da geçerli olduğundan vasinin isticvabına ilişkin hükümler burada da uygulanır. Zira vasiliğe ilişkin hükümler

şekilde yerine getirdiği ve bundan sonra da yerine getireceği, oğlu "..."'ın isteği doğrultusunda babasının yanında kalma fikrine saygı duyduğu, "..."'a ilişkin yapılacak resmi işlemleri kolaylaştırmak açısından ortak velayet fikrini kabul ettiği, mahkemece uygun görüldüğü takdirde çocuğun velayetinin ortak velayet şeklinde düzenlenme sinin çocuğun psiko-sosyal gelişimi açısından uygun olacağı belirtilmiştir. Dosyadaki bilgi ve belgelere göre; anne ve babanın bilinçli ebeveynler oldukları, ortak çocuklarının isteklerine ve düşüncelerine önem verdikleri, çocuğun yüksek menfaatine gözettikleri ve bu noktada birbirleri ile uzlaşabilip ortak karar alma becerisi gösterdikleri anlaşılmaktadır. Anne ve babanın ortak iradesinin çocuğun menfaatine olmadığı durumlarda hâkimin duruma müdahale imkânı var ise de tarafların ortak velayet taleplerinin çocuğun üstün yararına ve güvenliğine aykırı olduğuna dair dosyada delil bulunmamaktadır. Bu durumda ortak velayete ilişkin talebin kabulü gerekirken, yetersiz gerekçe ile davanın reddi doğru görülmemiş, davacının istinaf isteminin kabulü ile ilk derece mahkemesi kararı kaldırılarak, HMK'nın 353/1-b-2 maddesi uyarınca, yeniden esas hakkında kurulan hüküm gereğince; davanın kabulü ile müşterek çocuğun velayetinin taraflara ortak olarak verilmesine karar verilmiştir", Ankara BAM 2. H.D. 2019/823 E. 2020/1076 K. 06.10.2020 T., <https://www.legalbank.net/arama/mahkeme-kararlari>, E.T: 12.05.2025.

⁵⁶⁸ Bingöl E. (2014). "Boşanmış Çiftlerin Ortak Velayet Hakkının Türk ve İsviçre Hukukları Bakımından Karşılaştırılması", *İstanbul Barosu Dergisi*, 88(2), 281; Kahraman S. (2019). *Türk Milletlerarası Aile Hukukunda Ortak Velayet*, İstanbul, 16.

⁵⁶⁹ Çatalbaş, İ. (2021) *Türk Medenî Kanunu'nda Velayet ve Ortak Velayet*, Ankara, 107.

⁵⁷⁰ Kahraman, 2019, 17.

⁵⁷¹ Tercan, 2001, 164.

niteliğine uygun düştükçe kayımlar bakımında da uygulama alanı bulmaktadır. (Karş. TMK md. 403/3).

3.3.3. Tüzel Kişilerin İsticvabı

3.3.3.1. Genel Olarak

Tüzel kişi kavramı, kişilerce belirli bir amaç doğrultusunda bir araya gelinerek yaratılan ve onu kuran kişilerden bağımsız şekilde hukuk süjesi olarak hak ehliyetine sahip olan buna karşın gerçek kişi niteliğinde olmayan malvarlığı değerleri ile kişi topluluklarını ifade etmek için kullanılmaktadır⁵⁷². Tüzel kişi TMK’da ise *“başlı başına bir varlığı olmak üzere örgütlenmiş kişi toplulukları ve belli bir amaca özgülenmiş olan bağımsız mal toplulukları”* olarak tanımlanmaktadır (TMK md. 47). Tüzel kişiler TMK’nın 49’uncu maddesi uyarınca *“kanuna ve kuruluş belgelerine göre gerekli organlara sahip olmakla, fiil ehliyetini kazanırlar.”* Tüzel kişiler, fiil ehliyetine sahip olması sebebiyle dava ehliyetine de sahiptir⁵⁷³. Tüzel kişiler dava ehliyetini yetkili organları vasıtasıyla kullanmaktadır⁵⁷⁴.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun 170/1’inci maddesine göre *“tüzel kişiler adına, temsil yetkisine sahip kimseler isticvap olunur.”* Bu kimseler dışında diğer üye ya da ortaklar hakkında isticvap kararı verilemez⁵⁷⁵. Söz konusu kişilerin mutlaka dinlenmesi gerekiyorsa ancak tanık sıfatıyla bilgisine başvurulabilir⁵⁷⁶. Ayrıca temsil yetkisinin mutlak suretle isticvap anında devam ediyor olması gerekmektedir. Başka bir anlatımla isticvap konusu vakıanın vuku bulunduğu sırada temsil yetkisi olan bir kimsenin daha sonra bu yetkisini kaybetmiş olması hâlinde bu kişinin isticvabına karar verilemez⁵⁷⁷. Bu kişilerin dinlenilme ihtiyacı doğduğunda tanık sıfatıyla mahkemeye davet edilmesi gerekmektedir⁵⁷⁸.

3.3.3.2. Özel Hukuk Tüzel Kişilerinin İsticvabı

Özel hukuk tüzel kişileri, Kanun’un öngördüğü şekil ve usûllerde özel hukuk kurallarına göre hukukî bir işlemle kurulan ve kamu otoritesini temsil etmeyen tüzel kişilerdir⁵⁷⁹. Özel

⁵⁷² Kaşak, F. E. (2020). *“Tüzel Kişilik Kavramı ve Tüzel Kişilik Perdesinin Kaldırılması”*, Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, 26(2), 1243; Dural /Öğüz, 2024, 223; Öztan, 2022, 234.

⁵⁷³ Kuru /Aydın, 2023, 116; Pekcanitez /Atalay /Özekes, 2024, 153; Tanrıver, 2024, 584; Atalı /Ermenek /Erdoğan, 2024, 235; Kaşak, 2020, 1249.

⁵⁷⁴ Pekcanitez /Atalay /Özekes, 2024, 153; Tanrıver, 2024, 584; Kuru /Aydın, 2023, 116.

⁵⁷⁵ Tercan, 2001, 170.

⁵⁷⁶ Tercan, 2001, 170.

⁵⁷⁷ Yağcı, 2012, 293.

⁵⁷⁸ Yağcı, 2012, 293.

⁵⁷⁹ Öztan, 2022, 338; Dural /Öğüz, 2024, 235.

hukuk tüzel kişileri; dernekler, vakıflar, ticaret şirketleri, sendikalar ve siyasi partilerdir. Söz konusu tüzel kişileri temsile yetkili kimseler, Türk Medenî Kanunu başta olmak üzere çeşitli kanunlara veya kuruluş senetlerine göre belirlenmektedir⁵⁸⁰. Bu sebeple söz konusu mevzuat ve kuruluş belgelerine göre her bir tüzel kişi adına isticvap edilecek kişi farklılık göstermektedir.

Dernekler, *“kazanç paylaşma dışında, kanunlarla yasaklanmamış belirli ve ortak bir amacı gerçekleştirmek üzere, en az yedi gerçek veya tüzel kişinin, bilgi ve çalışmalarını sürekli olarak birleştirmek suretiyle oluşturdukları tüzel kişiliğe sahip kişi topluluklarıdır”* (5253 sayılı Dernekler Kanunu⁵⁸¹ md. 2-a). Dernekler tüzel kişiliğe sahip olmalarının bir sonucu olarak yetkili organlarıyla davaları takip edip, usûl işlemlerini gerçekleştirir⁵⁸². Bu hususta derneğin yetkili organı dernek yönetim kuruludur (TMK md. 85). Uygulamada davalar, yönetim kurulu adına yetki verilen üye ya da üyeler aracılığıyla yürütülmektedir⁵⁸³. Temsil yetkisinin birden fazla üye tarafından birlikte kullanılmasına karar verildiği durumlarda ise bu kişiler tarafından hep birlikte dava açılmalı ve usûl işlemleri beraber gerçekleştirilmelidir⁵⁸⁴. Dernek adına usûl işlemlerini gerçekleştirmeye yetkili bu kişiler aynı zamanda isticvap edilmesi gereken kişilerdir⁵⁸⁵. Bunun yanında derneğin yönetim kurulundan çeşitli sebeplerle yoksun kalması ve yönetimin başka yollarla sağlanamaması hâlinde TMK’nın 427’nci maddesine göre derneğe kayyım atanması gerekmektedir. Bu gibi durumlarda dernek adına davalar, atanan kayyım tarafından yürütülür. Yine usûl işlemleri de bu kayyım tarafından gerçekleştirilir. Dolayısıyla kayyım tarafından takip edilen bu davalarda kayyımın isticvabına karar verilmesi gerekmektedir.

Vakıflar, *“gerçek veya tüzel kişilerin yeterli mal ve hakları belirli ve sürekli bir amaca özgülemeleriyle oluşan tüzel kişiliğe sahip mal topluluklarıdır”* (TMK md. 101). 5737 sayılı Vakıflar Kanunu’nun⁵⁸⁶ 3’üncü maddesine göre vakıflar; mazbut, mülhak, cemaat ve esnaf vakıfları ile yeni vakıflar olmak üzere beş gruba ayrılır. Buna göre *“mazbut vakıflar, Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından yönetilir ve temsil edilir. Mülhak vakıflar, Anayasaya aykırılık teşkil etmeyen vakfiye şartlarına göre Meclis tarafından atanacak yöneticiler eliyle yönetilir ve temsil edilir. Cemaat vakıflarının yöneticileri mensuplarınca kendi aralarından seçilir. Esnaf*

⁵⁸⁰ Tanrıver, 2024, 584-585.

⁵⁸¹ R.G: 23.11.2004 T. 25649 S.

⁵⁸² Atıcı, 2021, 257.

⁵⁸³ Dural /Öğüz, 2024, 335; Atıcı, 2021, 257.

⁵⁸⁴ Atıcı, 2021, 258.

⁵⁸⁵ Namlı, 2007, 91; Kuru /Aydın, 2024, 609.

⁵⁸⁶ R.G: 27.02.2008 T. 26800 S.

vakıfları, esnafın seçtiği yönetim kurulu tarafından yönetilir. Yeni vakıflar ise yönetim organı vakıf senedine göre oluşturulur” (Vak. Kan. md. 6). Kanun’un öngördüğü şekilde belirlenen yönetim organları vakıf adına davaları yürütmeye de yetkilidir. Güncel rakamlara⁵⁸⁷ göre uygulamada en çok “yeni vakıf” türüyle karşılaşılması sebebiyle bu vakıf türü son derece önemlidir. Vakıflar Kanunu’na göre yeni vakıfların yönetim organlarının vakıf senetlerinde belirtilmesi gerekmektedir (Vak. Kan. md. 6). Vakıf senetlerinde belirlenen söz konusu yöneticiler yargılamada yeni vakıfları temsil etme ve usûl işlemleri yapma yetkisine sahiptir⁵⁸⁸. Başka bir ifadeyle kanuna ya da vakıf senedine göre vakıfları davalarda temsil etmek için yetkilendirilen kişiler aynı zamanda vakıf adına isticvap olunacak kişilerdir⁵⁸⁹. Yine TMK md. 427/4 hükmüne göre kayyım atanması hâlinde vakıf adına kayyımın isticvabına karar verilir.

Tüzel kişiliğe sahip diğer grup ise ticaret şirketleridir. Şirket, ekonomik ve sosyal birleşme sonucunda meydana gelen, iktisadi veya kazanç paylaşırma amacı güden işletmelerdir⁵⁹⁰. 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu’nun⁵⁹¹ 124’üncü maddesine göre ticaret şirketleri; kollektif, komandit, anonim, limited ve kooperatif olmak üzere beş tanedir. Kanun’da sınırlı sayıda belirlenen şirketler dışında sözleşmeyle başka bir tipte ticaret şirketi kurulamaz⁵⁹². Ticaret şirketleri ticaret siciline tescil edilmekle tüzel kişilik kazanmaktadır⁵⁹³. Ticaret şirketlerini üçüncü kişilere karşı temsile yetkili kişi ya da kişiler ortaklık ana sözleşmesinde gösterildiğinden ana sözleşmede belirtilen bu kişilerin şirketleri adına isticvap olunması gerekmektedir⁵⁹⁴. Birden fazla yasal temsilcinin belirlenmesi durumunda bu kişilerin tamamının isticvabına karar verilmelidir⁵⁹⁵. Tüzel kişiliği bulunan ticaret şirketleri, zaruri organlarından mahrum kalmış ve yönetimleri diğer yollarla sağlanamamışsa TMK’nın 427/4’üncü maddesi uyarınca bu şirketlere kayyım atanması gerekmektedir. Kayyım atanması durumunda da şirket adına kayyımın isticvabına karar verilmelidir.

⁵⁸⁷ Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde 16.07.2024 tarihi itibarıyla 247 adet mülhak vakıf, 167 adet cemaat vakfı, 1 adet esnaf vakfı, 6.094 adet yeni vakıf bulunmaktadır (https://cdn.vgm.gov.tr/genelicerik/genelicerik_945_290519/01-vakiflarin-turlerine-gore-dagilimi--16072024.pdf; E.T: 26.02.2025).

⁵⁸⁸ Atıcı, 2021, 258.

⁵⁸⁹ Namli, 2007, 91; Kuru /Aydın, 2024, 609.

⁵⁹⁰ Tüzün, N. (1970). *Şirketler Hukuku Dersleri*, Ankara, 1; Karayalçın, Y. (1965). *Ticaret Hukuku Dersleri Şirketler Hukuku*, Ankara, 43; Dural /Öğüz, 2024, 236.

⁵⁹¹ R.G: 14.02.2011 T. 27846 S.

⁵⁹² Şener, O. H. (2019). *Teorik ve Uygulamalı Ortaklıklar Hukuku Ders Kitabı*, Ankara, 107.

⁵⁹³ Özşengür, F. (2017). “Adi Ortaklık Kavramı ve Ticaret Şirketlerinin Tüzel Kişiliği Bulunmayan Bir Ortaklık Yapısı ile İşlettikleri Ticari İşletmelerin Ticaret Siciline Tescili”, *Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 3(5), 46; Şener, 2019, 108.

⁵⁹⁴ Tercan, 2001, 169.

⁵⁹⁵ Tercan, 2001, 168.

Sendikalar, 6356 sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu'nun 2-ğ maddesine göre *“işçilerin veya işverenlerin çalışma ilişkilerinde, ortak ekonomik ve sosyal hak ve çıkarlarını korumak ve geliştirmek için en az yedi işçi veya işverenin bir araya gelerek bir işkolunda faaliyette bulunmak üzere oluşturdukları tüzel kişiliğe sahip kuruluşlardır”*. Sendikalar, kendi tüzüklerinde belirtilen organ tarafından temsil edilir ve dava ehliyeti de yine bu organ tarafından kullanılır⁵⁹⁶. Bu yetkili organ, gerekli gördüğü hâllerde temsil yetkisini bir ya da birden fazla kişiye devretmektedir⁵⁹⁷. Bu gibi durumlarda sendika adına davayı yürütme yetkisi verilen bu kimselerin sendika adına isticvap edilmesi gerekmektedir.

Özel hukuk tüzel kişilerinden sonuncusu siyasi partilerdir. 2820 sayılı Siyasi Partiler Kanunu'na⁵⁹⁸ göre siyasi parti, *“Anayasa ve kanunlara uygun olarak; Cumhurbaşkanı, milletvekili ve mahalli idareler seçimleri yoluyla, tüzük ve programlarında belirlenen görüşleri doğrultusunda çalışmaları ve açık propagandaları ile milli iradenin oluşmasını sağlayarak demokratik bir Devlet ve toplum düzeni içinde ülkenin çağdaş medeniyet seviyesine ulaşması amacını güden ve ülke çapında faaliyet göstermek üzere teşkilatlanan tüzel kişiliğe sahip kuruluşlardır.”* Tüzel kişilikleri bulunması nedeniyle siyasi partilerin yargılamada taraf gösterilmesi mümkündür. Siyasi Partiler Kanunu'nun 15'inci maddesine göre siyasi partinin temsil yetkisi, genel başkana aittir. Bu sebeple siyasi partilerin taraf olduğu davalarda genel başkanın isticvabına karar verilmelidir. Yine aynı madde uyarınca *“parti adına dava açma ve davada husumet yetkisi, genel başkana veya ona izafeten bu yetkileri kullanmak üzere parti tüzüğünün göstereceği parti mercilerine aittir.”* Söz konusu hüküm uyarınca parti tüzüğünde gösterilen parti mercilerine temsil yetkisinin devredildiği durumlarda ise bu mercileri temsile yetkili kişilerin isticvap edilmesi gerekmektedir. Temsil yetkisinin birden fazla kişiye aynı anda verilmesi durumunda ise tüm temsilcilerin birlikte isticvabına karar verilmelidir.

3.3.3.3. Kamu Hukuku Tüzel Kişilerinin İsticvabı

Kamu hukuku tüzel kişilerinin temsile yetkili organları, özel hukuk tüzel kişilerine göre farklılık göstermektedir. Zira kamu tüzel kişileri, doğası gereği kamu otoritesini temsil eden tüzel kişilerdir⁵⁹⁹. Kamu hukuku tüzel kişileri, kamu hukuku kurallarına göre kurulan ve yine kamu hukuku kurallarına göre yönetilip, faaliyet gösteren tüzel kişilerdir⁶⁰⁰. Kamu tüzel

⁵⁹⁶ Burtan, Ç. B. (2019). *İdari Yargıda Ehliyet ve Husumet*, İstanbul, 84; Atıcı, 2021, 279.

⁵⁹⁷ Atıcı, 2021, 279; Burtan, 2019, 84.

⁵⁹⁸ R.G: 24.04.1983 T. 18027 S.

⁵⁹⁹ Öztan, 2022, 338.

⁶⁰⁰ Çağlayan, R. (2016). *“Hukumumuzda Kamu Tüzel Kişiliği Kavramı ve Kısıtları”*, *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, (7), 377; Öztan, 2022, 338; Dural /Öğüz, 2024, 234.

kişilerinin başında devlet tüzel kişiliği gelir⁶⁰¹. Devletin yasama, yürütme, yargı organlarının ayrı birer tüzel kişilikleri bulunmayıp, bu organlar devlet tüzel kişiliği altında yer almaktadır⁶⁰². Buna karşın devlet tüzel kişiliğinde bulunmalarına rağmen bu organların idari nitelikteki işlemleri uyuşmazlık konusu olduğunda husumet doğrudan kendilerine yöneltilir⁶⁰³.

Anayasa'nın 104'üncü maddesine göre “*Cumhurbaşkanı devletin başıdır. Yürütme yetkisi cumhurbaşkanına aittir.*” Bu sebeple devlet tüzel kişiliği içinde yürütme organını temsile yetkili kişi cumhurbaşkanıdır. Ancak yürütme organının bütün idari birimleri adına cumhurbaşkanının isticvabına karar verilmesi mümkün olmadığı gibi mantıklı da değildir. Zira idareye ilişkin her konuda cumhurbaşkanının isticvap edilmesini gerektirecek bilgisi olamaz. 659 sayılı KHK'nın⁶⁰⁴ 6'ncı maddesi uyarınca “*idareler, kendi iş ve işlemleriyle ilgili olarak açılacak adli ve idari davalar ile tahkim yargılaması ve icra işlemlerinde taraf sıfatını haizdir.*” Diğer bir deyişle dava konusu uyuşmazlığa ilişkin olarak ilgili idarenin taraf gösterilmesi gerektiğinde idareye karşı ya da idare tarafından açılan davalarda cumhurbaşkanı taraf sıfatıyla yer almamaktadır. Husumetin ilgili idareye yönetildiği hâllerde, o idarenin hukuk birimleri idareyi temsile yetkili olup; dava ve icra takiplerini vekil sıfatıyla takip etmektedir (659 sayılı KHK md. 4/2-a).

Husumetin yöneltildiği idarenin sıfatı, o idare adına isticvap edilecek kişinin kim olduğunun belirlenmesini sağlar. Başka bir anlatımla kamu tüzel kişilerinde isticvap edilecek kişi, davanın tarafı olan idareye göre farklılık göstermektedir. Bu sebeple kamu kurumlarını temsile yetkili kimselerin kim olduğunun beher kurum için ayrı ayrı belirlenmesi son derece önemlidir.

Cumhurbaşkanlığının taraf olduğu davalar, Cumhurbaşkanlığı Hukuk ve Mevzuat Genel Müdürlüğü vasıtasıyla takip edilmektedir (1 sayılı CBK⁶⁰⁵ md. 7/1-i). Buna karşın Cumhurbaşkanlığını temsile yetkili kişi doğal olarak cumhurbaşkanının kendisi olduğundan bizzat onun isticvabına karar verilmelidir. Ancak çoğu zaman cumhurbaşkanı hakkında isticvap kararı verilmesinin pratikte bir anlamı yoktur. Zira idareyi ilgilendiren isticvap konusu her vakıa hakkında cumhurbaşkanının bilgisinin olması beklenemez. Bu sebeple hâkim tarafından isticvap konusu vakıa hakkında bilgi ve kanaat edinmek için dava konusu işlemi yapan ya da fiili gerçekleştiren personel ya da memurun isticvabına karar verilmesi daha doğrudur.

⁶⁰¹ Kuru /Aydın, 2023, 117.

⁶⁰² Çağlayan, 2016, 378; Kuru /Aydın, 2023, 117.

⁶⁰³ Çağlayan, 2016, 378.

⁶⁰⁴ R.G: 02.11.2011 T. 28103 S.

⁶⁰⁵ R.G: 10.07.2018 T. 30474 S.

Bakanlıklar adına davalar, hukuk birimlerinde bulunan avukatlar tarafından takip edilmektedir (659 S. KHK md. 4/2-a). Ancak bakanlığı temsile yetkili kişi ilgili bakanın kendisidir. Bu sebeple bakanlığın taraf olduğu bir davada bizzat ilgili bakanın isticvabına karar verilmesi gerekmektedir. Bununla birlikte bakanlık tarafından gerçekleştirilen fiil ya da işleme konu bütün vakıalar hakkında bakanın kendisinin bilgi sahibi olması mümkün değildir. Bu gibi durumlarda bakanlık adına dava konusu vakıayla ilişkili memur veya personel isticvap edilmelidir⁶⁰⁶. Öte yandan bağlı bulundukları bakanlıktan bağımsız ayrı tüzel kişiliği bulunan başkanlık, genel müdürlük ile diğer bağlı kurum ve kuruluşlara karşı açılacak davalarda bu kurumlara doğrudan husumetin yöneltilmesi mümkündür⁶⁰⁷. Bu davalarda ilgili kurumların başında bulunan genel müdür veya başkanlar kurumlarını temsile yetkilidir⁶⁰⁸. Dolayısıyla söz konusu kamu tüzel kişileri adına öncelikle genel müdür ya da başkanların isticvabına karar verilmeli, bunun mümkün olmaması hâlinde ise işlemi yapan görevli isticvap edilmelidir⁶⁰⁹.

5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu'nun⁶¹⁰ 30'uncu maddesine göre il özel idaresinin taraf olduğu davalarda vali; 5393 sayılı Belediye Kanunu'nun⁶¹¹ 38'inci ve 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nun⁶¹² 18'inci maddelerine göre belediyelerin taraf olduğu davalarda belediye ya da büyükşehir belediye başkanı; 442 sayılı Köy Kanunu'nun⁶¹³ 37'nci maddesine göre köyün taraf olduğu davalarda muhtar, birimlerini mahkemelerde davalı veya davacı sıfatıyla temsil etmektedir. Bu sebeple köy, il özel idaresi ve belediyelerin taraf olduğu davalarda öncelikle temsil yetkisi olan bu kişilerin isticvabına karar verilmelidir⁶¹⁴. Ancak isticvaptan beklenen faydaların elde edilmesi adına dava konusu işlemi yapan kişi ya da görevlinin isticvabına karar verilmesi daha uygundur⁶¹⁵.

Anayasa'nın 135'inci maddesine göre kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşları, *“belli bir mesleğe mensup olanların müşterek ihtiyaçlarını karşılamak, mesleki faaliyetlerini kolaylaştırmak, mesleğin genel menfaatlere uygun olarak gelişmesini sağlamak, meslek mensuplarının birbirleri ile ve halk ile olan ilişkilerinde dürüstlüğü ve güveni hakim kılmak üzere meslek disiplini ve ahlakını korumak maksadı ile kanunla kurulan ve organları kendi*

⁶⁰⁶ Esen, 2025, 117-118; Namlı, 2007, 89; Tercan, 2001, 170.

⁶⁰⁷ Kuru /Aydın, 2023, 117.

⁶⁰⁸ Namlı, 2007, 89.

⁶⁰⁹ Tercan, 2001, 170; Namlı, 2007, 89.

⁶¹⁰ R.G: 04.03.2005 T. 25745 S.

⁶¹¹ R.G: 13.07.2005 T. 25874 S.

⁶¹² R.G: 23.07.2004 T. 25531 S.

⁶¹³ R.G: 07.04.1924 T. 68 S.

⁶¹⁴ Namlı, 2007, 89; Tercan, 2001, 171-172; Esen, 2025, 117-118; Kuru /Aydın, 2023, 117.

⁶¹⁵ Esen, 2025, 117-118; Namlı, 2007, 89.

üyeleri tarafından kanunda gösterilen usûllere göre yargı gözetimi altında, gizli oyla seçilen kamu tüzelkişilikleri” olarak tanımlanmıştır. Anayasa’nın verdiği açık yetki nedeniyle bu meslek kuruluşları, kamu tüzel kişiliğine sahiptir. Her meslek kuruluşunun yönetim organı ve temsile yetkili kişisi ilgili meslek kuruluşuna ait yasal mevzuatta belirtilmektedir⁶¹⁶. İlgili mevzuat çerçevesinde temsile yetkili kişi kuruluş başkanı ise bizzat başkanın, temsil yetkisinin doğrudan yönetim veya idare kuruluna verildiği hâllerde kurul tarafından belirlenen temsile yetkili kişinin isticvabına karar verilmelidir.

Diğer taraftan kamu tüzel kişileri adına isticvap edilecek kişinin, kurumunu temsil edebilmesi için isticvap esnasında resmi olarak görevinin devam etmesi gerekmektedir. Bu kişiler, isticvap öncesinde görevlerinden ayrılmış olması durumunda ise artık temsilci olmamaları sebebiyle tanık sıfatıyla dinlenmesi gerekir⁶¹⁷.

3.3.4. Tüzel Kişiliği Olmayanların İsticvabı

3.3.4.1. Adi Ortaklık

6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu’nun⁶¹⁸ 620’nci maddesine göre adi ortaklık, “iki ya da daha fazla kişinin emeklerini ve mallarını ortak bir amaca erişmek üzere birleştirmeyi üstlendikleri” ortaklık türüdür. Adi ortaklık, kişi ortaklığı olması sebebiyle tüzel kişiliğe sahip değildir⁶¹⁹. Bu sebeple adi ortaklığın dava ve taraf ehliyeti bulunmamaktadır⁶²⁰. Adi ortaklığın taraf ve dava ehliyetinin bulunmamasının bir sonucu olarak ortaklık adına açılacak davalar

⁶¹⁶ Kamu kurumu niteliğinden meslek kuruluşları şunlardır: Türkiye Barolar Birliği (TBB), Türk Diş Hekimleri Birliği (TDB), Türk Eczacılar Birliği (TEB), Türkiye Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonu (TESK), Türk Mimar ve Mühendis Odaları Birliği (TMMOB), Türkiye Noterler Birliği (TNB), Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB), Türkiye Serbest Muhasebeciler ve Mali Müşavir Odaları Birliği (TÜRMOB), Türk Tabipler Birliği (TTB), Türk Veteriner Hekimler Birliği, Türkiye Ziraat Odaları Birliği (TZOB), Türkiye Bankalar Birliği (TBB), Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKBB), Türkiye Sermaye Piyasası Aracı Kurumlar Birliği (TSPAKB), Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği (TSRSB), Türkiye Seyahat Acentaları Birliği (TÜRSAB), Türkiye Değerleme Uzmanları Birliği (TDUB), Türkiye Tohumcular Birliği (TÜRKTOB), Turist Rehberleri Birliği (TUREB); (Avşarbey, A. /Dilekci T. (2014). “Türkiye’de Kamu Kurumu Niteliğindeki Meslek Kuruluşları ile İlgili Temel Tartışmalar ve İngiltere’deki Tıp Mesleği ile İlgili Uygulama”, Türk İdare Dergisi, (478), 332; <http://www.tid.gov.tr/tum-sayilar>, E.T: 21.02.2025).

⁶¹⁷ Yağcı, 2012, 293; Esen, 2025, 116-117; Tercan, 2001, 172.

⁶¹⁸ R.G: 04.02.2011 T. 27836 S.

⁶¹⁹ Kuru (Cilt I), 2001, 969; Karayalçın, 1973, 133; Hamamcıoğlu /Karamanlioğlu 2016, 1320; Şener, 2008, 154; Namli, 2007, 91; Kuru /Aydın, 2023, 111; Şener, 2019, 18-20; Benzer yönde bkz: YHGK 2022/920 E. 2023/806 K. 13.09.2023 T.; YHGK 2017/2453 E. 2021/522 K. 27.04.2021 T.; YHGK 2017/713 E. 2021/521 K. 27.04.2021 T.; Yargıtay 12. H.D. 2014/9341 E. 2014/12812 K. 30.04.2014 T., <https://www.legalbank.net/arama/mahkeme-kararlari>, E.T: 21.02.2025.

⁶²⁰ Kuru (Cilt I), 2001, 969; Hamamcıoğlu /Karamanlioğlu, 2016, 1320-1321; Şener, 2019, 20; Namli, 2007, 91; Karayalçın, 1973, 133; Benzer yönde bkz: YHGK 1989/13-457 E. 1990/2 K. 17.01.1990 T.; Yargıtay 12. H.D. 2014/31784 E. 2014/30762 K. 18.12.2014 T.; Yargıtay 12. H.D. 2008/13412 E. 2008/16601 K. 07.10.2008 T., <https://www.legalbank.net/arama/mahkeme-kararlari>, E.T: 21.02.2025.

bütün ortaklarca birlikte ikame edilmelidir⁶²¹. Başka bir anlatımla ortaklığın davacı olduğu davalarda dava ehliyeti tüm ortaklara ait olduğundan tüm ortaklar maddi mecburi dava arkadaşıdır⁶²². Ortaklığa karşı açılacak davalarda ise ikili bir ayırım yapılması daha doğrudur. Zira uyuşmazlık konusunun yalnızca bir ortak tarafından yerine getirilebilen para ya da para ile ölçülebilen bir edim olduğu davalar, müteselsil sorumluluk ilkesi gereği herhangi bir ortağa ya da tüm ortaklara karşı seçimlik olarak yöneltilebilir⁶²³. Birden fazla ortağa karşı davanın yönetildiği bu gibi durumlarda ortaklar ihtiyari dava arkadaşı olarak davada yer almaktadır⁶²⁴. Buna karşın dava konusunun para dışında tüm ortakların iştirak hâlinde tasarrufta bulunması gereken bir edim olması hâlinde davanın tüm ortaklara karşı yöneltilmesi gerekmektedir⁶²⁵. Davanın ortakların tamamına karşı birlikte yöneltilmesi gereken bu gibi durumlarda tüm ortaklar, maddi mecburi dava arkadaşı olarak davayı takip etmektedir⁶²⁶.

Ortaklardan yalnızca birine karşı yöneltilen davalarda isticvap bakımından herhangi bir tartışma bulunmamaktadır. Zira davada bir tane davalı taraf olması nedeniyle genel hüküm doğrultusunda yalnızca o ortağın isticvabına karar verilmektedir (HMK md. 169). Buna karşın ortakların dava arkadaşı sıfatıyla yer aldığı davalarda durum farklıdır. Nitekim ortakların maddi mecburi dava arkadaşı olduğu hâllerde kural olarak dava arkadaşlarının birlikte hareket etme zorunluluğu bulunduğundan tüm ortakların birlikte isticvabına karar verilmelidir⁶²⁷. Ancak aynı vakıa hakkında hâkim bir ya da birden fazla ortağın isticvabıyla kanaat edindiye diğer ortakların isticvabından vazgeçebilir⁶²⁸. İsticvap davayı doğrudan sona erdiren bir tasarruf işlemi olmaması sebebiyle maddi mecburi dava arkadaşı olan tüm ortakların bu noktada birlikte hareket etmesi sıkı bir şekil şartına bağlanmamalıdır⁶²⁹. Buna karşın isticvap sırasında elde edilen ikrarın sonuç doğurabilmesi veya HMK'nın 171/2'nci maddesi uyarınca ikrar edilmiş sayılma yaptırımının uygulanabilmesi, ikrarın bütün mecburi dava arkadaşları tarafından gerçekleştirilmesine bağlıdır⁶³⁰. Bu sebeple ikrarın geçerli olabilmesi için mecburi dava arkadaşı tüm ortakların isticvabına karar verilmesi gerekmektedir⁶³¹. Bu durum özellikle hâkimin yalnızca bir ya da birden fazla mecburi dava arkadaşının isticvabıyla yetindiği ve

⁶²¹ Yalman, M. /Taylan, E. (1976). *Adi Ortaklık*, Ankara, 168; Şener, 2019, 20; Namlı, 2007, 91-92; Kuru (*Cilt I*), 2001, 969; Karayalçın, 1973, 133; Şener, 2008, 155; Kuru /Aydın, 2023, 111.

⁶²² Şener, 2019, 20; Yalman /Taylan, 1976, 168; Kuru /Aydın, 2023, 111; Şener, 2008, 155.

⁶²³ Yalman /Taylan, 1976, 168; Kuru (*Cilt I*), 2001, 974; Şener, 2019, 20; Namlı, 2007, 92; Şener, 2008, 156.

⁶²⁴ Kuru /Aydın, 2023, 111; Şener, 2008, 163; Namlı, 2007, 92.

⁶²⁵ Namlı, 2007, 92; Şener, 2019, 20-21.

⁶²⁶ Şener, 2019, 21; Namlı, 2007, 91; Şener, 2008, 163.

⁶²⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz: Aşa. Bölüm 3.3.5.

⁶²⁸ Peksöz, V. (2022). *Medenî Usûl Hukuku Açısından Adi Ortaklık İlişkileri*, İstanbul, 330; Namlı, 2007, 98.

⁶²⁹ Tercan, 2001, 182; Peksöz, 2022, 330.

⁶³⁰ Kiraz, 2013, 88-89.

⁶³¹ Peksöz, 2022, 330.

isticvap sırasında bu kişilerin ikrar beyanında bulunduğu veya tarafın mazeretsiz olarak duruşmaya gelmediği ya da gelip de sorulara cevap vermediği için ikrar edilmiş sayıldığı hâllerde ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla maddi mecburi dava arkadaşı olan adi şirket ortaklarının tamamının isticvap sırasında aynı yönde ikrar beyanında bulunması ya da bir kısım dava arkadaşlarının ikrar beyanında bulunup, diğerlerinin ikrar edilmiş sayılma yaptırımına tâbi tutulması durumlarında hâkim bu ikrarla bağlıdır. Aksi hâlde yalnızca bir ya da birden çok dava arkadaşının ikrarı (ya da ikrar edilmiş sayılması) nedeniyle tüm dava hakkında hüküm verilemez⁶³².

Öte yandan davanın tercihen ortakların bir bölümüne ya da tamamına karşı yöneltilmesi nedeniyle ihtiyari dava arkadaşlığının gündeme geldiği davalarda tüm ortakların birlikte hareket etme zorunluluğu bulunmamaktadır⁶³³. Bu gibi hâllerde ihtiyari dava arkadaşı olan bütün ortakların birlikte isticvap edilmesine gerek yoktur⁶³⁴. Ancak müphem hususların aydınlatılması, vakıalar hakkında bilgi edinilmesi, nihayet kanaat oluşması amaçlarıyla hâkimin ihtiyari dava arkadaşı olan bütün ortakların isticvabına karar vermesi mümkündür⁶³⁵. İhtiyari dava arkadaşlığında tarafların fiil ya da beyanları yalnızca kendileri bakımından sonuç doğurduğundan ikrar beyanı diğer ortaklar bakımından sonuç doğurmamaktadır⁶³⁶.

3.3.4.2. Miras Ortaklığı

Mirasın geçmesinden sonra tereke paylaşılana kadar mirasçılar arasında bütün hak, mal ve borçları kapsayacak şekilde bir ortaklık meydana gelmektedir (TMK md. 640/1). Kanun hükmü nedeniyle oluşan ve miras ortaklığı (şirketi) olarak adlandırılan bu ortaklığın tüzel kişiliği bulunmamaktadır⁶³⁷. Miras şirketinin tüzel kişiliğinin olmaması sebebiyle taraf ve dava ehliyeti de bulunmamaktadır⁶³⁸. Bu sebeple miras şirketine karşı açılan davalarda husumet tüm mirasçılara karşı birlikte (ya da müteselsil sorumluluk ilkesi gereği bir veya birden fazla mirasçıya) yöneltilmeliyken, miras şirketinin davacı olduğu davaları tüm mirasçılar birlikte

⁶³² Kiraz, 2013, 89.

⁶³³ Ayrıntılı bilgi için bkz: Aşa. Bölüm 3.3.5.

⁶³⁴ Namli, 2007, 96; Peksöz, 2022, 329.

⁶³⁵ Peksöz, 2022, 329; Namli, 2007, 96.

⁶³⁶ Pekcanitez /Atalay /Özekes, 2024, 169-170; Peksöz, 2022, 329.

⁶³⁷ İnan, A. N. /Ertas, Ş. /Albaş H. (2022). *İnan Türk Medenî Hukuku Miras Hukuku*, Ankara, 558; Ayan Durhan, E. (2022). “*Miras Ortaklığında Birlikte Hareket Etme İlkesinden Doğan Sakıncaları Gidermeye Yönelik Hukukî Yollar*” *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 26(2), 208-209.

⁶³⁸ Öztan, B. (2019). *Miras Hukuku Tablolar ve Örneklerle*, Ankara, 439; Sarı Fidan, Ö. (2016). *Miras Ortaklığı*, Ankara, 85; İnan /Ertas /Albaş, 2022, 560; Namli, 2007, 92-93; Kuru /Aydın, 2023, 112.

ikame etmelidir⁶³⁹. Bu yönüyle miras şirketinin davada temsili adi ortaklıkla aynı olduğundan yukarıda adi ortaklık bölümünde anlatılan hususlar miras ortaklığı bakımından da geçerlidir. Dolayısıyla adi şirket ortakları gibi mirasçılar da söz konusu davalarda mecburi veya ihtiyari dava arkadaşı olarak yer almaktadır.

Maddi mecburi dava arkadaşı olunan hâllerde kural olarak birlikte hareket etme zorunluluğu olduğundan tüm mirasçıların birlikte isticvabına karar verilmelidir⁶⁴⁰. Ancak aynı vakıa hakkında bir ya da birden fazla mirasçının isticvabıyla kanaati oluşan hâkim diğer mirasçıları isticvap etmeyebilir⁶⁴¹. Mirasçıların ihtiyari dava arkadaşı olduğu durumlarda tüm mirasçıların birlikte hareket etmesi zorunlu olmadığından tüm mirasçıların birlikte isticvap edilmesine gerek yoktur⁶⁴². Ancak hâkimin isticvap konusu vakıalar hakkında kanaatinin oluşması bakımından ihtiyari dava arkadaşlarının tamamının (tüm mirasçıların) isticvabına karar vermesi de mümkündür⁶⁴³. İsticvap neticesinde ortaya çıkan ikrarın sonuç doğurabilmesi için dava arkadaşlarının tamamının ikrar edip etmemesi gerektiğine ilişkin ihtimaller adi ortaklıkla aynı olduğundan burada tekrar edilmemiştir⁶⁴⁴.

Öte yandan miras şirketine tereke temsilcisi atanması da mümkündür (TMK 640/3). Mahkeme tarafından bir veya birden fazla işlemi gerçekleştirmek üzere özel yetkili⁶⁴⁵ ya da tüm işlemleri gerçekleştirmek üzere genel yetkili bir tereke temsilcisi atanabilir⁶⁴⁶. Bu şekilde özel yetki tanınan tereke temsilcisi yalnızca belirlenen işlemleri gerçekleştirebilir⁶⁴⁷. Böyle bir durumda tereke temsilcisi isticvabın gerçekleştirileceği davada miras ortaklığını temsil ediyorsa mirasçılar yerine tereke temsilcisinin isticvap edilmesi gerekmektedir⁶⁴⁸. Aksi durumda temsilcinin davayı takip etmesi mümkün olmadığından elbirliğiyle mülkiyet ve müteselsil sorumluluk ilkeleri doğrultusunda yukarıda açıklandığı şekilde mirasçıların isticvabına karar verilir. Tereke temsilcisine genel bir yetkinin verildiği hâllerde ise miras ortaklığı adına tüm

⁶³⁹ Ayan Durhan, 2022, 219-220; İnan /Ertaş /Albaş, 2022, 560; Öztan, 2019, 439; Sarı Fidan, 2016, 85-87,92; Kuru /Aydın, 2023, 112-113.

⁶⁴⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz: Aşa. Bölüm 3.3.5.

⁶⁴¹ Tercan, 2001, 178, 182.

⁶⁴² Ayrıntılı bilgi için bkz: Aşa. Bölüm 3.3.5.

⁶⁴³ Tercan, 2001, 178, 185.

⁶⁴⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz: Yuk. Bölüm 3.3.4.2.

⁶⁴⁵ Buna karşın Yargıtay bir kararında “*miras ortaklığına temsilci atanan kişinin görevi taksime kadar tereke ile ilgili bütün işlerde, temsil görevini yerine getirmektir. Onun için miras ortaklığına atanacak temsilcinin görev ve yetkisini terekenin tümünü kapsayacağı göz önünde tutulmadan görevlerinde sınırlama getirilmesi doğru görülmediğini*” belirterek tereke temsilcisinin özel yetkili olarak atanamayacağına karar vermiştir. (Yargıtay 14. H.D. 2015/8301 E. 2016/974 K. 26.01.2016 T.); Benzer yönde bkz: YHGK 1988/2-882 E. 1989/79 K. 08.02.1989 T.; <https://www.legalbank.net/arama/mahkeme-kararlari>, E. T: 25.12.2024.

⁶⁴⁶ Şener, O. H. (2013). “*Tereke Temsilcisi Atanmasına İlişkin İlke ve Esaslar*”, *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi*, 8(Özel), 2590, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/jyasar/issue/19146/203222>, E.T: 04.02.2025.

⁶⁴⁷ Şener, 2013, 2590.

⁶⁴⁸ Tercan, 2001, 178.

davaları takip etmesi gereken tereke temsilcisinin ilgili davalarda isticvabına karar verilmelidir⁶⁴⁹. Bunun yanında tereke temsilcisi atanmasıyla mirasçıların davayı takip yetkisi sona ermektedir⁶⁵⁰. Bu sebeple tereke temsilcisi tarafından takip edilen davalarda mahkeme tarafından uyuşmazlık hakkında mirasçılarının beyanlarının alınması gerekirse mirasçılar artık tanık sıfatıyla dinlenmelidir⁶⁵¹.

3.3.4.3. İflâs Masası

İflâs kararı verilmesiyle müflisin haczedilebilen bütün malları nerede olursa olsun bir araya gelerek iflâs masasını oluşturmaktadır (İİK md. 184). İflâs masası bir topluluk olmasına karşın tüzel kişiliğe sahip değildir⁶⁵². İflâs idaresi ise iflâs masasının kanuni temsilcisidir⁶⁵³. Başka bir anlatımla kanun koyucu, iflâs masasını tüzel kişi gibi konumlandırarak iflâs idaresini onun yasal temsilcisi olarak belirlemiştir⁶⁵⁴. Kendi aralarında oybirliği olsa dahi alacaklıların, üçüncü kişilere karşı iflâs masasını temsil etmesi mümkün değildir⁶⁵⁵. İflâs masasını ilgilendiren davalarda dava takip yetkisi müflisin kendisinde olmayıp bizzat iflâs idaresindedir⁶⁵⁶. Zira iflâs masasına giren hak, mal ve alacaklar üzerinde müflisin tasarruf yetkisi kısıtlanmaktadır (İİK md. 191). Dolayısıyla iflâs idaresi iflâs masasına giren alacak, hak ve malları konu alan davalarda bütün usûl işlemlerini gerçekleştirmeye yetkilidir⁶⁵⁷. Bu yönüyle takip ettiği davalarda taraf konumuna geçtiği için iflas idaresinin isticvabına; müflisin ise bu davalarda taraf sıfatı kalmadığından gerektiğinde tanık olarak dinlenmesine karar verilir⁶⁵⁸.

⁶⁴⁹ Tercan, 2001, 178.

⁶⁵⁰ Dişel, B. (2020). *Dava Takip Yetkisi*, İstanbul, 175; Benzer yönde bkz: “Bilindiği üzere; Tereke adına (Türk Medenî Kanunu’nun 640. maddesi uyarınca) temsilci atanması durumunda, davanın sürdürülmesinin onun veya vekil kıldığı avukatı huzuru ile sürdürüleceği tartışmasızdır. Tereke temsilcisinin atanması ile mirasçılarının terekeyi temsil ve davayı takip yetkisi ortadan kalkmaktadır. Bu tür davaların tereke temsilcisi tarafından takip ve sonuçlandırılması asıldır. Sıfatı kalmayan tereke iştirakçisi S.’in davayı takip etmiş olması da neticeye etkili değildir.” Yargıtay 1. H.D. 2011/8826 E. 2011/11816 K. 25.11.2011 T.; “...Öte yandan, terekeye atanan temsilci olayımızda olduğu gibi bir mirasçının açmış olduğu davaya icazet verirse davaya tereke temsilcisi tarafından devam edilir. Yani davayı takip yetkisi ona geçer. Davayı açan mirasçının takip yetkisi, sıfatı sona erer. Yargıtay Daireleri ve Hukuk Genel Kurulunun kararları da bu yöndedir...”, YHGK 2007/546 E. 2007/546 K. 11.07.2007 T.; Benzer yönde bkz: Yargıtay 1. H.D. 2022/1900 E. 2022/4697 K. 09.06.2022 T.; <https://www.legalbank.net/arama/mahkeme-kararlari>, E. T: 25.04.2025.

⁶⁵¹ Dişel, 2020, 175-176.

⁶⁵² Arslan, R. /Yılmaz, E. /Taşpınar Ayvaz, S. /Hanağası E. (2022). *İcra ve İflâs Hukuku*, Ankara, 613; Görgün, L. Ş. /Börü, L. /Toraman, B. /Kodakoğlu, M. (2024). *İcra ve İflâs Hukuku*, Ankara, 507; Kuru /Aydın, 2023, 114.

⁶⁵³ Görgün /Börü /Toraman /Kodakoğlu (İcra), 2024, 507; Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2022, 613.

⁶⁵⁴ Tercan, 2001, 174; Kuru /Aydın, 2023, 114.

⁶⁵⁵ Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2022, 647.

⁶⁵⁶ Atalı, M. /Ermenek, İ. /Erdoğan, E. (2024). *İcra ve İflâs Hukuku*, Ankara, 581; Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2022, 648.

⁶⁵⁷ Atalı /Ermenek /Erdoğan (İcra), 2024, 588; Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2022, 648.

⁶⁵⁸ Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2022, 648; Tercan, 2001, 174-176.

İflâs idaresi İİK'nın 223'üncü maddesi uyarınca üç kişiden oluşmaktadır. İflâs idaresi üyeleri, iflâs masasını dışarıya karşı müşterek şekilde temsil etmektedir⁶⁵⁹. Ancak birinci alacaklılar toplantısında iş bölümü neticesinde iflâs idaresi üyelerine ayrı konularda temsil yetkisinin verilmesi kararlaştırılabilir⁶⁶⁰. Buradan hareketle iflâs masasına birlikte temsil yetkisi verilen durumlarda bütün üyelerin birlikte isticvabına karar verilmesi gerekirken, üyelerin birlikte temsil yetkisinin olmadığı hâllerde yalnızca ilgili üyenin isticvabına karar verilmelidir⁶⁶¹. Buna karşın ikinci alacaklılar toplantısında iflas masası tarafından takibi gerekli görülmeyen bir davanın takibinin herhangi bir alacaklıya bırakıldığı hâllerde (İİK md. 245) sadece takip yetkisi verilen alacaklının isticvabına karar verilmelidir. Zira dava takip yetkisi, usûlî işlemleri yapabilme ve talep sonucu hakkında hüküm elde edebilme yetkisidir⁶⁶². Dolayısıyla dava takip yetkisi talep etmeyen ya da talep etmesine rağmen bu yetki kendisine verilmeyen alacaklı ya da alacaklıların isticvap edilmesi söz konusu olamaz.

Diğer taraftan basit tasfiye usûlünün (İİK md. 218, 256) uygulandığı ya da birinci alacaklılar toplantısında karar ya da toplantı yeter sayılarının oluşmaması nedeniyle iflas idaresinin seçilemediği durumlarda (İİK md. 222) iflas dairesi, iflas idaresinin görevlerini üstlenmektedir⁶⁶³. Dolayısıyla iflas dairesinin iflas görevlerini yürüttüğü bu gibi hâllerde iflas masasının temsil yetkisi doğrudan iflas dairesine aittir⁶⁶⁴. Temsil yetkisinin iflas dairesinde olduğu hâllerde ise mahkeme haklı olarak iflas dairesinde görevli müdür ya da dosyayla ilgilenen müdür yardımcısı ya da görevli memurun isticvabına karar verir.

3.3.5. Dava Arkadaşlığında İsticvap

Dava arkadaşlığı, birden fazla kişinin davacı olarak birlikte dava açabilmesi ya da davalı olarak birden çok kişiye karşı dava açılabilmesi nedeniyle yargılamada aynı tarafta birden fazla kişinin yer alabilmesi olarak tanımlanabilir⁶⁶⁵. Dava arkadaşlığı mecburi ve ihtiyari olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Buna göre mecburi dava arkadaşlığı, birden çok kişinin davacı

⁶⁵⁹ Tercan, 2001, 174; Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2022, 648.

⁶⁶⁰ Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2022, 648; Tercan, 2001, 174.

⁶⁶¹ Tercan, 2001, 174.

⁶⁶² Görgün /Börü /Toraman /Kodakoğlu, 2024, 234; Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 282; Atalı /Ermenek /Erdoğan, 2024, 239,240.

⁶⁶³ Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2022, 682.

⁶⁶⁴ "...Adi tasfiyede İİK'nın 226-229. madde hükümleri uyarınca iflas masasını temsil yetkisi iflas idare memurlarına; şayet İİK'nın 218. madde hükmü uyarınca basit tasfiye usûlü benimsenmiş ise, bu yetki İflas Müdürlüğüne (Dairesine) aittir..." Yargıtay 23. H.D. 2014/953 E. 2014/4630 K. 16.06.2014 T., <https://www.legalbank.net/arama/mahkeme-kararlari>, E.T: 12.05.2025.

⁶⁶⁵ Kuru /Aydın, 2023, 369; Pekcanitez /Atalay /Özekes, 2024, 168; Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 577; Atalı /Ermenek /Erdoğan, 2024, 247.

sıfatıyla aynı dava dilekçesiyle dava açmasının ya da birden fazla kişinin aynı dilekçede davalı olarak gösterilmesinin zorunlu olduğu hâllerde bu kişiler arasındaki ilişkiye verilen isimdir⁶⁶⁶. Mecburi dava arkadaşlığı da kendi içinde maddi mecburi dava arkadaşlığı ve şekli mecburi dava arkadaşlığı olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Maddi mecburi dava arkadaşlığı, “*maddi hukuka göre, bir hakkın birden fazla kimse tarafından birlikte kullanılması veya birden fazla kimseye karşı birlikte ileri sürülmesi ve tamamı hakkında tek hüküm verilmesi gereken hâllerde*” söz konusu olmaktadır (HMK md. 59). Şekli mecburi dava arkadaşlığı ise maddi hukuk bakımından bir zaruret bulunmamasına rağmen gerçeğin ortaya çıkarılması ve uyuşmazlığın doğru şekilde neticelendirilmesi amaçlarıyla kanunların zorunlu kabul ettiği dava arkadaşlığı türüdür⁶⁶⁷. Diğer taraftan ihtiyari dava arkadaşlığı, Kanun’da belirtilen hâllerde (HMK md. 57) birden çok kişinin davacı olarak birlikte dava açabildiği ya da davalı sıfatıyla kendilerine dava açılabilirdiği dava arkadaşlığı türü olarak tanımlanabilir⁶⁶⁸.

İhtiyari dava arkadaşlığında dava arkadaşı kadar dava olduğundan kural olarak dava arkadaşları birlikte hareket etmek zorunda değildir⁶⁶⁹. Bu sebeple ihtiyari dava arkadaşlarının birlikte isticvap edilme zorunluluğu bulunmamaktadır⁶⁷⁰. Ancak hâkim müphem hususların aydınlatılması, vakıalar hakkında bilgi edinilmesi, nihayet kanaatinin oluşması bakımından ihtiyari dava arkadaşlarının hepsinin isticvabına karar verebilir⁶⁷¹. Mecburi dava arkadaşlığından farklı olarak ihtiyari dava arkadaşlığında tarafların fiil ya da beyanları yalnızca kendileri bakımından sonuç doğurduğundan ikrar beyanı diğer dava arkadaşları bakımından sonuç doğurmaz⁶⁷². Böyle bir durumda diğer dava arkadaşlarının ikrar nedeniyle isticvaba ayrıca davet edilmesine gerek yoktur. Ancak ikrar konusu vakıa birden fazla dava arkadaşını ilgilendiriyorsa o dava arkadaşlarının tamamının isticvap edilip, onlardan ayrı ayrı ikrar elde edilmesi (veya ikrar etmiş sayılma yaptırımının şartlarının oluşması) gerekmektedir. Aksi hâlde

⁶⁶⁶ Pekcanitez /Atalay /Özekes, 2024, 170; Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 583.

⁶⁶⁷ Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 584.

⁶⁶⁸ Atalı /Ermenek /Erdoğan, 2024, 254; Kuru /Aydın, 2023, 376; Pekcanitez /Atalay /Özekes, 2024, 168; Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 578.

⁶⁶⁹ Tanrıver, 2024, 626; Atalı /Ermenek /Erdoğan, 2024, 258; Kuru /Aydın, 2023, 379.

⁶⁷⁰ Görgün /Börü /Toraman /Kodakoğlu, 2024, 390; Tanrıver, 2024, 809.

⁶⁷¹ Tercan, 2001, 185.

⁶⁷² “...Bilindiği üzere, ihtiyari dava arkadaşlığında, dava arkadaşı sayısı kadar dava vardır. Diğer bir anlatımla, ihtiyari dava arkadaşlarının davaları birbirinden bağımsızdır. Bu nedenle, her dava arkadaşı, kendi davası hakkında diğer dava arkadaşlarından farklı biçimde hareket edebilir. Buna göre, ihtiyari dava arkadaşlarından her biri bir vakıayı yalnız başına ikrar edebilir. Bu ikrar, diğer dava arkadaşlarını etkilemez...” Yargıtay 3. H.D. 2014/21212 E. 2015/8446 12.05.2015 T., <https://www.legalbank.net/arama/mahkeme-kararlari>, E.T: 12.02.2025; Benzer yönde bkz: Saçar, Ö. F. (2022). *Medenî Usûl Hukukunda Dava Arkadaşlığı*, Ankara, 234-235; Atalı /Ermenek /Erdoğan, 2024, 258; Kuru /Aydın, 2023, 380; Pekcanitez /Atalay /Özekes, 2024, 169-170.

ikrar beyanı yalnızca ikrarda bulunan taraf bakımından bağlayıcı olacağından diğer dava arkadaşlarına sirayet etmez.

Maddi hukuka göre bir takım hak ve borçların birlikte veya birden fazla kişiye karşı aynı anda ileri sürülmesi zorunludur⁶⁷³. Bu gibi durumlarda maddi mecburi dava arkadaşlığı ortaya çıkmaktadır. Maddi mecburi dava arkadaşlığının söz konusu olduğu hâllerde dava arkadaşları birlikte hareket etmek zorundadır (HMK md. 59-60). Diğer bir deyişle dava arkadaşları tarafından veya onlara karşı birlikte dava açılmalı, iddia ve savunmalar aynı yönde yapılmalı ve tüm tasarruf işlemleri iştirak hâlinde gerçekleştirilmelidir⁶⁷⁴. Bu durumun istisnası HMK'nın 60'ıncı maddesinde düzenlenmiştir. Söz konusu maddeye göre duruşmaya katılan tarafın gerçekleştirmiş olduğu usûl işlemleri, usûlüne göre davet edilmesine rağmen duruşmaya katılmayan mecburi dava arkadaşı bakımından da hüküm ifade etmektedir (HMK md. 60). Diğer mecburi dava arkadaşlığı türü ise şekli mecburi dava arkadaşlığıdır. Şekli mecburi dava arkadaşlığı, maddi hukuk bakımından zaruri olmamakla birlikte kanunun davanın birlikte açılmasını zorunlu saydığı durumlarda söz konusu olmaktadır⁶⁷⁵. Burada şeklen bir zorunluluk öngörüldüğünden dava arkadaşları bakımından aynı yönde karar verilmesi gerekmemektedir⁶⁷⁶. Bu nedenle şekli mecburi dava arkadaşlarının iştirak hâlinde hareket etmesine gerek yoktur⁶⁷⁷.

Mecburi dava arkadaşlığında kimin isticvap edileceği meselesi dava arkadaşlarının birlikte hareket edip etmeme zorunluluğuna göre değişmektedir. Buna göre tarafların maddi mecburi dava arkadaşı sıfatıyla yer aldığı davalarda kural olarak dava arkadaşları birlikte hareket etmek zorunda olduklarından tüm dava arkadaşlarının birlikte isticvabına karar verilmelidir⁶⁷⁸. Ancak aynı vakıa hakkında hâkimin bir ya da birden fazla dava arkadaşının isticvabını yeterli bulması durumunda diğer dava arkadaşları isticvap edilmeyebilir⁶⁷⁹. Zira dava arkadaşlarının bir ya da birkaçının isticvabı neticesinde kanaati oluşan hâkimin kalan mecburi dava arkadaşlarını da isticvap etmesinin zorunlu tutulması zaman kaybından öteye gitmez. Ayrıca bu durum usûl ekonomi ilkesine de aykırılık teşkil eder (Karş. HMK md. 30). Diğer taraftan isticvap sırasında elde edilen ikrarın sonuç doğurması (veya HMK 171/2 göre

⁶⁷³ Tanrıver, 2024, 617; Atalı /Ermenek /Erdoğan, 2024, 249; Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 583; Kuru /Aydın, 2023, 369.

⁶⁷⁴ Pekcanitez /Atalay /Özekes, 2024, 172; Kuru /Aydın, 2023, 369-370; Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 583; Tanrıver, 2024, 619; Atalı /Ermenek /Erdoğan, 2024, 250.

⁶⁷⁵ Atalı /Ermenek /Erdoğan, 2024, 253; Kuru /Aydın, 2023, 372; Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 584.

⁶⁷⁶ Tanrıver, 2024, 624; Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 585-586; Atalı /Ermenek /Erdoğan, 2024, 253-254; Kuru /Aydın, 2023, 372.

⁶⁷⁷ Kuru /Aydın, 2023, 372; Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 586; Tanrıver, 2024, 624.

⁶⁷⁸ Görgün /Börü /Toraman /Kodakoğlu, 2024, 390.

⁶⁷⁹ Tercan, 2001, 182.

ikrar edilmiş sayılması), bütün mecburi dava arkadaşlarının birlikte ikrar beyanında bulunmasına bağlıdır⁶⁸⁰. Bu sebeple hâkimin ikrarla bağlı olabilmesi için tüm maddi mecburi dava arkadaşlarının isticvabına karar vermesi gerekmektedir⁶⁸¹. Diğer dava arkadaşlarının da isticvap neticesinde aynı yönde ikrar beyanında bulunması (ya da ikrar edilmiş sayılma hâlinin ortaya çıkması) durumunda hâkim artık o ikrar beyanlarıyla bağlıdır⁶⁸². Aksi durumda mahkeme tüm dava arkadaşlarının ikrarda bulunmaması sebebiyle isticvap konusu vakıayı çekişmesiz kılamaz⁶⁸³. Böyle bir durumda söz konusu beyanların mahkeme dışı ikrar olarak kabul edilerek yan delillerle desteklenmesi koşuluyla takdiri delil olarak değerlendirmesi mümkündür⁶⁸⁴.

Şekli mecburi dava arkadaşlığında yukarıda bahsettiğimiz üzere kural olarak birlikte hareket etmek zorunluluğu bulunmamaktadır. Bu sebeple şekli mecburi dava arkadaşlarının birlikte isticvap edilmesi gerekmez⁶⁸⁵. Şekli mecburi dava arkadaşları arasındaki ilişkinin sıkı olmaması nedeniyle isticvap edilme durumları ihtiyari dava arkadaşlığına büyük oranda benzemektedir. Bu sebeple ihtiyari dava arkadaşlığı için yapmış olduğumuz açıklamalar şekli mecburi dava arkadaşlığı bakımından da geçerlidir.

3.3.6. Davaya Müdahalede İsticvap

Yargılama neticesinde verilecek hüküm nedeniyle menfaati etkilenen üçüncü kişilere kendi haklarını koruyabilmesi için davaya katılma imkânı tanınmıştır⁶⁸⁶. Davanın tarafı olmayan üçüncü kişilerin bu şekilde davaya katılmasına davaya müdahale denilmektedir. Bir yargılamada müdahale talebinin kabul edilmesi üzerine üçüncü kişi devam eden davada müdahil sıfatını almaktadır⁶⁸⁷. Aslî ve fer'i müdahale olmak üzere iki adet davaya müdahale türü bulunmaktadır.

Aslî müdahale, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 65/1'inci maddesinde “*bir yargılamanın konusu olan hak veya şey üzerinde kısmen ya da tamamen hak iddia eden üçüncü*

⁶⁸⁰ Kiraz, 2013, 88-89.

⁶⁸¹ Tercan, 2001, 183.

⁶⁸² Kiraz, 2013, 89.

⁶⁸³ Saçar, 2022, 236.

⁶⁸⁴ Ulukapı, Ö. (1991). *Medenî Usûl Hukukunda Dava Arkadaşlığı*, Konya, 157; Saçar, 2022, 236.

⁶⁸⁵ Canpolat, 2024, 109-110; Tercan, 2001, 184.

⁶⁸⁶ Kodakoğlu, M. (2017). “*Hukuk Muhakemeleri Kanunu Hükümlerinin İdari Yargılama Hukukuna Uygulanması Bağlamında Aslî Müdahale Sorunu*”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (28), 5; Yasin, M. (2011). “*İdari Yargılama Usûlünde Davaya Müdahale*”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 69(1), 440; Tosun, M. /Tan, E. (2015). “*İdari Yargıda Davaya Müdahale (Uygulama ve Teori Açısından İnceleme)*”, *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, (5), 830; Şener, 1990, 64; Atalı /Ermenek /Erdoğan, 2024, 276-277.

⁶⁸⁷ Yasin, 2011, 440; Kodakoğlu, 2017, 5; Tosun /Tan, 2015, 827.

kişi, hüküm verilinceye kadar bu durumu ileri sürerek, yargılamanın taraflarına karşı aynı mahkemede dava açabilir” denilmek suretiyle hüküm altına alınmıştır. Kanuni düzenlenmeden de anlaşılabileceği üzere asli müdahalenin gerçek anlamda bir müdahale olduğu söylenemez. Başka bir anlatımla asli müdahale, asıl davayla birlikte yürüyen ayrı bir davadır (HMK md. 65/2). Asli müdahale davası, asıl davadan tümüyle bağımsız bir dava olması sebebiyle asli müdahil bu davada davacı sıfatıyla yer almaktadır⁶⁸⁸. Yine asıl davanın tarafları asli müdahale davasında davalı sıfatıyla şekli mecburi dava arkadaşı⁶⁸⁹ olarak yer almaktadır⁶⁹⁰. Dolayısıyla asli müdahilin aynı zamanda davacı sıfatına sahip olması nedeniyle kendisinin isticvabına karar verilmesinde herhangi bir engel bulunmamaktadır⁶⁹¹. Asli müdahale davasının davalıları arasında şekli mecburi dava arkadaşlığı olması nedeniyle yukarıda anlatılan şekli mecburi dava arkadaşlığı hükümleri burada da geçerlidir⁶⁹².

Diğer taraftan gerçek anlamda davaya müdahale, fer’i müdahale durumunda ortaya çıkmaktadır. Zira fer’i müdahale, derdest bir davada menfaati olumlu ya da olumsuz etkilenecek üçüncü kişinin taraf sıfatı kazanmaksızın taraflardan birinin yanında onun davayı kazanması amacıyla davaya katılmasıdır⁶⁹³. Davaya bu şekilde katılmasına karar verilen üçüncü kişiye fer’i müdahil denilmektedir⁶⁹⁴. Fer’i müdahil, yanında davaya katıldığı tarafın verdiği yetki oranında dava konusu üzerinde tasarrufta bulunabilir⁶⁹⁵. Dolayısıyla fer’i müdahil, yanında katıldığı tarafın menfaatine aykırı olmamak şartıyla tüm usûl işlemlerini yapabilir⁶⁹⁶. Ancak bu durum fer’i müdahilin isticvap edilebileceği anlamına gelmemektedir. Zira fer’i müdahil, davanın tarafı olmaması sebebiyle yargılamada ancak tanık sıfatıyla dinlenebilir⁶⁹⁷. Başka bir

⁶⁸⁸ Özkes, M. (1995). *Medenî Usûl Hukukunda Asli Müdahale*, İstanbul, 67; Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 561-563; Atalı /Ermenek /Erdoğan, 2024, 288.

⁶⁸⁹ Buna karşın Özkes’e göre birinci davanın tarafları kural olarak ihtiyari dava arkadaşı olmalıdır. Ona göre, tarafların birlikte hareket etme zorunluluğunun bulunmaması ve bu kişiler hakkında farklı karar verilebilmesi nedenleriyle şekli mecburi dava arkadaşlığıyla ihtiyari dava arkadaşlığı arasında bir fark bulunmamaktadır. Zira bu kişilerin mecburi dava arkadaşı olarak kabul edilmesinin tek sebebi bu kimselere karşı birlikte dava açılma mecburiyetinin olmasıdır. (Özkes, 1995, 69).

⁶⁹⁰ Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 561-562; Atalı /Ermenek /Erdoğan, 2024, 289.

⁶⁹¹ Yağcı, 2012, 295; Özkes, 1995, 78; Şener, 1990, 64.

⁶⁹² Ayrıntılı bilgi için bkz: Yuk. Bölüm 3.3.5.

⁶⁹³ Atalı /Ermenek /Erdoğan, 2024, 277; Pekcanitez, 1992, 17-18; Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 555; Kuru /Aydın, 2023, 388; Tanrıver, 2024, 630.

⁶⁹⁴ Pekcanitez, 1992, 18; Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 555; Atalı /Ermenek /Erdoğan, 2024, 277; Tanrıver, 2024, 633.

⁶⁹⁵ Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 557-558; Kuru /Aydın, 2023, 390; Atalı /Ermenek /Erdoğan, 2024, 281.

⁶⁹⁶ Kuru /Aydın, 2023, 390; Atalı /Ermenek /Erdoğan, 2024, 281.

⁶⁹⁷ Görgün /Börü /Toraman /Kodakoglu, 2024, 390; Pekcanitez, 1992, 168; Yağcı, 2012, 294.

anlatımla HMK'nın 169/1'inci maddesinde yalnızca davanın taraflarının isticvap olunacağı açıkça düzenlendiğinden fer'i müdahilin isticvabına karar verilemez⁶⁹⁸.

Öte yandan davanın ihbarı neticesinde kendisine dava ihbar edilen üçüncü kişi davaya fer'i müdahil olarak katılmaktadır⁶⁹⁹. Bu sebeple fer'i müdahilin isticvap edilmesi söz konusu olmadığından davanın ihbar edildiği üçüncü kişinin de isticvabına karar verilemez. Bunun gibi davanın ihbarı üzerine davaya katılmayan üçüncü kişinin isticvap olunması zaten mümkün değildir. Zira bu kişinin devam eden davada herhangi bir sıfatı bulunmadığından mahkeme ya da tarafların ihtiyaç duyması durumunda bu kişi ancak tanık sıfatıyla dinlenebilir (HMK md. 240).

3.4. İsticvap Kararı

Tarafların HMK md. 169 vd. hükümlerine göre fiilen sorgulanabilmesi için öncelikle mahkemenin isticvaba ilişkin bir karar vermesi gerekmektedir⁷⁰⁰. Başka bir anlatımla mahkeme, re'sen ya da tarafların talebi üzerine isticvap kararı vermeden doğrudan isticvabı icra edemez. Yine mahkeme kararı olmaksızın tarafların ya da vekillerinin karşı tarafı doğrudan isticvaba davet etme yetkisi bulunmamaktadır⁷⁰¹. Mahkemenin usûlüne uygun şekilde vermiş olduğu isticvap kararı, isticvaba başlanabilmesinin ön koşuludur. İsticvap, tahkikat aşamasında icra edilmesi gereken hukukî bir müessese olması sebebiyle isticvap kararı, tahkikat aşamasının sonuna kadar verilebilir⁷⁰².

Mahkeme tarafından verilen isticvap kararının hukukî niteliği ara karardır⁷⁰³. Medenî usûl hukukunda ara karar verilmesiyle uyuşmazlık sona ermediğinden mahkeme dosyadan elini çekmemekte, yargılamayı sürdürmektedir⁷⁰⁴. Nitekim ara kararlar nihai kararların aksine yargılamanın ilerlemesine yardımcı olan kararlardır⁷⁰⁵. Diğer bir deyişle mahkeme açıkladığı iradesiyle uyuşmazlığı gidermiş ve yargılama sonlanmışsa verilen karar nihai niteliktedir⁷⁰⁶. Buradan hareketle mahkeme tarafından verilen isticvap kararı neticesinde mahkeme dosyadan

⁶⁹⁸ Şener, 1990, 64; Pekcanitez, 1992, 168.

⁶⁹⁹ Tanrıver, 2024, 638; Atalı /Ermenek /Erdoğan, 2024, 286-287; Kuru /Aydın, 2023, 393; Pekcanitez /Atalay /Özekes, 2024, 182; Atalı, 2007, 112-113; Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 568.

⁷⁰⁰ Canpolat, 2024, 212.

⁷⁰¹ Tercan, 2001, 219.

⁷⁰² Tanrıver, 2024, 807; Canpolat, 2024, 213; Aksi yönde bkz: Tercan, 2001, 219.

⁷⁰³ Canpolat, 2024, 212-213; Tercan, 2001, 220.

⁷⁰⁴ Bahadır, 2018, 37; Postacıoğlu /Altay, 2015, 758; Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 527; Pekcanitez /Atalay /Özekes, 2024, 441; Tanrıver, 2024, 1138.

⁷⁰⁵ Tanrıver, 2024, 1138.

⁷⁰⁶ Pekcanitez /Atalay /Özekes, 2024, 441; Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 528; Kuru /Aydın, 2023, 349; Tanrıver, 2024, 1141.

el çekmediği ve yargılama devam ettiği için isticvap kararının ara karar niteliğinde olduğu söylenebilir⁷⁰⁷.

Diğer taraftan HMK'nın 169/1'inci maddesi uyarınca mahkeme, tarafların talebi veya re'sen isticvap kararı verebilir. Ancak mahkeme tarafların isticvap talebiyle bağlı değildir⁷⁰⁸. Nitekim hâkim tarafından isticvabın gerekli görülmemesi veya talebin dava konusu dışında bir vakıaya ilişkin olması hâllerinde isticvap talebinin reddine karar verilmelidir⁷⁰⁹. Buna karşın Yargıtay bir kararında “...davalı vekilince 5. celse davacının isticvabı talep edilmiş ise de davalı vekilinin hangi konuda, hangi vakıa için isticvap talep ettiği konusunda açıklayıcı beyanda bulunmadığının...anlaşılmasına göre, davalı vekilinin bu yönlerle ilişkin ve yerinde bulunmayan tüm temyiz itirazlarının reddiyle usûl ve kanuna uygun olan hükmün bu açıklama ile onanmasına...” karar vermiştir⁷¹⁰. Söz konusu karardan da anlaşıldığı üzere tarafların isticvabını talep ettiği vakıaların neler olduğunu somutlaştırmaması isticvap talebi için ret sebebidir. Nitekim bu husus tarafların somutlaştırma yükünün de (HMK md. 194) bir gereğidir. Başka bir anlatımla isticvabın ispata yönelik bir müessese olduğu düşünüldüğünde isticvap konusu vakıaların da ispata elverişli şekilde taraflarca somutlaştırılması zaruridir (HMK md. 194/1).

Mahkemenin isticvap talebinin reddine ilişkin kararı tıpkı kabul kararı gibi ara karar niteliğindedir. Bu sebeple taraflar söz konusu isticvap talebinin reddine ilişkin ara kararı ancak nihai kararla birlikte kanun yoluna götürebilir. Zira kural olarak ara kararlar, davayı sona erdiren kararlardan olmadığından tek başına kanun yoluna götürülemez⁷¹¹. Bununla birlikte kanun yolu denetiminin sağlıklı yapılabilmesi için mahkemenin ret sebeplerini kararında mutlaka göstermesi gerekmektedir⁷¹². İsticvap talebinin gerekçesiz reddi veya isticvaba başvurulması gerekirken isticvaba başvurulmaması hâlleri kanun yolu aşamasında kararın kaldırılması ya da hükmün bozulması sebebi yapılmaktadır. Nitekim yüksek mahkeme “...dosyanın incelenmesinde, davacının maliki olduğu 1, 2 ve 3 numaralı bağımsız bölümleri 8/10/2013 tarihinde davalı kızı Mine'ye devrettiği, yargılama sırasında davacı tanıklarının dinlendiği,

⁷⁰⁷ Benzer yönde bkz: Canpolat, 2024, 212-213.

⁷⁰⁸ Şener, 1990, 67; Kuru /Aydın, 2024, 608; Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 414; Canpolat, 2024, 214; Özekes, 2017, 1381; Narter, 2016, 1296; Yağcı, 2012, 295; Tercan, 2001, 219-220.

⁷⁰⁹ Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 414; Özekes, 2017, 1381; Canpolat, 2024, 214; Yağcı, 2012, 295-296.

⁷¹⁰ Yargıtay 9. H.D. 2017/5221 E. 2017/9832 K. 06.06.2017 T., <https://www.legalbank.net/arama/mahkeme-kararlari>, E.T: 12.02.2025.

⁷¹¹ Tanrıver, 2024, 1140; Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 528; Pekcanitez /Atalay /Özekes, 2024, 442.

⁷¹² Özekes, 2017, 1381.

davacı vekilinin 18/07/2019 tarihli duruşmada davalı asilin gerçeği söyleyeceği inancında olduklarını belirterek isticvap talebinde bulunduğu, Mahkemece isticvap talebi gerekçe gösterilmeksizin reddedilerek karar verildiği anlaşılmıştır...Bu açıklamalar ışığında somut olay incelendiğinde, Mahkemece davacının isticvap talebinin HMK'nın 169. vd. maddeleri uyarınca değerlendirilmesi ve toplanan ve toplanacak tüm delillerin sonucuna göre bir karar verilmesi gerekirken eksik inceleme ile yazılı şekilde hüküm kurulmasının" isabetsiz olduğuna karar vermiştir⁷¹³. Bunun gibi tarafların isticvap talebi hakkında mahkemenin herhangi bir karar vermemiş olmasını da Yargıtay hukuka aykırı kabul etmektedir⁷¹⁴.

İsticvap kararının verilebilmesi için öncelikle diğer ispat araçlarının tüketilmesi ya da delillerin yeterli olmaması gibi bir kural bulunmamaktadır⁷¹⁵. Bu doğrultuda tarafların ilk olarak ispat faaliyetine girişmeleri ve bundan sonuç elde edememeleri üzerine isticvaba son çare olarak başvurmaları yönünde bir zorunlulukları yoktur⁷¹⁶. Nitekim taraflar isticvaba belirli tereddütleri gidermek, mahkemeye bilgi aktarımı yapmak ve hâkimde kanaat oluşturmak gibi amaçlarla da başvurmaktadır. Bu sebeple ihtiyaç duyulan her durumda diğer delillerin yeterli olup olmadığına bakılmaksızın mahkemece re'sen isticvap kararı verilebileceği gibi taraflar da isticvap kararı verilmesini mahkemeden talep edebilir. Diğer taraftan isticvabın delil niteliğinde olmaması sebebiyle bir vakıa bakımından senetle ispat zorunluluğu olsa dahi yine de isticvap kararı verilebilir. Bu husustaki önemli nokta vakıanın kesin delille daha önce ispat edilmemiş olmasıdır. Zira bu durumda vakıa ispatlandığı için belirsiz bir hususun kalmaması nedeniyle isticvaba karar verilmesi mümkün değildir⁷¹⁷.

İsticvap kararında isticvap edilecek kişinin ad ve soyadının yazılması zaruridir⁷¹⁸. Bu husus dava ehliyeti olan gerçek kişi olan taraflar bakımından önemli olmasa da yasal temsilci ve tüzel kişiler adına isticvap edilecek kişiler bakımından son derece önemlidir. Bu şekilde

⁷¹³ Yargıtay 1. H.D. 2022/773 E. 2022/3478 K. 25.04.2022 T., <https://www.legalbank.net/arama/mahkeme-kararlari>, E.T: 12.02.2025.

⁷¹⁴ "Somut olayda davacı dava dilekçesinde 2009 yılından 2016 yılına kadar yıllık izin olarak toplamda 1 ay izin kullandığını söylemiş, bunun dışında yıllık izin konusunda başka bir açıklamada bulunmamıştır. Hükme esas alınan raporda ise, davacının 19 yıl boyunca 368 gün izin hakkı olduğu, ancak dava dilekçesindeki ikrarına göre bakiye 338 gün izin hakkı kaldığı kabul edilmiş ve hesaplama 338 gün üzerinden yapılmıştır. Davalı, bilirkişi raporuna itirazında davacının hangi yıllarda yıllık izin kullanmadığı konusunda isticvabını talep etse de bu istemi yerinde getirilmeden karar verilmiştir. Mahkemece, davacının davayı somutlaştırma yükü (HMK m.194), hâkimin davayı aydınlatma yükümlülüğü (HMK m. 31) bulunduğu göz önüne alınarak ve davalının da bu konuda isticvap istemi olduğunun da anlaşılması karşısında, davacının beyanı alındıktan sonra tüm deliller birlikte değerlendirilip, sonucuna göre karar verilmesi gerekir" Yargıtay 9. H.D. 2020/4231 E. 2021/1702 K. 20.01.2021 T., <https://www.legalbank.net/arama/mahkeme-kararlari>, E.T: 12.02.2025.

⁷¹⁵ Namlı, 2007, 107.

⁷¹⁶ Aksi yönde bkz: Tercan, 2001, 223-225.

⁷¹⁷ Senetle ispat zorunluluğu bulunan vakıaların isticvabı hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: Yuk. Bölüm 2.2.3.

⁷¹⁸ Namlı, 2007, 108.

birden fazla yasal temsilci veya temsile yetkili kişinin olduğu durumlarda bu kişilerden hangisinin isticvap edileceği karmaşası ortadan kaldırılmaktadır. Bundan başka mahkeme isticvap kararında isticvap konusu vakıaların neler olduğunu da mutlaka göstermelidir (HMK md. 171/1). Zira mahkemenin duruşmada hazır bulunan tarafın derhâl isticvabına başlanmasına karar verdiği hâllerde kişi isticvap edileceği vakıaları isticvap kararından öğrenme şansı bulur. Yine benzer sebeple HMK'nın 171/2'nci maddesinde yer alan ikrar edilmiş sayılma yaptırımına ilişkin ihtarın karara yazılması, tarafı bu hususta bilgilendirmesi açısından gereklidir⁷¹⁹.

Diğer yandan HMK'daki düzenlemeye göre duruşma devam ederken derhâl isticvap kararı verildiği durumlarda söz konusu kararın ayrı bir tutanağa bağlanma zorunluluğu bulunmamaktadır. Zira duruşma esnasında kurulan derhâl isticvap kararı, ara karar niteliğinde olması nedeniyle kararın HMK md. 154/3 uyarınca duruşma tutanağına bağlanması yeterlidir. Bu şekilde derhâl isticvabına karar verilen taraf da isticvap konusu vakıaları ilgili duruşma tutanağından öğrenme imkânına sahip olmaktadır. Uygulamada taraflar masalarında bulunan bilgisayar ekranlarından duruşma tutanaklarını anlık şekilde okuyabilmektedir. Ancak kimi zaman bu bilgisayarların çalışmaması ya da bu bilgisayarların hiç olmaması sebebiyle duruşmada hazır bulunan taraflar, duruşma tutanağına yazdırılan hususlardan tam olarak haberdar olamamaktadır. Bu gibi durumların hak kayıplarına sebebiyet vermemesi adına derhâl isticvap kararının duruşma zaptından ayrı bir tutanağa geçirilmek suretiyle duruşma salonunda hazır bulunan tarafa elden tebliğ edilmesini, taraftan tebellüğe ilişkin imzasının alınmasını, tarafın tutanağı okuyup anlayabilmesi için gerektiğinde duruşmaya kısa bir ara verilmesini ve sonrasında derhâl isticvaba başlanmasını öneriyoruz. Bu hususta yeknesaklığın sağlanması adına kanun değişikliği yapılmasının daha sağlıklı olacağına inanıyoruz. Ayrıca bu yöndeki bir tebliğ usûlünün benimsenmesi tarafın ikrar edilmiş sayılma (HMK md. 171/2) ihtarının yapılmadığı iddiasını da bertaraf eder. Söz konusu tebliğ işlemi sırasında imzadan imtina hâli ortaya çıkarsa bu keyfiyet duruşma tutanağına geçirilmelidir (HMK md. 154/3).

Nihayet ara karar olmanın bir sonucu olarak hâkim her zaman isticvap kararından dönebilir⁷²⁰. Zira mahkeme tarafından kurulan ara kararlar yine mahkemece kurulan başka bir ara kararla ortadan kaldırılabilir⁷²¹. Ancak hâkimin isticvap kararından dönebilmesi için isticvabın gerçekleşmemiş olması gerekmektedir⁷²². Aksi hâlde icra edilmiş bir isticvabın başka bir ara kararla yapılmamış sayılması mümkün değildir. İsticvaptan elde edilmesi beklenen

⁷¹⁹ Benzer yönde bkz: Özkes, 2017, 1388.

⁷²⁰ Canpolat, 2024, 213; Tercan, 2001, 220.

⁷²¹ Tanrıver, 2024, 1138.

⁷²² Tercan, 2001, 220.

menfaatlerin artık elde edilemeyeceğine ilişkin hâkimde bir kanaatin oluşması, icrasına hiç başlanmamış isticvap kararının geri alınması için yeterlidir.

3.5. İsticvaba Çağrı

Mahkeme tarafından isticvap kararı verilmesiyle birlikte duruşmada hazır bulunmayan taraf isticvap olunmak üzere mahkemeye çağrılır. Söz konusu çağrı, isticvap olunacak tarafın bizzat kendisine davetiye çıkarılması suretiyle gerçekleşmektedir (HMK md. 171). Taraf davasını vekil aracılığıyla takip etse dahi davetiye vekil yerine asilin kendisine çıkartılmalıdır⁷²³. Bu sebeple vekile, müvekkilini hazır etmesi için süre verilemeyeceği gibi hatalı şekilde süre verilmiş olsa dahi müvekkilin hazır edilmemesi sebebiyle isticvap konusu vakıalar ikrar edilmiş sayılamaz⁷²⁴. Ayrıca vekili olmayan ve yokluğunda yargılamaya devam edilen tarafa da isticvap davetiyesinin gönderilmesi zaruridir⁷²⁵. Nitekim Yargıtay Hukuk Genel Kurulu aynı yöndeki bir kararının gerekçesinde şu ifadeleri kullanmıştır: *“Somut olayda olduğu gibi yargılama, isticvabına karar verilen tarafın yokluğunda devam etmekte olsa bile, o tarafa isticvap davetiyesi gönderilebilir. İsticvap davetiyesinde bulunması gereken hususlar ise HMK'nın 171/1. maddesinde düzenlenmiş ve isticvabına karar verilen kimseye bizzat davetiye gönderilir ve belirlenen gün ve saatte isticvap olunmak üzere hazır bulunması gerektiği belirtilir. Davetiyede, ayrıca, isticvap konusu vakıalar gösterilir; ilgili tarafın geçerli bir özrü olmaksızın gelmediği veya gelip de sorulara cevap vermediği takdirde, isticvap konusu vakıaları ikrar etmiş sayılacağı ihtar da yapılır”⁷²⁶.*

Diğer taraftan yasal temsilci ya da tüzel kişinin yetkili temsilcisinin isticvabına karar verilmişse davetiyenin taraf yerine doğrudan bu kişilere çıkartılması gerekmektedir⁷²⁷. Buna karşın Yargıtay 19. Hukuk Dairesi bir kararında⁷²⁸ davetiyenin bizzat isticvap edilecek temsilci yerine doğrudan tüzel kişi olan şirket adresine çıkartılmış olmasını hukuka uygun bulmuştur⁷²⁹.

⁷²³ Yılmaz (Şerh), 2021, 3354; Görgün /Börü /Toraman /Kodakoğlu, 2024, 391; Yağcı, 2012, 296; Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 414; Şener, 1990, 67; Özkes, 2017, 1387; Kuru /Aydın, 2024, 610.

⁷²⁴ “Mahkemece, söz konusu hükümler uyarınca adi belge hakkında imzanın davalı asile ait olup olmadığı yönünde bizzat davalıya usûlüne uygun isticvap davetiyesi gönderilerek sonucuna göre bir karar verilmesi gerekirken usûle aykırı olarak davalı vekiline mehil verilmek suretiyle yazılı şekilde karar verilmesi doğru olmamış, mahkeme kararının bozulması gerekmiştir”, Yargıtay 19. H.D. 2016/9310 E. 2017/2814 K. 05.04.2017 T., <https://karararama.yargitay.gov.tr>, E.T: 22.03.2025; Benzer yönde bkz: Bulut, 2022, 1556-1557.

⁷²⁵ Özkes, 2017, 1387.

⁷²⁶ Yargıtay HGK 2017/437 E. 2018/669 K. 04.04.2018 T., <https://karararama.yargitay.gov.tr>, E.T: 22.03.2025.

⁷²⁷ Özkes, 2017, 1388.

⁷²⁸ Yargıtay 19. H.D. 2017/4701 E. 2019/2603 K. 16.04.2019 T., <https://karararama.yargitay.gov.tr>, E.T: 22.03.2025.

⁷²⁹ Söz konusu kararın muhalefet şerhinde haklı olarak bu durum eleştirilmiştir. “...Sayın çoğunlukla olan görüş ayrılığı, tüzel kişi olan davalının isticvabı söz konusu olduğunda, isticvap davetiyesinin kime, yani tüzel kişinin kendisi ne mi yoksa yetkilisi ne mi, tebliğe çıkartılması gerektiğine ilişkindir. Bilindiği üzere, tüzel kişiler adına,

Yasal temsilciyle birlikte tarafın kendisinin de isticvap edilmesi gereken hâller ile birden fazla kişinin beraber isticvap edilmesine karar verilen durumlarda isticvap edilecek tüm kişilere ayrı ayrı davetiye çıkartılması zaruridir.

İsticvap davetiyesi, meşruhatlı bir davetiye olup; üzerinde birtakım unsurların yer alması zaruridir⁷³⁰. Aksi hâlde duruşmaya mazeretsiz olarak gelmemesi nedeniyle tarafın isticvap konusu vakıaları ikrar etmiş sayılmasına karar verilemez. İsticvap davetiyesinde isticvap kararında olduğu gibi öncelikle isticvap olunacak taraf ya da tarafların ad ve soyadlarının bulunması gerekmektedir. Özellikle gerçek kişi olmayanların isticvabı söz konusu olduğunda isticvap edilecek kişinin isminin açıkça yazması son derece önemli olup, isticvap davetiyesine yalnızca “*yasal temsilci*” şeklinde bir ibarenin yazılması yeterli değildir⁷³¹. Diğer taraftan isticvap davetiyesinde isticvabın yapılacağı gün ve saatin açık şekilde yazması zaruridir (HMK md. 171/1). Benzer şekilde Yargıtay, “*Mahkemece davacının dayandığı miras payının devri sözleşmesi adi yazılı şekilde düzenlenmiş olduğundan davalı sözleşme içeriği hakkında isticvap edilmiş ise de isticvap edileceği gün ve saat isticvap davetiyesinde belirtilmemiştir. Bu nedenle, davalının belirlenen duruşma gününe gelmemesi haklı sebebe dayandığına*” karar verilmiştir⁷³².

İsticvap konusu vakıaların neler olduğunun davetiyeeye ayrı ayrı yazılması, isticvap davetiyesinde bulunması gereken unsurlardan diğeridir (HMK md. 171/1). Benzer şekilde yüksek mahkeme “*isticvaba konu vakıaları açıkça gösterilmemesini*” bozma sebebi saymaktadır⁷³³. Ancak davetiyeeye uyumsuzluk konusu kül hâlinde yazılmamalıdır, yalnızca

temsil yetkisine sahip kimseler isticvap edilir (HMK m. 170, f. 1). İsticvabına karar verilen kimseye bizzat davetiye gönderilir ve belirlenen gün ve saatte isticvap olunmak üzere hazır bulunması gerektiği belirtilir (HMK m. 171, f. 1, c. 1). Bu durumda, tüzel kişilerin isticvabı söz konusu olduğunda, tüzel kişiyi temsile yetkili kimseler davet edilerek isticvap edilecektir (HMK m. 170, f. 1 in gerekçesi). Bu hükümler ve madde gerekçesinden açıkça anlaşıldığı üzere, tüzel kişilerin isticvabı gereken hâllerde isticvap davetiyesi bizzat tüzel kişiyi temsile yetkili gerçek kişiye/kişilere tebliğ edilmesi gerekmektedir. Bu nedenle isticvap davetiyesinin tüzel kişi olan davalı şirketin kendisine tebliğe çıkartılması gerektiği yönündeki sayın çoğunluğun görüşüne katılmamaktayım” Yargıtay 19. H.D. 2017/4701 E. 2019/2603 K. 16.04.2019 T., <https://karararama.yargitay.gov.tr>, E.T: 22.03.2025.

⁷³⁰ Kara, İ. (2015). *Yeni Kanuna Göre Tüketici Hukuku*, Ankara, 510; Alangoya /Yıldırım /Deren Yıldırım, 2009, 373; Yılmaz (Şerh), 2021, 3354.

⁷³¹ Görgün /Börü /Toraman /Kodakoğlu, 2024, 391.

⁷³² Yargıtay 7. H.D. 2024/900 E. 2024/1717 K. 25.03.2024 T., <https://www.legalbank.net/arama/mahkeme-kararlari>, E.T: 12.02.2025.

⁷³³ “*HMK’nın 171. maddesinde; isticvap olunanın davet usûlü belirtilmiş olup, bu maddeye göre isticvaba konu vakıaların açıkça gösterilmesi, ödeme yapıldığı iddia olunan belgelerin açıkça yazılması ve isticvap edilecek belgelerin eklenerek gelinmemesi hâlinde sonuçlarını hatırlatan ihtaratlı isticvap davetiyesi gönderilmesi gerekirken, tebligat içeriğinde ve tebligata ekli 16.10.2019 tarihli ek kararda ihtarat bulunmadığı, isticvaba konu vakıaların açıkça gösterilmediği anlaşıldığından usûlsüz isticvap davetiyesinin hükme esas alınarak davalı-karşı davacı hakkında yazılı gerekçeyle karar verilmesinde isabet görülmemiştir.*” (Yargıtay 6. H.D. 2021/4114 E. 2022/4065 K. 13.09.2022 T., <https://www.legalbank.net/arama/mahkeme-kararlari>, E.T: 12.02.2025.)

isticvabı istenen vakıaların neler olduğu belirtilmekle yetinilmelidir⁷³⁴. Öte yandan vakıalara ilişkin olarak sorulacak sorular kesinlikle davetiyeye eklenmemelidir⁷³⁵. En nihayetinde bir sorgulama faaliyeti olan isticvapta sorulacak soruların önceden gönderilmesi, tarafın hazırlanmasına neden olabileceğinden bu durum müessesenin etkisizleşmesine neden olur⁷³⁶. Bu sebeple isticvap olunacak tarafın bizzat mahkemeye gelip soruları ilk kez hâkimden duyması isticvabın başarısı bakımından son derece önemlidir. Benzer şekilde Yargıtay bir kararında “*Mahkemece davacı tarafından verilen 23.11.2015 tarihli dilekçedeki sorulan hususlar isticvap davetiyesi yoluyla tebliğe çıkarılmışsa da öncelikle mahkemenin isticvap konusu vakıaları bizzat belirlenmesi gerektiğini, davacı tarafından verilen dilekçenin isticvap davetiyesi yoluyla gönderilmesinin yerinde olmadığını*” belirterek bozma kararı vermiştir⁷³⁷.

Öte yandan isticvap davetiyesinde isticvap konusu vakıalara ek olarak varsa bu vakıalarla ilgili belge suretleri ve deliller eklenmelidir⁷³⁸. Zira bu husus, isticvabına karar verilen tarafın isticvap edileceği vakıayı anlaması ve kendisine sorulan sorulara tatmin edici cevaplar vermesi bakımından önemlidir. Örneğin bir belgede yer alan bilgiler hakkında isticvabına karar verilen kişiye ilgili belgenin fotokopisinin gönderilerek o belge hakkında bilgi sahibi olması sağlanmalıdır. Yargıtay da isticvap davetiyesine eklenmesi gereken belgelerin eklenmemesini bozma sebebi saymaktadır⁷³⁹. Ayrıca birlikte gönderilen belgelerin neler olduğu isticvap davetiyesinin üstüne yazılmalıdır⁷⁴⁰. Öyle ki Yargıtay Hukuk Genel Kurulu bir kararında isticvap davetiyesine “*senet örneği*” yerine “*mutabakat belgesi*” yazılmasını bozma nedeni saymıştır⁷⁴¹.

⁷³⁴ Canpolat, 2024, 214.

⁷³⁵ Canpolat, 2024, 214-215; Tercan, 2001, 93; Aksi yönde bkz: Karafakih, 1952, 156.

⁷³⁶ Tercan, 2001, 93.

⁷³⁷ Yargıtay 19. H.D. 2019/1118 E. 2019/5331 K. 27.11.2019 T., <https://www.lexpera.com.tr/ictihat/arama>, E.T: 12.02.2025.

⁷³⁸ Yılmaz (Şerh), 2021, 3354; Canpolat, 2024, 215; Görgün /Börü /Toraman /Kodakoğlu, 2024, 391; Yağcı, 2012, 297.

⁷³⁹ “*Mahkemece davacı isticvap edilerek ve isticvap davetiyesine anılan ibranamenin bir sureti eklenerek bu belgeye yönelik isticvap yapılacağı ve davacının davete uymaması hâlinde belgeyi kabul etmiş sayılacağı ihtar edilerek ibraname başlıklı belge değerlendirilip sonuca gidilmesi gerekirken bu yönde işlem yapılmadan karar verilmesi hatalı olup, bozmayı gerektirmiştir*” Yargıtay 9. H.D. 2015/2882 E. 2016/12611 K. 30.05.2016 T., <https://www.legalbank.net/arama/mahkeme-kararlari>, E.T: 21.03.2025.

⁷⁴⁰ “*Davacı isticvap edilmek üzere tebligat ile davet edilmelidir. İsticvap davetiyesi üzerine isticvap konusu ve isticvaba gelmemesi hâlinde belgenin geçerli kabul edileceği Mahkeme tarafından yazılmalıdır. İsticvap konusu olan ödeme belgesi de isticvap davetiyesine eklenmeli ve isticvap davetiyesi üzerine bu belgenin de davetiyeye eklendiği Mahkeme tarafından yazılmalıdır*” Yargıtay 9. H.D. 2020/560 E. 2020/2714 K. 20.02.2020 T., <https://www.legalbank.net/arama/mahkeme-kararlari>, E.T: 21.03.2025.

⁷⁴¹ YHGK 2017/829 E. 2020/471 K. 24.06.2020 T., <https://karararama.yargitay.gov.tr>, E.T: 22.03.2025.

Nihayet isticvap davetiyesine hangi durumların varlığı hâlinde isticvap konusu vakıaların ikrar edilmiş sayılacağı ihtarının yazılması gerekmektedir⁷⁴². Esasında isticvap usûlünün bu kadar etkili olması sağlayan durum ikrar edilmiş sayılma yaptırımının öngörülmüş olmasıdır. Bu sebeple HMK'nın 171/2'nci maddesi uyarınca “*çağrılan taraf özürsüz olarak gelmediği veya gelip de soruları cevapsız bıraktığı takdirde, mahkemece sorulan vakıalar ikrar edilmiş sayılacağına*” ilişkin ihtarın davetiyede yer alması son derece önemlidir. Diğer bir deyişle haklı bir mazereti olmaksızın çağrıldığı duruşmaya gelmeyen ya da duruşmaya gelmekle birlikte kendisine sorulan sorulara cevap vermeyen tarafa isticvap konusu vakıaları ikrar etmiş sayıldığını bildiren ihtarın yapılmaması, ikrar edilmiş sayılma yaptırımının uygulanmasını engeller⁷⁴³.

Her ne kadar tarafa usûlüne uygun davetiyenin tebliğ edilmesi zaruri ise de isticvap duruşmasında hazır bulunan taraf bakımından tebliğ zorunlu değildir⁷⁴⁴. Zira mahkeme, isticvap kararı vermiş olduğu duruşmada hazır bulunan tarafa HMK'nın 171'inci maddesinde düzenlenen ihtarı içeren kararı, ayrı bir davetiye düzenlemeden doğrudan verebilir⁷⁴⁵. Nitekim uygulamada mahkemeler tebliğ edilmesi gereken belgeleri duruşma sırasında ayrı bir tutanağa bağlayıp, tarafın imzasını alarak ya da ayrı bir tutanağa bağlamadan HMK'nın 156'ncı maddesine dayanarak yalnızca duruşma tutanağına tebliğin gerçekleştirildiğine dair şerhi düşerek tebliğ işlemini tamamlamaktadır. Söz konusu usûl dahilinde isticvap kararının da tebliğ edilmesi mevcut durumda mümkündür. Bu şekilde tebliğ işlemi tamamlandıktan sonra yüzüne karşı isticvap kararı verilen tarafın isticvabına hemen başlanabilir⁷⁴⁶. Bize göre hâkimin isticvaba derhâl başlayıp başlamama konusunda takdir yetkisi bulunmaktadır. Zira taraf duruşmada hazır bulunsa dahi isticvabın başka bir duruşmada yapılmasına karar verilebilmelidir. Bu durumda da duruşmada isticvap kararına ilişkin ihtarın doğrudan asilin yüzüne yapılmış olması şartıyla tekrar davetiye çıkarılmasına gerek yoktur⁷⁴⁷. Ancak burada tarafın söz konusu ihtarın yapılmadığını iddia etmesi mümkün olduğundan yukarıda bahsettiğimiz elden tebliğ usûlünün uygulanmaya başlanmasını tavsiye ediyoruz⁷⁴⁸. Zira söz

⁷⁴² Yücesoy Yılmaz, Y. (2014). *Ticari Nitelikteki (Tacirler Arasındaki) Satış Sözleşmelerinde Satış Bedelinin Tahsili İçin Açılan İtirazın İptali Davaları*, Ankara, 69; Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 415; Görgün /Börü /Toraman /Kodakoğlu, 2024, 390; Kuru /Aydın, 2024, 610.

⁷⁴³ Canpolat, 2024, 215-216.

⁷⁴⁴ Canpolat, 2024, 216.

⁷⁴⁵ Özekes, 2017, 1388; Kuru /Aydın, 2024, 610; Yağcı, 2012, 296.

⁷⁴⁶ Kuru /Aydın, 2023, 236; Yağcı, 2012, 296; Özekes, 2017, 1388.

⁷⁴⁷ Benzer yönde bkz: Canpolat, 2024, 216.

⁷⁴⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz: Yuk. Bölüm 3.4.

konusu tebliğ usûlünün yerleşmesi bu yöndeki iddia ve itirazların ileri sürülmesinin önüne geçer.

3.6. İsticvap Yeri

İsticvap kararı verilmesi üzerine isticvap olunacak kimsenin bizzat kararı veren mahkemeye gelmesi zaruridir (HMK md. 172/1). Zira isticvabı değerlendirecek olan mahkemenin tarafı bizzat sorgulaması son derece önemlidir. Öyle ki isticvap neticesinde bilgi edinecek ve kanaati oluşacak kişi uyuşmazlığın çözümü hakkında karar verecek olan hâkimin kendisidir. Bu sebeple tarafın hâkimle yüz yüze gelerek sorgulanması, isticvap usûlünün en etkin şekilde işletildiği yoldur. Ayrıca tarafın bizzat hüküm kuracak hâkim tarafından sorgulanması, doğrudanlık ilkesinin⁷⁴⁹ de bir gereğidir. Doğrudanlık ilkesi sayesinde mahkeme, vasitasız olarak yargılamayı kontrol etmektedir⁷⁵⁰. Doğrudanlık ilkesi sayesinde hâkim, ispat faaliyeti ve deliller hakkında kişisel izlenim elde etme imkânı bulmaktadır. Bu kişisel izlenimler doğrultusunda ise hâkim, delil ve beyanları hassasça değerlendirerek kararını serbest şekilde verme olanağına sahip olmaktadır⁷⁵¹. Hâkimin tanık ya da tarafları bizzat dinlemesi, onların hâl ve hareketlerinden fikir edinmesine, psikolojik durumlarını tahlil etmesine ve diğer fiziki ve psikolojik faktörleri değerlendirerek doğru söyleyip söylemediğine kanaat getirmesine yardımcı olmaktadır.

Tarafın isticvap edilmek üzere mahkemenin bulunduğu adliye binasına gelmesi zorunluysa da mahkeme, keşif sırasında da tarafın isticvap edilmesine karar verebilir⁷⁵². İsticvabın keşif sırasında icra edilmesine karar verildiği hâllerde de tarafa isticvap davetiyesi gönderilme zorunluluğu ortadan kalkmamaktadır⁷⁵³. Böyle bir durumda taraf, keşfin yapılacağı yer ve saatte hazır bulunması gerektiğini bildiren davetiyeyle isticvaba çağrılmalıdır. Benzer şekilde Yargıtay da bir kararında dava konusu taşınmazda gerçekleştirilen keşif sırasında icra edilen isticvabı hükme esas alan ilk derece mahkemesi kararının onanmasına karar vermiştir⁷⁵⁴.

⁷⁴⁹ Doğrudanlık ilkesi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: Arslan, A. S. (2016). “Doğrudanlık İlkesi”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 4(2), 133-144.

⁷⁵⁰ Varol Karaosmanoğlu, G. (2022). “Ses ve Görüntü Nakli Yoluyla Duruşma Yapılmasına İlişkin Olarak 7251 Sayılı Kanun’la Yapılan Değişikliklerin Doğrudanlık İlkesi Kapsamında Değerlendirilmesi”, *Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 8(1), 72.

⁷⁵¹ Arslan, 2016, 136.

⁷⁵² Aşık, İ. (2019). *Medenî Usûl Hukukunda Keşif*, Ankara, 114; Canpolat, H. (2023). “Medenî Yargılamada İspat Faaliyetinde Taraf Beyanı İçeren İradi Taraf İşlemleri”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 29(2), 1592.

⁷⁵³ Aşık, 2019, 114.

⁷⁵⁴ “...İlk Derece Mahkemesinin 27.09.2017 tarihli, 2016/447 Esas, 2017/475 Karar sayılı kararı ile Yargıtay bozma ilamı doğrultusunda mahallinde 07.04.2017 tarihinde yapılan keşifte davalı isticvap edilerek dava konusu işin kapsamı ve işin 41.000,00 TL götürü bedelle yapıp yapılmadığı açıklığa kavuşturulmuş, işin 41.000,00 TL

İsticvabın duruşma salonunda gerçekleştirilme zorunluluğa dair HMK'da herhangi bir düzenleme yer almasa da mahkeme tarafından adliye dışında isticvabın icra edilmesi konusunun iyi değerlendirilmesi gerektiğini düşünüyoruz. Nitekim isticvabın gerçekleştirileceği mekân bakımından birtakım asgari fiziki koşulların varlığı esastır. Zira katılma hakkı olanların iştirakinin sağlanabilmesi, karşı tarafın hukukî dinlenilme hakkına riayet edilmesi, soruların rahatlıkla sorulup cevaplanabilmesi ve tutanağın usûlüne uygun şekilde tanzim edilebilmesi bakımından isticvap mekânının elverişli olması gerekmektedir. Aksi durumların varlığı hâlinde isticvabın ilgili mahkemenin duruşma salonunun dışında yapılmasına karar verilmemelidir. Ayrıca keşif sırasında isticvabın yapılmasına karar verilmesi durumunda tarafa gönderilecek isticvap davetiyesi bakımından da sorun bulunmaktadır. Zira uygulamada keşfin yapılış biçiminden kaynaklanan birtakım kronik sorunların bulunması nedeniyle isticvap davetiyesinde belirtilmesi gereken isticvap gün ve saati ile gerçekte olan isticvap zamanının farklı olma ihtimali vardır. Bunun gibi keşif mekanına ulaşım imkânlarının zor olması nedeniyle tarafın rahat bir şekilde çağrıldığı yere gelememesi de olasıdır. İsticvap edilecek tarafın isticvap mekanına ulaşmasını aşırı derecede zorlaştıracak şekilde keşfe çağırılması, isticvap duruşmasına gelememesine dolayısıyla isticvap konusu vakıaları ikrar etmiş sayılmasına neden olabilir. Böyle durumların varlığı hâlinde isticvap edilecek tarafın adil yargılanma hakkı ihlal edilmiş olur. Açıklanan gerekçelerle keşif sırasında isticvap yapılması, ispat faaliyeti bakımından çok önemli bir gerçeği ortaya çıkarmayacaksa mümkün olduğu kadar isticvabın duruşma salonunda yapılması tercih edilmelidir.

Öte yandan isticvap olunacak taraf ile hâkimin yüz yüze gelmesi her zaman mümkün olmayabilir. Kimi zaman isticvap olunacak taraf, mahkemenin bulunduğu il dışında ikamet etmesi gerekçesiyle veyahut başkaca haklı sebeplerle adliye binasına gelemeyebilir. Böyle durumlara özgü olarak tarafın mahkemeye erişimini kolaylaştıracak hükümlere ihtiyaç vardır. Nitekim HMK'daki düzenlemelerle birtakım istisnalar öngörülerek mahkemeye gelmeye ilişkin sıkı şekil şartı gevşetilmiştir. Bu hâllerden ilki tarafın ses ve görüntü nakledilmesi

götürü bedelle yapıldığı davalı tarafça da kabul edilmiş, ayrıca işin kapsamı da davalı ve tanık beyanları ile tespit edilmiş olduğu, bilirkişilerin 17.04.2017 ve 25.05.2017 havale tarihli raporları ile yapılan imalatların toplam bedelinin 17.029,93 TL olduğu tespit edildiği, bu miktarın davalı tarafından davacıdan talep edilebilecek miktar olduğu, ancak mahkemenin 2013/413 Esas, 2015/312 Karar sayılı kararının sadece davalı tarafça temyiz edildiği, bu durumun davalı taraf açısından usûlî müstesna hak teşkil ettiği, belirtilerek davacının Gümüşhane İcra Müdürlüğü'nün 2013/305 esas sayılı dosyasında asıl alacak yönünden 18.087,60 TL borçlu olduğunun, 18.912,40 TL borçlu olmadığına karar verilmiştir.....Açıklanan nedenlerle davalı vekilinin temyiz itirazının kabulü ile temyiz olunan mahkeme kararının hüküm fıkrasının (1) numaralı bendinde yer alan "22.943,60 TL" ibaresinin kaldırılarak yerine "18.912,40 TL" ibaresinin yazılması suretiyle hükmün DÜZELTİLEREK ONANMASINA...", Yargıtay 6. H.D. 2022/5016 E. 2024/2026 K. 06.06.2024 T., <https://www.legalbank.net/arama/mahkeme-kararlari>, E.T: 21.03.2025.

yoluyla isticvap edilmesine olanak sağlayan düzenlemedir. Ancak bu yola başvurulması için temel şart, tarafın mahkemenin bulunduğu il dışında oturuyor olmasıdır (HMK md. 172/1).

Kanuni düzenlemede yer alan “*mahkemenin bulunduğu il dışında oturuyor*” olması ifadesi, mahkemenin yargı çevresi şeklinde yorumlanamaz⁷⁵⁵. 5235 sayılı Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Kanun⁷⁵⁶ uyarınca özellikle büyükşehirlerde coğrafi ve iş yoğunluğu gibi sebeplerle Hakimler Savcılar Kurulu kararıyla bazı mahkemelerin yargı çevreleri il veya ilçe sınırlarına bakılmaksızın özel olarak belirlenebilmektedir (5235 sayılı Kanun md. 7/1-3). Bu sebeple aynı il sınırları içinde oturmasına rağmen isticvap olunacak taraf davayı gören mahkemenin yargı çevresi dışında ikamet ediyor olabilir. Bu gibi durumlarda mahkeme, yargı çevresi dışında olduğu gerekçesiyle SEGBİS aracılığıyla isticvabın gerçekleştirilmesine karar veremez. Yukarıda da bahsedildiği üzere hâkimin tarafla yüz yüze gelerek isticvabı gerçekleştirilmesi, isticvabın neticesini verimli şekilde değerlendirmesi bakımından son derece önemlidir. Bu sebeple isticvap olunacak tarafın mahkemeye aynı il sınırları içerisinde ikamet ediyor olması durumunda bizzat yargılamanın yapıldığı mahkemeye gelmesi gerekmektedir⁷⁵⁷. Nitekim kanun koyucu, bu hususta hakimle tarafın yüz yüze gelmesini amaçladığı için “*il dışında oturma*” ifadesini bilinçli bir tercihle kullanmıştır. Bu durum HMK’nın 172’nci maddesinin gerekçesinde açıkça dile getirilmiştir. Söz konusu madde gerekçesi şu şekildedir: “*birinci fıkranın ikinci cümlesi ise yeni bir hükümdür. İmkân oldukça tarafın hüküm verecek hâkimle yüz yüze gelmesinde, gerçeğin ortaya çıkması bakımından fayda umulmuş, mahkemenin yargı çevresi dışında fakat mahkemenin bulunduğu ilde bulunan kişilere dahi mahkemeye gelme mecburiyeti getirilmiştir. Ancak mahkemenin bulunduğu il dışında oturanlar için ses ve görüntü nakline ilişkin teknik imkânlardan yararlanmak suretiyle bunun sağlanması öngörülmüştür*”⁷⁵⁸. Görüldüğü üzere ses ve görüntü nakli yoluyla isticvap imkânı yalnızca mahkemenin bulunduğu il sınırları dışında oturan kimseler için getirilmiş olup, yargı çevresi dışında ikamet etmeye ilişkin bir istisna getirilmemiştir.

Hukuk Muhakemelerinde Ses ve Görüntü Nakledilmesi Yoluyla Duruşma İcrası Hakkında Yönetmeliğin⁷⁵⁹ 11/2’nci maddesi uyarınca e-duruşma vasıtasıyla isticvap olunacak taraf ancak bulundukları yerdeki bu amaca tahsis edilen adliye veya ceza infaz kurumlarında

⁷⁵⁵ Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 415; Aksi yönde bkz: Bulut, 2022, 1561.

⁷⁵⁶ R.G: 07.10.2004 T. 25606 S.

⁷⁵⁷ Görgün /Börü /Toraman /Kodakoğlu, 2024, 392; Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 415.

⁷⁵⁸ <https://www.lexpera.com.tr/mevzuat/gerekceler>, E.T: 13.02.2025.

⁷⁵⁹ R.G: 30.06.2021 T. 31527 S.

duruşmaya katılabilir. Bunun haricinde “*hastalığı, yaşlılığı veya engelliliği sebebiyle e-duruşma sistemi yoluyla duruşmaya katılmasına ve usûl işlemleri yapabilmesine karar verilen taraf bulunduğu mesken ya da kurumdan duruşmaya katılabilir*” (Ses ve Görüntü Yön. md. 11/4). Bahsi geçen yerler haricinde tarafın kendi belirlediği yerlerden veyahut avukatıyla birlikte başka bir yerden e-duruşma ile isticvap olunması mümkün değildir⁷⁶⁰. Ancak avukatın isticvap duruşmasına tek başına “*avukatlık bürosundan, baro tarafından bu amaç için belirlenen bölümden, adliyede bu amaca tahsis edilen yerden veya katılımın sağlanacağı yerin, her türlü etki ve yönlendirmeden uzak, ilgilinin yüz ifadelerini, vücut hareketlerini, tavır ve davranışlarını gözlemlemeye, duygularını anlamaya ve söylediklerini net bir şekilde dinlemeye imkân sağlayacak nitelikte olmak kaydıyla başkaca uygun bir yerden duruşmaya katılması*” mümkündür (Ses ve Görüntü Yön. md. 11/1, md. 11/5)

Öte yandan mahkemenin bulunduğu il dışında ikamet etmesine rağmen ses ve görüntü nakline ilişkin imkândan faydalanması mümkün olmayan taraf, istinabe yoluyla da isticvap edilir (HMK md. 172/1). Bize göre günümüz ulaşım imkânları düşünüldüğünde başka bir ilde ikamet ediyor olsa dahi tarafın öncelikle isticvabı gerçekleştirecek mahkemenin olduğu adliye binasına gelmesi istenmelidir⁷⁶¹. Bunun mümkün olmaması hâlinde son çare olarak istinabe yoluyla isticvaba karar verilmesi isticvabın amaç ve niteliği bakımından daha uygundur. Mahkemenin istinabeye karar verdiği durumlarda yukarıda⁷⁶² belirtildiği şekilde tanzim edilmiş isticvap davetiyesi, istinabe mahkemesi tarafından gönderilmelidir⁷⁶³. Bu itibarla istinabe mahkemesi, duruşmada hazır bulunma hakkı (HMK md. 173/3) bulunan karşı tarafa da isticvap duruşmasının gün ve saatini bildirmelidir⁷⁶⁴.

İstinabe suretiyle isticvap yapılmasına karar verildiği hâllerde HMK’da bu hususta bir düzenleme olmasa da esas hakkında davayı gören hâkim tarafından cevaplama beklenen soruların istinabe mahkemesine gönderilmesi bizce faydalı olur. Zira nihayetinde isticvap hakkında hükme varacak olan hâkimin kanaatinin oluşmasına neden olacak soruların tarafa öncelikle sorulması gerekir. Ancak bu şekilde gönderilecek soruların önceden isticvap olunacak tarafça öğrenilmemesi gerektiğinden⁷⁶⁵ UYAP vatandaş ve avukat portal sistemleri üzerinden bu sorulara erişim, isticvap bitene kadar engellenmelidir. Mevcut UYAP sistemi söz konusu

⁷⁶⁰ Hukuk Muhakemelerinde Ses ve Görüntü Nakledilmesi Yoluyla Duruşma İcrası Hakkında Yönetmelik md. 11/3: “*İsticvap olunacak veya yemin edecek olan hariç, taraf, vekili ile birlikte birinci fıkrada belirtilen yerlerden duruşmaya katılabilir.*”

⁷⁶¹ Umar, 2011, 475; Bilge, 1967, 430; Yağcı, 2012, 299; Şener, 1990, 69.

⁷⁶² Ayrıntılı bilgi için bkz: Yuk. Bölüm 3.5.

⁷⁶³ Özekes, 2017, 1388-1389; Esen, 2025, 128-129.

⁷⁶⁴ Yılmaz, 2013, 853.

⁷⁶⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz: Yuk. Bölüm 3.5.

kısıtlamanın yapılmasına imkân tanıdığından bu hususta ayrı bir mevzuat değişikliğinin yapılmasına gerek yoktur.

İsticvap olunacak tarafın, mahkemenin bulunduğu il dışında ikamet edip etmemesine bakılmaksızın hastalık, engellilik, yaşlılık veya benzer haklı sebeplerle mahkemeye gelme imkânının olmaması hâllerine özgü olarak bulunduğu yerde isticvabına karar verilmesi de mümkündür (HMK md. 172/2). Bu kararın verilebilmesi için mahkemenin tarafın adliye binasına gerçekten glemeyeceğine ya da gelmesinin tehlikeli olacağına ilişkin bir kanaate varması gerekmektedir. Zira mahkeme sadece bu durumda tarafın bulunduğu ev, hastane, yurt, bakımevi vb. yerlerde isticvabın yapılmasına karar verebilir⁷⁶⁶. Bu hâlde isticvap, tek hakimli mahkemelerde bizzat hâkimin kendisi tarafından toplu mahkemelerde ise naip hâkim tarafından ilgili yerde gerçekleştirilir⁷⁶⁷. Söz konusu durumlarda isticvap, mahkeme dışında icra edilecek olsa da zabıt katibinin sorgulama sırasında bulunması zorunludur (HMK md.157/1).

Bize göre isticvapta, davayı gören hâkim ile tarafın yüz yüze gelmesi son derece önemlidir. Taraf ve hâkim isticvap faaliyetinin en önemli iki süjesidir. Nitekim taraf açıklamada bulunup, sorulara cevap veren; hâkim ise anlatılanları algılayıp, kanaati oluşan kişidir. Dolayısıyla bu iki kişinin aynı mekân içerisinde fiziken bir araya gelmesi tercih değil bir zorunluluktur. Hâkimin tarafla “*aynı çatı altında olması*” beyanların doğru şekilde değerlendirmesini sağlar. Zira tarafın mimik, hareket ve tavırları ile diğer fiziksel tepkileri beyanlarıyla birlikte değerlendirildiğinde daha doğru sonuçlar verir. Söz konusu hâller aynı zamanda doğrudanlık ilkesinin bir gereğidir. Yapılacak kanun değişikliğiyle doğrudanlık ilkesinin daha etkin şekilde kullanabilmesi adına hastalık, engellilik gibi zaruri hâller hariç olmak üzere istinabe ve e-duruşma suretiyle isticvap uygulaması tamamen kaldırılmalı ve tarafın bizzat isticvabın yapılacağı mahkemeye gelmesi sağlanmalıdır⁷⁶⁸. Ancak mevcut düzenleme gereği tarafın il dışında oturması durumunda e-duruşma ya da istinabe yoluyla isticvabın yapılması zorunludur (HMK md. 172/1). Bu durumda ise Kanun’un açık hükmü nedeniyle hâkim öncelikle tarafın e-duruşma suretiyle isticvap edilmesine karar vermelidir (HMK md. 172/1 ve Ses ve Görüntü Yön. md. 10/3). Burada HMK’nın 149/1’inci maddesi uyarınca tarafların ya da vekillerinin e-duruşma talebinde bulunmasına gerek olmadan mahkemenin 172/1’inci maddedeki şartların oluşması hâlinde re’sen e-duruşma kararı vermesi

⁷⁶⁶ Görgün /Börü /Toraman /Kodakoğlu, 2024, 392; Tercan, 2001, 267; Yağcı, 2012, 299.

⁷⁶⁷ Tercan, 2001, 267.

⁷⁶⁸ Benzer yönde bkz: Göksu, M. (2017). “*Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun Tadili İhtiyacı ve Bu Konudaki Tasarı Taslağının Değerlendirilmesi*”, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, (32), 89.

gerekmektedir⁷⁶⁹. Buna karşın istinabe suretiyle isticvabın gerçekleştirilmesi ise ancak e-duruşmanın yapılamaması durumunda mümkündür⁷⁷⁰.

3.7. Tarafın Sorgusu

İsticvap olunmak üzere duruşmaya gelen taraf, tanıkların dinlenilmesine benzer şekilde sorgulanır⁷⁷¹. Nitekim HMK'nın 175'inci maddesi uyarınca tanığın dinlenilmesi usûlüne ilişkin hükümler niteliğine uygun düştükçe isticvap bakımından kıyasen uygulanmaktadır⁷⁷². İsticvabın hâkim tarafından gerçekleştirilen bir işlem olması sebebiyle zabıt katibinin isticvap esnasında hazır bulunması zorunludur (HMK md. 157/1). Buna karşın tarafın sorgulanması sırasında tanıklar duruşmada hazır bulunamaz, gerekirse hâkim daha sonra taraflarla tanığın yüzleştirilmesine karar verebilir⁷⁷³. Nitekim HMK'nın 175'inci maddesinin atfı gereği tanıkların yüzleştirilmesine ilişkin HMK'nın 261/1'inci maddesi isticvapta kıyasen uygulanmaktadır. Yüzleştirme kurumu, beyan sahibinin açıklamalarının doğruluğunu ölçmeye ve beyanlardaki çelişkilerin giderilmesine yarayan önemli bir araçtır⁷⁷⁴. Özellikle beyanlar arasında çelişki bulunduğu hâllerde mahkemenin beyan sahiplerini yüzleştirip, çelişkileri gidermesi ve çıkacak sonuca göre bir karar vermesi gerekmektedir⁷⁷⁵. Yüzleştirme yetkisi hâkime ait olmakla birlikte tarafların da bu yönde talepte bulunması mümkündür⁷⁷⁶. Yüzleştirme

⁷⁶⁹ Mirzayev, A. (2023). “Medenî Yargılamada E-Duruşma”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bursa, 96; Orta, T. (2024). “Medenî Yargıda E-Duruşma Uygulaması”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 100; Varol Karaosmanoğlu, 2022, 87.

⁷⁷⁰ Orta, 2024, 100-101; Mirzayev, 2023, 96.

⁷⁷¹ Sarısözen, M. S. (2025). *Medenî Usûl Hukukunda Soru Yöneltilme ve Çapraz Sorgu (HMK m. 152)*, Ankara, 133.

⁷⁷² HMK'nın 175'inci madde gerekçesi: “Tarafların isticvabı tarafların bir nevi tanıklığıdır. Bu sebeple tanıklığa ilişkin sır nedeniyle çekinmeye dair 252, menfaat ihlali tehlikesi nedeniyle çekinmeye dair 253 üncü maddeler ile tanıkların mahkeme huzurunda dinlenilmesine, tanığın dinlenmeden önce bilgilendirilmesine, tanığın dinlenilme şekline, karşı tarafın isteği üzerine soru yönlendirilmesine, karşı tarafın doğrudan soru yönlendirme yasağına ve gerektiğinde tercüman veya bilirkişi kullanılmasına ilişkin 262 ila 267'nci maddelerin isticvabın niteliğine aykırı olmadıkça, burada da uygulanacağı hükmüne bu maddede yer verilmiştir”, <https://www.lexpera.com.tr/mevzuat/gerekciler>, E.T: 15.02.2025.

⁷⁷³ Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 416; Bilge, 1967, 431; Kuru /Aydın, 2023, 236; Görgün /Börü /Toraman /Kodakoğlu, 2024, 392-393; Kuru /Aydın, 2024, 610; Bilge /Önen, 1978, 485; Tanrıver, 2024, 810; Muşul, 2012, 431; Şener, 1990, 72.

⁷⁷⁴ Badem, S. (2021). “Ceza Muhakemesi Hukukunda Tanık” *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi* (45), 315; Erhantan, 2005, 743.

⁷⁷⁵ “Mahkemece, tarafların boşanmaya sebep olan olaylarda davalı-karşı davacı kadının ağır kusurlu olduğu kabul edilerek tarafların boşanmalarına karar verilmiş ise de; davacı-karşı davalı tanığı'ın “...taraflar ayrı yaşamaya başladıktan 2-3 ay sonra biz eşimle ... mahallesi tarafında geziyorduk, eşim bana bu ... değil mi, diye sordu. Bende dikkatli baktığımda ...'ı fark ettim, yanında yabancı bir erkek vardı, ikisi birlikte gece 22:00 sularında bir aparta girdiler, onlar bizi görmediler...” şeklinde beyanda bulunduğu, ancak birlikte gördüklerini beyan ettiği eş ...'ın ise beyanında bu olaydan bahsetmediği görülmüştür. Bu hâliyle iki tanık beyanı arasında çelişki mevcuttur. Gerçekleşen bu durum karşısında, mahkemece tanıkların yüzleştirilmesi ve çelişkinin giderilmesi için adı geçen tanıklar ... ve ...'ın usûlünce çağrılıp dinlenmeli ve yüzleştirilerek sonucuna göre hüküm kurulmalıdır. Bu yön gözetilmeden yazılı şekilde karar verilmiş olması isabetsiz olup, bozmayı gerektirmiştir.” Yargıtay 2. H.D. 2022/6410 E. 2022/8261 K. 18.10.2022 T., <https://www.legalbank.net/arama/mahkeme-kararlari>, E.T: 29.05.2025.

⁷⁷⁶ Erhantan, 2005, 270.

neticesinde beyan sahibinin açıklamasını değiştirmesi ya da tamamen geri alması mümkündür⁷⁷⁷. Kural olarak hâkim söz konusu değişikliklerle bağliysa da gerekçesini göstermek kaydıyla açıklamaların güvenilirliğini serbestçe takdir ederek aksi yönde karar verebilir⁷⁷⁸. Zira tarafların yüzleştirilmesi sırasında kişilerin birbirlerinden etkilenecek gerçeğe aykırı şekilde beyanını değiştirme ihtimali olduğu da unutulmamalıdır. Bu sebeple mahkeme, hangi çelişkiler nedeniyle beyanlara itibar etmediğini ya da çelişkili beyanlardan biri diğerine göre üstün tuttuysa bu durumun sebebini gerekçeli kararında açıklamalıdır⁷⁷⁹.

Öte yandan tarafların tanığa soru sorma hakkı (HMK md.152) bulursa da tanıkla tarafın yüzleşmesinin çapraz sorguya dönmemesi gerekir⁷⁸⁰. Zira mevcut düzenlemede taraflara tanınan soru sorma hakkı tanığa karşı çapraz sorgu yapabilme imkânı tanımamaktadır⁷⁸¹. Ayrıca tanığın yargılama sırasında tarafa soru sorma hakkı da HMK’da düzenlenmemiştir (Karş. HMK md. 152). Yüzleşme sırasında bütün süjelere aynı hak ve araçların tanınmaması çapraz sorgu yapılmasını engellemektedir. Buna karşın HMK’da çapraz sorgu yapılmasına imkân tanıyan yeni bir düzenlemenin yapılması faydalı olabilir. Zira hukuk yargılamasında gerek tarafların gerekse tanıkların çapraz sorguya tabi tutulabilmesine icazet veren açık bir düzenlemenin olması, beyan sahibinden doğru bilgilerin alınmasını kolaylaştırır, bu durum da yargılama süresinin kısalmasına neden olur⁷⁸².

Diğer yandan isticvap sırasında tarafların birbiriyle yüzleştirilmesine karar verilmesinin pratikte bir anlamı olmadığını düşünüyoruz. Zira tanıktan farklı olarak karşı taraf, isticvap

⁷⁷⁷ Çağlak, M. (2024). “Medenî Usûl Hukukunda Tanık”, *Yayımlanmamış Doktora Tezi*, Kayseri, 316.

⁷⁷⁸ Erhantan, 2005, 270-271.

⁷⁷⁹ Taşpolat Tuğsavul, M. (2022). “Medenî Usûl Hukukunda Tanık Gösterilmesi ve Tanık Beyanının Değerlendirilmesine İlişkin Esaslar”, 8. Uluslararası Asos Congress Hukuk Sempozyumu (Tam Metin Kitabı), 217; (https://kongre.akademikiletisim.com/files/asos2022/asoshukuk8_tam_metin_kitabi.pdf, E.T: 05.06.2025); Benzer yönde bkz: “Somut olayda, iadesine karar verilen ve hükümde atıfta bulunulan 23.5.2001 tarihli bilirkişi raporunda 7 sıra hâlinde gösterilen ziynet eşyalarının tamamının davalıya verildiği ve davalının iade etmediği hususlarında davacı tanık anlatımları alınmış, buna karşın hediyelerin miktarı ve iadesi yönünde davalı tanıkları da beyanda bulunmuş olup, taraf tanıkları yüzleştirilmesine rağmen beyanlar arasındaki çelişki giderilememiştir. Hangi tanığın beyanlarının hangi nedenle üstün tutulduğu ise karar yerinde tartışılmadığı gibi bu yönde bir gerekçeye de yer verilmemiştir. Oysa, davacının yakın akrabaları olan ve yeminsiz beyanları alınan tanıklar çelişkili anlatımlarda bulunmuşlardır. Davacı tanığı olarak (davacı ile akrabalığı da bulunmayan) Vesile’nin ise yeminli anlatımı bulunmaktadır. O hâlde bu tanığın beyanına diğer tanık anlatımları karşısında üstünlük tanınarak değer atfedilip buna göre, bir adet üçlü (altın) set, dört adet burma bilezik ve davalı tarafın kabulünde olan yüzükler ile iki adet telli burma bilezik iade kapsamında değerlendirilmelidir. Delillerin yanlışlıklarla değerlendirilmesi sonucu yazılı şekilde karar verilmesi doğru görülmemiştir.” Yargıtay 3. H.D. 2003/4775 E. 2003/4849 K. 22.04.2003 T, <https://www.legalbank.net/arama/mahkeme-kararlari>, E.T: 29.05.2025.

⁷⁷⁹ Pekcanitez /Atalay /Özekes, 2024, 423; Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 496; Bulut, 2022, 1977.

⁷⁸⁰ Çağlak, 2024, 317.

⁷⁸¹ Çağlak, 2024, 307-312.

⁷⁸² Taraf sorgusu sisteminin mevcut medenî yargı sistemimize ictibasının getireceği ek maliyet hakkında bkz: Işık, B. (2023). “Amerikan Medenî Usûl Hukukunda Taraf Sorgusu”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 25(2), 939-978.

sırasında duruşma salonunda bulunabilmektedir. Bu suretle karşı tarafın isticvap olunan tarafa soru sorma hakkı da bulunduğundan tarafların yüzleştirilmesine ihtiyaç bulunmamaktadır. Kaldı ki diğer taraf hakkında isticvap kararı verilmediği sürece ikrar edilmiş sayılma yaptırımı dahilinde kendisinin cevap vermeye zorlanması da mümkün değildir. Bu noktada hâkimin tarafların dinlenilmesi usûlü ya da davayı aydınlatma ödevi kapsamında tarafa soru sorması mümkünse de söz konusu hükümler kapsamında karşı taraf cevap vermekten kaçınabilir ya da çelişkilerin giderilmesine yaramayan yüzeysel cevaplar verebilir (Kar. HMK md. 31 ve md. 145). Ancak her iki tarafın da isticvabına karar verilmesi durumunda HMK md. 261/1'inci maddesi gereği tarafların yüzleştirilmesi mümkün kabul edilmelidir (HMK md. 175).

İsticvaba başlamadan önce ilk olarak tarafa gerçeği söyleme yükümlülüğünün olduğu hatırlatılır (HMK md. 173/2). Ancak bu hususta tanıktan farklı olarak tarafın yemin etmesi istenemez, taraf yeminsiz isticvap olunur⁷⁸³. Gerçeği söyleme yükümlülüğünün hatırlatılmasına ilişkin düzenleme, esasında HMK'nın 29'uncu maddesinde yer alan dürüst davranma ve doğruyu söyleme yükümlülüğü olduğu hususunda tarafın bilgilendirilmesi amacını taşır⁷⁸⁴. Nitekim HMK'nın 29'uncu maddesine göre taraflar dürüstlük kuralına uygun şekilde hareket etmek ve davanın temeli olan vakıalar hakkında doğruyu söylemekle yükümlüdür. Başka bir anlatımla HMK md. 173/2 olmasaydı dahi tarafların isticvap sırasında doğruyu söyleme yükümlülükleri bulunmaktadır. Kanun koyucunun bu düzenlemeyi yapmasındaki temel amaç, kendi davalarının en şüpheli tanıkları olan tarafların beyanlarını almadan hemen önce bu yükümlülüğün hatırlatılması suretiyle onları doğruyu söylemeleri konusunda teşvik etmektir⁷⁸⁵. Nitekim doğruyu söyleme yükümlülüğü kapsamında tarafların beyan ettikleri hususların gerçeğe aykırı ya da eksik olmaması ve yanıltıcı bilgiler içermemesi gerekmektedir⁷⁸⁶. Ancak söz konusu yükümlülük, tarafları aleyhlerine olan hususları açıklama mecburiyeti altında sokamaz. Zira aleyhine hususları açıklaması beklenemeyecek olan taraflar, menfaatleri doğrultusunda istedikleri konuları ileri sürüp istemedikleri hususları saklamakta serbesttir⁷⁸⁷. Diğer taraftan HMK'nın 327'nci⁷⁸⁸ hükmü saklı kalmak kaydıyla Kanun'da tarafların söz

⁷⁸³ Ansay, 1957, 244; Bilge /Önen, 1978, 485; Tanrıver, 2024, 810; Kuru /Aydın, 2023, 237; Görgün /Börü /Toraman /Kodakoğlu, 2024, 392; Bilge, 1967, 430; Özekes, 2017, 1389; Şener, 1990, 73.

⁷⁸⁴ Görgün /Börü /Toraman /Kodakoğlu, 2024, 392.

⁷⁸⁵ Tanrıver, 2024, 810.

⁷⁸⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz: Yuk. Bölüm 2.1.2.

⁷⁸⁷ Yağcı, 2012, 300.

⁷⁸⁸ HMK md. 327: (1) “Gereksiz yere davanın uzamasına veya gider yapılmasına sebebiyet vermiş olan taraf, davada lehine karar verilmiş olsa bile, karar ve ilam harcı dışında kalan yargılama giderlerinin tamamını veya bir kısmını ödemeye mahkûm edilebilir.” (2) “Bir kişi davada sıfatı olmadığı hâlde, davacıyı, davalı sıfatı kendisine aitmiş gibi yanıltıp, kendisine karşı dava açılmasına sebebiyet verirse, davanın sıfat yokluğu nedeniyle reddi hâlinde, davalı yararına yargılama giderlerine hükmedilemez.”

konusu yükümlülüğe aykırı hareket etmeleri durumunda karşılaşılabilecekleri herhangi bir yaptırım ya da ceza bulunmamaktadır⁷⁸⁹. Doktrinde HMK'nın 329'uncu maddesinde düzenlenen *“kötü niyetle veya haksız dava açılmasının sonuçlarına”* ilişkin hükmün doğruyu söyleme yükümlülüğünü ihlal eden tarafa da kıyasen uygulanması gerektiğini savunan görüşe⁷⁹⁰ Kanun'un bu maddeye açıkça atıf yapmaması sebebiyle katılmıyoruz.

Tarafın doğruyu söyleme yükümlülüğü hatırlatıldıktan sonra dinleneceği vakıa hakkında hâkim tarafından kendisine bilgi verilir ve bu hususta açıklama yapması istenerek isticvaba başlanır (HMK md. 175, md. 260). İsticvap esnasında yönlendirici, telkin edici, “evet” ya da “hayır” gibi cevaplar gerektiren ya da cevabı içinde gizli olan sorular sormaktan kaçınılmalı, tarafın bildiklerini anlatmasına katkı sağlayan sorular tercih edilmelidir⁷⁹¹. Başka bir anlatımla kim, nerede, nasıl, ne zaman, gibi yönlendirmeye uygun olmayan; basit ifadeler içeren açık uçlu sorular sorulmalıdır⁷⁹². Zira bu tarz açık uçlu sorular, kişinin açıklayıcı cevaplar vermesini sağlar ve taraftan beklenen doğru cevapların alınmasına yardımcı olur.

Diğer yandan isticvap olunan tarafın yazılı notlar kullanarak açıklamada bulunması ya da sorulara cevap vermesi yasaktır (HMK md. 173/4). Buradaki amaç, tarafın isticvap öncesinde hazırlanmış cevaplar vermesine engel olarak samimi, gerçekçi ve dürüst cevaplar vermesini sağlamaktır⁷⁹³. Ancak taraf, *“tarihleri ve rakamları tespit etmek veya bazı hususları açıklamak ya da hatırlayabilmek için yazılarına bakmak zorunda olduğunu hâkime söyleyse, hâkim derhâl yazılarına bakmasına veya belirleyeceği duruşmada yeniden dinlenmesine karar verebilir”* (HMK md. 175, md. 261/2).

Diğer yandan tarafın bizzat isticvap olunması esas olduğundan vekilin ya da başka bir kimsenin isticvap sırasında tarafa yardım etmesi ya da taraf yerine cevap vermesi mümkün değildir⁷⁹⁴. Ayrıca tarafın sözü kesilemeyeceği gibi onu övücü ya da aşağılayıcı ifadelerin kullanılması da yasaktır (HMK md. 175, md. 262). Söz konusu yasağa aykırı davranan taraf veya vekili önce hâkim tarafından uyarılır, uyarıya rağmen davranış tekrarlanırsa HMK'nın

⁷⁸⁹ Bilge /Önen, 1978, 485; Yağcı, 2012, 300.

⁷⁹⁰ Tercan, 2001, 283; Bilge /Önen, 1978, 485.

⁷⁹¹ Sarisözen, 2025, 133, 221-222.

⁷⁹² Sarisözen, 2025, 221.

⁷⁹³ Yağcı, 2012, 301-302; Bilge /Önen, 1978, 486.

⁷⁹⁴ Ansay, 1957, 244; Karafakih, 1952, 156; Kuru /Aydın, 2023, 238; Karşlı, 2012, 658; Üstündağ, 1984, 664; Muşul, 2012, 431; Özekes, 2017, 1381.

79'uncu⁷⁹⁵ ve/veya 151'inci⁷⁹⁶ maddelerinde belirtilen yaptırımlar uygulanır (HMK md. 175, md. 262).

Nihayet tarafın Türkçe bilmemesi durumunda tercüman yardımından faydalanması mümkündür (HMK md. 175, md. 263/1). İsticvap olunan tarafın sağır ve dilsiz olmakla birlikte okuma yazma bilmesi durumunda duruşma sırasında sorular yazılı şekilde sorulup, cevaplarını yazılı olarak vermesi istenir. Bununla birlikte tarafın okuma ve yazma da bilmemesi durumunda taraf işaret dili bilen bir bilirkişi vasıtasıyla dinlenir (HMK md. 175, md. 263/2).

İsticvabın gerçekleştiği duruşmada taraflar ve taraf vekilleri hazır bulunabilir (HMK md. 173/3). Buna karşı taraf ya da taraf vekillerinin isticvap edilen tarafa doğrudan soru sorma hakkının olup olmadığı meselesi tartışmalıdır. Zira bu hususta Kanun'da herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. Bize göre hem kanunda aksi yönde bir düzenleme olmaması hem de HMK'nın 152'nci maddesinde yer alan "*duruşmaya çağrılan diğer kişiler*" ifadesinin tarafları da kapsamı nedenleriyle taraf vekilleri doğrudan soru sorabilmelidir⁷⁹⁷. Bunun yanında diğer tarafın da doğrudan soru sorma hakkı olmalıdır⁷⁹⁸. Nitekim tarafların isticvap sırasında karşı tarafa doğrudan soru soramayacağına ilişkin bir düzenleme olmaması nedeniyle hâkimin tarafın doğrudan soru sormasına izin verebileceğini düşünüyoruz. Ancak uygulamada genellikle HMK'nın 152/1'inci maddesi gerekçe gösterilerek tarafların doğrudan soru sormasına onay verilmemektedir. Aksi yönde uygulamaların olduğu söylenebilirse de yeknesaklığın sağlanabilmesi adına karşı tarafa doğrudan soru sorma hakkı tanıyan yeni bir kanuni düzenlemenin yapılması şarttır. Zira karşı tarafa soru sorma hakkının tanınması, isticvap

⁷⁹⁵ HMK md. 79: (1) "*Vekil, duruşma sırasında uygun olmayan tutum ve davranışta bulunursa, hâkim tarafından uyarılır; vekil uyarıya uymaz ve fiil disiplin suçu veya adli suç teşkil eder nitelikte görülürse, duruşma salonunda bulunan kişilerin kimlik bilgileri, adresleri de yazılarak olay tutanağı geçirilir ve duruşma ertelenir. Vekil hakkında gerekli yasal işlem yapılmak üzere mahkemece vekilin kayıtlı olduğu baroya ve gerekiyorsa Cumhuriyet başsavcılığına bildirimde bulunulur.*"

(2) "*Davasını kendisi takip eden kimse, duruşmada uygun olmayan tutum ve davranışta bulunursa, hâkim kendisini uyarır; bu uyarılara uyulmaz ve gerekli görülürse kendisini vekil ile temsil ettirmesine karar verip, hemen duruşma salonundan dışarıya çıkartılmasını sağlar; vekil ile temsil ettirmemesi hâlinde, tarafın yokluğu hâlinde uygulanacak hükümlere göre işlem yapılır.*"

⁷⁹⁶ HMK md. 151: (1) "*Hâkim, duruşmanın düzenini bozan kimseyi, bunu yapmaktan meneder ve gerekirse, avukatlar hariç, derhâl duruşma salonundan çıkarılmasını emreder.*"

(2) "*Bir kimse, ihtarla rağmen mahkemenin düzenini bozar veya mahkeme huzurunda uygun olmayan bir söz söylemeye veya davranışta bulunmaya devam ederse derhâl yakalanır ve hakkında dört güne kadar disiplin hapsi uygulanır. Bu fıkra hükmü avukatlar hakkında uygulanmaz.*"

(3) "*Mahkemenin düzenini bozan eylem veya mahkeme huzurunda söylenen uygun olmayan söz veya davranış, ayrıca bir suç oluşturuyor ise bu durum bir tutanak ile Cumhuriyet başsavcılığına gönderilir ve gerekiyorsa, avukatlar hariç, fiili işleyenin tutuklanmasına da karar verilir.*"

⁷⁹⁷ Benzer yönde bkz: Dedeoğlu, E. (2014). "*Hukuk Muhakemeleri Kanunu'na Göre Hâkimin Rolü*", *Ejder Yılmaz'a Armağan*, Cilt I, Ankara, 739; Kuru /Aydın, 2023, 237; Aksi yönde bkz: Sarısözen, 2025, 135-136; Taraf vekillerinin sadece hâkim aracılığıyla soru sorabileceğine ilişkin görüş için bkz: Bulut, 2022, 1563.

⁷⁹⁸ Benzer yönde bkz: Sarısözen, 2025, 134; Tarafların sadece hâkim aracılığıyla soru sorabileceğine ilişkin görüş için bkz: Bulut, 2022, 1563.

olunan tarafın konu hakkında detaylı açıklama yapmasını sağlarken; aynı zamanda diğer taraf da bu sayede beyanların doğru olup olmadığını ispat etme şansını bulur⁷⁹⁹.

Diğer yandan karşı tarafa doğrudan soru sorma hakkının tanınmasıyla isticvap sırasında çapraz sorgu yapılabilmesi de mümkün olmalıdır. Zira davanın aydınlatılması ve uyuşmazlığın çözüme kavuşturulması için yargılamada her türlü usûlî aracın kullanılması gerekliliktir. Çapraz sorguda özellikle taraf vekillerinin etkin rol alarak tarafa çeşitli sorular sorması, çekişmeli konuların açığa çıkmasını sağlar⁸⁰⁰. Bunun gibi hâkim de taraf sorularına destek verecek şekilde vakıaların aydınlatılmasında önemli rol oynayan sorular sorar ve tarafı gerçeği söylemeye zorlar. Nitekim genellikle ceza yargılamasında uygulama alanı bulan çapraz sorgu usûlünde savcı ve müdafî tarafından yöneltilen sorularla maddi gerçeğe ulaşılmaya çalışılmaktadır⁸⁰¹. Ancak medenî yargıda savcılık makamının yer almaması nedeniyle bu husustaki görev hâkime düşmektedir. Kaldı ki isticvap hâkim tarafından gerçekleştirilmesi gereken bir işlem olduğundan hâkime etkin bir görev düşmesi normaldir. Ayrıca mahkeme huzuruna çıkan taraf, kendisine sorulan etkili sorular karşısında bildiklerini tüm gerçekliğiyle anlatmak zorundaymış gibi hisseder. Nitekim uygulamada kişilerin mahkeme huzurunda verdiği beyanlarında mahkeme ve hâkimden çekinmeleri nedeniyle doğruyu söyleme eğiliminde oldukları gözlenmektedir. Buna karşın çapraz sorgu usûlü, yalnızca isticvap olunan tarafı sıkıştırmak veya ağzından zorla laf almak gibi amaçlar da istenilmemektedir. Zira taraf, şahit olduğu olayla ilgili gerçeği söylemeyi amaçladığı hâlde bir takım eksik bilgi veya algılama hataları sonucu yanlış bir kanaate varması neticesinde açıklamalarındaki yanlışları da çapraz sorgu sayesinde düzeltme imkânı elde eder⁸⁰². Bu suretle yargılamanın en önemli amacı olan maddi gerçeğe ulaşma hedefine de yaklaşmış olur.

Nihayet isticvap olunan tarafın beyanları alındıktan sonra karşı taraf ve vekiline söz konusu beyanlara karşı diyeceklerinin olup olmadığı sorulmalıdır⁸⁰³. Bu husus HMK'nın 27'nci maddesinde düzenlenen hukukî dinlenilme hakkının bir gereğidir. Zira hukukî dinlenilme hakkı sayesinde taraflar; yargılama neticesinde verilen hükmü etkileyebilecek şekilde karşı tarafın

⁷⁹⁹ Sarısözen, 2025, 134.

⁸⁰⁰ Acar, M. (2023). *“Tahkim Hukukunda ve Uygulamada Tanıkların Çapraz Sorgusu”*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 68.

⁸⁰¹ Temiz, Y. (2016). *“Türk Hukukunda Çapraz Sorgu Tartışmaları”*, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 6(1), 310-311.

⁸⁰² Temiz, 2016, 312.

⁸⁰³ Bulut, 2022, 1563.

ileri sürdüğü beyan ve delilleri tartışabilme, bunlara karşı görüş ve meramını açıklayabilme imkânına sahiptir⁸⁰⁴.

3.8. İsticvap Tutanağı

İsticvabın yapıldığı celsede diğer tüm celselerde olduğu gibi tutanak tanzim edilmesi zaruridir. Nitekim isticvap, duruşmada gerçekleşen bir işlem olması nedeniyle HMK'nın 154'üncü maddesine göre isticvap sırasındaki hadiselerin tutanağa kaydedilmesi zorunludur⁸⁰⁵. Ancak kanun koyucu, HMK'nın 174'üncü maddesinde isticvap sonrasında tutanak düzenlenmesi gerektiğini ayrıca hüküm altına almıştır. Ancak 174'üncü madde uyarınca tanzim edilmesi gereken tutanağın 154'üncü maddeye göre düzenlenen tutanaktan farklı olması gerekmez⁸⁰⁶. Her ne kadar 174'üncü maddedeki düzenlenmede isticvap sonrasında tutanağın tanzim edileceği belirtmişse de HMK'nın 154'üncü maddesi uyarınca tutanağın ilgili celsenin başından itibaren tutulması zaruridir. Ayrıca 174'üncü maddede belirtilmese de bu tutanakta hâkim ve zabıt katibinin imzasının olması şarttır (HMK md. 155). Esasında Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 174'üncü maddesinin getirdiği farklılık, isticvap olunan tarafın tutanakta imzasının olması gerektiğidir⁸⁰⁷. Zira 154'üncü madde tarafın imzası olması gereken işlemler arasında isticvabı saymadığı için bu madde uyarınca isticvap olunan tarafın imzasının alınması mümkün değildir. Bunun yanında isticvap tutanağı, duruşma sırasında tanzim edilen bir tutanak olması sebebiyle HMK'nın 154/3'üncü⁸⁰⁸ maddesinde anılan hususları da içermelidir.

İsticvap sırasında tarafın tüm açıklamaları, kendisine sorulan sorular ve verdiği cevaplar tutanağa yazılmak suretiyle kayıt altına alınır (HMK md. 174). Tutanak tamamlandıktan sonra

⁸⁰⁴ Tanrıver, S. (2004). “Hukuk Yargısı (Medenî Yargı) Bağlamında Adil Yargılanma Hakkı”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, (53), 208; Pekcanitez, 2000, 775, Özekes, 2003, 106 vd.

⁸⁰⁵ Umar, 2011, 476; Yılmaz (Şerh), 2021, 3363.

⁸⁰⁶ Yılmaz (Şerh), 2021, 3363; Yağcı, 2012, 303.

⁸⁰⁷ Yağcı, 2012, 302; Tercan, 2001, 305.

⁸⁰⁸ HMK md. 154/3; “Aşağıdaki hususlar mutlak olarak tutanağa yazılır:

a) Mahkemenin adı, duruşmanın açıldığı yer, gün ve saat.

b) Hâkim, zabıt kâtibi, hazır bulunan taraflar ve varsa vekilleri, kanuni temsilcileri, fer’i müdahil ve tercümanın ad ve soyadları.

c) Yargılamanın aleni ya da gizli yapıldığı.

ç) Beyanda bulunana okunmak ve imzası alınmak kaydıyla ikrar, yeminin edası, davanın geri alınmasına muvafakat, davadan feragat, davayı kabule ilişkin beyanlar ve sulh müzakereleri ile sonucu.

d) Beyanda bulunana okunmak kaydıyla taraf, tanık, bilirkişi veya uzman kişi beyanı.

e) Duruşma dışında yapılan işlemlerin özeti.

f) Tarafların sundukları belgelerin neler olduğu.

g) Tarafların soruşturmaya ilişkin istekleri ile diğer kanunların tutanağa yazılmasını emrettiği konular.

ğ) Ara kararları ve hükmün sonucu.

h) Karar veya hükmün açıklanma biçimi.”

duruşmada bulunanlar huzurunda bu tutanak okunur ve herhangi bir itirazın bulunmadığı durumlarda taraftan tutanağı imzalaması istenir⁸⁰⁹ (HMK md. 174). Taraf haklı bir sebebi olmaksızın imzadan imtina ederse hâkim bu durumu tutanağa geçirerek kayıt altına almak zorundadır (HMK md. 174). Kanun’da yer alan “*bu durum hâkim tarafından tutanakla tespit olunur*” ifadesi sanki ayrı bir tutanakla imzadan imtina edildiğinin tespit edilmesi gerektiği gibi bir anlam çıkmasına neden olsa da isticvap tutanağına imzadan imtina edildiğinin şerh edilmesi yeterlidir. Bunun için ayrı bir tutanak tanzim edilmesine gerek bulunmamaktadır. Buna karşın tarafın imza atmama hususunda haklı bir nedeni⁸¹⁰ varsa bu sebebin de tutanağa geçirilmesi gerekmektedir⁸¹¹. Haklı sebebin kabulü konusunda hâkim takdir yetkisini kullanarak bir karar vermeli ve bu kararını da gerekçeleriyle birlikte tutanağa geçirmelidir⁸¹².

Tutanak tanzim edilip okunduktan sonra itirazı olması hâlinde tarafın yeni beyanları ile yaptığı eklemeler de tutanağa yazılır⁸¹³. Tutanağın son hâli verildikten sonra da tarafın tutanağı imzalaması zorunludur. Zira imza altına alınmamış hiçbir beyan ya da değişiklik geçerli kabul edilemez⁸¹⁴. İsticvabın ses ve görüntü nakledilmesi yoluyla yapılması hâlinde tarafın imzası elektronik imza ile alınabilir (Ses ve Görüntü Yön. md. 13/6). Tarafın elektronik imzasının olmaması durumunda ise Hukuk Muhakemelerinde Ses ve Görüntü Nakledilmesi Yoluyla Duruşma İcrası Hakkında Yönetmeliğin 13/5’inci maddesinde belirtilen usûl çerçevesinde tarafın imzası alınarak mahkemeye gönderilir⁸¹⁵.

⁸⁰⁹ Uygulamada mahkemeler duruşma yükünü de bahane ederek tutanakları duruşma sırasında hazır bulunanların yüzüne okumamaktadır. Taraflar, açıklamalarının ne şekilde tutanağa geçtiğini bilmeden; duruşma sonunda okuma fırsatı dahi bulamadan hızlıca duruşma zaptını imzalamak durumunda kalmaktadır. Ancak HMK’nın 174’üncü maddesi açıkça tutanağın taraflar huzurunda okunmasını hüküm altına almaktadır. Ayrıca tutanağın okunması, tarafın beyan ettiği sözleri tekrar gözden geçirme, beyanını ve yanlışlıkları düzeltme, beyanı ile tutanağa geçen ifadeler arasındaki tutarsızlıkları giderme imkânına sahip olması bakımından son derece önemlidir. Bu sebeple isticvap tutanağının imzalanmadan önce taraflar huzurunda okunması hususuna azami özen gösterilmelidir.

⁸¹⁰ HMK’nın 174’üncü maddesi gerekçesi: “...İsticvap olunanın göstereceği haklı sebebin de tutanağa geçirilmesi tâbiidir. Haklı sebebin anlamı ve sınırını belirlemek her zaman çok kolay olmadığından, isticvap olunanın kendince ortaya koyduğu haklı sebebin değerlendirmesi hâkim tarafından serbestçe takdir edilecektir.”

⁸¹¹ Karşlı, 2012, 658; Görgün /Börü /Toraman /Kodakoğlu, 2024, 394.

⁸¹² Görgün /Börü /Toraman /Kodakoğlu, 2024, 394; Yağcı, 2012, 303.

⁸¹³ Tercan, 2001, 307; Karşlı, 2012, 658.

⁸¹⁴ Bilge /Önen, 1978, 488; Karşlı, 2012, 658; Bilge, 1967, 517.

⁸¹⁵ Hukuk Muhakemelerinde Ses ve Görüntü Nakledilmesi Yoluyla Duruşma İcrası Hakkında Yönetmelik md. 13/5: “E-Duruşma Sistemi yoluyla beyanda bulunan tarafın, vekilin veya ilgililerin imzasının alınması gereken diğer durumlarda, mahkemece düzenlenen ve güvenli elektronik imza ile imzalanan duruşma tutanağı, e-Duruşmanın yapıldığı adliye elektronik ortamda gönderilir. E-Duruşmaya tahsis edilen yerde görevlendirilen yazı işleri müdürü veya zabıt kâtabi elektronik ortamda gelen duruşma tutanağının ilgili kısmına beyanda bulunanın imzasını alır ve evrakı tarayarak sistem üzerinden mahkemesine geri gönderir. Ayrıca el yazısıyla imzalanmış tutanak aslı da dosyasına, masrafi talep edenin yatırmış olduğu avanstaki karşılanarak posta yoluyla gönderilir.”

Hâkim tarafından isticvap neticesinde alınan beyanlar mümkünse özetlenmeden olduğu gibi tutanağa geçirilmelidir (Karş. HMK md. 154/1). Zira özetlenen açıklamalar hem kanun yolu denetiminin yeterince yapılamamasına hem de isticvaptan beklenen faydaların elde edilememesine neden olur. Bununla beraber hâkim, karşı taraf veya vekiller tarafından sorulan sorular ile bunlara karşı verilen cevapları da mutlaka tutanağa geçirmelidir⁸¹⁶.

Hukukumuzda sesle alınan kayıtların aynı anda yazıya döküldüğü yapay zekâ destekli sistemlerin kullanılması yasal mevzuat gereği mümkün değildir. Ancak günümüz teknolojik alt yapısı bu tür sistemlerin kullanılması için oldukça müsaittir. Söz konusu teknolojilerin kullanılması suretiyle taraf beyanlarının eksiksiz şekilde doğrudan tutanağa geçirilmesi ve oluşabilecek insan hatalarının ve itirazların önüne geçilmesi mümkündür. Bizce bu yönde bir yasal değişiklik yapılarak bahsi geçen sistemlerin duruşmalarda aktif olarak kullanılmasının önü açılmalıdır.

Öte yandan tarafın isticvaptan çekinme talebi, mahkemenin çekinme talebine karşı verdiği kabul veya ret kararı ile bunlara ilişkin gerekçeler de tutanağa yazılmalıdır⁸¹⁷. Nitekim söz konusu bilgilerin tutanakta yer alması verilen kararın denetlenebilmesine yardımcı olur. Son olarak karşı taraf veya vekilinin sorgulanan taraf açıklamalarına karşı diyecekleri varsa bu beyanlar da tutanağa kaydedilmelidir (Karş. HMK md. 154). Zira karşı tarafa söz konusu açıklamalara karşı beyanda bulunma hakkının tanınması onların hukukî dinlenilme hakkının gereğidir (HMK md. 27).

⁸¹⁶ Tercan, 2001, 306.

⁸¹⁷ Canpolat, 2024, 231-232.

4. İSTİCVABIN DEĞERLENDİRİLMESİ VE İSTİCVABA İLİŞKİN ÖZEL DURUMLAR

4.1. İsticvabın Hâkim Tarafından Değerlendirilmesi

Mahkeme tarafından sorgulanmak üzere kendisine davetiye gönderilen taraf, isticvap edilmeyi kabul ederek belirlenen gün ve saatte çağrıldığı mahkemede hazır bulunabilir ve sorulan sorulara bildiği ölçüde cevap vermeyi ya da sorulara cevap vermemeyi tercih edebilir. Bunun gibi taraf tercihen ya da zorunlu sebeplerle isticvap duruşmasına katılmayabilir. Söz konusu ihtimallere göre tarafın sergileyebileceği tutum ve davranışlar, isticvaba bağlanan hukukî sonuçları ve hâkimin isticvabı değerlendirme biçimini değiştireceği için bu ihtimaller ayrı ayrı başlıklar altında incelenmiştir.

4.1.1. Tarafın İsticvap Edilmesi

4.1.1.1. Genel Olarak

İsticvap kararı sonrası tarafın sergileyebileceği ilk davranış duruşmaya gelerek sorulan sorulara cevap vermesidir. Ancak duruşmaya çağrılan tarafın duruşmaya gelip de kendisine yöneltilen sorulara cevap vermesi hâlinde hangi usûl dahilinde mahkemeye davet edilmiş olduğunun veya isticvap davetiyesinin usûlüne göre tanzim edilip edilmediğinin bir önemi bulunmamaktadır⁸¹⁸. Zira isticvap davetiyesinin yukarıda⁸¹⁹ anıldığı şekilde hazırlanması, esasında tarafa ikrar edilmiş sayılma (HMK md.171) yaptırımının uygulanabilmesi bakımından önemlidir. Başka bir anlatımla duruşmaya gelerek sorulan sorulara cevap verilmeye bağlanan hukukî sonuç bakımından isticvap usûlünün getirmiş olduğu herhangi bir farklılık bulunmamaktadır. Nitekim tarafın kendisine sorulan sorular neticesinde ikrar beyanında bulunması durumunda ikrar beyanının isticvap yoluyla ya da tarafların dinlenilmesi müessesesi esnasında elde edilmesinin bir önemi bulunmamaktadır. Zira her iki hâlde de mahkeme içi ikrara bağlanan hukukî neticeler ortaya çıkmaktadır (Kar. HMK md. 188/1).

Kural olarak⁸²⁰ isticvap davetiyesinde bulunan eksikliğe ya da usûlsüz tebligata rağmen duruşmaya katılan tarafın isticvap edilmesi mümkünken hakkında isticvap kararı hiç

⁸¹⁸ Kuru (*Cilt II*), 2001, 1951-1952; Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 413; Şener, 1990, 62; Bulut, 2022, 1544; Kuru /Aydın, 2024, 606.

⁸¹⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz: Yuk. Bölüm 3.5.

⁸²⁰ İkrar edilmiş sayılma ihtarının uygulanabilmesi isticvap davetiyesinde bulunması gereken hususlar hakkında bkz: Yuk. Bölüm 3.5.

verilmeyen tarafın isticvabına başlanması mümkün değildir⁸²¹. Zira isticvap kararıyla hâkim hem isticvap iradesini ortaya koyar hem de isticvap olunacak kişiler ile isticvap konusu vakıaları tespit eder⁸²². Diğer bir deyişle yargılamanın herhangi bir aşamasında hâkim tarafından taraflara soru sorulması mümkünken bu soruların isticvap kapsamında değerlendirilmesi ancak isticvap kararı verilmesi hâlinde mümkündür.

Yargılama sırasında isticvaba başvurmadan hâkimin taraflara soru sorması ve tarafın da bu sorular üzerine ikrarda bulunması durumunda mahkeme içi ikrara bağlanan hukukî sonuçlar elbette doğmaktadır⁸²³. Zira kural olarak mahkeme içi ikrarın ortaya çıkabilmesi için mahkemeye karşı ikrarı içeren tek taraflı irade açıklamasının yapılması yeterlidir⁸²⁴. Ancak mahkemeye karşı yapılan bu sözlü ikrarın geçerli olabilmesi için ikrarın duruşma tutanağına bağlanması ve ikrar edenin bu tutanağı imzalaması gerekmektedir⁸²⁵ (HMK md. 154/3-ç). Bu yönüyle isticvabın hâkimin soru sorabildiği diğer usûllere göre getirdiği en önemli farklılıklar; ikrar edilmiş sayılma yaptırımının uygulanabilmesi, tarafın etkin bir sorgulamaya tabi tutulmak suretiyle doğru cevaplar verme ihtimalinin artırılması ve nihayet isticvabın tarafı ikrarda bulunmaya zorlayıcı bir araç olarak kullanılabilmesidir.

Diğer taraftan mahkemece isticvaba karar verilerek usûlüne uygun şekilde isticvap davetiyesi tanzim edildiği ancak tebliğ işleminin usûlsüz yapıldığı durumlara ilişkin olarak ikili bir ayırım yapılmalıdır. Esasında usûlsüz tebligat, tebligatın usûlüne göre yapıldığı durumla benzer sonuçlar sergilemektedir. Zira usûlsüz tebligat, batıl ya da yok hükmünde tebligat anlamına gelmemektedir⁸²⁶. Nitekim 7201 sayılı Tebligat Kanunu'na⁸²⁷ göre usûlsüz tebligat geçerli olup, davetiye ıttıla tarihinde tebliğ edilmiş sayılmaktadır (Teb. K. md. 32). İsticvap duruşması öncesinde tebligattan haberdar olmuş taraf bakımından tebliğ tarihi öğrenme tarihi olarak kabul edildiğinden tebligatın usûlsüzlüğü bir anlam ifade etmemektedir. Dolayısıyla isticvap öncesinde tebligatın varlığını öğrenen taraf duruşmaya katılmazsa hakkında HMK md. 171/2'nci madde hükmü uygulanır. Buna karşın isticvap duruşmasını bildirir tebligatın varlığının duruşma tarihinden sonra öğrenilmesi durumunda ikrar edilmiş sayılma yaptırımının uygulanması mümkün değildir⁸²⁸.

⁸²¹ Tercan, 2001, 219; Canpolat, 2024, 212.

⁸²² Ayrıntılı bilgi için bkz: Yuk. Bölüm 3.4.

⁸²³ Ayrıntılı bilgi için bkz: Aşa. Bölüm 4.1.1.2.

⁸²⁴ Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 442; Görgün /Börü /Toraman /Kodakoğlu, 2024, 487; Tanrıver, 2024, 851

⁸²⁵ Aksi durumda ortaya çıkan hukukî sonuçlar hakkında bkz: Aşa. Bölüm 4.1.1.2.

⁸²⁶ Güneş, D. B. (2016). "Tebliğ Yokluğu", *Journal of Istanbul University Law Faculty*, 74(1), 222.

⁸²⁷ R.G: 19.02.1959 T. 10139 S.

⁸²⁸ Namlı, 2007, 113; Tercan, 2001, 234.

Tarafın isticvap edileceği vakıaların hem aleyhe hem de lehe olması mümkündür⁸²⁹. Ancak ikrar söz konusu olduğunda vakıanın lehe ya da aleyhe olması önemlidir. Zira taraf, lehine olan vakıaları ikrar edemez⁸³⁰. Bu sebeple lehine olan vakıalar bakımından isticvaba davet edilen taraf, mazeretsiz olarak duruşmaya katılmaz veya duruşmaya gelip de sorulara cevap vermezse ikrar edilmiş sayılma yaptırımına tâbi tutulamaz⁸³¹. Başka bir anlatımla ikrar edilmiş sayılma yaptırımının uygulanabilmesi, tarafın fiilen ikrar etmesinin mümkün olduğu vakıaların varlığına bağlıdır.

İsticvap neticesinde tanzim edilen tutanakların ıslahla geçersiz kılınması mümkün değildir (HMK md. 179/2). Yine isticvap sırasında ikrar beyanında bulunmuş taraf, ıslahla ikrarını geçeriz kılamaz ya da ikrar bakımından eski hâle getirme talebinde bulunamaz⁸³². Tarafın isticvap duruşmasına mazeretsiz olarak katılmamasına ikrar yaptırımı bağlanmasına rağmen vekilinin duruşmaya mazeretsiz katılmamasına herhangi bir sonuç bağlanmamıştır (Karş. HMK md. 171). Dolayısıyla vekilin duruşmada hazır bulunmaması yeni bir isticvap günü belirlenmesini gerektirecek bir durum değildir. Zira isticvap olunacak kişinin bizzat tarafın kendisi olması sebebiyle vekilin yokluğu isticvabın gerçekleştirilmesine engel değildir⁸³³.

İsticvap kararı verilen duruşmada hazır bulunmayan taraf, usûlüne göre tebliğ edilmiş isticvap davetiyesi ile duruşmaya çağrılır (HMK md. 171). Söz konusu davetiyenin üzerinde yazan gün ve saat dışındaki bir zamanda isticvaba başlanamaz. Buna rağmen hatalı şekilde farklı bir gün ya da saatte duruşma yapılırsa tarafın duruşmaya katılmadığından bahisle kendisinin vakıaları ikrar etmiş sayıldığına karar verilemez⁸³⁴. Benzer şekilde isticvap davetiyesinde bulunması gereken diğer unsurlardan herhangi birinin eksik olması da ikrar edilmiş sayılma yaptırımının uygulanmasını engeller⁸³⁵. Zira usûlüne göre hazırlanmış bir isticvap davetiyesi, ikrar edilmiş sayılma yaptırımının ön koşuludur⁸³⁶. Böyle bir durumda mahkeme tarafından yeni bir isticvap gününün belirlenmesi ve bu yeni günün taraflara tebliğ edilmesi gerekmektedir.

Öte yandan tarafların birden çok sefer isticvabına karar verilmesinin önünde herhangi bir engel bulunmamaktadır⁸³⁷. Diğer bir deyişle isticvap bir kere başvurmakla tükenen bir usûl

⁸²⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz: Yuk. Bölüm 2.2.3.

⁸³⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz: Yuk. Bölüm 2.3.4.

⁸³¹ Canpolat, 2024, 242.

⁸³² Tanrıver, 2024, 811; Özekes, 2017, 1391.

⁸³³ Canpolat, 2024, 243.

⁸³⁴ Görgün /Börü /Toraman /Kodakoğlu, 2024, 392.

⁸³⁵ Bulut, 2022, 1557.

⁸³⁶ Bulut, 2022, 1557.

⁸³⁷ Bilge /Önen, 1978, 485.

işlemi değildir. Dolayısıyla mahkeme tarafından daha önce yapılan isticvabın yeterli olmadığı kanaatine varıldığı takdirde tekrar isticvaba başvurulması mümkündür.

Diğer taraftan hâkimin intiba ve kanaatinin oluşmasına yardımcı olan bütün izlenimlerin, kararın hukukîliğinin sağlanması bakımından gerekçeli kararda yer alması gerekmektedir. Başka bir anlatımla takdir yetkisi tanınan hâllerde hâkimin denetimden azade sınırsız bir yetkisi söz konusu değildir⁸³⁸. Hâkimin takdir yetkisi kapsamında vermiş olduğu kararları da diğer tüm kararları gibi kanun yolu denetimine tâbidir⁸³⁹. Kanun yolu incelemesinin sağlıklı yapılabilmesi için hâkimde oluşan kanaatin sebep ve dayanakları ile kişisel görüş ve izlenimlerin gerekçeli kararda olması son derece önemlidir. Benzer sebeplerle isticvap esnasında taraflardan ikrar haricinde elde edilen ve nihai hükümde etkili olan bütün beyan ve cevapların; ilgili vakıa, bilgi ve belgelerle olan bağının ortaya konulması ve kararda bunların gerekçelerinin gösterilmesi zaruridir⁸⁴⁰. Ayrıca açıklama ve cevapların hangi sebeple hükümde etkili olduğunun ya da beyanlarda var olan çelişki ve tutarsızlıkların neler olduğunun gerekçeli kararda belirtilmesi gerekmektedir⁸⁴¹.

İsticvap edilmek için mahkemeye davet edilen tarafın sarfetmiş olduğu gündelik, yol ve konaklama giderleri belgelendirilmek kaydıyla kendilerine ödenir⁸⁴². Ancak taraf vekillerinin sarfetmiş olduğu giderler bu kapsamda değildir⁸⁴³. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 323'üncü maddesine göre taraflarca yapılan isticvap masrafları yargılama giderleri arasında sayıldığından yargılama sonunda bu giderlerin üzerinde bırakılacağı tarafın da gerekçeli kararda gösterilmesi zorunludur⁸⁴⁴.

⁸³⁸ Demirdöven, O. (2010). “Özel Hukukta Hâkimin Takdir Yetkisi ve Yargıtay Tarafından Denetimi”, Prof. Dr. Fırat Öztan'a Armağan, Cilt I, Ankara, 726-727.

⁸³⁹ Dinçkol, A. (2004). “Hâkimin Takdir Yetkisinin Kullanılması Sürecinde Hakkaniyet”, *Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Arkivi*, 9, 186-188; Demirdöven, 2010, 739; Benzer yönde bkz: Yargıtay 6. H.D. 2009/6629 E. 2010/4835 K. 22.04.2010 T.; Yargıtay 4. H.D. 2001/5170 E. 2001/9428 K. 15.10.2001 T.; Yargıtay 4. H.D. 2002/10855 E. 2003/1353 K. 05.02.2003 T., <https://www.legalbank.net/arama/mahkeme-kararlari>, E.T: 21.02.2025.

⁸⁴⁰ Özekes, 2017, 1391.

⁸⁴¹ Özekes, 2017, 1391.

⁸⁴² Kaya, H. (2021). *Yargılama Giderleri*, Ankara, 349; Aldemir, H. (2012). *Hukuk Davalarında Yargılama Giderleri*, Ankara, 1074.

⁸⁴³ Aldemir, 2021, 1075, Kaya, 2021, 348.

⁸⁴⁴ Dava sonunda yargılama giderleri aleyhine hüküm verilen taraf üzerinde bırakılır (HMK md. 326/1). Kısmen kabul, kısmen ret kararı verildiği durumlarda ise yargılama giderleri haklılık oranlarına göre taraflara paylaştırılır (HMK md. 326/2).

4.1.1.2. Tarafın İsticvap Sırasında İkrarda Bulunması

Tarafın isticvap sırasında ikrar beyanında bulunması beklenmedik bir durum değildir. Bunun yanında isticvap olunan taraf, HMK md. 171/2 uyarınca mazeretsiz olarak duruşmaya iştirak etmediği veya duruşmaya katılıp da soruları cevapsız bıraktığı hâllerde isticvap konusu vakıaları ikrar etmiş sayılır⁸⁴⁵. Tarafın gerek doğrudan ikrarda bulunduğu durumlarda gerekse ikrar edilmiş sayılma yaptırımına tabi tutulduğu hâllerde aynı hukukî sonuçlar doğmaktadır.

Tarafın ikrarda bulunduğu hâllerde mahkeme söz konusu ikrar beyanı ile bağlıdır⁸⁴⁶. Dolayısıyla ikrar edilen isticvap konusu vakıalar artık çekişmeli olmaktan çıkar ve bu vakıaların ispatına gerek kalmaz (HMK md. 188/1). Ancak doğrudan ikrar beyanında bulunulduğu ya da ikrar edilmiş sayılma yaptırımının uygulandığı hâllerde yalnızca ilgili vakıa çekişmeli olmaktan çıkar, diğer vakıalar bakımından ihtilaf devam eder⁸⁴⁷. Bu yönüyle tek başına isticvabın yargılamayı sona erdiren bir etkisinin olmadığını söylemek gerekir. Buna karşın kanunların taraflara seçimlik hak tanıdığı hâllerde o hakkın kullanılması bakımından isticvap bir tercih aracı gibi kullanılamaz. Başka bir anlatımla tarafa isticvap davetiyesi gönderilerek duruşmaya iştirak etmediği takdirde seçimlik haklarından belirli birini kullanmış sayılacağına ilişkin ihtarda bulunamayacağı gibi tarafın duruşmaya katılmaması sebebiyle ihtarda belirtildiği şekilde tercih hakkını kullandığına karar verilemez. Nitekim yüksek mahkeme bir kararında “...Medenî Kanun’un 506. maddesi uyarınca seçimli hak öncelikle davalı tarafa ait olup o tarafın kullanmaması hâlinde davacı tarafa geçer... Davalı vekili genel vekaletine dayanarak bu hakkı kullanabilir... davalı tarafa seçimlik haklarını kullanmaları, aksi hâlde bu hakkın davacıya geçeceği ihtarı gerekirken; davalı asillere isticvap davetiyesi gönderilerek seçimlik hak kullanılmadığı takdirde seçimlik hakkın mülkiyet olarak tercih edilmiş sayılacağına ihtar edilmesi ve tenkisin bu uyarı çerçevesinde yapılması doğru bulunmadığını...” belirtmiştir⁸⁴⁸.

Diğer taraftan uygulanacak hukukî sonuçlar bakımından ikrarın hangi türünün ortaya çıktığı da önemlidir. Zira basit, vasıflı ve bileşik olmak üzere üç türü bulunan ikrarın çeşitlerine göre ortaya çıkan hukukî neticeler farklılık göstermektedir. Karşı tarafça ileri sürülen bir vakıanın gerçekliğinin kayıtsız şartsız şekilde hiçbir ekleme yapılmadan ya da karşı bir iddiada

⁸⁴⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz: Aşa. Bölüm 4.1.2.1. ve Bölüm 4.1.3.

⁸⁴⁶ Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 416; Görgün /Börü /Toraman /Kodakoğlu, 2024, 391; Özekes, 2017, 1391; Tanrıver, 2024, 811; Coşkun, 2017, 1206.

⁸⁴⁷ Ansay, 1957, 245; Tanrıver, 2024, 808; Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 441.

⁸⁴⁸ Yargıtay 2. H.D. 2000/12035 E. 2000/13928 K. 10.11.2000 T., <https://www.legalbank.net/arama/mahkeme-kararlari>, E.T: 21.02.2025.

bulunmadan bildirilmesi durumunda basit ikrar söz konusu olur⁸⁴⁹. Basit ikrarın gerçekleşebilmesi için mutlaka karşı tarafça sarf edilen terim veya kelimelerin birebir kullanılması, bunların aynen tekrar edilmesi gerekmez⁸⁵⁰. Zira basit ikrarda önemli olan husus, ileri sürülen vakıanın ekleme yapılmaksızın ve hukukî sonucunun değiştirilmeksizin doğruluğunun bildirilmesidir⁸⁵¹. Basit ikrarın bölünmesi gibi bir durum söz konusu olmamaktadır⁸⁵². Basit ikrarın ortaya çıkmasıyla ilgili vakıa çekişmeli olmaktan çıkmakta ve vakıayı ileri süren taraf ispat faaliyetinden tamamen kurtulmaktadır⁸⁵³. Dolayısıyla basit ikrar söz konusu olduğunda ispat yükü de yer değiştirmez⁸⁵⁴.

Gerekçeli ya da nitelikli ikrar olarak da isimlendirilen vasıflı ikrarda kişi, aleyhine ileri sürülen vakıanın maddi boyutunu doğrulamakla beraber; karşı tarafın istemine hak vermeyen, hukukî niteliğinin iddia edildiğinden farklı olduğu belirten yeni bir açıklama yapmaktadır⁸⁵⁵. Vasıflı ikrar ile taraf aleyhine ileri sürülen vakıaya karşı ikinci bir vakıa ileri sürülmemekte; yalnızca karşı tarafın ileri sürdüğü vakıanın başka bir vasfının olduğu bildirilerek ikrarda bulunmaktadır⁸⁵⁶. Başka bir anlatımla taraf, karşı tarafın ileri sürdüğü vakıayı ikrar ederken beraberinde gerçeğin aslında farklı olduğunu bildirerek iddia edilen hukukî niteliği inkâr etmektedir⁸⁵⁷. Dolayısıyla vasıflı ikrar durumunda hâlâ tek bir vakıa söz konusudur⁸⁵⁸. İkrarda bulunulmasına rağmen vasıflı ikrarın bölünmesi mümkün olmadığından ilgili vakıa çekişmeli olmaya devam eder⁸⁵⁹. Zira her ne kadar ilgili vakıanın doğruluğu bildirilmiş olsa da hukukî niteliğinin farklı olduğu yönünde gerekçe sunulduğundan vakıayı ileri süren tarafın ispat gerekliliği ortadan kalkmaz⁸⁶⁰. Vasıflı ikrarın ispat yükünü yer değiştiren bir etkisi

⁸⁴⁹ Görgün /Börü /Toraman /Kodakoğlu, 2024, 488; Atalay, 2017, 1637; Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 444; Kuru /Aydın, 2024, 657; Tanrıver, 2024, 855; Alangoya /Yıldırım /Deren Yıldırım, 2009, 322; Pekcanitez /Atalay /Özekes, 2024, 346; Yılmaz (*Şerh*), 2021, 3500; Karlı, 2012, 600.

⁸⁵⁰ Kiraz, 2013, 127.

⁸⁵¹ Pekcanitez /Atalay /Özekes, 2024, 346; Atalı /Ermenek /Erdoğan, 2024, 497-498; Kiraz, 2013, 126-127.

⁸⁵² Kuru /Aydın, 2024, 657; Tanrıver, 1993, 231; Pekcanitez /Atalay /Özekes, 2024, 346-347; Görgün /Börü /Toraman /Kodakoğlu, 2024, 488; Kiraz, 2013, 212, Alangoya /Yıldırım /Deren Yıldırım, 2009, 322; Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 444; Karlı, 2012, 600.

⁸⁵³ Pekcanitez /Atalay /Özekes, 2024, 346; Atalı /Ermenek /Erdoğan, 2024, 497-498; Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 444; Alangoya /Yıldırım /Deren Yıldırım, 2009, 322; Görgün /Börü /Toraman /Kodakoğlu, 2024, 488; Tanrıver, 2024, 855; Atalay, 2017, 1642.

⁸⁵⁴ Yılmaz (*Şerh*), 2021, 3500.

⁸⁵⁵ Tanrıver, 2024, 855; Pekcanitez /Atalay /Özekes, 2024, 346; Karlı, 2012, 600; Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 444; Atalı /Ermenek /Erdoğan, 2024, 498; Atalay, 2017, 1638.

⁸⁵⁶ Atalı /Ermenek /Erdoğan, 2024, 498; Pekcanitez /Atalay /Özekes, 2024, 346; Kuru /Aydın, 2024, 658.

⁸⁵⁷ Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 444; Pekcanitez /Atalay /Özekes, 2024, 346; Yılmaz (*Şerh*), 2021, 3500.

⁸⁵⁸ Atalı /Ermenek /Erdoğan, 2024, 498.

⁸⁵⁹ Tanrıver, 1993, 232; Pekcanitez /Atalay /Özekes, 2024, 348; Kuru /Aydın, 2024, 658; Tanrıver, 2024, 856; Görgün /Börü /Toraman /Kodakoğlu, 2024, 488; Alangoya /Yıldırım /Deren Yıldırım, 2009, 323; Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 444; Karlı, 2012, 600; Atalay, 2017, 1643.

⁸⁶⁰ Görgün /Börü /Toraman /Kodakoğlu, 2024, 488; Atalı /Ermenek /Erdoğan, 2024, 498; Tanrıver, 2024, 856; Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 444.

bulunmadığından iddia edenin iddiasını ispat yükümlülüğü devam eder⁸⁶¹. Bu açıklamalar ışığında isticvap sırasında tarafın vasıflı ikrarda bulunduğu durumlarda ilgili vakıa çekişmeli olmaktan çıkmadığından beyanlar ikrarda bulunmamış gibi sonuç doğurmaktadır⁸⁶².

Diğer bir ikrar türü olan bileşik (mürekkep) ikrarda taraf, aleyhine ileri sürülen vakıayı ikrar etmekle beraber söz konusu vakıadan çıkan hukukî neticeyi ortadan kaldıran ya da o vakıanın kullanılmasını engelleyen ya da vakıanın vuku bulmasıyla ilgisi olmayan yeni bir vakıa ileri sürmektedir⁸⁶³. Vasıflı ikrardan farklı olarak bileşik ikrarda ikrar eden yeni bir vakıa ileri sürmekte, vasıflı ikrarda olduğu gibi aleyhine ileri sürülen vakıanın vafına yönelik yeni bir gerekçe getirmemektedir⁸⁶⁴. Başka bir anlatımla vasıflı ikrarda yeni eklenen vakıa borcun doğumuyla ilgili olup, bileşik ikrarda ileri sürülen yeni vakıa borcun doğumdan sonra ortaya çıkan yeni bir durumu konu almaktadır⁸⁶⁵.

Bileşik ikrarın bağlantılı bileşik ikrar ve bağlantısız bileşik ikrar olmak üzere iki türü bulunmaktadır⁸⁶⁶. Bağlantılı bileşik ikrarda ikrar edenin ikrarına eklediği yeni vakıa ile aleyhine ileri sürülen vakıa arasında doğal bir bağlantı vardır⁸⁶⁷. Diğer bir deyişle bağlantılı bileşik ikrarda ikrara eklenen yeni vakıa örneğin “*evet davacıdan borç aldım ancak borcumu ödedim*” şeklinde ikrar olunan vakıanın doğal sonucudur⁸⁶⁸. Bağlantılı bileşik ikrar bölünebildiğinden iddia edilen vakıa çekişmeli olmaktan çıkmaktadır⁸⁶⁹. Yeni durumda ikrarda bulunan tarafın artık ileri sürdüğü yeni vakıayı ispatlaması gerekmektedir⁸⁷⁰. Bağlantısız bileşik ikrarda ise, ikrara eklenen vakıa ile bu vakıaya karşı ileri sürülen yeni vakıa arasında hiçbir bağlantı

⁸⁶¹ Kuru /Aydın, 2024, 658; Atalay, 2017, 1639; Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 444; Pekcanitez /Atalay /Özekes, 2024, 346.

⁸⁶² Ayrıntılı bilgi için bkz: Aşa. Bölüm 4.1.1.3.

⁸⁶³ Kiraz, 2013, 137; Tanrıver, 2024, 856; Pekcanitez /Atalay /Özekes, 2024, 347; Karanlı, 2012, 600-601; Görgün /Börü /Toraman /Kodakoğlu, 2024, 489; Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 445; Atalay, 2017, 1639; Kuru /Aydın, 2024, 662.

⁸⁶⁴ Pekcanitez /Atalay /Özekes, 2024, 347; Görgün /Börü /Toraman /Kodakoğlu, 2024, 489.

⁸⁶⁵ Tanrıver, 2024, 856; Bilge, 1967, 455.

⁸⁶⁶ Atalı /Ermenek /Erdoğan, 2024, 498; Kuru /Aydın, 2024, 663; Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 445; Pekcanitez /Atalay /Özekes, 2024, 347; Görgün /Börü /Toraman /Kodakoğlu, 2024, 489; Tanrıver, 2024, 856; Atalay, 2017, 1639.

⁸⁶⁷ Kuru /Aydın, 2024, 663; Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 445; Atalay, 2017, 1640; Tanrıver, 2024, 856.; Görgün /Börü /Toraman /Kodakoğlu, 2024, 489; Karanlı, 2012, 601; Pekcanitez /Atalay /Özekes, 2024, 347.

⁸⁶⁸ Atalay, 2017, 1640; Görgün /Börü /Toraman /Kodakoğlu, 2024, 489; Tanrıver, 2024, 856; Kuru /Aydın, 2024, 663; Alangoya /Yıldırım /Deren Yıldırım, 2009, 323.

⁸⁶⁹ Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 445; Pekcanitez /Atalay /Özekes, 2024, 348; Tanrıver, 1993, 235-237; Görgün /Börü /Toraman /Kodakoğlu, 2024, 489; Atalay, 2017, 1648; Aksi yönde bkz: Kuru /Aydın, 2024, 663; Ansay, 1957, 252; Bilge, 1967, 459.

⁸⁷⁰ Pekcanitez /Atalay /Özekes, 2024, 348; Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 445; Atalay, 2017, 1648-1649.

yoktur⁸⁷¹. Diğer bir anlatımla bağlantısız bileşik ikrarda ikrara eklenen yeni vakıa örneğin “*evet borç aldım ancak davacının da bana borcu vardı onunla takas ettim*” şeklinde ilk vakıadan tamamen bağımsız yeni bir vakıa olmaktadır⁸⁷². Bağlantısız bileşik ikrar da tıpkı bağlantılı bileşik ikrar gibi bölünebilmektedir⁸⁷³. Dolayısıyla ikrarla birlikte iddia edilen vakıa çekişmeli olmaktan çıkarak ispat yükü yer değiştirir ve ikrar eden tarafın ileri sürdüğü yeni vakıayı ispatlaması gerekir⁸⁷⁴. İsticvap sırasında bileşik ikrarın hangi türü ortaya çıkarsa çıksın ileri sürülen vakıa artık çekişmeli olmaktan çıkarak ispat faaliyeti neticelenir (HMK md. 188/1). Yeni durumda isticvap olunan kimse ileri sürdüğü yeni vakıayı HMK’nın 141’inci ve 145’inci maddelerini dikkate alarak ispatlamak zorundadır.

Taraf, ne şekilde ikrarda bulunduğundan bağımsız olarak isticvap sırasında ikrar beyanında bulunursa beyanını içeren mahkeme tutanağını imzalaması gerekmektedir (HMK md. 154/3-ç). Zira duruşma sırasında yapılan sözlü ikrarın tutanağa bağlanıp, tarafça imzalanması geçerlilik şartıdır⁸⁷⁵. Sözlü ikrarın tutanağa geçirilme zorunluluğu sayesinde ikrarda bulunan taraf, beyan ettiği sözleri gözden geçirme, beyanını düzeltme, beyanı ile tutanağa geçen ifadeler arasındaki tutarsızlıkları giderme ve serbestçe ikrarını geri alabilme imkânına sahip olur⁸⁷⁶. Dolayısıyla tarafın ikrarına rağmen tutanağı imzalamaktan imtina etmesi durumunda ilgili vakıalar çekişmeli olmaktan çıkmaz. Böyle bir durumda ikrar beyanını içeren duruşma tutanağı ancak yazılı delil başlangıcı olarak kullanılabilir⁸⁷⁷.

4.1.1.3. Tarafın İsticvap Sırasında İkrarda Bulunmaması

Sorgulama esnasında taraf, ikrar beyanında bulunmadan yalnızca vakıalar hakkında açıklamada bulunmak suretiyle isticvabını tamamlayabilir. Bunun gibi taraf birtakım vakıalar hakkında ikrarda bulunmasına rağmen diğer vakıalar bakımından ikrar içermeyen beyanlar da bildirebilir. Bu gibi hâllerde isticvap sırasında elde edilen ikrar dışı beyanların yargılama bakımından nasıl değerlendirileceği meselesi gündeme gelmektedir. Zira tarafın ikrarda

⁸⁷¹ Atalı /Ermenek /Erdoğan, 2024, 498; Karslı, 2012, 601; Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 446; Atalay, 2017, 1640; Görgün /Börü /Toraman /Kodakoğlu, 2024, 490; Kuru /Aydın, 2024, 663; Tanrıver, 2024, 857; Pekcanitez /Atalay /Özekes, 2024, 347.

⁸⁷² Kuru /Aydın, 2024, 663; Görgün /Börü /Toraman /Kodakoğlu, 2024, 490; Tanrıver, 2024, 857; Atalay, 2017, 1640.

⁸⁷³ Atalay, 2017, 1649; Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 446; Tanrıver, 1993, 238; Görgün /Börü /Toraman /Kodakoğlu, 2024, 490; Pekcanitez /Atalay /Özekes, 2024, 348.

⁸⁷⁴ Pekcanitez /Atalay /Özekes, 2024, 348; Atalı /Ermenek /Erdoğan, 2024, 498; Görgün /Börü /Toraman /Kodakoğlu, 2024, 490; Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 446; Kuru /Aydın, 2024, 664; Atalay, 2017, 1649.

⁸⁷⁵ Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 442; Görgün /Börü /Toraman /Kodakoğlu, 2024, 487.

⁸⁷⁶ Kiraz, 2013, 155.

⁸⁷⁷ Bolayır (Delil), 2014, 483; Konuralp, (Yazılı Delil Başlangıcı), 2009, 106-107; Tutumlu, 2007, 876.

bulunduğu vakıalar çekişmeli olmaktan çıkarken diğer vakıalar çekişmeli olmaya devam etmektedir (HMK md. 188/1). Diğer bir deyişle isticvap neticesinde ikrar elde edilemediği durumlarda hâkim yalnızca edindiği intiba ve kanaatle bir vakıanın vuku bulup bulmadığına karar veremez⁸⁷⁸. Ancak başkaca delillerle desteklenmesi kaydıyla isticvap neticesinde oluşan intiba ve kanaatin hükme esas alınması mümkündür⁸⁷⁹.

İsticvap sırasında elde edilen ikrar dışı beyan ve cevaplar bakımından hâkimin takdir yetkisi bulunduğundan bu beyanların ortaya çıkaracağı hukukî neticenin mahkeme tarafından serbestçe değerlendirilmesi gerekir⁸⁸⁰. Hâkimin isticvapta elde edilen taraf açıklamaları üzerindeki değerlendirmesi; uyuşmazlık konusu hakkında bilgi edinme, çelişkilerin giderilmesi, müphem hususların aydınlatılması ve en nihayetinde taraf açıklamalarından kanaat edinilmesi şeklinde olur⁸⁸¹. Bu özelliği nedeniyle ikrar elde edilemediği durumlarda isticvabın tarafların dinlenilmesi müessesesiyle aynı hukukî sonuçları doğurduğu söylenebilir. Nitekim mahkeme çoğu zaman tarafların dinlenilmesi müessesesine de çelişkilerin giderilmesi, müphem hususların aydınlatılması ve eksikliklerin tamamlanması amaçlarıyla başvurmaktadır⁸⁸². Ancak ikrar elde edilemediği durumlarda isticvabın tarafların dinlenmesiyle eş değer kabul edilmesi bizce mümkün değildir. İsticvabın bir sorgulama faaliyeti olması nedeniyle tarafların dinlenilmesinden daha etkili sonuçlar verdiği tartışılmazdır. Zira hâkimin tarafı bizzat sorgulaması sayesinde birçok hakikat daha kolay ortaya çıkmaktadır⁸⁸³. Ayrıca çoğu durumda taraflar, davalarını vekil aracılığıyla takip ettiğinden müvekkillerinin menfaatlerini korumak isteyen avukatlar, kimi hususları yargılamada saklamayı tercih etmektedir⁸⁸⁴. Ancak isticvaba başvurulması durumunda tarafın gerçeği olduğu gibi anlatması muhtemel olduğundan uyuşmazlık hakkındaki bütün hakikat, durum ve hususlar tüm açıklığıyla ortaya çıkar⁸⁸⁵. Bu durumda da tarafın kişisel bilgi ve arzularından faydalanılmak suretiyle dava büyük ölçüde aydınlatılmış olur⁸⁸⁶. Ayrıca tarafların sorgulanması neticesinde elde edilen bilgiler yargılamanın kısa sürede bitmesine katkı sağlayacağından usûl ekonomisi ilkesi de gerçekleşir (HMK md. 30).

⁸⁷⁸ Atalı /Ermenek /Erdoğan, 2024, 571.

⁸⁷⁹ Atalı /Ermenek /Erdoğan, 2024, 571.

⁸⁸⁰ Üstündağ, 1984, 665; Tanrıver, 2024, 811; Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 416; Postacıoğlu /Altay, 2015, 535; Özekes, 2017, 1391.

⁸⁸¹ Ayrıntılı bilgi için bkz: Yuk. Bölüm 2.2.2.

⁸⁸² Ayrıntılı bilgi için bkz: Yuk. Bölüm 2.3.1.

⁸⁸³ Şener, 1990, 61.

⁸⁸⁴ Karafakih, 1952, 156.

⁸⁸⁵ Şener, 1990, 61.

⁸⁸⁶ Bilge /Önen, 1978, 484.

Uygulamada tarafların dinlenmesi kapsamında bilgi talep edildiğinde beyanlar çoğunlukla avukatlar tarafından verilmektedir. Söz konusu beyanlar da genellikle yazılı olarak mahkemeye iletildiği için mahkeme huzurunda karşılıklı soru-cevap faaliyeti olmamaktadır. Uyuşmazlık hakkında en fazla bilgiye sahip olan tarafın bizzat kendisinden alınan cevapların; dolaylı yoldan edindiği bilgiyle cevap verecek olan vekilden alınan beyanlardan daha önemli hususlar içereceği tartışmasızdır. Diğer yandan tarafların dinlenilmesi usûlünde karşı tarafın sorgulamaya dahil olduğu bir durumla da pek karşılaşmamaktadır. İsticvabı etkili kılan önemli hususlardan biri de karşı tarafın sorgulamaya bizzat dahil olarak gerçeği ortaya çıkarma çabasında olmasıdır. Tarafların dinlenilmesi usûlü kapsamında da taraflardan elbette bilgi alınması mümkündür. Ancak bizim buradaki önerimiz, taraftan hükme esas alınabilecek beyan alma ihtiyacı doğduğunda bu beyanların isticvap yoluyla alınmasının tercih edilmesidir. Aksi hâlde isticvap haricinde alınan bilgilerin yanlı taraf açıklaması boyutunda kalacağını düşünüyoruz. Bu sebeple bizce şekli ve basit hususlar haricinde tarafların vakıalar hakkındaki tüm açıklamalarının sadece isticvapla alınmasını öngören yeni bir kanuni düzenlemenin yapılması iyi olur.

Diğer taraftan yeminin günümüzde önemini yitirdiği düşünüldüğünde öncesinde tarafın isticvaba tabi tutulduğu yeni bir müessesesyle hem isticvaba hem de yemine işlerlik kazandırılabilir. Kanaatimizce hukukumuzdaki yemin müessesesinin kesin deliller arasından kaldırıldığı; yerine takdiri delil olan yeminli isticvap müessesesinin getirildiği kanun değişikliğine ihtiyaç vardır. Tarafımızca önerilen bu düzenlemeye göre yemin teklif edilmeden önce mahkeme, mutlaka karşı tarafın isticvabına karar vermelidir. Bu yeni sistemde taraf yemin öncesinde etkili şekilde sorgulanmalı, sorgulama sırasında ikrar elde edilemezse ancak o durumda son çare olarak tarafa yemin imkânı tanınmalıdır. Ayrıca isticvap neticesinde elde edilen ikrar dışı beyanlar ile isticvap sonunda icra edilen yemin hâkim tarafından serbestçe değerlendirilmeli, bu yönüyle yeminli isticvap müessesesi takdiri delil olarak kabul edilmelidir. Tarafın isticvap sırasında ikrarda bulunduğu durumlarda ise ikrar edilen vakıalar çekişmeli olmaktan çıkacağı için bu vakıalar hakkında tekrar yemin teklifine gerek olmamalıdır. Bizce bu düzenleme sayesinde güvenilirliği baştan tartışmalı olan ancak kesin delil olması sebebiyle hâkimin bağlı olduğu yemin müessesesine duyulan çekinceler azaltılabilir. Nitekim yemin öncesi etkili bir sorgulamaya tabi tutulan tarafın ikrarda bulunma ihtimali fazla olduğundan yemine başvurulmasına çoğu zaman gerek kalmaz. Bunun yanında yeminin isticvap sonunda icra edilecek bir müessese olarak kurgulanması da özellikle ikrar elde edilemeyen isticvapların zaman kaybı olarak değerlendirilmesini engeller. Bu sayede yargılamada isticvaba daha sık

başvurulmasının önü açılır. Ayrıca isticvap sonunda icra edilen yeminin kesin delil niteliğinde olmaması da tarafların daha rahat yemin teklif etmesini sağlar. Gelinek noktada söz konusu düzenlemenin hem yeminin hem de isticvabın etkinliğini artıracakını ve bu yeni bütünleşik hukukî kurumun ispat faaliyetine dinamizm katacağını düşünüyoruz.

4.1.2. Tarafın İsticvap Duruşmasına Gelmemesi

İsticvap duruşmasına davet edilen taraf, davet edildiği duruşmaya katılabileceği gibi isterse herhangi bir zorlamaya tâbi tutulmaksızın duruşmaya gelmeyebilir⁸⁸⁷. Böyle bir durumda taraf isticvap duruşmasına gelmemesi sebebiyle yargılamadan tamamen dışlanamaz, diğer bütün durumlar bakımından yargılamada kendisine tanınan hak ve yetkileri kullanmaya devam eder⁸⁸⁸. Ancak tarafın isticvap duruşmasına katılmama nedeniyle ortaya çıkan hukukî sonuçlar gelmeme nedeninin haklı bir mazerete dayanıp dayanmamasına göre değişmektedir. Konunun daha iyi anlaşılması adına söz konusu durumların ayrı başlıklar altında incelenmesi uygun bulunmuştur.

4.1.2.1. Tarafın Geçerli Bir Mazeretinin Olmaması

Tanıklıktan farklı olarak isticvapta tarafın duruşmaya katılma ya da beyanda bulunma zorunluluğu bulunmamaktadır⁸⁸⁹. İsticvap için davet edilen taraf herhangi bir mazeret bildirmediği duruşmaya zorla getirilemez, hakkında tazyik hapsi gibi müeyyideler uygulanamaz. Geçerli bir mazereti olmaksızın isticvap duruşmasına gelmeyen taraf sadece isticvaba konu vakıaları ikrar etmiş sayılır (HMK md. 171/2). Söz konusu hükümde “*ikrar edilmiş sayılabilir*” yerine “*ikrar edilmiş sayılır*” ifadesinin kullanılması hâkimin ikrar etmiş sayılma konusunda takdir yetkisinin olmadığını göstermektedir⁸⁹⁰. Ancak söz konusu yaptırımın uygulanabilmesi için isticvap davetiyesine tarafın geçerli bir özrü olmaksızın gelmediği takdirde, isticvap konusu vakıaları ikrar etmiş sayılacağına ilişkin ihtarin mutlaka yazılması ve davetiyenin usûlüne uygun şekilde bizzat isticvap olunacak tarafın kendisine tebliğ edilmesi gereklidir⁸⁹¹. Ayrıca yukarıda bahsedildiği üzere isticvap davetiyesinde bulunması gereken diğer unsurların eksikliği de ikrar edilmiş sayılma yaptırımının uygulanmasını engeller⁸⁹².

⁸⁸⁷ Tercan, 2001, 86-87.

⁸⁸⁸ Ansay, 1957, 245.

⁸⁸⁹ Demirkan, U. (2019). *Hukuk Davaları*, Cilt I, Ankara, 262; Canpolat, 2024, 239.

⁸⁹⁰ Yağcı, 2012, 297; Namlı, 2007, 124.

⁸⁹¹ Demirkan, 2019, 262; Namlı, 2007, 122.

⁸⁹² Ayrıntılı bilgi için bkz: Yuk. Bölüm 3.5

Davetiyenin tebliği üzerine tarafın geçerli bir özrü olmaksızın isticvap duruşmasına gelmemesi durumunda ikrara ilişkin bir karar verilmesi gerekmektedir. Başka bir anlatımla belirlenen gün ve saatte ilgili celseyi açan hâkim, tarafın geçerli mazereti olmadan duruşmaya gelmediğini tespit ederek ilgili vakıaları ikrar etmiş sayıldığına karar vermelidir⁸⁹³. Buna karşın bazen hâkim tarafından ihmal edildiği ya da başkaca sebepler bulunduğu için söz konusu kararın duruşmada verilmemesi durumu ortaya çıkabilir. Böyle bir durumda hâkimin ikrar etmiş sayılma kararını sonradan vermesi ya da ikrar edilmiş sayılma yaptırımını hakkında hiçbir karar vermeden doğrudan ikrarı esas alarak hüküm kurması mümkündür⁸⁹⁴. Zira hâkimin ikrar etmiş sayılmaya ilişkin verdiği ara karar kurucu nitelikte olmayıp, açıklayıcı niteliktedir⁸⁹⁵.

İkrar edilmiş sayılma yaptırımına ilişkin olarak hâkime takdir yetkisinin tanınmamasını doktrinde eleştiren görüş bulunmaktadır. Bu görüşe göre bir tarafın gerçeğe aykırı birtakım vakıalar ileri sürdüğü durumlarda duruşmaya gelmeyen tarafın haksız yere bu vakıaları ikrar etmiş sayılması, medenî yargılamanın maddi gerçeğe ulaşma amacına aykırılık teşkil eder⁸⁹⁶. Ancak söz konusu görüşe katılmamız mümkün değildir. Zira isticvabın etkinliğinin artırılması için bu yönde bir zorlama vasıtasının getirilmesi zaruridir. Başka bir anlatımla isticvap ile elde edilmesi murat edilen amaç, tarafa sorular sorulması bunun karşılığında tarafın açıklamada bulunmasıdır. Dolayısıyla tarafı mahkemeye gelme konusunda motive eden ya da zorlayan böyle bir yaptırımın olmaması ya da bu yönde hâkime takdir yetkisi veren esnek bir düzenlemenin getirilmesi isticvabı işlevsizleştirir. Öte yandan gerçeğe aykırı şekilde ileri sürülen vakıaların ispat faaliyetinden kurtarılması riski yalnızca isticvap bakımından söz konusu değildir. Zira yemin hukukî kurumunda da benzer bir durum söz konusu olmasına rağmen yemin hukukumuzda kesin delil olarak kabul edilmektedir. Bu yönüyle isticvap için getirilen düzenlemenin kanun sistematigi bakımından tutarlı olduğu söylenebilir. Kimi durumlarda yargılamanın ilerlemesi ve uyuşmazlık hakkında nihai karar verilebilmesi, bu tarz varsayımların baştan kabul edilmesiyle mümkündür. Aynı nedenlerle isticvaba mazeretsiz olarak gelmeyen tarafın doğrudan ikrar etmiş sayılma yaptırımına tâbi tutulması tercihi bize göre isticvabın etkinliğinin artırılması bakımından en uygun seçenektir.

İsticvap olunan tarafla birlikte diğer tarafın da isticvap duruşmasına geçerli mazeret sunmaksızın gelmeme ya da gelip de duruşmayı takip etmek istemediğini bildirme hakkı bulunmaktadır. Böyle bir durumda yine de *isticvap olunacak taraf isticvap konusu vakıaları*

⁸⁹³ Tercan, 2001, 256.

⁸⁹⁴ Tercan, 2001, 258.

⁸⁹⁵ Esen, 2025, 126-127; Namli, 2007, 124.

⁸⁹⁶ Namli, 2007, 125.

ikrar etmiş sayılır mı? sorusu akıllara gelebilir. Zira HMK'nın 150/1'inci maddesinde “*usûlüne uygun şekilde davet edilmiş olan taraflar, duruşmaya gelmedikleri veya gelip de davayı takip etmeyeceklerini bildirdikleri takdirde dosyanın işlemten kaldırılmasına karar verilir*” hükmü yer almaktadır. Dolayısıyla her iki tarafın mazeret bildirmeksizin duruşmaya gelmemesi hâlinde HMK'nın 171/2 ve 150/1 hükümlerinden hangisinin öncelikle uygulanacağı belirsizliği ortaya çıkmaktadır. Ancak böyle bir durumda HMK'nın 150/1'inci maddesinin öncelikle uygulanması gerektiği açıktır⁸⁹⁷. Zira yargılama devam ederken herhangi bir duruşmada tarafların davayı takipsiz bırakması durumunda dosya doğrudan işlemten kaldırılmaktadır. Diğer bir ifadeyle tarafların hiçbirinin duruşmaya gelmediği durumlarda ilgili celsede hangi işlem ya da faaliyet yapılacak olursa olsun kural olarak tarafların takipsiz bırakma iradesine öncelik tanınıp dosyanın işlemten kaldırılmasına karar verilmektedir. İsticvabın ispata ilişkin bir faaliyet olduğu düşünüldüğünde takipsiz kalan bir dosyada diğer tüm işlemlerde olduğu gibi hâkimin dosyanın işlemten kaldırılmasına karar vermesi gerekmektedir.

Benzer şekilde isticvap edilecek tarafın duruşmaya gelmesine rağmen karşı taraf duruşmaya geçerli bir mazeret sunmaksızın gelmezse HMK'nın 150/2'nci hükmü doğrultusunda taraf, isticvap olunmadan önce dosyanın işlemten kaldırılmasını talep edebilir⁸⁹⁸. Böyle bir durumda dosya HMK'nın 150/4'üncü maddesine göre yenilense dahi isticvap olunacak taraf ikrar edilmiş sayılma yaptırımına tâbi tutulamaz. Nitekim mahkeme dosyanın işlemten kaldırılmasına karar vermemiş olsa dahi gerekli koşullar oluştuğu andan itibaren dosya işlemten kaldırılmış sayılmaktadır⁸⁹⁹. Başka bir anlatımla mahkemenin isticvap duruşmasının başında verdiği işlemten kaldırma kararıyla ya da bu hususta karar vermese dahi şartların oluştuğu anda dosya işlemten kaldırılmış olmanın tüm hukukî sonuçlarını doğurmaktadır. Bu sebeple diğer tarafın duruşmaya mazeretsiz olarak gelmediği durumlarda isticvap olunacak tarafın isticvap edilme gibi bir zorunluluğu bulunmamaktadır. Bunun yanı sıra işlemten kaldırılan dosya derdest kalmaya devam etmesine rağmen davanın görülmesi üç ay süreyle ertelendiğinden dosya yenilenmeden herhangi bir usûl işlemi yapılamaz⁹⁰⁰. Dolayısıyla işlemten kaldırma koşulları oluştuğu andan itibaren yargılamada

⁸⁹⁷ Benzer yönde bkz: Tercan, 2001, 263.

⁸⁹⁸ Benzer yönde bkz: Namlı, 2007, 129-131; Tercan, 2001, 264.

⁸⁹⁹ Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 613; Pekcanitez /Atalay /Özekes, 2024, 320; Görgün /Börü /Toraman /Kodakoğlu, 2024, 480.

⁹⁰⁰ Pamukçu, B. (2020). *Medenî Yargılama Hukukunda Dosyanın İşlemten Kaldırılması*, İstanbul, 218; Pekcanitez /Atalay /Özekes, 2024, 320; Benzer yönde bkz: “...6100 sayılı HMK'nun 150/1.fıkrasına göre " usûlüne uygun davet edilmiş olan taraflar, duruşmaya gelmedikleri veya gelip de davayı taki etmeyeceklerini bildirdikleri takdirde dosyanın işlemten kaldırılmasına karar verilir." Dolayısıyla işlemten kaldırılan dosya üzerinden, yenilenmediği sürece başkaca bir işlem yapılması mümkün değildir. Hâl böyle olunca davalının tanık listesini en geç ön inceleme duruşmasına kadar sunmadığı belirtilerek tanık dinlenmesi talebinin reddine karar verilmesi hatalı olmuştur.”

artık isticvabın gerçekleştirilmesi mümkün olmadığından HMK md. 171/2 hükmünün uygulanması da istenemez. Yasal süre içinde dosyanın yenilenmesi (HMK md. 150/4) durumunda ise isticvabın yapılması, mahkeme tarafından yeni bir isticvap günü belirlenmesine bağlıdır.

4.1.2.2. Tarafın Geçerli Bir Mazeretinin Olması

İsticvap olunacak taraf, geçerli bir özrü olduğunu bildirmek kaydıyla ikrar edilmiş sayılma yaptırımına maruz kalmadan çağrıldığı duruşmaya iştirak etmeyebilir (HMK md. 171). Ancak tarafın bildireceği hangi gerekçenin geçerli özür sayılacağı hususu HMK’da yeterince açık değildir. Zira HMK’daki düzenlemede yalnızca “geçerli özür” denilmekle yetinilmiş, bu kavramın neleri kapsadığı ne somutlaştırılmış ne de örneklendirilmiştir⁹⁰¹. Bu sebeple geçerli mazerete ilişkin değerlendirme her somut olay bakımından ayrı ayrı yapılmalı ve mahkeme çıkacak neticeye göre bu hususta kararını vermelidir⁹⁰².

Mazeretin haklılığı hususunda hâkim tarafından yapılacak değerlendirme iki yönlüdür. Önce hâkim, mahkemeye bildirilen özrün objektif olarak tarafın duruşmaya katılmasını engelleyip engellemediğini belirlemelidir⁹⁰³. Hâkim, ileri sürülen mazeretin tarafın duruşmaya katılmasına engel bir durum olmadığına kanaat getirirse mazeretin reddine karar vermelidir⁹⁰⁴. Buna karşın mazeretin duruşmaya katılmaya engel olduğuna kanaat getirildiği durumlarda ise değerlendirmenin ikinci aşamasına geçilerek tarafın isticvap duruşmasına gelmesine engel teşkil eden durumun var olup olmadığına bakılmalıdır. Başka bir anlatımla mahkemenin bu değerlendirme kapsamında mücbir sebep, hastalık, doğal afet, kaza, yangın vb. herkesçe kabul edilebilecek sebebin gerçekten var olup olmadığını değerlendirmesi gerekmektedir⁹⁰⁵. Söz konusu ikili değerlendirme neticesinde bildirilen mazeretin geçerli özür olarak kabul edilmesi

Yargıtay 7. H.D. 2016/5009 E. 2016/11657 K. 30.05.2016 T., <https://www.legalbank.net/arama/mahkeme-kararlari>, E.T: 13.05.2025.

⁹⁰¹ Canpolat, 2024, 240.

⁹⁰² Yağcı, 2012, 297; Görgün /Börü /Toraman /Kodakoğlu, 2024, 391; Tercan, 2001, 255.

⁹⁰³ Canpolat, 2024, 240.

⁹⁰⁴ “...davacının isticvabının da davacıyı ve dosya bütünlüğü içinde davayı açıkça teyit ettiği, davalının ise aleyhine olan vakıalar için isticvaba icabet etmediği, isticvabın yerine getirilmemesi için kabul edilmeyen mazeretlere dayanıldığı, sağlık mazereti olarak sunulan rahatsızlığın isticvaba engel teşkil etmediği, davalı için hazırlanan 28.04.2022 tarihli isticvap muhtıranın tebliğ edildiği, böyle bir hâlde ise; bilrkişilerce dava konusu taşınmazın dava dışı kişiye satılmış olması nedeniyle dava tarihindeki davacı payı olan ½ değerinin bulunduğu, bu miktarın davacıya ödenmesi gerektiği buna göre davanın kabulü ile; toplam 313.780,00 TL'nin dava tarihinden itibaren işleyecek yasal faizi ile birlikte davalıdan alınarak davacıya verilmesine karar verilmiştir... Açıklanan sebeplerle, Temyiz olunan Bölge Adliye Mahkemesi kararının 6100 sayılı Kanun'un 370 inci maddesinin birinci fıkrası uyarınca ONANMASINA”, 3. H.D. 2023/2132 E. 2024/1749 K. 28.05.2024 T., <https://karararama.yargitay.gov.tr>, E.T: 22.03.2025.

⁹⁰⁵ Görgün /Börü /Toraman /Kodakoğlu, 2024, 391.

üzerine yeni bir duruşma günü tayin edilerek taraflara tebliğ edilmelidir. Aksi durumda ise tarafın mazeretini geçerli kabul etmeyen mahkeme, isticvap konusu vakıaların ikrar edilmiş sayıldığına karar vermelidir (HMK md. 171/2).

İsticvap olunacak taraf, geçerli mazeretinin varlığını her türlü delille ispatlama imkânına sahiptir⁹⁰⁶. Zira HMK'daki düzenlemede geçerli mazeretin belgelendirilmesi gerektiği yönünde bir zorunluluk getirilmemiştir. Bize göre de bu yönde bir zorunluluğun getirilmemiş olması yerindedir. Zira tarafın bildireceği mazeretin her durumda belgelendirilebilmesi mümkün değildir. Özellikle mücbir sebep gibi durumlarda tarafın mazeretini belgelendirmesi çoğu zaman olanaklı olmadığından geçerli mazeret bakımından kesin delille ispat kuralı getirmek doğru karar verilmesini engeller⁹⁰⁷.

İsticvap olunacak tarafın geçerli mazeretini isticvap duruşması öncesinde mahkemeye bildirdiği durumlarda hâkim tarafından yeni duruşma günü belirlenerek taraflara tebliğ edilmelidir⁹⁰⁸. Buna karşın duruşma öncesi tarafın mazeretini bildirme fırsatı bulamadığı hâllerde mazeret hakkında bilgi sahibi olmayan mahkeme doğal olarak tarafın duruşmaya mazeretsiz olarak gelmemesini gerekçe göstererek isticvap konusu vakıaların ikrar edilmiş sayıldığına karar verir. Böyle bir durum karşısında mazeretten sonradan haberdar olan mahkeme eski hâle getirmeye gerek kalmadan bu hususta verdiği ara kararını başka bir ara kararla ortadan kaldırmalı ve yeni bir isticvap günü belirleyerek taraflara bildirmelidir⁹⁰⁹.

Diğer taraftan haklı mazeretin ileri sürülme sayısı hususunda HMK'da bir sınırlama bulunmamaktadır. Ancak bu durum kişinin sınırsız defa mazeret bildirerek isticvap duruşmasını erteleyebileceği anlamına da gelmemelidir. Zira medenî usûl hukukunda taraflar, haklarını kullanırken dürüstlük kuralına uymak zorundadır⁹¹⁰. Nitekim HMK'nın 29/1'inci maddesinde tarafların medenî yargılama sırasında dürüstlük kuralına uygun şekilde hareket etmeleri gerektiği hüküm altına alınmıştır. Aksi yöndeki davranışlar, hakkın kötüye kullanılması anlamına geleceğinden hukuk düzenince korunmaz (TMK md. 2/2). Davayı uzatmak ya da geciktirmek isteyen tarafın bazı celselere gelmeyip geçerli mazereti varmış gibi göstererek birtakım usûl işlemlerinin yeniden yapılmasını istemesi pek tabii mümkündür. Ancak böyle bir durumda tarafın sunmuş olduğu mazeretin geçerli olup olmadığı titizlikle araştırılmalı ve tarafın

⁹⁰⁶ Pamukçu, 2020, 121-122.

⁹⁰⁷ Pamukçu, 2020, 121.

⁹⁰⁸ Tercan, 2001, 257; Canpolat, 2024, 240.

⁹⁰⁹ Tercan, 2001, 257.

⁹¹⁰ Arslan, 1989, 48-49.

dürüst davranmadığı kanısına varılırsa mazeret bildirmeye ilişkin hakkı korunmamalıdır⁹¹¹. Başka bir anlatımla geçerli özür hakkının sınırını hakkın kötüye kullanılması yasağı oluşturmakta olup, bu sınırın hâkim tarafından her somut olaya göre ayrı ayrı değerlendirilmesi gerekmektedir.

Taraf vekilinin geçerli bir mazeretinin olması, tarafın kendisinin de haklı mazereti olduğu anlamına gelmemektedir⁹¹². Zira tarafın bizzat kendisinin sorgulanması esas olduğundan vekilin mazeretinin olması isticvap bakımından önemli değildir. Buna karşın vekilinin mazeretine dayanarak duruşmaya gelmeyen taraf, ikrar etmiş sayılma yaptırımıyla karşılaşır⁹¹³. Öte yandan karşı tarafın geçerli mazeretinin olması da isticvap edilmeye engel değildir. Ancak karşı tarafın geçerli mazeretini bildirdiği durumlarda hâkimin takdir yetkisini kullanarak yeni bir duruşma günü belirleyebileceği kabul edilmelidir⁹¹⁴. Zira hukukî dinlenilme hakkı kapsamında karşı tarafın isticvap olunacak tarafa soru sorma, açıklamalara karşı beyanda bulunma hakkı bulunmaktadır (HMK md. 27). Dolayısıyla karşı tarafın keyfi bir nedene dayanmayan mazeretini gerekçe göstererek duruşmaya katılamaması hâli, hukukî dinlenilme hakkı doğrultusunda yeni bir duruşma günü belirlenmesini gerektirir.

4.1.3. Tarafın İsticvap Duruşmasına Gelmesine Rağmen Kendisine Sorulan Sorulara Cevap Vermemesi

Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun 171/2’nci maddesindeki düzenleme “*çağrılan taraf özürsüz olarak gelmediği veya gelip de soruları cevapsız bıraktığı takdirde, mahkemece sorulan vakıalar ikrar edilmiş sayılır*” şeklindedir. Söz konusu hükümde yer alan “*özürsüz olarak*” ifadesi sadece duruşmaya gelmeme hâli bakımından kabul edilmiş olup, sorulan sorulara cevap vermeme durumu için geçerli değildir⁹¹⁵. Başka bir anlatımla taraf, isticvaptan çekinme hakkını kullanmadıkça kendisine sorulan sorulara cevap vermezse ilgili vakıayı ikrar etmiş sayılır⁹¹⁶. Tarafın sorulan sorulara cevap vermemesi nedeniyle vakıaları ikrar etmiş sayılması, Kanun’un susmaya ikrar sonucunu bağladığı istisnai hâllerdendir⁹¹⁷. Ancak bu husus tarafa önceden bildirilen isticvap konusu vakıalarla sınırlıdır. Başka bir anlatımla sorgulama esnasında isticvap

⁹¹¹ Arslan, 1989, 101-103.

⁹¹² Canpolat, 2024, 241.

⁹¹³ Tercan, 2001, 256.

⁹¹⁴ Canpolat, 2024, 241.

⁹¹⁵ Namlı, 2007, 127.

⁹¹⁶ Tercan, 2001, 236.

⁹¹⁷ Budak /Karaaslan, 2021, 240.

konusu vakıalar dışında soru sorulması karşısında tarafın bu sorulara cevap vermek istememesi ikrar edilmiş sayılma sonucunu doğurmaz (HMK md. 171/1).

Öte yandan taraf, isticvap konusu bir vakıaya ilişkin olarak sorulan bazı sorulara cevap verirken bazı sorulara cevap vermek istemeyebilir ya da sorulara cevap vermekle birlikte net ifadeler içermeyen geçiştirici kısa yanıtlar bildirebilir. Böyle bir durumda ikrar edilme yaptırımının uygulanıp uygulanmayacağı sorusu akıllara gelmektedir. Bu husus kanuni düzenlemede yeterince açık olmadığından her somut olay hâkim tarafından ayrı ayrı değerlendirilmeli ve çıkacak sonuca göre karar verilmelidir. İsticvap sırasında bir vakıa hakkında sorulan soruların niteliği elbette her zaman aynı derecede önemli değildir. Dahası sorulan sorulardan bazıları öncül nitelikte tarafın açıklama yapmasına yönelik seçilmiş olabilir. Bu gibi durumlarda hâkim tarafından cevap verilmeyen sorunun mahiyeti ya da verilen cevabın kaçma olarak kabul edilip edilmeyeceği hususları tek tek değerlendirilmeli ve ikrar edilmiş sayılma yaptırımının uygulanabilirliği meselesi karara bağlanmalıdır⁹¹⁸. Ancak gerçekten bilmediği ya da üzerinden zaman geçmesi nedeniyle hatırlamadığı soruların cevabını verememesi nedeniyle tarafın ikrar edilmiş sayılma yaptırımına tâbi tutulması beklenemez. Zira isticvaba bağlanan ikrar edilmiş sayılma yaptırımı, tarafı beyanda bulunmaya zorlayan bir müeyyide olmakla birlikte tarafı belli bir yönde cevap vermeye iten bir düzenleme değildir.

4.1.4. Tarafın İsticvaptan Çekinme Hakkını Kullanması

4.1.4.1. Genel Olarak

Tanıklıktan farklı olarak isticvapta tarafın beyanda bulunmaya zorlanması mümkün değildir⁹¹⁹. Zira isticvabına karar verilen taraf belirlenen gün ve saatte hazır bulunup bulunmama konusunda özgürdür. Başka bir anlatımla tanık çağrıldığı duruşmaya gelmek zorundayken (HMK md. 245); isticvabına karar verilen taraf çağrıldığı duruşmaya mazeretsiz olarak gelmeyerek ikrar edilmiş sayılma yaptırımını göze alabilir (HMK md. 171/2). Bu durumda tarafın zorla getirilmesine karar verilemeyeceği gibi hakkında disiplin para cezasına da hükmedilemez (Karş. HMK md. 169 vd.). Buna karşın kimi hâllerde ilgili tarafa, isticvap konusu vakıaları ikrar etmiş sayılma yaptırımına maruz kalmadan duruşmaya gelmeme veya duruşmaya gelip de sorulara cevap vermeme hakkının tanınması gerekir. Elbette bu hakkın kullanımı tarafın keyfine bırakılmamalıdır. Aksi hâlde sorgulanmak istenmeyen taraf, bu

⁹¹⁸ Tercan, 2001, 242.

⁹¹⁹ Alangoya /Yıldırım /Deren Yıldırım, 2009, 373; Üstündağ, 1984, 664.

şekilde isticvaptan kaçma yolunu elde etmiş olur. Bu nedenle bazı durumlarla sınırlı olarak tarafa isticvaptan çekinme hakkının tanınması bir ihtiyaçtır. Kanun koyucu da bu hususu dikkate alarak kimi haklı sebeplerin varlığı hâlinde tarafın isticvap edilemeyeceğini hüküm altına almıştır (HMK md. 175, md. 249, md. 250). Ancak HMK’da isticvaptan çekinme durumlarına ilişkin doğrudan bir düzenleme yapılmamış, tanıklıktan çekinme hâllerine atıfta bulunulmakta yetinilmiştir.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun 175’inci maddesine göre tanıklıktan çekinme hâlleri niteliğine uygun düştüğü ölçüde isticvap bakımından kıyasen uygulanır. Mevcut düzenlemede kişisel nedenlerle tanıklıktan çekinme hakkını düzenleyen HMK’nın 248’inci maddesine haklı olarak gönderme yapılmamıştır. İsticvap olunacak kişilerin bizzat tarafların kendisi olması sebebiyle taraflara kişisel yakınlığı nedeniyle çekinme hakkını düzenleyen HMK’nın 248’inci maddesinin isticvap bakımından uygulanması zaten mümkün değildir. Ancak HMK’nın 248’inci maddesinde belirtilen yakınlık derecelerine HMK’nın 250’nci maddesinde açıkça atıfta bulunulduğundan bu kişilerin kim olduğu isticvap bakımından da önemlidir. Başka bir anlatımla 248’inci maddede belirtilen kimselerden birinin menfaat ihlali tehlikesi olması durumunda 250’nci madde nedeniyle isticvaptan çekinmek mümkündür (HMK md. 175).

Hâkimin taraflara çekinme hakkını hatırlatma görevi olduğuna dair HMK’da herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. Nitekim HMK’nın 247/2 maddesinde yer alan düzenlemeye göre hâkim yalnızca kişisel nedenlerle tanıklıktan çekinme hakkını hatırlatmak zorundadır. İsticvap bakımından tanıklık hükümlerine yollama yapan 175’inci madde, 247’nci maddeye atıf yapmadığı gibi kişisel nedenlerle (HMK md. 248) tarafın isticvaptan çekinme hakkı da bulunmamaktadır (Karş. HMK md. 175). Dolayısıyla isticvap bakımından uygulama alanı bulan sır saklama ve menfaat ihlali tehlikesi nedeniyle çekinme hâlleri söz konusu olduğunda hâkimin çekinme hakkını hatırlatması zorunlu değildir. Ancak olması gereken hukuk bakımından isticvaba başlamadan önce hâkim tarafından taraflara çekinme hakkının olduğunun hatırlatılması daha doğrudur⁹²⁰.

İsticvaptan çekinme nedenleri ortaya çıktığında taraf mutlaka çekinmek zorunda değildir. Başka bir anlatımla kişi, çekinme hakkı olsa dahi seçimlik hakkını kullanarak mahkemede beyanda bulunmak isteyebilir⁹²¹. İsticvabına karar verilen tarafın çekinme hakkının kapsamı HMK’daki düzenleme yeterince açık düzenlenmemiştir. Bu husus isticvaptan çekinme hakkının tanıklıktaki gibi genel bir koruma sağlayıp sağlamadığı belirsizliğini beraberinde getirmektedir.

⁹²⁰ Benzer yönde bkz: Bulut, 2022, 1962.

⁹²¹ Görgün /Börü /Toraman /Kodakoğlu, 2024, 585.

Tanık ile tarafın yargılamadaki konumları, menfaatlerinin etkilenmesi bakımından farklıdır. Bu sebeple tarafın tanık gibi dinlenmekten tamamen kaçınabilmesi mümkün olmamalıdır. Diğer bir deyişle tarafların ancak çekinme hakkı olduğu vakıalara ilişkin sorulara cevap vermekten kaçınabileceği kabul edilmelidir⁹²². Aksi hâlde yalnızca bir vakıa bakımından çekinme hakkı bulunan tarafın tüm vakıalar bakımından sorgulanmaması durumu ortaya çıkar ki bu durum hakkaniyete aykırıdır.

Taraf, isticvaptan çekinme hakkını kullanıp kullanmayacağına isticvap davetiyesinde yazan bilgiler neticesinde karar verir. Zira isticvap davetiyesi ile kendisine isticvap edileceği vakıalar bildirilen taraf, hangi vakıalar hakkında çekinme hakkı olduğunu önceden anlama şansı bulur⁹²³. Bu şekilde taraf, duruşma öncesi çekinme hakkı olan vakıaların neler olduğunu yazılı olarak veya isticvap duruşmasında sözlü olarak mahkemeye bildirme olanağına sahip olur.

Çekinme hakkını kullandığının belirtilmesi üzerine mahkemece değerlendirme yapılarak kaçınma hakkının kullanıldığı vakıalara ilişkin bir karar verilmesi gerekmektedir⁹²⁴. Hâkimin isticvaptan çekinme sebeplerini haklı bulması durumunda taraf kendisine sorulan sorulara cevap vermekten kurtulurken; hâkimin çekinmenin haksız olduğuna karar vermesi durumunda tarafın isticvabına devam edilir⁹²⁵. Buna rağmen taraf yine de sorulan sorulara cevap vermekten kaçınırsa HMK md. 171/2 uyarınca ilgili vakıayı ikrar etmiş sayılır⁹²⁶. Ayrıca hâkim tarafından çekinme hakkının hangi gerekçelerle kabul edilmediğinin nihai karara yazılması, kanun yolu incelemesinin sağlıklı yapılabilmesi bakımından son derece önemlidir.

4.1.4.2. Sır Nedeniyle İsticvaptan Çekinme

Bir yargılamada gerçeğin araştırılması için tüm vasıtaların kullanılmasının elzem olduğu söylenebilirse de muhatabın sırlarının ifşa edilmemesi ya da menfaatlerinin korunması amacıyla birtakım tedbirlerin alınması zaruridir⁹²⁷. Bu itibarla HMK'nın 249'uncu maddesindeki düzenleme ile bir kimseye sırlarını koruyabilmesi amacıyla tanıklıktan çekinme hakkı getirilmiştir. Ancak kanuni düzenleme incelendiğinde tanığın kişisel sırları bakımından bir koruma sağlanmadığı, yalnızca kanun gereği korunması gereken sırların bu kapsama dahil

⁹²² Özkes, 2017, 1390; Üçüncü, 2019, 237.

⁹²³ Duruşmada hazır bulunan ve yüzüne karşı isticvap kararı verilen tarafın isticvabına derhâl başladığı hâllerde taraf ilgili vakıaları isticvap kararından öğrenip çekinme hakkını kullanabilir.

⁹²⁴ Üçüncü, 2019, 237; Özkes, 2017, 1390.

⁹²⁵ Karşı, 2012, 626.

⁹²⁶ Özkes, 2017, 1390.

⁹²⁷ Medenî usûl hukukunda tarafların menfaat ve sırlarının korunması hakkında detaylı bilgi için bkz: Erdönmez, G. (2014). *Medenî Usûl Hukukunda Belgelerin İbrası Mecburiyeti*, İstanbul, 317 vd.; Üçüncü, 2019, 183 vd.).

edildiği açıkça görülmektedir⁹²⁸. Kanun gereği korunması gereken sır kavramından, açıklanmasına bir kanun hükmü ile sınırlama getirilen ve sahibinin muvafakati olmaksızın açıklanması engellenen sırlar anlaşılmalıdır⁹²⁹. Bu sebeple HMK'nın 249'uncu maddesindeki düzenlemenin ilgili kanunlarla sır saklama yükümlülüğü getirilen birtakım meslek gruplarını kapsadığını söylemek yanlış olmaz.

Çekinme hakkının tanınmasıyla meslek erbabı ile sır sahibi arasında güven ilişkisinin kurulması sağlanır⁹³⁰. Ancak her meslek mensubunun söz konusu çekinme kapsamında olduğu söylenemez. Söz konusu kişiler "*hâkimler, avukatlar, hekimler, psikologlar, vergi danışmanları, noterler, maliye memurları, denetçiler, banka memurları vb.*" sır saklama yükümlülüğü olan meslek mensuplarıdır⁹³¹. Başka bir anlatımla kanun gereği sır saklama yükümlülüğü olmayan bir kişinin Kanun'un 249'uncu maddesine dayanarak tanıklıktan çekinmesi mümkün değildir. Meslek sırrı kapsamında kaçınma hakkı hem tarafların hem de üçüncü kişilerin sırları bakımından koruma sağlamaktadır⁹³². Yargılamaya göre üçüncü kişi konumunda olan sır sahibinin sırrının açıklanmasına izin vermesi durumunda ise artık tanıklıktan çekinmek mümkün değildir (HMK md. 249). Kanun, sır sahibinin rızası neticesinde ortaya çıkan tanıklık mecburiyeti bakımından tek istisnayı avukatlar bakımından kabul etmiştir (Karş. HMK md. 249). Zira avukat iş sahibinin rızasının olduğu durumlarda dahi tanıklıktan çekinip çekinmeme konusunda serbesttir (AVK⁹³³ md. 36). Sır saklama nedeniyle tanıklıktan çekinmeye ilişkin HMK md. 249 hükmü, HMK'nın 175'inci maddesinin atfı gereği niteliğine aykırı düşmediği sürece isticvap bakımından uygulama alanı bulur. Bu sebeple mesleki sırlar nedeniyle tarafın isticvaptan çekinme hakkını kullanması mümkündür.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 249'uncu maddesi, sadece kanun gereği korunması gereken sırlar bakımından bir koruma sağladığından tanığın kendi kişisel sırlarını açıklamak üzere mahkemeye davet edildiği durumlarda geçerli değildir. Bu sebeple kişisel sırlar hakkında kişi ancak 250'nci maddede düzenlenen menfaat ihlâli tehlikesi hükmüne dayanarak tanıklıktan çekinebilir⁹³⁴. Aynı durum isticvap bakımından da geçerli olduğundan tarafın kişisel sırları

⁹²⁸ Taşkın Adıyaman, E. (2022). *Medenî Usûl Hukukunda Tanıklıktan Çekinme Hakkı*, Ankara, 49; Umar, 2011, 737.

⁹²⁹ Taşkın Adıyaman, 2022, 49.

⁹³⁰ Yüce, T. T. (1980). "*Ceza Yargılama Hukukunda Meslek Adamının Tanıklıktan Çekinme Hakkı*", *Yargıtay Dergisi*, 6(1-2), 52.

⁹³¹ Atalay, 2017, 1902; Üçüncü, 2019, 317-318.

⁹³² Üçüncü, 2019, 318.

⁹³³ R.G: 19.03.1963 T. 13168 S.

⁹³⁴ Umar, 2011, 737; Taşkın Adıyaman, 2022, 49.

bakımından HMK md. 250’de düzenlenen menfaat ihlali tehlikesi hükmüne dayanarak çekinme hakkını kullanması gerekmektedir (HMK md. 175).

Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun 249’uncu maddesine göre kural olarak sır sahibinin izni olması durumunda tarafın isticvaptan çekinmesi mümkün olmamaktadır (HMK md. 175). Ancak sır sahibinin izni meselesi isticvap bakımından sorunludur. Zira sır sahibinin yargılama bakımından üçüncü kişi konumunda olması sebebiyle rızanın varlığının mahkeme tarafından tespit edilmesi çoğu zaman mümkün değildir. Bizce rızası olup olmadığını bildirmesi için sır sahibine tebligat çıkarabilme yetkisinin mahkemeye tanınması, bu durumun suistimal edilme riskini bertaraf eder. Zira aleyhine sonuç çıkma ihtimali olan taraf, üçüncü kişinin izninin olmadığını iddia ederek isticvaptan kaçma imkânına sahip olmamalıdır. Mevcut düzenleme kapsamında hâkimin bu yönde tebligat çıkartabilmesi elbette mümkündür. Ancak uygulamada kanuni dayanağı olmadığı gerekçe gösterilerek bu yöndeki talepler reddedilmektedir. Bu sebeple tebligat çıkarma zorunluluğuna ilişkin yeni bir hüküm getirilmesi bizce uygulamadaki kafa karışıklığının giderilmesine yardımcı olur. Benzer durumun tanıklık bakımından da söz konusu olduğu söylenebilirse de tanık hem taraf değildir hem de tanık beyanları aksi ispatlanmadıkça doğru kabul edilmektedir. Bu sebeple kaçınma hakkının suistimal edilmesi isticvap bakımından daha olasıdır.

4.1.4.3. Menfaat İhlali Tehlikesi Nedeniyle İsticvaptan Çekinme

İsticvabına karar verilen taraf, menfaatinin ihlal edilme tehlikesi ortaya çıktığında tanıklıktan çekinme hükümlerine dayanarak isticvaptan çekinme hakkını kullanabilmektedir. Nitekim söz konusu çekinme hâli, HMK’nın 175’inci maddesinin 250’nci maddeye doğrudan atıf yapması sebebiyle isticvap bakımından da uygulama alanı bulmaktadır. Kanun’da sayılan bazı durumların varlığı hâlinde kişi kendisinin veya yakınlarının menfaatine aykırı bir durumla karşılaştığını bildirerek tanıklıktan çekinebilmektedir⁹³⁵. Zira kanun koyucu bazı hâllerde kişinin objektif olamayacağı endişesiyle tanıklık yapmamasının, tanıklık yapmasına oranla uygun olacağını düşünmüştür⁹³⁶. Başka bir anlatımla tanıklık yapılmasının tanık için yaratabileceği olumsuz sonuçlar gözetilerek tanığa menfaat ihlali tehlikesiyle çekinme hakkı tanınmıştır⁹³⁷.

⁹³⁵ Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 493; Yılmaz (*Şerh*), 2021, 4093; Tanrıver, 2024, 990.

⁹³⁶ Yılmaz (*Şerh*), 2021, 4093.

⁹³⁷ Taşkın Adıyaman, 2022, 68.

Kanun'un 250'nci maddesi, 249'uncu maddedeki düzenlemeden farklı olarak esasen tanığın kendi sırlarını korumayı amaçlamaktadır⁹³⁸. Söz konusu hüküm ile beyanda bulunacak kişi bizzat kendi aleyhine oluşabilecek neticelerden korunmak istenmiştir⁹³⁹. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 250'nci maddesinin birinci fıkrasının birinci bendinde yer alan düzenlemeye göre tanık beyanının bizzat kendisine veya 248'inci maddede sayılan yakınlarından birine doğrudan maddi bir zarar verme ihtimali varsa kişi tanıklıktan çekinebilir (HMK md. 250/1-a). Bunun gibi tanığın beyanı, kendisinin veya yine 248'inci maddede yazılı kimselerden birinin şeref veya itibarının ihlaline sebep olarsa yine tanıklıktan çekinme hakkı kullanılabilir (HMK md. 250/1-b). Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 175'inci maddesinin açık yollaması nedeniyle bahsedilen bu hâllerde taraf, isticvaptan çekinme hakkına dayanarak sorgulanmaktan kaçınabilir.

Diğer taraftan HMK'nın 175'inci maddesinin atıfta bulunduğu HMK'nın 250/1-b'nci maddesi uyarınca tarafın açıklamaları, kendisinin ya da yakınlarından birinin ceza soruşturması veya kovuşturmasına maruz kalmasına neden olarsa isticvaptan çekinilebilir. Ancak Kanun'da tarafa bu hususta isticvaptan çekinme hakkı tanınmış olsa da suç teşkil edilen vakıalar hakkında tarafın hiçbir şekilde isticvabına karar verilmemelidir. Bizce hâkimin Anayasa ve ceza kanunlarında güvence altına alınan susma hakkını bertaraf edici nitelikte isticvap kararı vermesi hukuka ve hakkaniyete aykırıdır. Aksi durum Anayasa'nın 38'inci maddesinde yer alan *“hiç kimse kendisini ve kanunda gösterilen yakınlarını suçlayan bir beyanda bulunmaya veya bu yolda delil göstermeye zorlanamaz”* hükmüne aykırılık teşkil etmektedir. Bu duruma rağmen konusu suç teşkil eden vakıalar bakımından isticvap kararı verildiği hâllerde ise taraf kaçınma hakkını kullanmaz ya da kullanmayı ihmal eylerse mahkeme yine de HMK md. 171'e göre ikrar etmiş sayılma hükmünü uygulamamalıdır. Böyle bir durumda ikrar edilmiş sayılma yaptırımının uygulanamayacak olması müessesesinin varoluş amacıyla çeliştiğinden bu noktada isticvaptan söz edilemez. Anılan gerekçelerle konusu suç teşkil eden vakıalar hakkında baştan isticvap kararının verilmemesi daha doğrudur. Diğer taraftan mahkemenin her zaman taraf beyanlarının suç teşkil eden vakıaları içerip içermeyeceğini önceden tespit etmesi mümkün değildir. Bazı durumlarda taraf isticvap konusu başka bir vakıa hakkında açıklama yaptığı sırada konusu suç teşkil eden vakıalar hakkında da beyanda bulunabilir. Böyle durumların önüne geçmek adına hâkimin konusu suç teşkil eden vakıalar bakımından tarafa isticvaptan çekinme hakkının olduğunu hatırlatması önemlidir. Kanun'da hâkimin bu yönde

⁹³⁸ Esen, 2025, 195; Üçüncü, 2019, 324; Taşkın Adıyaman, 2022, 68.

⁹³⁹ Üçüncü, 2019, 324.

hatırlatma yapmasını engelleyen bir hüküm de bulunmamaktadır. Çekinme hakkının hatırlatılmasıyla taraf böyle bir hakkı olduğunu öğrenmiş olacağından kendisini açıklama yapmak zorundaymış gibi hissetmez ve söz konusu risk bir nebze azaltılmış olur.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun 250’nci maddesinin ilk iki bendi, tanığın kendisi dışında belirli yakınlık derecelerine sahip kişilerin de menfaatinin zedelenmesini çekinme hakkının kullanılabilmesi bakımından yeterli saymıştır. Kanun’da bu kişiler belirlenirken tanıkla belirli yakınlığın olmasına dikkate edilmiştir. Bu yakınların kim olduğu HMK’nın 248’inci maddesinde tahdidi olarak sayılmıştır⁹⁴⁰. Buna göre “*davanın taraflarından birinin nişanlısı, evlilik birliği ortadan kalkmış olsa dahi eşi, davanın taraflarından birinin kendisinin veya eşinin, altsoyu veya üstsoyu, davanın taraflarından biri ile arasında evlatlık bağı bulunan kişiler, taraflardan birinin üçüncü derece de dâhil olmak üzere kan veya kendisini oluşturan evlilik bağı ortadan kalkmış olsa dahi kayın hısımları ile taraflardan biri ile koruyucu aile ilişkisi bulunan kişiler*” ile ilgili olarak tanıklıktan dolayısıyla isticvaptan çekinme hakkını kullanmak mümkündür (HMK md. 175, md. 250). Söz konusu kişiler haricindeki kimselerin doğrudan maddi bir zarara uğrayacağından ya da itibarı zedeleneyeceğinden veya ceza soruşturmasına ya da kovuşturmasına uğrayacağından bahisle isticvaptan kaçınmak mümkün değildir.

Diğer taraftan aynı maddenin üçüncü (1-c) bendi, tanığın kendi meslek veya sanatına ait olan sırların ortaya çıkmasını da tanıklıktan çekinme nedeni olarak kabul etmiştir (HMK md. 250). Dolayısıyla bu madde kapsamında taraf sadece kendi meslek veya sanatına ait sırlar hakkında isticvaptan çekinme hakkını kullanabilir⁹⁴¹. Diğer bir deyişle ilgili düzenleme ilk iki bentten farklı olarak kişinin yakınlarının meslek veya sanat sırları bakımından bir koruma getirmemiştir. Ancak meslek veya sanat sırlarının açıklanması, yakınlarına doğrudan maddi zarar verme ihtimali taşıyorsa kişinin HMK md. 250/1-a maddesine dayanarak çekinme hakkını kullanması elbette mümkündür.

Nihayet tarafın menfaat ihlali tehlikesi sebebiyle isticvap edilmek istemediğini mahkemeye bildirmesi, çekinme hakkını kullanması bakımından tek başına yeterli değildir. Zira menfaat ihlali tehlikesi riskinin hâkim tarafından serbestçe değerlendirilmesi ve kişinin çekinme hakkının olduğu hususunda bir karar verilmesi gerekmektedir⁹⁴². Nitekim menfaat ihlali tehlikesinin duraksama yaratacak şekilde belirsizlikler içermesi ya da gerçekçi olmadığı

⁹⁴⁰ Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 492.

⁹⁴¹ Taşkın Adıyaman, 2022, 74.

⁹⁴² Esen, 2025, 196-197.

kanaatine varılması durumunda hâkim tarafından çekinme talebinin reddine karar verilmelidir⁹⁴³.

4.2. Kanun Yolunda İsticvap

İlk derece yargılaması neticesinde verilen hükmün yanlış olduğundan bahisle söz konusu kararı iptal ettirmek veya düzelttirmek amacıyla yeniden incelenmesi veya hukuka uygunluğunun denetlenmesi için daha yüksek seviyede olan başka bir mahkemeye başvurma imkânına kanun yolu denir⁹⁴⁴. Kanun yolları olağan ve olağanüstü kanun yolu olmak üzere ikiye ayrılmaktadır⁹⁴⁵. Olağan kanun yolu mahkeme tarafından verilen nihai kararların kesinleşmesini engelleyen kanun yolu türüdür⁹⁴⁶. Olağanüstü kanun yolu ise kanunda belirlenen hâllerle sınırlı olmak üzere kesinleşmiş hükümlere karşı başvurulabilen kanun yolu türüdür⁹⁴⁷. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'na göre olağan kanun yolları, istinaf ve temyiz olmak üzere iki tanedir. Olağanüstü kanun yolları ise Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda kanun yararına temyiz ve yargılamanın iadesi olarak belirlenmiştir. İsticvaba ilişkin durumların olağan kanun yolu aşamasında ortaya çıkması nedeniyle çalışmamızın devamında kanun yolu kavramından olağan kanun yolu anlaşılmalıdır.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda yer alan düzenlemede isticvabın kanun yolu aşamasında uygulanabilirliği konusunda bir açıklık bulunmamaktadır. Nitekim HMK'daki düzenleme yeri düşünüldüğünde isticvap, ilk derece yargılamasının tahkikat aşamasında icra edilebilen bir müessesedir⁹⁴⁸. Bu itibarla kanun yolu aşamasında tarafların isticvap edilmesinin söz konusu olamayacağı söylenebilirse de kimi durumlarda kanun yolunda isticvabın gerçekleştirilmesi mümkündür.

İstinaf aşamasında isticvabın icrası bakımından iki farklı durum karşımıza çıkmaktadır. Zira istinaf aşamasında temyiz aşamasından farklı olarak hem vakıa incelemesi yapılarak hüküm verilmekte hem de hukukîlik denetimi yapılmaktadır⁹⁴⁹. Ayrıca istinaf incelemesi

⁹⁴³ Görgün /Börü /Toraman /Kodakoğlu, 2024, 587; Umar, 2011, 738.

⁹⁴⁴ Atalı /Ermenek /Erdoğan, 2024, 623; Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 657; Pekcanitez /Atalay /Özekes, 2024, 481; Görgün /Börü /Toraman /Kodakoğlu, 2024, 689.

⁹⁴⁵ Pekcanitez /Atalay /Özekes, 2024, 483; Görgün /Börü /Toraman /Kodakoğlu, 2024, 689; Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 660.

⁹⁴⁶ Görgün /Börü /Toraman /Kodakoğlu, 2024, 689; Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 660; Pekcanitez /Atalay /Özekes, 2024, 483.

⁹⁴⁷ Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 660; Görgün /Börü /Toraman /Kodakoğlu, 2024, 689; Pekcanitez /Atalay /Özekes, 2024, 483.

⁹⁴⁸ Tanrıver, 2024, 807; Özekes, 2017, 1380; Canpolat, 2024, 213.

⁹⁴⁹ Şahin, Ç. S. (2019). "Hukuk Muhakemeleri Kanunu Uyarınca İstinaf Yargılamasında Ön İnceleme Aşaması", *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 21(2), 2665; Özekes, M. /Boran Güneysu, N. (2021). *Deliller ve Hüküm Eksikliği Yönünden İstinaf İncelemesi ve Kararı*, İstanbul, 2.

neticesinde yerel mahkemenin kararının kaldırılmasını gerektiren hâllerde kararın gereği iki farklı şekilde yerine getirilmektedir. Nitekim Kanun'da sayılan durumlarda istinaf incelemesi yapan daire dosyanın esasına girmeden istinaf konusu kararın kaldırılmasına ve dosyanın doğrudan ilgili mahkemeye geri gönderilmesine karar vermektedir (HMK md. 353/1-a). Bölge Adliye Mahkemesi ilgili hukuk dairesi tarafından HMK md. 353/1-a uyarınca esasa girmeden dosyanın ilk derece mahkemesine gönderildiği bu gibi hâllerde duruşma yapılmadığından doğal olarak istinaf aşamasında isticvabın icra edilmesi mümkün değildir (HMK md. 356/1).

Diğer yandan istinaf incelemesi sırasında ilgili daire bizzat kendisi de yeniden yargılama yapabilir⁹⁵⁰. Yerel mahkemede vakıalar eksik tespit edilerek veya hatalı değerlendirilerek hüküm kurulmuşsa, istinaf mahkemesi bu eksikliği gidererek kararı düzeltmek zorundadır⁹⁵¹. İstinaf aşamasında esas hakkında yapılacak incelemeye asıl inceleme denilmekte olup, ilk derece yargılamasındaki tahkikat aşamasının karşılığıdır⁹⁵². İstinaf aşamasında yapılacak esasa ilişkin inceleme sırasında ilk derece yargılamasında tahkikat aşamasında geçerli olan usûl uygulanmaktadır⁹⁵³. Nitekim HMK'nın 360'ıncı maddesi aksine hüküm bulunmadıkça ilk derece yargılama usûlünün istinaf incelemesi bakımından geçerli olduğunu hüküm altına almıştır.

İstinaf aşamasında asıl incelemeye geçildiğinde ilk derece aşamasında eksik toplanan delilleri istinaf dairesi tamamlayabilir⁹⁵⁴. Bunun gibi istinaf aşamasında ilk derece mahkemesinde isticvabın hiç yapılmamış olması veyahut isticvap yapılmış olmasına rağmen birtakım eksiklikler bulunması gibi sebeplerle incelemeyi yapan istinaf dairesi HMK md. 169 vd. hükümlerine göre isticvabı kendisi gerçekleştirir⁹⁵⁵. Bunun yanında istinaf dairesi, koşulların varlığı hâlinde inceleme bakımından önemli olduğuna kanaat getirirse talep olmasa dahi re'sen isticvap kararı verebilir⁹⁵⁶. İstinaf dairesinin isticvap kararı alması durumunda kendisinin ilk derece yargılaması bakımından geçerli olan usûle göre isticvabı gerçekleştirmesi gerekir.

Öte yandan uygulamada genellikle isticvaba ilişkin eksiklik tespit edildiğinde ya da hatalı karar verildiğinde Bölge Adliye Mahkemeleri esasa girmekten kaçınarak dosyayı ilk derece mahkemesine geri göndermektedir. Ülkemizdeki istinaf uygulamasında aynı zamanda olay

⁹⁵⁰ Meraklı Yayla, D. (2014). *İstinaf Kanun Yolunda Yeniden Tahkikat Yapılması*, Ankara, 31.

⁹⁵¹ Akkaya, T. (2009). *Medenî Usûl Hukukunda İstinaf*, Ankara, 269; Şahin, 2019, 2665.

⁹⁵² Yılmaz, E. (2005). *İstinaf*, Ankara, 72; Şahin, 2019, 2667.

⁹⁵³ Özkes, 2016, 86; Meraklı Yayla, 2014, 31.

⁹⁵⁴ Gözütok, Z. (2017). *Hukuk Davalarında İstinaf ve Temyiz Uygulama Rehberi*, Ankara, 184-185.

⁹⁵⁵ Meraklı Yayla, 2014, 133-134.; Özkes, 2017, 1381; Gözütok, 2017, 186.

⁹⁵⁶ Akkaya, 2009, 293; Meraklı Yayla, 2014, 134.

mahkemesi olan Bölge Adliye Mahkemelerinin birer “küçük Yargıtay” gibi hareket ettikleri görülmektedir⁹⁵⁷. Diğer bir deyişle istinaf başvurusu neticesinde önüne dosya gelen istinaf daireleri genelde hukuka aykırılıkları bizzat gidermek yerine eksiklikleri tespit ederek gereğinin yapılması için dosyayı yerel mahkemeye göndermektedir⁹⁵⁸. Ancak bu hususta verilen kararlar genellikle hatalıdır. Zira kararı incelemekle görevli olan istinaf dairesinin duruşma açarak isticvabı kendisinin gerçekleştirmesi gerekmektedir. Daire, istinaf incelemesi sırasında dosyanın geri gönderilmesi şeklinde geciktirici ve usûl ekonomisine aykırı hareket etmemelidir⁹⁵⁹. Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun usûl ekonomisi ilkesi başlıklı 33’üncü maddesi uyarınca “hâkim, yargılamanın makul süre içinde ve düzenli bir biçimde yürütülmesini ve gereksiz gider yapılmamasını sağlamakla yükümlüdür.” Usûl ekonomisi ilkesinin ilk derece yargılamasının yanında kanun yolu aşamasında da geçerli olması sebebiyle istinaf dairelerinin de usûl ekonomisine riayet etmesi gerekmektedir.⁹⁶⁰

Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun 353/1’inci maddesine göre istinaf mercilerinin yerel mahkeme kararını kaldırarak dosyayı yeniden incelemek üzere yerel mahkemeye gönderme yetkisi elbette bulunmaktadır. Ancak bu yetki, aynı maddenin birinci fıkrasında altı bentte sayılan durumlarla sınırlıdır. Bunun dışındaki hâllerde dosyanın yerel mahkemeye gönderilmesi mümkün değildir. Özellikle isticvaba ilişkin konularda istinaf daireleri HMK md. 353/1-a-6 uyarınca bir nevi bozma kararı vermektedir⁹⁶¹. Buna karşın geri gönderme kararına gerekçe

⁹⁵⁷ Özkes, M. (2016). “İstinafın Temyizden Farkları İstinaf Küçük Temyiz Değildir”, *İstanbul Anadolu Adliyesi Dergisi*, (9), 26-29; Ülkü, M. F. (2023). “İstinaf Mahkemelerinin Yeniden Karar Vermekten Kaçınmasının Yarattığı Sorunlar Üzerine”, *Ankara Barosu Dergisi*, 81(4), 538.

⁹⁵⁸ Benzer yönde değerlendirme için bkz: Akil, C. (2019). “Bir İstinaf Sebebi Olarak HMK M. 353/1-A-6 Üzerine Değerlendirme”, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, (38), 1-14; Ülkü, 2023, 538.

⁹⁵⁹ Özkes /Boran Güneysu, 2021, 2.

⁹⁶⁰ Yılmaz, E. (2008). “Usûl Ekonomisi”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 57(1), 270; Çetin, İ. (2010). “Yargılamada Etkinlik Arayışları: Medenî Usûl Hukukunda Usûl Ekonomisi”, *Sayıştay Dergisi*, (78), 99.

⁹⁶¹ “...HMK. 170 madde uyarınca davalı şirket yetkilisine HMK. 171 Maddesine uygun isticvap davetiyesi çıkartılıp beyanının alınması, imzaların kabul edilmediği takdirde irsaliyeleri teslim alan kişilerin teslim tarihinde davalı şirketin sigortalı çalışanı olup olmadığı yönünde ilgili SGK. Dan sorularak, davalı tarafa incelenecek döneme ait ticari defterlerini inceleme gün ve saatinde bilirkişi incelemesi için ibraz etmesi, edilmediği takdirde sonuçları da hatırlatılmak suretiyle davetiye çıkartılıp bilirkişiden ek rapor alınmak suretiyle sonucuna göre her bir davacının talebi hakkında HMK. 297 maddesine uygun karar verilmesi gerekirken eksik inceleme ile yukarıdaki şekilde karar verilmesi yerinde görülmemiştir. Açıklanan nedenlerle, davalı vekilinin istinaf başvurusunun kabulü ile, ilk derece mahkemesinin istinafa konu kararının HMK’nın 353/1.a.6. maddesi uyarınca kaldırılmasına ve davanın usûlüne uygun şekilde yeniden görülmesi için dosyanın kararı veren ilk derece mahkemesine gönderilmesi gerektiği kanaatine varılarak aşağıdaki hüküm kurulmuştur.”, İstanbul BAM 13. H.D. 2019/549 E. 2020/1474 K. 17.12.2020 T.; “...Davacının ne şekilde dava konusu çekten dolayı borçlu konumunda olduğu, emrine çek düzenlenen lehtar şirketle davacı şirket arasında ne şekilde bağlantı bulunduğu dosya kapsamından anlaşılamamaktadır. Bu hususun davacı vekiline açıklanması, gerekirse banka kayıtlarının getirilmesi ve davacı şirket yetkilisinin isticvap edilmesi ve bu suretle davacının açılan davada aktif husumet ehliyetine sahip olup olmadığının belirlenmesi gerekmektedir.....Yukarıda açıklanan nedenlerle; Davacı vekilinin istinaf başvurusunun kabulü ile HMK’nın 353/1-a/6 maddesi uyarınca, esas incelenmeden kararın kaldırılmasına ve davanın yeniden görülmesi için dosyanın kararı veren mahkemeye gönderilmesine karar vermek gerekmiştir”, Antalya BAM 7. H.D. 2020/537 E. 2022/268 K. 03.03.2022 T.; “...Davacı alacaklı, borcun doğumunun takip

gösterilen HMK'nın 353/1-a-6'ncı maddesi, uyuşmazlığın çözümünde etkili olabilecek ölçüde önemli delillerin toplanmaması veya değerlendirmemesi durumlarında dosyanın esas hakkında inceleme yapılmadan yerel mahkemeye gönderilmesini düzenlemektedir⁹⁶². İsticvap delil niteliğinde olmadığından söz konusu madde kapsamında dosyanın geri gönderilmesi mümkün değildir. Ayrıca isticvap, ispata ilişkin bir usûl işlemi olduğu gerekçesiyle de HMK md. 353/1-a-6 kapsamında değerlendirilemez. Anılan sebeplerle bölge adliye mahkemelerinin söz konusu içtihatlarına katılmıyoruz. Ayrıca ilgili kararlarda isticvabı HMK md. 353/1-a-6 dahilinde değerlendiren gerekçeleri doğru kabulse bile dosyanın doğrudan yerel mahkemeye geri gönderilmesi işlemi de hatalıdır. Zira BAM daireleri isticvap yapılması için peşinen dosyayı yerel mahkemeye göndermek yerine öncelikle isticvaba ilişkin eksikliğin uyuşmazlığın çözümünde doğrudan etkili olup olmadığını değerlendirilmesi gerekmektedir. Zira taraf beyanlarının doğruluğunun tartışmalı olması ve bu beyanların delil niteliğinde kabul edilmemesi sebepleriyle her durumda isticvabın uyuşmazlığın çözümünde doğrudan etkili olduğu söylenemez. Söz konusu değerlendirme neticesinde ortaya çıkan eksikliğin uyuşmazlığın çözümünde doğrudan etkili olduğu kanaatine varılırsa ancak o durumda isticvabın gerçekleştirilmesi için dosyanın yerel mahkemeye gönderilmesi gerekir (HMK md. 353/1-a-6). Buna karşın isticvaba ilişkin durumun uyuşmazlığın çözümünde doğrudan etkili olmadığına kanaat getirilirse isticvap bizzat bölge adliye mahkemesi ilgili hukuk dairesince yapılmalıdır. Nitekim İstanbul BAM 16. Hukuk Dairesi önüne gelen bir dosyada esasa girerek istinabe yoluyla da olsa isticvabı istinaf aşamasında gerçekleştirmiştir⁹⁶³.

dayanağı bononun tanzim tarihinden önce gerçekleştiğini ileri sürerse mahkemece alacaklıya bu konuda kanıt sunma olanağı verilmeli, gerekirse davacı alacaklı ile borçlu isticvap edilerek senedin düzenlenmesine neden olan temel ilişki sorulmalı, gerektiğinde davacı ile borçlunun ticari defterleri üzerinde bilirkişi incelemesi yaptırılarak borcun gerçek doğum tarihi tespit edilerek koşulun gerçekleşip gerçekleşmediği saptanmalıdır..... u nedenlerle birleşen dosya davacısı vekilinin istinaf istemi yerinde görülmüş ve hükmün HMK'nın 353/1-a-4-6 maddesi gereğince kaldırılarak yeniden yargılama yapılması için dosyanın mahal mahkemesine gönderilmesine karar vermek gerekmiş, istinaf aşamasında tefrik yahut birleştirmeye yasal imkân bulunmadığından ve kaldırma kararı verilmesi durumunda kararın tümünden kaldırılıp yerel mahkemece kaldırma sonrası aşamada gerekli araştırma yapıldıktan sonra davadaki tüm taleplerle ilgili yeniden karar verilmesi gerektiğinden bu aşamada asıl dosya davalılar vekillerinin istinaf istemi incelenmemiş olup, aşağıdaki şekilde hüküm kurulmuştur”, Samsun BAM 1. H.D. 2020/1173 E. 2020/1499 K. 19.10.2020 T.; Benzer yönde bkz: İzmir BAM 4. H.D. 2019/2325 E. 2022/29 K. 10.01.2022 T.; İstanbul BAM 13. H. D. 2019/590 E. 2020/1479 K. 17.12.2020 T.; İstanbul BAM 3. H.D. 2018/2282 E. 2020/1607 K. 24.11.2020 T.; İstanbul BAM 12. H.D. 2018/1314 E. 2020/579 K. 09.06.2020 T.; İstanbul BAM 14. H.D. 2019/310 E. 2021/30 K. 14.01.2021 T., <https://www.legalbank.net/arama/mahkeme-kararlari>, E.T: 13.03.2025.

⁹⁶² Tabak, O. (2023). “HMK m. 353/1-a Uyarınca Verilen Kararların Kesinliği Meselesi”, *Anadolu, Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 9(1), 158-160.

⁹⁶³ “... Dairemizce davalının talimatla alınan isticvabında; aynı şekilde cari hesabının olmadığını diğer davada vekiline cari hesap ile ilgili beyanda bulunmadığını, vekilinin diğer dosyadaki beyanından haberdar olmadığını kendisine o şekilde bilgi vermediğini belirtmiştir”, İstanbul BAM 16. H.D. 2017/1063 E. 2018/222 K. 12.02.2018 T., <https://www.legalbank.net/arama/mahkeme-kararlari>, E.T: 20.03.2025.

Diğer taraftan temyiz aşamasında Yargıtay ilgili hukuk dairesinin isticvap kararı vermesi ve tarafları doğrudan isticvap etmesi mümkün değildir. Zira temyiz incelemesi kural olarak dosya üzerinden yapılan bir inceleme türüdür (HMK md. 369/2). Dolayısıyla duruşma esnasında gerçekleşmesi gereken isticvabın temyiz incelemesinde icra edilmesi olanaklı değildir. Buna karşın Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun 369/2’nci maddesine göre “*tüzel kişiliğin feshine veya genel kurul kararlarının iptaline, evlenmenin butlanına veya iptaline, boşanma veya ayrılığa, velayete, soy bağına ve kısıtlamaya ilişkin davalarla miktar veya değeri altmış bin Türk lirasını aşan alacak ve ayın davalarında*” talep üzerine temyiz incelenmesinde duruşma açılmaktadır. Ancak Yargıtay tarafından duruşma yapılmasına karar verilen hâllerde alt derece mahkemelerinde yapıldığı şekliyle bir tahkikat yapılmamaktadır⁹⁶⁴. Zira temyiz duruşması esnasında vakia incelemesi ve delil değerlendirilmesi yapılmamakta, burada daha çok hukukî değerlendirmeye esas almak üzere hukukî tartışma yapma ve tarafların hukukî dayanaklarını dinleme faaliyeti gerçekleştirilmektedir⁹⁶⁵. Nitekim temyiz incelemesinde temyiz sebepleri haklı bulunur veya re’sen hukuka aykırılıklar tespit edilirse hüküm hakkında bozma kararı verilmelidir (Karş HMK md. 371). Başka bir anlatımla temyiz aşamasında ortaya çıkan hukuka aykırılık durumlarında Yargıtay, kararı veren mahkemenin yerine geçerek tekrar bir yargılama yapmaz, esas hakkında yeni bir hüküm kurmaz. Yargıtay’ın görevi; hukukîlik denetimi yaparak, hukuka aykırılık hâllerini tespit etmek ve yeniden karar verilmesi için dosyayı ilgili mahkemeye göndermekle sınırlıdır (HMK md. 373). Dolayısıyla Yargıtay’ın isticvap yapılmasına ilişkin vermiş olduğu bozma kararının gereğini kural olarak kararı veren mahkemenin yerine getirmesi gerektiğinden dosya ilgili mahkemeye geri gönderilir⁹⁶⁶.

Öte yandan Yargıtay’ın bozma kararı sonrası dosya tekrar önüne gelen mahkeme (ilk derece mahkemesi, BAM dairesi ya da uygun görülen diğer mahkeme) direnme kararı vermezse bozmaya uyma kararı vermektedir (HMK md. 373). Bu durumda ise bozma kararının bağlayıcı etkisi ortaya çıkar ve daire tarafından ilamda gösterilen hususlar çerçevesinde mahkemece yeniden karar verilir⁹⁶⁷. Ancak bozma ilamı dışında kalan hususların kesinleşmesi sebebiyle

⁹⁶⁴ Bulut, U. (2022). *Temyiz İncelemesinin Kapsamı ve Sınırları*, Ankara, 140-141; Kaplan, M. B. (2024). *Medenî Usûl Hukukunda Bozma Kararının Sonuçları*, Ankara, 36.

⁹⁶⁵ Özekes, M. (2016). *100 Soruda Medenî Usûl Hukukunda Yeni Kanun Yolu Sistemi İstinaf ve Temyiz*, Ankara, 129-130; Kaplan, 2024, 36.

⁹⁶⁶ Kaplan, 2024, 91; Özekes, 2017, 1381.

⁹⁶⁷ Tok, O. (2023). *Fransız ve Türk Medenî Yargılama Hukuklarında Temyiz Mahkemesinin Yapısı ve İşlevi*, Ankara, 328-330; Üstündağ, S. (1963). “*Uyulan Bozma İlamının Bağlayıcı Gücü*”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, (3), 837-838; Kaplan, 2024, 36,108.

dosya önüne gelen mahkeme diğer hususlarda karar veremez⁹⁶⁸. Yargıtay bu durumun gerekçesini taraflardan birinin usûlî kazanılmış hak elde etmesi şeklinde açıklamaktadır⁹⁶⁹. Bu sebeple bozma ilamına uyacak olan mahkemenin bozma sebepleri dışında kalan hususlar bakımından ortaya çıkan usûlî kazanılmış hakka aykırı hareket etmesi mümkün olmadığından bu konularda isticvap kararı veremez⁹⁷⁰. Bunun dışında Yargıtay ilgili hukuk dairesinin bozma ilamında gösterdiği ve doğrudan isticvabın yapılması gerektiğini işaret etmediği hususlarla doğrudan isticvap yapılmasını belirttiği vakıalara ilişkin olarak tekrar inceleme yapacak mahkemenin isticvap kararı vermesi mümkündür.

Diğer yandan devlete karşı açılan tazminat davaları ile bu tazminatlara ilişkin görülen rücu davalarında Yargıtay daireleri, ilk derece mahkemesi sıfatıyla davaları görmektedir (HMK md. 47 ve md. 256⁹⁷¹). Yargıtay daireleri söz konusu davalarda temyiz incelenmesi kurallarından bağımsız şekilde ilk derece yargılaması yaparak esasa ilişkin doğrudan hüküm vermektedir⁹⁷². Nitekim bu tür davalarda ilk derece mahkemesi sıfatına sahip olan Yargıtay daireleri davanın açılıp yürütülmesi, ön inceleme, tahkikat, delillerin toplanması, sözlü yargılama gibi konularındaki iş ve işlemlerini HMK hükümlerine göre gerçekleştirmektedir⁹⁷³. Dolayısıyla davayı gören Yargıtay dairesi, HMK doğrultusunda hareket etmek zorunda

⁹⁶⁸ Eroğlu, O. (2018). “Usûlî Kazanılmış Hakkın Sınırlarının Belirlenmesinde Yaşanan Sorunlar Üzerine Bir Değerlendirme”, *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 5(6), 169; Yavaş, M. (2015). *Medenî Usûl Hukukunda Temyiz*, Ankara, 146; Tok, 2023, 330.

⁹⁶⁹ “Temyizce bir kararın bozulması ve mahkemenin bozma kararına uyması hâlinde bozulan kararın bozma sebeplerinin şümulü dışında kalmış cihetlerinin kesinleşmiş sayılması, dâvaların uzamasını önlemek maksadıyla kabul edilmiş çok önemli bir usûlî hükümdür. Bir cihetin bozma kararının şümulü dışında kalması da iki şekilde olabilir: Ya o cihet, açıkça bir temyiz sebebi olarak ileri sürülmüş fakat dairece itiraz reddedilmiştir, yahutta onu hedef tutan bir temyiz itirazı ileri sürülmemiş olmasına rağmen dosyanın Temyiz Dairesince incelendiği sırada dosyada bulunan yazılardan onun bir bozma sebebi sayılması mümkün bulunduğu hâlde o cihet Dairece bozma sebebi sayılmamıştır. Her iki hâlde de o konunun bozma sebebi sayılmamış ve başka sebeplere dayanan bozma kararına mahkemece uyulmuş olması, taraflardan birisi lehine usûlî bir müktesep hak meydana getirir ki, bu hakkı ne mahkeme ne de Temyiz Mahkemesi halele uğratabilir. Zira usûlî müktesep hakkın tanınması da âmme intizamı düşüncesiyle kabul edilmiş bir esastır.” YİBBGK 1957/13 E. 1959/5 K. 04.02.1959 T., <https://www.legalbank.net/arama/mahkeme-kararlari>, E.T: 25.05.2025.

⁹⁷⁰ “...Usûle ait müktesep hakkın diğer bir şekli de bazı konuların Temyiz Dairesinin bozma kararının şümulü dışında kalarak kesinleşmesi ile meydana gelen şeklidir...” YİBBGK 1960/21 E. 1960/9 K. 09.05.1960 T., <https://www.legalbank.net/arama/mahkeme-kararlari>, E.T: 25.05.2025.

⁹⁷¹ Yargıtayın ilk derece mahkemesi sıfatıyla baktığı davalar için bu bölümde yapılan açıklamalar HMK’nın 256’nci maddesi kapsamında Bölge Adliye Mahkemelerinin ilk derece mahkemesi sıfatıyla baktığı davalar bakımından da geçerlidir.

⁹⁷² Bulut, 2022, 72-73.

⁹⁷³ “Yargıtay’ın ilk derece mahkemesi olarak bir davaya bakması temyiz incelemesi olmayıp bir davanın görülmesi olduğundan davanın açılıp yürütülmesi, ön inceleme, tahkikat, delillerin toplanması, sözlü yargılama gibi dava işlemlerinin de davanın görülmesine ilişkin usûl kurallarına göre yürütülmesi gerekir. Bu konu Yargıtay Kanununda özel kurallarıyla düzenlenmediğinden HMK’ya göre açılan bu davalara yine HMK’da yer alan usûl kuralları uygulanarak davanın görülüp sonuçlandırılması gerekmektedir. HMK kuralları uygulanacağından ilk derece mahkemesi olarak bu davayı gören Yargıtay daire başkan ve üyelerinin reddi talepleri de HMK hükümlerine göre incelenmelidir.” YHGK 2019/226 E. 2019/474 K. 18.04.2019 T. (karşı oy gerekçesi); Benzer yönde bkz: YHGK 2017/2393 E. 2017/1351 K. 15.11.2017 T.; YHGK 2017/2394 E. 2017/1352 K. 15.11.2017 T., <https://www.legalbank.net/arama/mahkeme-kararlari>, E.T: 27.05.2025.

olduğundan gerekli görmesi hâlinde HMK md. 169 vd. hükümlerine göre isticvabı gerçekleştirebilir. Buna karşın Yargıtay dairelerinin ilk derece mahkemesi sıfatıyla vermiş olduğu kararlarının temyiz incelemesi Yargıtay Hukuk Genel Kurulu tarafından yapılmaktadır (HMK md. 47/1). Bu sebeple temyiz incelemesinde isticvap yapılamayacağına ilişkin yukarıda yaptığımız açıklamalar Yargıtay Hukuk Genel Kurulu’nun HMK md. 47/1’inci maddesi kapsamında yaptığı inceleme bakımından da geçerlidir.

4.3. İsticvaba İlişkin Özel Durumlar

4.3.1. Sahtelik İncelemesi

Hukuk Muhakemeleri Kanun’un 211/1-a maddesine göre “*hâkim, yazı veya imzayı inkâr eden tarafı isticvap ettikten sonra bir kanaat edinmemişse, huzurda bu kişiye yazı yazdırıp imza attırmak suretiyle elde ettiği belge ve diğer delilleri değerlendirir. Hâkim, sahtelik konusunda başka bir incelemeye gerek duymadan karar verebilecek durumda ise gerekçesini açıkça belirtmek suretiyle, senedin sahteliği hakkında bir karar verir. İsticvap için mahkemeye davet edilen taraf, belirtilen günde hazır bulunmadığı takdirde, inkâr etmiş olduğu belgedeki yazı veya imzayı ikrar etmiş sayılır; bu husus kendisine çıkartılacak davetiyede ayrıca ihtar edilir.*”

Kanuni düzenlemeye göre sahtelik iddiası olan bir belge hakkında inceleme yapılmadan önce tarafın isticvabına karar verilmesi gerekmektedir⁹⁷⁴. Mahkeme tarafından isticvap neticesinde yazı ya da imzayı reddeden tarafın doğru söyleyip söylemediğine yine de kanaat getirilemiyorsa ancak o zaman ilgili belge hakkında yazı veya imza incelemesi yapılmalıdır⁹⁷⁵. Buna karşın gerek yerel mahkeme gerekse Yargıtay uygulamasında isticvaba hiç başvurulmadan doğrudan imza ve yazı örneklerinin alındığı bilinmektedir. Dahası istikrarlı şekilde Yargıtay kararlarında tarafın mahkemeye davet edilerek imza ve yazı örnekleri vermesi “isticvap” olarak tanımlanmaktadır⁹⁷⁶. Ancak söz konusu imza ve yazı örneklerinin alınıp

⁹⁷⁴ Görgün /Börü /Toraman /Kodakoğlu, 2024, 531; Atalı /Ermenek /Erdoğan, 2024, 529; Arslan /Yılmaz /Taşpınar /Ayvaz /Hanağası, 2024, 452; Pekcanitez /Atalay /Özekes, 2024, 395; Tanrıver, 2024, 960-961.

⁹⁷⁵ Pekcanitez /Atalay /Özekes, 2024, 395; Görgün /Börü /Toraman /Kodakoğlu, 2024, 531; Arslan /Yılmaz /Taşpınar /Ayvaz /Hanağası, 2024, 452; Tanrıver, 2024, 960-961; Atalı /Ermenek /Erdoğan, 2024, 529.

⁹⁷⁶ “İstanbul 6. Noterliğinden 5.11.1971 tarih ve 20041 yevmiye numaralı tebligat evrakı aslı getirtilerek HMK’nın 211 (HUMK’un 309) maddesi uyarınca, davacı taraf isticvap için mahkemeye davet edilip, belirtilen günde hazır bulunmadığı takdirde inkâr etmiş olduğu belgedeki yazı ve belgedeki imzayı ikrar etmiş sayılacağı hususu davetiyede ihtar edildikten sonra, davacı duruşmaya gelirse huzurda bu kişiye yazı yazdırılıp imza attırılmak suretiyle elde edilen belgeler, dosyadaki davacının vermiş olduğu vekaletnameleri, sandık seçmen listeleri ve varsa adı geçen 1971 tarihinde atılmış imza, yazı örneklerine vb. diğer belgelerle birlikte Adli Tıp Kurumuna gönderilmek suretiyle Noter Tebligatı üzerindeki imzanın davacının el ürünü olup olmadığına dair rapor alınarak sonucuna göre bir karar verilmesi gerekirken, eksik incelemeyle yazılı şekilde hüküm kurulması, doğru

HMK md. 211/1-a hükmüne göre önce hâkimin kendisi tarafından bir değerlendirmeye tâbi tutulması, bu mümkün olmazsa HMK md. 211/1-b hükmüne göre bilirkişi incelemesi neticesinde tanzim edilecek rapor doğrultusunda bir sonuca varılması yönündeki uygulama, isticvap olarak kabul edilemez. Zira yukarıda detaylıca açıklandığı üzere isticvap bir sorgulama işlemi olup tarafın sözlü olarak beyanda bulunması üzerine kurulu bir müessesedir. Başka bir anlatımla HMK'nın 211/1-a maddesinde yer alan düzenlemede isticvap ve sahtelik incelemesi ayrı iki usûlü işaret etmektedir. Nitekim HMK'nın 211'inci maddesine göre mahkemece sahtelik incelemesine girilmeden önce tarafın HMK md. 169 vd. hükümlere göre isticvap edilmesi ancak bundan bir netice elde edilememesi durumunda imza ve yazı örneklerinin sahliliği incelenmelidir⁹⁷⁷. Burada klasik anlamda isticvap düzenlemesi dışında Kanun'un getirdiği farklılık, isticvap duruşmasına katılmayan tarafın inkâr ettiği yazı ya da imzayı da ikrar etmiş sayılmasıdır (HMK md. 211/1-a).

Öte yandan tarafın haklı mazeret ileri sürmek kaydıyla duruşmaya katılmaması hâline ilişkin olarak HMK'nın 211/1-a maddesinde herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. Ancak sahtelik iddiasının inceleme usûlü doğrultusunda çıkartılacak davetiyenin HMK md. 171'e uygun şekilde tanzim edilmesi gerektiğinden haklı mazeretini ileri süren tarafın söz konusu imza veya yazıları ikrar etmiş sayılmasına karar verilmemelidir. Böyle bir durumda yukarıda bahsedildiği şekilde haklı mazeret hakkında mahkemenin bir değerlendirme yaparak kararını vermesi ve mazeretin kabulüne karar verilmesi durumda ise yeni duruşma gününün belirleyerek taraflara tebliğ edilmesi gerekmektedir⁹⁷⁸.

4.3.2. Tarafın Belgeyi İbraz Mecburiyetine Uymaması

Hukuk yargılamasında tarafların, gerçeği söyleme yükümlülüğü ve dürüstlük kuralına uygun hareket etme zorunluluğu bulunmaktadır⁹⁷⁹. Buna karşın hukukumuzda tarafların

görülmemiştir", Yargıtay 5. H.D. 2013/29409 E. 2014/3682 K. 17.02.2014 T.; "Dava, icra takibine konu bonodaki imzanın kendisine ait olmadığı iddiasına dayalı borçlu olmadığının tespiti istemine ilişkindir. Mahkemece Mersin 3. İcra Hukuk Mahkemesi'nin 2013/126 E. 2013/611 K. sayılı dosyasında yapılan imza incelemesi sonucunda imzanın davacıya ait olmadığına tespit edilmesi ve Mersin 2. Asliye Ceza Mahkemesi'nin 2017/207 E. 2018/272 K. sayılı dosyasında açığa imzanın kötüye kullanılması suçundan davalının beraat etmesi dikkate alınarak davanın reddine karar verilmiştir. Ancak mahkemece davacı isticvap edilerek huzurda imza örnekleri alınıp, resmî kurumlardan da tanzim tarihinden önce ve sonra atılmış davacıya ait imza örnekleri getirtilerek imza incelemesi yapıldıktan sonra, deliller hep birlikte değerlendirilerek sonucuna göre bir karar verilmesi gerekirken eksik inceleme sonucu yazılı şekilde hükmün kurulması doğru olmamış, hükmün bozulması gerekmiştir", Yargıtay 11. H.D. 2020/7365 E. 2022/449 K. 20.01.2022 T., <https://www.legalbank.net/arama/mahkeme-kararlari>, E.T: 13.03.2025.

⁹⁷⁷ Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 450-451; Pekcanitez /Atalay /Özekes, 2024, 395-396.

⁹⁷⁸ Tarafın haklı mazeretinin olması durumu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: Yuk. Bölüm 4.1.2.2.

⁹⁷⁹ Göksu, M. (2009). "Hukuk Yargılamasında Karşı Tarafın Elindeki Belgelere Delil Olarak Başvurulabilmesi", *Legal Medenî Usûl ve İcra-İflâs Hukuku Dergisi*, 5(13), 256.

doğruyu söyleme yükümlülüğü kapsamında kendi aleyhlerine olan delilleri mahkemeye sunma zaruretleri bulunmamaktadır⁹⁸⁰. Dolayısıyla tarafların kanuni bir zorunluluk olmadan karşı taraf lehine olabilecek delilleri mahkemeye sunmak istememesi doğaldır⁹⁸¹. Ancak kimi durumlarda maddi gerçeğe ulaşma amacına yönelik olarak karşı taraf uhdesinde bulunan birtakım belgelerin yargılamaya getirilmesini sağlayacak hükümlere ihtiyaç vardır.

Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 219'uncu maddesine göre taraflar, kendilerinin ya da karşı tarafın delil olarak dayandığı evrak ve belgelerin tamamını mahkemeye sunmak zorundadır. Söz konusu düzenleme, ispat yükü kuralından bağımsız olarak ispata yarar olmaları kaydıyla belgelerin ibrazını gerektirmesi nedeniyle “*genel bir ibraz yükümlülüğü*”⁹⁸² getirmektedir⁹⁸³. Bu yükümlülüğün sınırını uyuşmazlığın temelini oluşturan ihtilaflı vakıalar oluşturmaktadır (Kar. HMK md. 187/1). Başka bir anlatımla tarafların uyuşmazlıkla ilgili olmayan veya ispata yarar olmayan belgelerin ibrazını istemesi mümkün değildir⁹⁸⁴. Nitekim HMK'ya göre mahkeme tarafından belgelerin ibrazına karar verilebilmesi için bu belgelerin ilgili vakıanın ispatı bakımından zaruri ve ibraz talebinin kanuna uygun olması gerekmektedir (HMK md. 220/1). Doktrindeki bir görüşe göre HMK'daki düzenleme ile ibraz mecburiyetine birtakım kısıtlamalar getirilmiş olması hukukumuzdaki düzenlemenin “*sınırlı ibraz yükümlülüğü*”⁹⁸⁵ olduğunu göstermektedir⁹⁸⁶.

Mahkeme tarafından elindeki belgelerin ibrazına karar verilen taraf birkaç şekilde hareket edebilir. Buna göre taraf ibrazına karar verilen belgeleri mahkemeye sunarsa ya da geçerli bir mazeret ileri sürerek belgeleri sunamayacağını bildirirse söz konusu yükümlülüğü sona erer⁹⁸⁷. Diğer yandan taraf sessiz kalır ya da haklı bir gerekçe bildirmeksizin talep edilen belgeleri mahkemeye ibraz etmezse ibraz mecburiyetinin sonuçlarına katlanır⁹⁸⁸. Bu ikinci hâl ortaya çıktığında karar verilmeden önce Kanun'da tarafın yemin etmesi öngörülmüştür (HMK md.

⁹⁸⁰ Teomete Yalabık, F. (2016). *İngiliz ve Amerikan Hukuklarında Vakıaların Getirilmesi ile Delillerin Toplanması Hâkimin Rolü*, İstanbul, 497; Atalı /Ermenek /Erdogan, 2024, 522; Pekcanitez /Atalay /Özekes, 2024, 400-401.

⁹⁸¹ Pekcanitez /Atalay /Özekes, 2024, 401; Teomete Yalabık, 2016, 497.

⁹⁸² Genel ibraz yükümlülüğü, herhangi bir sınırlama olmaksızın dava için önemli olan bütün belgelerin haklı bir sebep bulunmadıkça mahkemeye ibraz etme zorunluluğunu ifade etmektedir (Erdönmez, 2014, 81).

⁹⁸³ Bolayır (*Delil*), 2014, 337.

⁹⁸⁴ Bolayır (*Delil*), 2014, 337-338.

⁹⁸⁵ Sınırlı ibraz yükümlülüğü kavramı, sadece kanunda belirtilen hâllere özgü olarak tarafın ibraz yükümlülüğünün ifade etmek için kullanılmaktadır (Erdönmez, 2014, 81).

⁹⁸⁶ Yine bu görüşe göre esasında HMK'daki düzenlemeyi klasik anlamda sınırlı ibraz yükümlülüğü olarak tanımlamak da doğru değildir. Zira HMK'nın 220/1'inci maddesinde talebin ispat için zorunlu ve yasaya uygun olması gerektiğine ilişkin sınırlama getirmesi, bu düzenlemeyi “*genişletilmiş sınırlı ibraz yükümlülüğü*” yapmaktadır (Erdönmez, 2014, 91-95).

⁹⁸⁷ Göksu (*İbraz*), 2009, 260.

⁹⁸⁸ Sarıgül Ata, B. (2020). “*Belge ve Belgenin Delil Kuvveti*”, *Ankara Barosu Dergisi*, 78(1), 17; Göksu (*İbraz*), 2009, 260; Erdönmez, 2014, 271-272.

220/2). Söz konusu düzenlemede yer alan yemin, HMK'nın 225 vd. maddelerinde düzenlenen yemin müessesesinden ya da HMUK'ta yer alan re'sen yemin kurumundan farklıdır⁹⁸⁹. Zira HMK 225 vd. maddelerinde düzenlenen yemin (ya da HMUK'ta yer alan re'sen yemin) ispat aracı olup, uyulmadığı takdirde doğrudan sonuç doğuran hukukî bir müessesedir⁹⁹⁰. Ancak HMK'nın 220/2'nci hükmünde yer alan yemin, belgenin elinde olmadığını iddia eden tarafın, belgeyi aramasına rağmen bulamadığına ve belgenin yerini hiçbir şekilde bilmediğine ilişkin açıklama mahiyetindedir. Başka bir anlatımla belgeyi ibraz mecburiyeti olan tarafın yemin etmemesi durumunda uyuşmazlık konusu vakıa doğrudan çekişmeli olmaktan çıkmamaktadır (Karş. HMK md. 220/3). Buradaki yemin, tarafın belgenin elinde olmadığı yönünde dürüst olduğuna ve gerçeği söylediğine dair beyan amacı taşımaktadır⁹⁹¹. HMK'nın 220/2'nci maddesine göre yemin etmemeye bağlanan hukukî sonuç, mahkeme tarafından belgenin içeriği konusunda diğer tarafın beyanının kabul edilebileceği şeklindedir (HMK md. 220/3). Ancak Kanun'un lafzından da anlaşılacağı üzere hâkimin bu hususta vereceği karar bakımından takdir yetkisi bulunmaktadır⁹⁹². Diğer bir deyişle belge ibrazına karar verilen taraf, belgeyi sunmayıp geçerli mazeret bildirmezse ya da belgeyi inkâr etmesine rağmen teklif edilen yemini kabul veya icra etmezse dahi mahkeme, karşı tarafın beyanını kabul etmek zorunda değildir. Buna karşın Yargıtay'ın HMK md. 220/2'de düzenlenen yemini icra etmeyen tarafın beyanlarının doğru olarak kabul edilmesi gerektiğini belirten aksi yönde kararları da mevcuttur. Söz konusu kararda yüksek mahkeme bir kararında HMK md. 220/3'te anılan durumların gerçekleşmesi hâlinde belgeyi ibraz mecbur olan tarafın ticari defterlerini sunmamasından dolayı lehine bir netice elde etmesinin mümkün olmaması sebebiyle karşı tarafın beyanının doğru kabul edilmesi gerektiğini belirterek bozma kararı vermiştir⁹⁹³.

Yüksek mahkeme işçilik alacaklarına ilişkin başka bir davada "*dosya muhteviyatından; incelemesi yapılan takograf kayıtlarının 15 Şubat 2013 ila 01 Nisan 2013 dönemleri ile sınırlı olup, fazla çalışma alacağının da buna göre hesaplanıp hüküm altına alındığı, davalı vekilinin bozma sonrası 2 no'lu celse de "Elimizdeki tüm takometre kayıtları daha önce dosyaya ibraz edilmiştir. Bu kayıtların saklama süresi 5 yıldır, bu nedenle elimizde kayıt bulunmamaktadır."* dediği, bilahare şirket temsilcinin yemin için davet edilmesine rağmen yeminin eda ettirilmediği, dava tarihinin 20.06.2013, fesih tarihinin ise 04.04.2013 olduğu dikkate alındığında davanın ikame tarihine göre dahi son 5 yıllık takograf kayıtlarının dosyaya ibraz

⁹⁸⁹ Erdönmez, 2014, 288; Görgün /Börü /Toraman /Kodakoğlu, 2024, 556.

⁹⁹⁰ Göksu (*İbraz*), 2009, 260.

⁹⁹¹ Göksu (*İbraz*), 2009, 260-261.

⁹⁹² Görgün /Börü /Toraman /Kodakoğlu, 2024, 556.

⁹⁹³ Yargıtay 23. H.D. 2016/802 E. 2018/4589 K. 08.10.2018 T., <https://karararama.yargitay.gov.tr>, E.T: 13.03.2025.

edilmediğinin anlaşılması karşısında, 6100 sayılı HMK'nın 220'nci maddesinin üçüncü fıkrasına göre fazla çalışmaya ilişkin davacı beyanının doğruluğu kabul edilerek sonuca gidilmesi dosya içeriğine uygun olacağını” belirterek bozma kararı vermiştir⁹⁹⁴.

Diğer taraftan belgenin elinde olmadığını iddia eden taraf buna dair yemin ederse belgenin elinde olmadığını ispatlamış sayılacağından belgeyi ibraz yükümlülüğünden kurtulmaktadır⁹⁹⁵. Benzer şekilde Yargıtay uygulamasında da belgeyi ibraz edemeyen tarafın Kanun'da belirttiği şekilde yemin etmesi durumunda aleyhine karar verilmesinin mümkün olmadığına karar verilmektedir⁹⁹⁶. Dolayısıyla yüksek mahkemenin mevcut uygulamasına göre belgenin elinde olmadığına ilişkin gerçeğe aykırı şekilde HMK md. 220/2 göre yemin eden taraf bakımından dahi hâkimin takdir yetkisini kullanmak suretiyle yemin eden taraf aleyhine karar vermesi mümkün görünmemektedir. Buna karşın hayatın olağan akışına açıkça aykırı olan hâllerde tarafın yemin etmek suretiyle ibraz mecburiyetinden kaçması mümkün değildir. Nitekim Yargıtay bir kararında isabetli bir şekilde basiretli bir tacirin TTK hükümlerine göre tutması gereken ticari defterini kaybettiğini, arayıp da bulamadığını bildirerek yemin etmesinin hayatın olağan akışına aykırı olduğuna hükmetmiştir⁹⁹⁷.

Tarafın yemin ederek belgeyi ibraz mecburiyetinden kurtulmasına engel olmak amacıyla bu hususta HMK'da atıf yapılmamasına rağmen mahkemenin yemin teklif etmeden önce tarafın

⁹⁹⁴ Yargıtay 9. H.D. 2019/7808 E. 2019/21607 K. 04.12.2019 T., <https://karararama.yargitay.gov.tr>, E.T: 14.03.2025.

⁹⁹⁵ Arslan /Yılmaz /Taşpınar Ayvaz /Hanağası, 2024, 436; Görgün /Börü /Toraman /Kodakoğlu, 2024, 557; Erdönmez, 2014, 288.

⁹⁹⁶ “...Mahkemece, iddia, savunma ve tüm dosya kapsamına göre, davacı tarafça yapılan devrin imzası noterce tasdik edilmiş yazılı mukavele ile yapılmış ve muvafakate ilişkin belge sunulmuş ise de devrin şirket yönünden geçerli olması için devir işleminin şirkete bildirilip pay defterine kaydına dair belge ibraz edilemediği, mahkemelerince yapılan araştırmada da şirketin pay ve karar defterinin HMK 220 maddesi gereğince elinde olması gereken şirket müdürü davalı...’dan tesliminin istendiği,... tarafından pay defterinin elinde olmadığı ve özenle arandığı hâlde bulunamadığı ve nerede olduğunun bilinmediği beyan edilerek bu konuda HMK 220/2 maddesi gereğince yeminin de eda edildiği ve pay defteri konusundaki eksikliğin dava yolu ile giderilmesinin mümkün olmadığı, pay defterine kaydedilme koşulu yerine getirilmediğinden ortada geçerli bir devrin bulunduğu söz edilemeyeceği, gerekçesi ile davanın reddine, karar verilmiştir. Kararı, davacı vekili temyiz etmiştir. Dava dosyası içerisindeki bilgi ve belgelere, mahkeme kararının gerekçesinde dayanılan delillerin tartışılıp, değerlendirilmesinde usûl ve yasaya aykırı bir yön bulunmamasına göre, davacı vekilinin tüm temyiz itirazları yerinde değildir. Yukarıda açıklanan nedenlerden dolayı, davacı vekilinin bütün temyiz itirazlarının reddiyle usûl ve kanuna uygun bulunan hükmün ONANMASINA...”, Yargıtay 11. H.D. 2013/8719 E. 2013/22350 K. 09.12.2013 T.; “Mahkemece toplanan deliller doğrultusunda, imza incelemesi yapılabilmesi için öncelikle bono aslının ibrazı gerektiği, taraflarca bono aslının karşılıklı olarak birbirlerinde olduğu ileri sürüldüğü, bu durum karşısında bono alacaklısı davalıya HMK 220/2 maddesi gereğince yemin teklif edildiği, davalının yeminli beyanında bono aslının kendisinde olmadığını davacı’ne verdiğini belirttiği, davacı yanca bono aslının dosyaya ibraz edilemediği gerekçesiyle davanın reddine karar verilmiş, hüküm davacılar vekilince temyiz edilmiştir. Dosyadaki yazılara kararın dayandığı delillerle gerektirici sebeplere, delillerin takdirinde bir isabetsizlik bulunmamasına göre, davacılar vekilinin yerinde görülmeyen bütün temyiz itirazlarının reddiyle usûl ve kanuna uygun bulunan hükmün ONANMASINA”, Yargıtay 19. H.D. 2012/6486 E. 2012/14595 K. 08.10.2012 T., <https://karararama.yargitay.gov.tr>, E.T: 14.03.2025.

⁹⁹⁷ Kuru (Cilt II), 2001, 2451.

isticvabına karar verebileceğine ilişkin doktrinde bizim de katıldığımız bir görüş bulunmaktadır⁹⁹⁸. Söz konusu görüşe göre hâkim tarafından belgenin nerede ve nasıl sakladığı ile belgeyi nasıl kaybettiği hususlarında taraf isticvap edilerek beyanlarının gerçekliği konusunda hâkimin kanaate varması sağlanmalıdır⁹⁹⁹. Bu şekilde isticvabına karar verilen taraf, sorgulama sırasında belgenin elinde olduğunu ikrar ederse belgeyi mahkemeye ibraz etmek zorundadır (HMK md. 220/1). Söz konusu ikrara rağmen taraf belgeyi mahkemeye sunmaktan kaçınırsa HMK'nın 220/2'nci maddesine göre yemin teklif etmeye gerek olmadan doğrudan HMK'nın 220/3'üncü maddesindeki yaptırım uygulanmalıdır. Buna karşın isticvap sırasında ikrar elde edilemez ve taraf belgenin elinde olduğunu inkâr etmeye devam ederse bu durumda HMK'nın 220/2'nci maddesine göre yemin teklif edilerek sonuca varılmalıdır. Dolayısıyla doktrindeki bu görüş doğrultusunda öncelikle isticvap usûlüne gidilmesi, bundan sonuç alınamadığı takdirde HMK md. 220/2'de düzenlenen yemine son çare olarak başvurulması, bizce yemin kurumuna duyulan güvensizliği azaltır.

4.3.3. Kambiyo Senedine Dayalı Menfi Tespit Davaları

Kambiyo senedine dayalı menfi tespit davalarında senedin dayanağı olan temel ilişkiyi veya senedin düzenleme nedenini ispatlamak bazı durumlarda zordur. Zira kambiyo senedinin temel borç ilişkisinden mücerret olması nedeniyle senet alacaklısının, taraflar arasındaki borç ilişkisinin varlığını ve alacaklı olduğunu ispatlamasına gerek yoktur¹⁰⁰⁰. Diğer bir deyişle sebepten mücerret olmanın bir sonucu olarak senet alacaklısının yalnızca kambiyo senedini sunması yeterli olup, alacaklı olduğunu ayrıca ispatlamasına gerek bulunmamaktadır¹⁰⁰¹. Bu durumda borçlu olmadığını veya senedin hükümsüzlüğünü davacı konumunda olan senet borçlusu ispatlamalıdır¹⁰⁰².

Kambiyo senedine dayalı menfi tespit davalarında davacı, iddiasını HMK'nın 201'inci maddesi gereğince kesin delille yani senetle ispatlar¹⁰⁰³. Ancak çoğu zaman davacı senedin düzenleme nedeni olan temel borç ilişkisini veya bedelsizlik iddiasını ispatlayacak kesin delile

⁹⁹⁸ Ünal Kaya, H. (2019). "Türk ve Alman Usûl Hukukunda Karşı Tarafın Elindeki Belgeye Ulaşabilme İmkânları", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 67(4), 800; Erdönmez, 2014, 294-296

⁹⁹⁹ Erdönmez, 2014, 294-295; Ünal Kaya, 2019, 800.

¹⁰⁰⁰ Ceylan, N. (2023). *Kambiyo Senetlerine Dayalı Olarak Açılan Menfi Tespit Davası*, Ankara, 228; Taneri, G. (2021). *Uygulama Örnekleriyle Menfi Tespit Davası*, Ankara, 241-242; Uyar, T. (2024). *İcra ve İflâs Hukukuna İlişkin (Uygulamaya Yönelik) "Makale ve İnceleme Yazıları" ile "Hukukî Mütalaalar" ve Yüksek Mahkemenin Önemli İçtihatları*, Cilt I, Ankara, 317.

¹⁰⁰¹ Çiçekli, A. F. (2021). "Kambiyo Senetlerine Özgü Haciz Yoluyla Takipte Menfi Tespit Davasının Nitelikleri", *Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 11(2), 875; Taneri, 2021, 242; Uyar, 2024, 317.

¹⁰⁰² Taneri, 2021, 241-242; Uyar, 2024, 317; Çiçekli, 2021, 849; Ceylan, 2023, 228.

¹⁰⁰³ Uyar, 2024, 317; Çiçekli, 2021, 875; Taneri, 2021, 243.

sahip değildir. Tam da bu gibi durumlarda isticvap önemli bir ihtiyaca cevap verebilir. Zira kambiyo senetlerine dayalı menfi tespit davaları, genel hükümlere göre yürütülen davalardan olması sebebiyle bu davalarda taraflar isticvap talep edebilir¹⁰⁰⁴. Benzer şekilde bu davalarda mahkemeler de re'sen isticvaba karar verebilir¹⁰⁰⁵. İspata yönelik amacı göz önüne alındığında isticvap, özellikle kesin delil sunulamayan hâllerde önemli bir işleve sahiptir. Daha önce de belirtildiği üzere kural olarak kesin delille ispatı gereken vakıalar bakımından isticvaba başvurulması, isticvap sırasında ikrar elde edilmesi, dolayısıyla senetle ispat zorunluluğuna gerek kalmadan vakıaların çekişmeli olmaktan çıkması mümkündür¹⁰⁰⁶.

Benzer şekilde Yargıtay'ın kambiyo senedine dayalı menfi tespit davalarında isticvaba başvurulabileceğini kabul ettiği kararları vardır. Nitekim Yargıtay 11. Hukuk Dairesi kambiyo senedi nedeniyle borçlu olmadığına tespiti istemine ilişkin bir davada “...davalının keşide ettiği ve davacı yedinde olan mal faturalarında söz konusu ilişkinin açık hesap şeklinde işlediğine dair birtakım kayıtlar bulunmaktadır. Nitekim davacı tarafça ibraz edilen ve davalı tarafından inkâr edilmeyen 24.05.2018 tarihli faturada davacının bakiye borcunun 10.176,00 TL olarak belirtildiği görülmektedir. Bu durumda taraflar arasında başka bir ticari ilişkinin varlığı ileri sürülerek ispatlanmadığı da gözetildiğinde taraflar arasındaki cari ilişkinin açık hesaba dayalı olarak işlemekte olup olmadığı konusunda gerektiği takdirde davalının ihtaratlı davetiye ile söz konusu hususlarda isticvap edilmesi, bu yönde ilişkinin varlığının kabulü hâlinde davacı delilleri arasında olduğu üzere ticari defterlerin ilişkinin başladığı tarihten sonlandığı tarihe kadar olan kısmının ibrazı emredilerek açık hesap çerçevesinde dava konusu çekler bakımından davacının borçlu olup olmadığı belirlenerek sonucuna göre karar verilmesi gerekirken çekin ödeme vasıtası olduğuna dair gerekçeyle davanın reddi doğru olmamıştır...”¹⁰⁰⁷ şeklinde karar vermiştir.

Yine Yargıtay 4. Hukuk Dairesi başka bir kararında “...alacaklı, borcun doğumunun, takip dayanağı çekin ve takibe konu alacağın tanzim tarihinden önce gerçekleştiğini ileri sürerse mahkemece alacaklıya bu konuda kanıt sunma olanağı verilmeli, gerekirse davacı alacaklı ile borçlu isticvap edilerek çekin düzenlenmesine neden olan temel ilişki sorulmalı, gerektiğinde davalı borçlunun ticari defterleri üzerinde bilirkişi incelemesi yaptırılarak borcun gerçek doğum tarihi tespit edilerek koşulun gerçekleşip gerçekleşmediği saptanmalıdır.

¹⁰⁰⁴ Çiçekli, 2021, 850.

¹⁰⁰⁵ Uyar, T. (2024). *İcra ve İflâs Hukukuna İlişkin (Uygulamaya Yönelik) "Makale ve İnceleme Yazıları" ile "Hukukî Mütalaalar" ve Yüksek Mahkemenin Önemli İçtihatları*, Cilt III, Ankara, 3395.

¹⁰⁰⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz: Yuk. Bölüm 2.2.3.

¹⁰⁰⁷ Yargıtay 11. H.D. 2020/4495 E. 2021/6789 K. 02.12.2021 T., <https://www.legalbank.net/arama/mahkeme-kararlari>, E.T: 11.03.2025.

...Mahkemece bu maddi hukukî olgular dikkate alınmadan hatalı tespit ve eksik incelemeye dayalı olarak yazılı şekilde karar verilmesi doğru görmeyerek” bozmaya hükmetmiştir¹⁰⁰⁸.

Yargıtay 17. Hukuk Dairesi de benzer yönde “..davacı alacaklı, borcun doğumunun takip dayanağı bononun tanzim tarihinden önce gerçekleştiğini ileri sürerse mahkemece alacaklıya bu konuda kanıt sunma olanağı verilmeli, gerekirse davacı alacaklı ile borçlu isticvap edilerek senedin düzenlenmesine neden olan temel ilişki sorulmalı, gerektiğinde davacı ile borçlunun ticari defterleri üzerinde bilirkişi incelemesi yaptırılarak borcun gerçek doğum tarihi tespit edilerek koşulun gerçekleşip gerçekleşmediği saptanması” gerektiğine karar vermiştir¹⁰⁰⁹. Yüksek mahkemenin söz konusu içtihatlarında özellikle taraflar arasındaki temel borç ilişkisinin belirlenmesi bakımından isticvap önemli bir seçenek olarak görülmektedir.

Bölge adliye mahkemelerinin de bu konuda isticvaba başvurulmasını mümkün sayan kararları mevcuttur. İstanbul Bölge Adliye Mahkemesi 13. Hukuk Dairesi bir kararında kambiyo senetlerine dayalı menfi tespit davalarında bedelsizlik iddiası olan bir bononun verilmiş nedenine ilişkin olarak isticvaba başvurulabileceğini belirtmiştir¹⁰¹⁰. İstanbul Bölge Adliye Mahkemesi 16. Hukuk Dairesi de bir kararında isticvap talep edilen belgede davalının taraf olmaması sebebiyle isticvap talebinin kabulüne karar verilmemesini haklı bulmuş ancak

¹⁰⁰⁸ Yargıtay 4. H.D. 2022/3608 E. 2022/8028 K. 01.06.2022 T.; Benzer yönde bkz: Yargıtay 4. H.D. 2021/25047 E. 2022/7315 K. 18.04.2022 T.; Yargıtay 4. H.D. 2021/1925 E. 2021/5995 K. 04.10.2021 T., <https://www.legalbank.net/arama/mahkeme-kararlari>, E.T: 11.03.2025.

¹⁰⁰⁹ Yargıtay 17. H.D. 2018/4737 E. 2020/3761 K. 22.06.2020 T., <https://www.legalbank.net/arama/mahkeme-kararlari>, E.T: 11.03.2025.

¹⁰¹⁰ “Davalı yetkilisi mahkemece isticvap edilmiş olup, 01/03/2016 tarihli duruşmada imzası ile onayladığı beyanında, davaya konu bononun komisyon ücreti karşılığında düzenlenmediğini, taşınmazın satışına aracılık için masraf yaptıklarını, ekspertiz ücreti ödediklerini, kapora verildiğini, alıcı davacının satıştan vazgeçmesi üzerine bu masraflarına karşılık olarak davaya konu bonoyu imzalayarak verdiğini kabul etmiştir. Davaya konu bonoda nakden kaydı mevcut ise de davalı isticvabında bononun verilmiş sebebini talil etmiş bunun yaptıkları masrafların karşılığı olarak düzenlendiğini belirtmiştir. Buna göre bononun düzenlenmesine neden olan masrafların yapıldığını ispat külfeti davalıya aittir. Mahkemece 04/05/2016 tarihli duruşmada davalı vekiline senedin düzenlenme sebebi olarak belirtilen masraflara ilişkin yazılı belge ve delillerini sunması için 2 hafta kesin süre verilmesine rağmen davalı tarafça masraflara ilişkin herhangi bir belge dosyaya sunulmamıştır. Buna göre bononun yapılan masraflara karşılık alındığı davalı tarafça belirtildiğinden ve bononun düzenlenme sebebi olan masrafların yapıldığı davalı tarafça ispatlanamadığından bono bedelsiz kalmıştır. Bedelsiz kalan bonoya dayalı olarak alacak talep edilmesine olanak bulunmamaktadır. Dosya içinde bulunan belge ve bilgilere göre; taraflar arasındaki adi yazılı ve geçersiz taşınmaz alım ve satım sözleşmesi kapsamında olan davaya konu bononun, yapılan masraflara karşılık düzenlendiği, bono dayanağı yapıldığı ileri sürülen masrafların kanıtlanamadığı, böylece bononun bedelsiz olduğu sabit olduğundan mahkeme kararı esas itibarıyla doğru olmakla davalı vekilinin istinaf sebepleri yerinde olmadığından istinaf başvurusunun HMK'nın 353/1-b1 maddesi ile esastan reddine karar verilmesi gerektiği kanaatine varılmıştır”, İstanbul BAM 13. H.D. 2020/1698 E. 2020/1382 K. 26.11.2020 T.; Benzer yönde bkz: İstanbul BAM 13. H.D. 2018/1200 E. 2020/87 K. 23.01.2020 T., <https://www.legalbank.net/arama/mahkeme-kararlari>, E.T: 12.03.2025.

kambiyo senedine dayalı menfi tespit davalarında isticvaba başvurulamayacağına ya da davacının iddiasını kesin delille ispatlaması gerektiğine hükmetmemiştir.¹⁰¹¹.

Öte yandan yüksek mahkemenin kambiyo senetlerine dayalı menfi tespit davalarının kesin delil niteliğinde olmaması gerekçesiyle isticvaba başvurulamayacağına ilişkin kararları da mevcuttur. Nitekim Yargıtay 19. Hukuk Dairesi bir kararında şu ifadeleri kullanmıştır; *“Davacı dava konusu bononun teminat amaçlı verildiğini ileri sürmüştür. Kambiyo senetleri sebepten mücerret olup bedelsiz, teminat olarak verildiğini ileri süren davacı borçlunun bu hususu yazılı delil ile ispat etmesi gerekir. Bu konuda tanık dinlenmesi mümkün değildir. Mahkemece davalıya çıkarılan isticvap davetiyesinin tebliğine rağmen davalının duruşmaya gelmemesi nedeniyle davetiyede yazılan vakıaları dolayısıyla dava konusu bononun teminat olduğunu kabul etmiş sayılması mümkün değildir¹⁰¹².”*

Yine Yargıtay 11. Hukuk Dairesi tarafından onama kararı verilen ilk derece mahkemesi kararının gerekçesi şu yöndedir; *“...çekin bir ödeme vasıtası olup kural olarak mevcut bir borcun tasfiyesine yönelik olarak verildiğinin kabulü gerektiği, menfi tespit davasında, ispat yükü üzerinde olan davacının bu karinenin aksini, yani dava konusu çeklerin satın alınan mal bedeline karşılık avans olarak verildiğini ve malın da teslim edilmediğini yazılı delille kanıtlaması gerektiği, davacının bu iddiasını ispat etmeye yönelik yazılı delil ibraz edemediği gibi karşı tarafa yemin de teklif etmediği, isticvap da kesin delillerden olmadığından davanın reddine karar verilmiştir¹⁰¹³”*. Ancak Yargıtay’ın vermiş olduğu kararlarındaki söz konusu gerekçelere katılmamız mümkün değildir. Senetle ispat kuralının geçerli olduğu ya da senede karşı senetle ispatın zorunlu kılındığı davalarda ilgili vakıaların senetle ispatlanması gerekliliği konusunda herhangi bir tartışma bizce de bulunmamaktadır. Bu zorunluluğun HMK’nın 200-201’inci maddelerinde açıkça hüküm altına alınması sebebiyle aksinin iddia edilmesi mümkün

¹⁰¹¹ “Kambiyo senedi illetten mücerret olup davalının senedi iktisap sebebini ispat yükümlülüğü bulunmamaktadır. 6102 sayılı TTK’nın 778. maddesiyle bonolarda da uygulanması gereken TTK’nın 680. maddesi uyarınca açık bono düzenlenmesi mümkündür. Nakden kaydı bulunan bonoda keşideci imzası davacı yanca inkâr edilmemiştir. Davacı senedin üçüncü kişiye kapora karşılığı verildiğini ve bedelsiz kaldığını iddia etmiştir. Dava dışı ...’ün bonoda ciro su mevcut olmayıp davacı iddiasını kesin delille ispatla yükümlüdür. Davacı, kesin delil ibraz etmemiş, delil listesinde açıkça yemin deliline dayanmamıştır. Davacı, dava dilekçesinde açıkça tahrifat yahut hile iddiasında bulunmadığından istinaf isteminde tanık dinlenilmemesinin hatalı olduğuna ilişkin itirazı yerinde bulunmamıştır. İsticvapı talep edilen belgede davalı taraf olmadığından isticvap isteminin reddi yerinde olduğu gibi, senette ciro su bulunmayan dava dışı üçüncü kişinin davaya dahil edilmemesinin usûl ve yasaya uygun olduğu...”, İstanbul BAM 16. H.D. 2018/1120 E. 2021/287 K. 11.02.2021 T., <https://www.legalbank.net/arama/mahkeme-kararlari>, E.T: 11.03.2025.

¹⁰¹² Yargıtay 19. H.D. 2016/19937 E. 2018/5155 K. 23.10.2018 T.; Benzer yönde bkz: Yargıtay 11. H.D. 2024/3567 E. 2024/8095 K. 20.11.2024 T.; Yargıtay 11. H.D. 2020/6291 E. 2021/5241 K. 21.06.2021 T., <https://www.legalbank.net/arama/mahkeme-kararlari>, E.T: 12.03.2025; Benzer yönde bkz: Yargıtay 19. H.D. 2018/285 E. 2019/5221 K. 20.11.2019 T.; Yargıtay 19. H.D. 2015/12820 E. 2016/4928 K. 21.03.2016 T., <https://karararama.yargitay.gov.tr>, E.T: 12.03.2025.

¹⁰¹³ Yargıtay 11. H.D. 2024/215 E. 2024/8411 K. 27.11.2024 T. <https://karararama.yargitay.gov.tr>, E.T: 12.03.2025.

değildir. Ancak isticvap sırasında ikrar elde edilmesi durumunda vakıalar çekişmeli olmaktan çıktığı için ilgili vakıanın ispat faaliyeti sona ermektedir (HMK md. 188/1). İkrarın hukukî sonuç doğurmasıyla o vakıanın artık ispat edilip edilmediğinin ya da hangi delille ispat edilmesi gerektiğinin bir önemi kalmamaktadır. Dolayısıyla kambiyo senetlerine dayalı menfi tespit davalarında isticvaba başvurulması ve isticvap sırasında ikrar elde edilmesi hususlarına engel herhangi bir durum bulunmamaktadır.

4.3.4. İşçi-İşveren Uyuşmazlıklarında İsticvap

Uygulamada işçi ve işveren arasındaki uyuşmazlıkları konu alan davalarda isticvaba sıklıkla başvurulduğu görülmektedir. Bu yönüyle isticvabın iş yargılamasında önemli bir ispat enstrümanı olduğunu söylemek mümkündür. Zira taraflar arasındaki iş ilişkisini ve çalışma koşullarını yine en iyi taraflar bilmektedir. Özellikle tarafların aleyhine bir vakıa ileri sürüldüğünde, hayatın olağan akışına aykırı bir durumun varlığında ya da yazılı delil başlangıcı söz konusu olduğunda isticvaba başvurulması yargılamanın ilerleyebilmesi bakımından isabetli sonuçlar vermektedir¹⁰¹⁴. Nitekim yüksek mahkemenin iş yargılamasında isticvaba başvurulması gerektiğini belirten birçok kararı bulunmaktadır.

Yargıtay’a göre taraflar arasında imzalanan ibranameye ilişkin olarak isticvap edilecek tarafın duruşmaya mazeretsiz katılmaması durumunda ancak belgenin içeriği ve belgede yer alan imzanın varlığı ikrar edilmiş sayılabilir. Buna karşın ibranamenin geçerlilik şartlarının TBK md. 420’e göre belirlenmesi gerektiğinden TBK’da belirtilen şartları taşımayan bir ibraname HMK md. 171/2 hükmü doğrultusunda geçerli kabul edilemez¹⁰¹⁵. Söz konusu karara katılmakla birlikte bir hususa tekrar değinmekte fayda görüyoruz. Nitekim işçilik alacaklarına ilişkin tanzim edilen ancak TBK’da belirtilen unsurları¹⁰¹⁶ içermeyen ibranamelerin kesin

¹⁰¹⁴ Kar, 2021, 707.

¹⁰¹⁵ “...6100 sayılı Kanun’un 169 uncu maddesinin ikinci fıkrasına göre isticvabın konusu vakıalar ve onunla ilişkisi bulunan hususlardır. Bu nedenle aynı Kanun’un 171 inci maddesinin ikinci fıkrasında, isticvap olunacak tarafın özürsüz olarak gelmemesi hâlinde sorulan vakıaları ikrar etmiş sayılacağı düzenlenmiştir. Mahkemenin isticvap davetine rağmen gelmeyen davacı isticvap konusu olan “İbraname” isimli belge ve tediye makbuzundaki imzanın kendisine ait olduğu, ibranamedeki ve tediye makbuzundaki 60.000,00 TL’yi elden aldığı hususlarını ikrar etmiş sayılır. Ancak ibranamenin geçerli olduğunun isticvap yoluyla kabul edilmesi mümkün olmayıp geçerliliğinin 6098 sayılı Kanun’un 420’nci maddesindeki şartları taşıyıp taşımadığına bakılarak belirlenmesi gerekir. 6098 sayılı Kanun’un yürürlüğünden sonra düzenlenen ibranamenin geçerli olabilmesi için ibra konusu alacağın türünün ve miktarının açıkça belirtilmesi, ödemenin hak tutarına nazaran noksansız ve banka yoluyla yapılması gerekmekte olup aksi takdirde ibraname “kesin hükümsüz” kabul edilmektedir...” 9. H.D. 2023/4756 E. 2023/4175 K. 22.03.2023 T., <https://www.legalbank.net/arama/mahkeme-kararlari>, E.T: 25.03.2025.

¹⁰¹⁶ TBK md. 420/2: “İşçinin işverenden alacağına ilişkin ibra sözleşmesinin yazılı olması, ibra tarihi itibarıyla sözleşmenin sona ermesinden başlayarak en az bir aylık sürenin geçmiş bulunması, ibra konusu alacağın türünün ve miktarının açıkça belirtilmesi, ödemenin hak tutarına nazaran noksansız ve banka aracılığıyla yapılması şarttır. Bu unsurları taşımayan ibra sözleşmeleri veya ibraname kesin olarak hükümsüzdür.”

hükümsüz olduğu konusunda bir tartışma bulunmamaktadır (TBK md. 420). Dolayısıyla isticvap edilecek tarafa duruşmaya gelmediği takdirde ibranamenin geçerli kabul edilmiş sayılacağına ilişkin bir ihtar gönderilmesi elbette mümkün değildir. Ancak ibranamenin içeriğini oluşturan vakıaların isticvap davetiyesine ayrı ayrı yazılması durumunda usûlüne uygun şekilde isticvap duruşmasına davet edilen taraf duruşmaya gelmezse HMK md. 171/2'deki açık hüküm gereği isticvap konusu vakıaları ikrar etmiş sayılmak zorundadır. Bu sebeple ilgili vakıaların ispatı bakımından artık ibranamenin geçerli olup olmamasının bir önemi bulunmamaktadır. Ancak Yargıtay'ın isticvaba gerek olmadan miktar içermek kaydıyla imzası işçiye ait olan ibranameleri, TBK md. 420'ye uygun düzenlenmese ve ödeme banka aracılığıyla yapılmasa bile makbuz niteliğinde kabul eden kararları da bulunmaktadır¹⁰¹⁷. Ancak yüksek mahkemenin söz konusu uygulaması bize göre hatalıdır. Zira hayatın olağan akışı içinde işveren karşısındaki konumu düşünüldüğünde işçiler, hiçbir ödeme almadan gerçeğe aykırı ibranameleri imzalayabilmektedir¹⁰¹⁸. Bu gibi durumlarda mahkemenin mutlaka işçiyi isticvap edip ödemenin yapılıp yapılmadığını tespit etmesi gerekmektedir. Aksi hâlde isticvaba başvurulmaksızın geçerlilik şartları bulunmayan bir ibranamenin yine de makbuz hükmünde kabul edilmesi bizce doğru değildir.

Yargıtay başka bir kararına göre yabancı dilde tanzim edilmiş bir ibranamede imzası bulunan işçi, ibranamede yer alan yabancı dili bilmesee dahi ibraname üzerinde bulunan sayı ve rakamları anlayıp anlamadığının belirlenebilmesi için isticvap edilmelidir¹⁰¹⁹. Bize göre de söz konusu karar, isticvabın müphem hususların aydınlatılması, çelişkilerin giderilmesi gibi amaçlarına dikkat çekmesi yönünden yerindedir.

Yüksek mahkeme bizim de katıldığımız diğer bir kararında iş akdini haklı nedenlerle fesheden işçinin hizmet süresi, fesih tarihi ve fesih nedeni konularında isticvap edilmesinin

¹⁰¹⁷ “...İbranameye yer almayan işçilik alacakları bakımından, borcun sona erdiği söylenemez. İbranameye yer alan işçilik alacaklarının bir kısmı yönünden savunma ile çelişkinin varlığı ibranameyi bütünüyle geçersiz kılmaz. Savunma ile çelişmeyen kısımlar yönünden ibra iradesine değer verilmelidir. Başka bir anlatımla, bu gibi durumlarda ibranamenin bölünebilir etkisinden söz edilebilir. Bir ibraname bazı alacaklar bakımından makbuz hükmünde sayılırken, bazı işçilik hak ve alacakları bakımından ise çelişki sebebiyle geçersizlikten söz edilebilir. Aynı ibranamede çelişki bulunmayan ve miktar içermeyen kalemler bakımından ise borç ibra yoluyla sona ermiş sayılabilir...” Yargıtay 9. H.D. 2011/51524 E. 2014/50 K. 13.01.2014 T.; Benzer yönde bkz: Yargıtay 22. H.D. 2012/28146 E. 2013/23941 K. 11.11.2013 T.; Yargıtay 9. H.D. 2008/21686 E. 2010/24117 K. 15.07.2010 T.; Yargıtay 9. H.D. 2009/125 E. 2011/4698 K. 22.02.2011 T.; Yargıtay 9. H.D. 2009/981 E. 2010/40561 K. 24.12.2010 T., <https://www.legalbank.net/arama/mahkeme-kararlari>, E.T: 25.05.2025.

¹⁰¹⁸ Meriç, 2015, 1145-1146.

¹⁰¹⁹ “...Söz konusu belgeler, yabancı dilde hazırlanmış olmakla birlikte, belge içeriklerinde rakamlar yer almaktadır. Mahkemece, davacı asıl isticvap olunmaksızın sonuca gidilmesi hatalı olmuştur. Anılan sebeple, yargılama aşamasında sunulan belgelerle ilgili davacı asıl 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 169. ve devamı maddeleri uyarınca isticvap olunmalı ve mahkemece geçerlilik denetimi yapılmalıdır. İşçinin imzasını taşımayan belgelere değer verilmemelidir.” Yargıtay 22. H.D. 2013/32790 E. 2015/4111 K. 09.02.2015 T., <https://www.legalbank.net/arama/mahkeme-kararlari>, E.T: 25.03.2025.

mümkün olduğuna hükmetmiştir¹⁰²⁰. Bu hususlar hakkında isticvaba başvurulması uygulamada önemli bir ihtiyacı karşılamaktadır. Zira taraflar gerek ellerinde vakıalarını ispatlayacak delil olmaması gerekse taleple bağlılık kuralı gereği dilekçelerinde çeşitli hususlarda muallak ifadeler kullanmaktadır. Bunun gibi işçiler, işverenlerinin baskısı nedeniyle irade fesadına uğramak suretiyle aleyhlerine olan birçok belgeyi de imzalamak durumunda kalmaktadır. Bu noktada isticvap birçok hususun aydınlatılmasına hizmet etmesi bakımından son derece önemlidir.

Yargıtay'ın başka bir kararına göre işçinin kullandığı yıllık izin günlerine ilişkin yazılı delil başlangıcı (yıllık izin talep formu) olduğu durumlarda izin günlerinin tespiti bakımından isticvaba başvurulmalıdır¹⁰²¹. Bu tarz durumlarla da iş yargılamasında sıklıkla karşılaşılmaktadır. Zira işverenlerce usûlüne uygun şekilde tutulmayan yıllık izin cetvelleri nedeniyle işçilerin yıllık izin alacaklarının gerçeğe uygun şekilde hesaplanmasında sorun yaşanmaktadır. Mahkemelerin tarafları sorgulamak suretiyle bu konuda hükme esas alınabilecek beyanlar alması mümkün olduğundan isticvap bu noktada önemli bir araç olarak kullanılabilmektedir.

Yargıtay, davacı ve davalı tanıklarının beyanları arasındaki çelişkinin giderilmesi amacıyla gerektiğinde isticvaba başvurulabileceğine haklı olarak karar vermektedir¹⁰²². Zira

¹⁰²⁰ “...Davacı iş sözleşmesini haklı nedenle feshettiğini iddia ettiğine ve fazla mesai ücret alacağı da olduğuna göre feshinin 4857 sayılı İş Kanunu'nun 24/II'e maddesi kapsamında değerlendirilip değerlendirilmeyeceği incelenmelidir. Gerekirse HMK'nın 169/1 maddesi gereğince davacı isticvap edilmeli, hizmet süresi, fesih tarihi ve fesih nedeni açıklığa kavuşturulmalı, söz konusu yazı ve imzası kendisine gösterilip beyanı alınmalı, imzala yönündeki telkinin irade fesadı olup olmadığı değerlendirilmeli, okuma yazması ile ilgili durumu açıkça ortaya konmalı ve davacı feshinin haklı nedene dayanıp dayanmadığı, kıdem tazminatına hak kazanıp kazanmayacağı belirlenmeli ve sonucuna göre karar verilmelidir. Yazılı ve hatalı gerekçe ile eksik inceleme sonucu kıdem tazminatı isteğinin reddi isabetsizdir.” Yargıtay 9. H.D. 2014/12816 E. 2015/25874 K. 16.09.2015 T., <https://www.legalbank.net/arama/mahkeme-kararlari>, E.T: 25.03.2025; Benzer yönde bkz: Yargıtay 9. H.D. 2020/6489 E. 2020/11693 K. 13.10.2020 T., <https://karararama.yargitay.gov.tr>, E.T: 22.03.2025.

¹⁰²¹ “...davacı yıllık izin kullandırılmadığını beyan etmiştir. İşverence cevap dilekçesi ekinde ...sunulmuştur. Hükme esas alınan bilirkişi raporunda dosyadaki CD'nin incelendiği beyan edilerek davacıya çalıştığı 13 yıl boyunca hiç izin kullandırılmadığı gerekçesiyle hesaplama yapılmıştır. Temyiz aşamasında davalı işverence yıllık izin formlarının ...şeklinde dosyaya sunulduğu hâlde yeterince incelenmediği beyan edilerek ...dökümü evraka aktararak sunulmuştur. Dosyadaki ...tarafımızdan da incelenmiş, yıllık izin talep formları ile puantaj kayıtlarının uyumlu olduğu tespit edilmiştir. Yıllık izin konusunda belgeler yeniden incelenerek ve davacı da isticvap edilerek 2010 yılı öncesinde izin kullanıp kullanmadığı sorularak sonucuna göre kullanılan yıllık izinler mahsup edilerek hüküm kurulması gerekirken hayatın olağan akışına uymayacak şekilde hiç yıllık ücretli izin kullandırılmadığının tespiti ile hesaplama yapılması hatalı olup bozma nedenidir.” Yargıtay 22. H.D. 2017/15093 E. 2018/21610 K. 09.10.2018 T., Benzer yönde bkz: Yargıtay 22. H.D. 2017/11885 E. 2019/170 K. 08.01.2019 T., <https://www.legalbank.net/arama/mahkeme-kararlari>, E.T: 25.03.2025.

¹⁰²² “Davacı iş sözleşmesinin işveren tarafından haksız olarak feshedildiğini iddia etmiş davalı işveren ise davacının yıllık izin bitiminde işe gelmediğini ve izinsiz ve mazeretsiz olarak devamsızlığı nedeniyle hizmet akdinin 4857 sayılı iş kanununun 25/II-g maddesi uyarınca feshedildiğini savunmuştur. Dosya içindeki bilgi ve belgeler incelendiğinde, davacı iddiasını doğrulayan tanık anlatımı bulunduğu gibi davalı savunmasını da doğrulayan tanık beyanı mevcut olduğu görülmektedir. Mahkemece tanık beyanları arasındaki çelişki giderilmediği gibi davalı tanık beyanlarının tercih edilmemesinin sebepleri de karar gerekçesinde açıklanmamıştır. Somut olayda doğru

tanık beyanlarında yer alan hususlar bakımından tarafların şahitliği hâkimin tanık beyanlarına ilişkin kanaatinin oluşmasına yardımcı olabilmektedir.

Yüksek mahkeme başka bir kararında işçinin ücretinin ödenip ödenmediği hususunda davacı işçinin isticvap edilemeyeceğine karar vermiştir¹⁰²³. Ancak söz konusu vakıanın işçinin aleyhine bir hususu içermesi ya da ispat yükünün davalı işverende olması gibi durumlar işçinin isticvap edilmesine engel olmadığından bu karara katılmıyoruz¹⁰²⁴. Nitekim davacı işçi ücretinin ödendiği hususunda ikrarda bulunursa ücrete ilişkin vakıa artık çekişmeli olmaktan çıkacağı için davalı işverenin aynı vakıayı tekrar ispat etmesi gerekmez (HMK md. 188/1).

Yargıtay diğer bir kararında davalı işveren tarafından ödenen fazla mesai ücreti ve asgari geçim indiriminin tespiti bakımından davacı işçinin isticvap edilebileceğine haklı olarak karar vermiştir¹⁰²⁵. Yukarıda da belirtildiği üzere isticvap konusu vakıanın tarafın lehine ya da aleyhine olduğuna veya ispat yükü kuralına uyulup uyulmadığına bakılmaksızın her iki tarafın isticvabına karar verilebilir¹⁰²⁶.

sonuca varılabilmesi için öncelikle davacı asil çağrılıp izin dönüşünde işyerine gelip gelmediğinin tespiti bakımından isticvap olunmalı, işyerine gelmiş ise kiminle ve hangi konuda görüştüğü belirlenmeli, gerektiğinde görüştüğü kişinin de bilgisine başvurulmalıdır.” Yargıtay 9. H.D. 2010/44005 E. 2010/35939 K. 03.12.2010 T., <https://www.legalbank.net/arama/mahkeme-kararlari>, E.T: 25.03.2025.

¹⁰²³ “...Ücret alacağının ödenip, ödenmediği hususu isticvabı gerektiren davacı aleyhine bir vakıa değildir. Bu nedenle Mahkemenin ücret alacağına ilişkin isticvabı HMK’nın 169. maddesine aykırıdır. Ücretin ödendiğini ispat yükü işverenin üzerinde olup, davalı işveren davacının ücret alacağını ödediğini yazılı delillerle ispatlayamadığından bilirkişi raporu bir değerlendirmeye tâbi tutularak davacının ücret alacağı hakkında bir karar verilmelidir. Hatalı değerlendirme ile ücret alacağı talebinin reddi bozmayı gerektirmiştir.” Yargıtay 9. H.D. 2017/11156 E. 2017/3026 K. 02.03.2017 T., <https://karararama.yargitay.gov.tr>, E.T: 22.03.2025.

¹⁰²⁴ Aleyhe vakıalar hakkında isticvabın mümkün olduğuna ilişkin bkz: Yuk. Bölüm 2.2.3.

¹⁰²⁵ “Davacı iş sözleşmesini feshederken gönderdiği ihtarnamede “fazla mesai ücretlerinin eksik ödendiğini, Yıllık iznin bazı yıllar tam bazı yıllar eksik kullandırıldığını, Asgari geçim indirimi ödemelerinin geç yapıldığını, yapılmadığını” beyan etmiştir. Burada müphem, açık olmayan veya çelişki içeren olgular ve aleyhine vakıalar vardır. Bu konuda dava aydınlatılmalı, gerekirse davacı isticvap yolu ile çağrılarak, ödenen fazla mesai, kullandırılan izinler ile ödenen asgari geçim indirimi belirlenmeli ve mahsubu yoluna gidilmelidir.” Yargıtay 9. H.D. 2014/338 E. 2015/11748 K. 24.03.2015 T., <https://karararama.yargitay.gov.tr>, E.T: 22.03.2025.

¹⁰²⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz: Yuk. Bölüm 2.2.3.

5. SONUÇ

Medenî yargılamanın temel amacı, maddî gerçeğe ulaşmak suretiyle adaletin gerçekleşmesidir. Bu doğrultuda vakıalar hakkında edinilen ve uyuşmazlığın çözümüne katkı sağlayan bilgilerin kimden geldiğinin bir önemi olmadan yargılamaya dâhil edilmesi gerekir. Söz konusu bilgiler yargılama dışındaki üçüncü kişilerden gelebileceği gibi doğrudan davanın taraflarından da gelebilir. Nitekim çoğu zaman uyuşmazlık hakkında en kapsamlı bilgi yine tarafların kendisinde bulunmaktadır. Ancak bu bilgilerin ispat faaliyeti kapsamında kullanılması o kadar da kolay değildir. Zira tarafların kendi menfaatlerini haklı olarak koruma eğilimlerinin olması, bu bilgilerin güvenilirliğini tartışmalı hâle getirmektedir. Ancak bu durum taraf beyanlarının yargılama bakımından hiçbir öneminin olmadığı anlamına da gelmemektedir. Nitekim devam eden bir yargılamada taraf hukukî dinlenilme hakkı kapsamında her zaman açıklamada bulunma hakkına sahiptir. Bu hususta Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda ilk derece yargılamasının çeşitli aşamalarında tarafların dinlenilmesine ilişkin düzenlemeler mevcuttur (HMK md. 140/1, md. 144, md. 186). Buna karşın tarafların söz konusu hükümler kapsamında mahkemeye bildirdikleri açıklama ve cevaplar ispat faaliyetinde kullanılamamaktadır.

Hukukumuzda yemin ya da ikrar müesseseleri kapsamında yargılamaya dâhil edilmediği sürece taraf açıklamalarının ispat faaliyetini sona erdirmeye gibi bir işlevi bulunmamaktadır. Nitekim Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nda yemin (HMK md. 225 vd.) kesin delil niteliğinde olacak şekilde taraf açıklamasının vakıa ispatına yönelik kullanılabildiği bir müessese olarak düzenlenmiştir. Ancak yemin hukukî kurumuna üzerine yemin edilen kavram ve değerlerin günümüzde önemini yitirmesi ve kişinin yalan söyleme ihtimalinin yüksek olması gibi sebeplerle çok fazla itibar edilmemektedir. Bunun yanında son çare olarak başvurulması gereken bir kurum olması da yeminin ispat faaliyeti içindeki etkililiğini azaltmaktadır. Diğer taraftan ikrar müessesesi (HMK md. 188) ise vakıaları çekişmeli olmaktan çıkartarak ispat faaliyetini sona erdiren bir taraf usûl işlemidir. Bu bağlamda ikrarın yemine göre daha etkili ve taraflar için daha güvenli bir seçenek olduğu söylenebilir. Nitekim bir yargılamada tarafın ikrarda bulunmaması, karşı taraf açısından doğrudan olumsuz bir netice ortaya çıkarmazken; aksine ikrar elde edilmesi tarafları son derece avantajlı bir konuma getirmektedir. Söz konusu özelliği nedeniyle taraflar, ikrarın kendiliğinden ortaya çıkmasını beklemeden ikrar elde etmeyi zorlayan ya da kolaylaştıran vasıtaların varlığına ihtiyaç duymaktadır. Bu kapsamda isticvap, tarafın etkin rol almak suretiyle diğer taraftan başta ikrar olmak üzere çeşitli bilgiler alabildiği önemli bir imkân olarak karşımıza çıkmaktadır.

İsticvap, ispat amacıyla uyuşmazlık konusu çekişmeli vakıalar hakkında tarafın mahkemece sorguya çekilmesi işlemidir. Başlı başına bir faaliyeti ifade etmesi sebebiyle isticvabın delil niteliğinde kabul edilmesi mümkün değildir. Başka bir anlatımla isticvap neticesinde elde edilen en etkili çıktının ikrar müessesesi olduğu düşünüldüğünde isticvabın delil ya da delil elde etme aracı olarak kabul edilmesi bizce fazlasıyla zorlama bir yorumdur. Nitekim sorgulama neticesinde elde edilen ikrar dahi delil niteliğinde olmayıp, vakıaları çekişmeli olmaktan çıkaran bir taraf usûl işlemidir. Bu kapsamda bizce isticvabın hukukî niteliğini uyuşmazlığı neticelendirmeyi amaçlayan usûl işlemi şeklinde belirlemek isticvaptan beklenen hedefler düşünüldüğünde daha doğrudur. Zira isticvabın temel amaçları; başta ikrar elde edilmesi olmak üzere çelişkilerin giderilmesi, bilgi edinilmesi, müphem hususların aydınlatılması ve hâkimde kanaat oluşturulmasıdır. Bunun yanında HMK'daki mevcut düzenleme yeri ve hükümleri de isticvabın delil olarak kabul edilmesine izin vermemektedir.

Kural olarak isticvabı davanın tarafları talep edilebileceği gibi mahkeme de re'sen isticvap kararı verebilir. Ancak mahkemenin söz konusu yetkisinin tarafların talep hakkına nazaran tali nitelikte olduğu kabul edilmelidir. Aksi durum hâkimin tarafların yerine geçmesi ve taraflarca getirilme ilkesine aykırı şekilde ispat faaliyetine müdahale etmesi anlamına gelir. Zira taraflara vakıalarını ispatlamak için fırsat tanımadan peşinen isticvaba başvurması ve isticvap neticesinde kişisel becerisiyle ikrar elde etmesi hâkimin tarafsızlığına gölge düşürür. Taraflar ise tahkikat aşamasında olmak kaydıyla istedikleri anda isticvap talebinde bulunabilir. Diğer bir deyişle isticvap, delil niteliğinde olmamasının bir sonucu olarak iddia ve savunmanın genişletilmesi veya değiştirilmesi yasağına (HMK md. 141) tabi değildir. Dolayısıyla taraflar, dilekçelerinde isticvaba dayanmasalar dahi sözlü yargılama aşamasına geçene kadar yazılı ya da sözlü şekilde isticvap talebinde bulunabilir.

Diğer yandan isticvap olunacak kişilerin belirlenmesinde tam dava ehliyetine sahip gerçek kişiler ile tüzel kişiliği temsile yetkili kişiler bakımından problemli bir durum yoktur. Öyle ki bu kimselerin mahkemece sorgulanması isticvabın muhteviyatı düşünüldüğünde olması gereken bir durumdur. Hukuk Muhakemeleri Kanunu'ndaki düzenlemelerin de bu yönüyle isabetli olduğu söylenebilir (Karş. HMK md. 169/1 ve md. 170/1). Ancak tam ehliyetsizler ile dava ehliyeti sınırlandırılan kimselerin isticvabı konusunda Kanun yetersizdir. Zira tam ehliyetsizler bakımından HMK'da hiçbir hüküm bulunmamaktadır. Nihayetinde ayırt etme gücü olmaması nedeniyle bu kişiler yerine kanuni temsilcilerinin isticvap edilmesi gerektiği hususunda bir şüphe bulunmamaktadır. Ancak bu durumun da HMK'da düzenlenmesi kanun sistematığı açısından isabetli olurdu. Söz konusu kişiler, eylemlerinin hukukî sonuçlarını

anlayabilecek durumda olması nedeniyle ikrar, feragat, kabul ve sulh gibi uyuşmazlığı sona erdiren usûl işlemlerini yapamaz. Bu sebeple tam ehliyetsizlerin ikrar edilmiş sayılma yaptırımına tabi tutulması da mümkün olmadığından isticvap kapsamında mahkemeye çağrılmasının pratikte bir anlamı bulunmamaktadır. Buna karşın bu kimseler, isticvap edilememelerine rağmen hukukî dinlenilme hakkına sahip olmaları nedeniyle ihtiyaç duyulduğunda tarafların dinlenilmesi usûlüne (HMK md. 144) göre mahkemece dinlenmesi gerektiği de Kanun’unda ayrıca düzenlenmelidir.

Diğer taraftan dava ehliyeti sınırlandırılan kimseler (sınırlı ehliyetliler ve sınırlı ehliyetsizler), ehliyetlerinin sınırlandırıldığı konularda tıpkı tam ehliyetsizler gibi ikrarda bulunamayacaklarından bu kişiler de isticvap edilemez. Ancak bu kişiler tam ehliyetsizlerden farklı olarak temyiz kudretine sahip olmaları nedeniyle olayları algılama yeteneğine sahip olduğundan kendilerine sorulan sorulara anlamlı cevaplar verebilir. Mevcut düzenleme gereği ehliyetleri sınırlandırılan bu kimseler, mahkemede dinlenilmesi gerektiğinde HMK md. 144’e göre beyanda bulunabilir ve bu beyanlar tam ehliyetsizlerin beyanlarına göre yargılamada daha fazla dikkate alınabilir. Ancak söz konusu usûl kapsamında alınan beyanların ispat faaliyetinde kullanılamayacak olması isticvap edilememeye yönelik sorunu çözmemektedir. Ayrıca bu kişilerin isticvaptan tamamen dışlanması bizce hakkaniyete de uygun değildir. Anılan sebeplerle ayırt etme gücüne sahip sınırlı ehliyetliler ile sınırsız ehliyetsizlerin kanuni temsilcileriyle birlikte isticvabına imkân veren yeni bir düzenleme yapılmasının isticvabın ruhuna daha uygun olduğunu düşünüyoruz. Önerdiğimiz bu yeni düzenlemeye göre isticvap neticesinde elde edilen ikrar beyanının ya da ikrar edilmiş sayılma davranışının hukukî sonuç doğurup doğurmayacağına hâkim serbestçe karar vermelidir. Başka bir anlatımla isticvapla sınırlı olmak kaydıyla dava ehliyeti sınırlandırılmış kimseler bakımından ikrarın hukukî netice doğurmasının hâkimin takdir yetkisine bağlı olduğu yeni bir sistemin getirilmesi bizce daha doğrudur.

Öte yandan taraflar, karşı tarafın isticvabını isteyebilecekleri gibi kendilerinin de hem lehine hem de aleyhine olan vakıalar bakımından isticvabını talep edebilir. Doktrinde lehe olan vakıaların ikrar edilemeyeceği gerekçe gösterilerek bu yöndeki isticvap talebinin mümkün olmadığı görüşü hakimse de biz bu görüşe katılmıyoruz. Zira isticvap yalnızca ikrar elde etmeyi amaçlayan bir müessese değildir. Dolayısıyla bilgi edinilmesi, davanın aydınlatılması, müphem hususların açığa kavuşturulması ya da hâkimde kanaat oluşturulması gibi amaçlarla da kişi, lehe olan vakıalar hakkında her iki tarafın isticvap edilmesini isteyebilir. Bu durumda benzer amaçları olan tarafların dinlenmesi müessesesi (HMK md. 144) yerine daha sıkı bir şekle sahip

olan isticvabın neden tercih edilmesi gerektiği sorusu elbette akıllara gelebilir. Ancak uygulamada tarafların dinlenmesi kapsamında etkili cevapların alınamadığı, tarafların doğruyu söylemek istemediği için bu usûlden kolaylıkla kaçabildiği bilinmektedir. İsticvap ise bir sorgulama faaliyeti olması hasebiyle taraftan beyan alınmasını kolaylaştıran bir usûl olup, tarafın daha nitelikli cevaplar vermesine imkân tanır. Ayrıca taraf ikrar edilmiş sayılma yaptırımına tabi tutulmak istemeyeceği için mahkemeye gelmek durumunda kalır. Bu özellikleri nedeniyle ispata yönelik her durumda tarafların dinlenilmesi yerine tarafın isticvaba davet edilmesi bizce daha etkili bir tercihtir.

Sorgulama, kişiden bilgi edinmeyi kolaylaştıran bir faaliyet olsa da bu durum kişinin her zaman doğru söyleyeceğini göstermez. Nitekim Kanun’a göre tarafların dürüst davranma ve doğruyu söyleme yükümlülüğü (HMK md. 29) olduğu hâlde aksi yöndeki davranışın herhangi bir yaptırıma maruz kalmaması, tarafların isticvap sırasında da yalan söyleyebileceğini gösterir. Bu yönüyle HMK’daki mevcut düzenleme eksik olup, tadili gerekmektedir. Elbette yalan tanıklık suçu gibi tarafların ceza hukuku anlamında bir yaptırıma tabi tutulması bu ihtimalde orantısız bir uygulama olur. Ancak tüm hukuk yargılaması boyunca uyulması gereken bir yükümlülüğün herhangi bir yaptırımla karşılaşmaması da tarafların bu yükümlülüğe riayet etmemelerine neden olur. Bu itibarla söz konusu yükümlülüğün isticvap sırasında ihlal edildiğine hâkimin kanaat getirmesi durumuyla sınırlı kalmak koşuluyla HMK’nın 329’uncu maddesinin doğruyu söyleme yükümlülüğünün ihlali hâlinde kıyasen uygulanmasına izin veren yeni bir düzenleme yapılmasını öneriyoruz. Zira mevcut durumda HMK md. 329’un kıyasen uygulanması mümkün olmadığından özellikle lehe olan vakıalar hakkında yapılan isticvaplara veya tarafın kendisinin isticvabını talep ettiği durumlara karşı duyulan haklı endişenin önüne geçilememektedir.

Mahkeme talep üzerine ya da re’sen isticvaba karar verebilmektedir. İsticvap kararı sonrası isticvap olunacak kişiye isticvap konusu vakıaları ve HMK md. 171 uyarınca ikrar edilmiş sayılacağına ilişkin ihtar içeren isticvap davetiyesi gönderilir. Buna karşın tarafın isticvap kararı verildiği duruşmada hazır bulunması durumunda kendisine davetiye çıkarılmasına gerek olmadan derhâl isticvabına karar verilmesi de mümkündür. Böyle bir durumda mahkemenin duruşma sırasında isticvap kararını tanzim etmek suretiyle imza karşılığında tarafa elden tebliğ etmesi, tarafın isticvap konusu vakıaların neler olduğunu ve ikrar etmiş sayılma yaptırımına tabi tutulacağını öğrenmesi açısından önemlidir. Bunun yanında talep edilmesi hâlinde hâkimin duruşmaya kısa bir ara vermesi de tarafın isticvap kararının hukukî sonuçlarını anlamasına yardımcı olur. Bu yöndeki bir uygulamanın yerleştirilmesi Kanun’a

aykırı olmadığı gibi HMK md. 171/1’de düzenlenen usûle aykırılık ve usûlsüz tebligat iddialarına da bizce kesin çözüm getirir.

Tarafın mahkemenin bulunduğu il dışında oturması durumunda uygulama alanı bulan e-duruşma ve istinabe uygulamalarının doğrudanlık ilkesine aykırı olması nedeniyle zaruri hâller haricinde kaldırılmasını öneriyoruz. Nitekim isticvap neticesinde kanaati oluşacak hâkimin tarafla aynı mekân içinde bir araya gelmemesi, hâkim tarafından yapılacak değerlendirmenin sağlıklı yapılmasını engeller. Ayrıca zorunluluk nedeniyle isticvabın istinabe yoluyla yapılması gereken hâllerde ise esas hakkında dosyayı gören hâkimin sorulmasını istediği soruları istinabe hâkimine göndermesinin zorunlu tutulmasını ve bu sorulara tarafların isticvap neticelenene kadar Uyp portal ya da mahkeme fiziki dosyası üzerinden erişiminin kısıtlanmasını öngören yeni bir kanuni düzenleme öneriyoruz.

Diğer taraftan ceza muhakemesinde uygulanan çapraz sorgu usûlüne benzer bir sorgulama usûlünün isticvap sırasında uygulanmasına imkân sağlayan kanun değişikliğini tavsiye ediyoruz. Zira isticvabın başarıya ulaşması, çeşitli sorular sormak suretiyle tarafın sıkıştırılmasına bağlıdır. Vekillerde olduğu gibi taraflara da doğrudan soru sorma hakkının tanıdığı bu yeni düzenleme sayesinde taraf, sorulan sistematik ve etkili sorularla kendisini açıklama yapmak hatta ikrarda bulunmak zorundaymış gibi hisseder ve uyuşmazlığın çözümü bakımından önemli ve etkili bilgiler verir.

İsticvap sırasında sorulan soruların, tarafın bunlara karşı verdiği cevapların ve karşı tarafın isticvap olunan tarafın beyanlarına karşı yaptığı itiraz ve açıklamaların eksiksiz şekilde isticvap tutanağına geçirilmesi, isticvabın neticesinin değerlendirilmesi ve kanun yolu incelemesinin sağlıklı yapılabilmesi bakımından son derece önemlidir. Buna karşın uygulamada genellikle taraf beyanları hâkim tarafından özetlenmek suretiyle duruşma tutanağına geçirilmektedir. Bu durum da kimi zaman ihtilaflara neden olmaktadır. Günümüzün teknolojik alt yapısında sesle alınan beyanların ikinci bir işleme gerek kalmadan doğrudan yazıya dökülmesine imkân tanıyan sistemler mevcuttur. Ancak hâlihazırdaki kanuni düzenleme söz konusu yapay zekâ destekli bilişim sistemlerinin duruşmalarda kullanılmasına izin vermemektedir. Bu sebeple sesle alınan beyanların aynı anda tutanağa kaydedilmesini sağlayan teknolojik sistemlerden aktif olarak faydalanılmasını kabul eden kanun tadili kanaatimizce yapılmalıdır. Bize göre söz konusu sistemlerin yalnızca isticvap duruşması bakımından değil diğer tüm yargılama boyunca kullanılması, HMK’nın 156’ncı maddesi nedeniyle ortaya çıkan hak kayıplarının önüne geçmesi adına gereklidir.

Tarafların HMK’da yer alan tanıklıktan çekinme hükümlerine (HMK md.249-250) dayanarak isticvaptan çekinmesi mümkündür (HMK md. 175). Ancak menfaat ihlali tehlikesi (HMK md. 250) nedeniyle isticvaptan çekinme durumu, konusu suç teşkil eden vakıalar bakımından geçerli olmamalıdır. Zira bu hususta mahkeme baştan isticvap kararı vermemelidir. Başka bir anlatımla konusu suç teşkil eden vakıalar, isticvabın konusunu oluşturmadığı için tarafın HMK’nın 250’nci maddesine dayanarak isticvaptan çekinmesine gerek yoktur. Bunun yanında mahkemenin her zaman taraf beyanlarında yer alan hususların suç teşkil edip edemeyeceği konusunda önceden fikrinin olması da mümkün değildir. Dolayısıyla mahkeme neticesini önceden kestiremediği birtakım vakıalar hakkında isticvap kararı vermiş ve taraf isticvap olunmak suretiyle konusu suç teşkil eden vakıalar hakkında açıklama yapmış olabilir. Böyle durumların önüne geçmek adına hâkimin isticvap öncesinde tarafa isticvaptan çekinme hakkı olduğunu hatırlatması bu sorunun ortaya çıkmasını engeller. Bununla birlikte kişisel nedenlerle tanıklıktan çekinme hâlleri haricinde çekinme hakkının hatırlatılması konusunda Kanun’da hâkime görev yüklenmemiştir. Ancak olması gereken hukuk bakımından tüm çekinme hâlleri hususunda hâkimin taraf ya da tanıklara çekinme hakkı olduğunu hatırlatması hak kayıplarını önlemek açısından önemlidir.

Diğer yandan taraf, sır nedeniyle isticvaptan çekinme hakkına sahipken; sır sahibinin muvafakati olması durumunda kural olarak isticvaptan çekinme hakkına sahip değildir (HMK md. 249). Ancak sır sahibinin rızasının olup olmadığının tespiti mahkeme tarafından çoğu zaman kolayca yapılamamaktadır. Bu durumun önüne geçmek amacıyla iznin olup olmadığı konusundaki iradesini bildirmesi için mahkeme tarafından sır sahibine tebligat çıkartılmasını öneriyoruz. Kanun’da hâlihazırda bunu engelleyen herhangi bir hüküm olmasa da uygulamada yeknesaklığı sağlamak adına bu durumun Kanun’da hüküm altına alınması yerinde olur.

İsticvabın neticesinin nasıl değerlendirileceği meselesi çalışmamız bakımından en önemli husustur. Zira isticvaba başvurulması durumunda HMK’nın 171’inci maddesine göre ikrar edilmiş sayılma yaptırımının uygulanacak olması haricinde alınan beyanlara bağlanan hukukî sonuç hakkında Kanun’da herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. Esasında isticvap neticesinde taraf ikrarda bulunursa cevap oldukça nettir. Zira söz konusu mahkeme içi ikrar, hâkimin onay ya da kabulüne gerek olmadan vakıaları çekişmeli olmaktan çıkararak ispat faaliyetini bitirir (HMK md. 188/1). Ancak tarafın ikrar harici beyanlarının ispat faaliyetini sona erdirmesi mümkün değildir. Söz konusu beyanlar başkaca delillerle desteklenmediği sürece bir vakıayı ispatlayamayacağından hükme esas alınamaz. Dolayısıyla isticvap sırasında elde edilen ikrar harici beyanlar HMK’nın 144’üncü maddesinde düzenlenen tarafların dinlenmesi usûlüyle aynı

sonuçları doğurur. Ancak benzer sonuçlar ortaya çıkardığı gerekçesiyle her durumda isticvap yerine tarafların dinlenmesi müessesesine karar verilmemelidir. Zira bu durum hem isticvabın giderek etkisizleşmesine hem de neticesinde ispat amacı olan tarafın uygulamada yalnızca yüzeysel bilgi alma aracı olarak kullanılan başka bir müesseseye (HMK md. 144) mahkûm edilmesine neden olur. Ancak bahsedilen hususlar tarafın ispat amacı olduğu hâllerle sınırlıdır. Tarafların ya da mahkemenin ispat gibi bir hedefi yoksa çelişkilerin giderilmesi ve müphem hususların aydınlatılması amacıyla doğrudan tarafların dinlenmesine başvurulması daha doğrudur. Zira katı bir usûlü olan isticvap hukukî kurum yerine tarafların dinlenmesi usûlünün tercih edilmesi bu noktada daha işlevseldir.

Diğer yandan isticvapta ikrar edilmiş sayılma yaptırımının olması ve tarafların gerçeği söyleme yükümlülüğü kapsamında cezai müeyyideye tabi tutulacak olması tarafların isticvap sırasında doğruyu söyleme ihtimallerini artırır. Buna karşın sadece hâkim tarafından sorulan yüzeysel sorularla ilerleyen tarafların dinlenmesinde bu etkinin alınması mümkün değildir. Söz konusu düzenlemelere rağmen sorgulama sırasında taraf ikrarda bulunmaz ya da ikrar edilmiş sayılma yaptırımına tabi tutulmaz veya etkili bir sorgulamaya rağmen aleyhe hiçbir beyanda bulunmazsa isticvap, tarafların dinlenmesiyle aynı hukukî sonuçları doğurur. Buna rağmen yine de isticvabın başarısız ya da geçersiz olduğu söylenemez. Zira bu durumda da süreç başarıyla tamamlandığı için amaç hasıl olmuştur.

İsticvap hakkında yapılan açıklamalar ve etkili olmasına adına yaptığımız çözüm önerileri dikkate alındığında isticvabın ispat faaliyetindeki öneminin artacağı, bu sayede uygulayıcıların daha sık isticvaba başvuracağı konusunda şüphemiz bulunmamaktadır. Ancak mevcut hâliyle delil niteliğinde olmayan isticvabın ispat kuvveti sınırlıdır. Hem bu durumun engellenmesi hem de yemin kurumunun (HMK md. 225 vd.) günümüzde önemini yitirmesi nedenleriyle yeni bir yeminli isticvap müessesesine ihtiyaç olup olmadığını tartışmaya açmak istiyoruz. Nitekim biz, bu yeni bütünleşik yeminli isticvap müessesesiyle hukukumuzdaki yemin müessesinin kesin deliller arasından kaldırıldığı, söz konusu müessesesinin de takdiri delil olarak kabul edildiği, bu yönüyle yemine son çare olarak başvurulmasının gerekmediği yeni bir kanuni düzenleme öneriyoruz. Bu düzenleme sayesinde öncesinde etkili bir çapraz sorgu usûlünün uygulanacak olması sebebiyle yemine karşı duyulan güvensizliğin bir nebze olsun azalacağını düşünüyoruz. Ayrıca isticvaptan elde edilen beyanların ve sonrasında icra edilen yeminin hâkim tarafından serbestçe değerlendirildiği, tarafların gerçeği söyleme yükümlülüğüne aykırı davrandığında karşı vekalet ücreti ve yargılama giderleri ile disiplin para

cezası gibi yaptırımlara tabi tutulduğu bu yeni müessesesinin tarafları doğruyu söyleme konusunda teşvik edeceğine inanıyoruz.

Öte yandan yeminli isticvap sayesinde sorgulama sırasında tarafın ikrarda bulunması ya da ikrar edilmiş sayılma yaptırımına tabi tutulması durumunda vakıalar çekişmeli olmaktan çıkacağı için yemin edilmesine gerek kalmaz. Bu durum da tarafın yalan yere yemin etmesi endişesinin önüne geçer. Ancak bu özelliğine rağmen yemin hukukî kurumunun medenî yargıdan tamamen çıkarılmasını önermiyoruz. Nitekim ona karşı haklı şüpheler bulunsa da yemin, hukuk yargılamasında önemli bir ihtiyaca cevap vermektedir. Zira kesin ya da takdiri delillerin yeterli olmadığı ya da dosyada başkaca delilin bulunmadığı durumlarda yemin zaruri bir ihtiyaç konumundadır. Dolayısıyla yemin müessesesinin hukukumuzdaki düzenleme şekli başarılı olmasa da medenî usûl hukukunda ispat açısından vazgeçilmezdir. Açıklanan nedenler ışığında önerdiğimiz yeminli isticvap müessesesinin her iki kurumun da değerini artıracaklarını, ispat konusunda zorluk yaşayan taraflar için önemli bir alternatif olacağını ve böylece ispat faaliyetine dinamizm geleceğini düşünüyoruz.

Gelinen noktada isticvabın ispata yarar ve yargılamanın ilerlemesini sağlayan işlevlerini son derece önemli buluyor, uygulamadaki önemli bir boşluğu doldurduğunu düşünüyoruz. Uygulayıcıların etkili sorgulama tekniklerini öğrenmesiyle taraflardan yargılama bakımından hayati bilgiler alınabileceğine, bu sayede maddi gerçeğe ulaşarak haklının hakkını almasına katkı sağlayabileceğine inanıyoruz. Son olarak çalışma konumuzu belirlediğimiz ilk günden itibaren fark ettiğimiz bir hususu dile getirmekte fayda görüyoruz. Bu süreçte çalışma konumuzu paylaştığımız hukukçuların büyük bir bölümünün isticvap hakkında yeteri kadar bilgi sahibi olmadığını fark ettik. Özellikle hukukçuların ya isticvabı sadece ismen bildiklerine ya da az bilgileri olması nedeniyle isticvabın yargılama bakımından ne gibi bir faydası olacağını sorguladıklarına şahit olduk. Bu husus, çalışma konumuzun önemini bir kez daha anlamamıza neden olduğu gibi alanda var olan bu konudaki eksikliği de görmemizi sağladı. Çalışmamızın isticvap hakkındaki tereddütlerin ve bilgi eksikliklerinin giderilmesine katkı sağlamasını umuyoruz.

EXTENDED ABSTRACT

Interrogation In Civil Procedure Law

The primary aim of civil litigation is to achieve justice by uncovering the material truth. In pursuit of this goal, information regarding the facts of the case that contributes to resolving the dispute should be admitted into the proceedings, regardless of its source. Such information may originate from third parties outside the litigation or directly from the parties themselves. In many instances, it is the parties who possess the most comprehensive knowledge of the dispute. However, using this information within the evidentiary process is often problematic, as parties naturally act to protect their own interests, which raises questions about the reliability of their statements. This does not mean, however, that party statements are entirely irrelevant to the proceedings.

Throughout an ongoing trial, each party retains the right to make statements under the right to be heard. The Code of Civil Procedure (CCP) contains provisions enabling parties to be heard at various stages of first-instance proceedings. Yet the statements and responses submitted under these provisions generally cannot be used as evidence. In Turkish law, unless incorporated into the trial through the institutions of oath or confession, party statements do not bring the evidentiary process to an end.

The CCP regulates the oath as a mechanism that allows party statements to serve as conclusive proof of facts. In practice, however, this institution has lost much of its credibility due to the diminished importance of the values associated with taking an oath and the considerable likelihood of parties lying despite it. Furthermore, the oath is designed as a last-resort measure, which diminishes its practical effectiveness. Confession, by contrast, is a procedural act through which a party admits facts, thereby eliminating dispute over them and terminating the evidentiary process. In this respect, confession can be seen as both more effective and safer than the oath: a failure to confess does not directly harm the opposing party, whereas obtaining a confession provides a significant advantage. As a result, parties often look for mechanisms that encourage or facilitate confession rather than waiting for it to occur spontaneously. Interrogation emerges as a significant tool in this context, through which a party, by taking an active role, can obtain various forms of information from the opposing party—most notably confessions.

It is a procedure in which the court questions a party about disputed facts for evidentiary purposes, aiming primarily to obtain confessions but also to clarify contradictions, gather

information, resolve ambiguities, and form the judge's conviction. Since interrogation represents a procedural stage in its own right, it cannot be regarded as evidence in itself. Given that its legal consequences arise within procedural law and that its primary purpose is ultimately to advance the litigation and resolve the dispute, it is clear that interrogation possesses the legal character of a procedural act.

As a rule, interrogation may be requested by the parties or ordered *ex officio* by the court. A decision on interrogation by the court may be rendered either upon a party's request or *ex officio*. Following the decision to conduct interrogation, a summons is sent to the party to be interrogated, informing them of the facts subject to interrogation and warning that failure to appear at the hearing without a valid excuse—or appearing but refusing to answer the questions—will result in those facts being deemed admitted. However, if the party is already present at the hearing where the interrogation is ordered, the court may proceed with the interrogation immediately, without the need to issue a summons. On the other hand, if the party subject to interrogation resides outside the jurisdiction of the court, the interrogation may also be conducted via e-hearing or through letters rogatory. The party ordered to undergo interrogation is heard in a manner similar to the procedure applied to witnesses. During the conduct of the interrogation, questions may be posed to the interrogated party by the judge, the opposing party, or their legal representatives. Ensuring that the questions asked during the interrogation, the responses given by the interrogated party, and any objections or remarks raised by the opposing party are thoroughly and accurately documented in the interrogation record is of vital importance. Indeed, the existence of such a record is essential to ensure a more reliable review during appellate proceedings.

Parties may refuse to undergo interrogation by invoking the provisions on testimonial privilege set forth in the Code of Civil Procedure. At the conclusion of the interrogation, a party cannot evade the process without presenting a valid excuse or invoking the right to refuse interrogation. Otherwise, the party shall be deemed to have admitted the relevant facts. Similarly, if a party makes a confession during interrogation, the confession produces its usual legal effects. In other words, whenever a party either confesses or is deemed to have confessed, the facts subject to interrogation cease to be disputed, and there is no longer any need to prove them again. By contrast, statements short of confession cannot by themselves terminate the evidentiary process. Since such statements cannot prove a fact unless supported by additional evidence, they cannot be relied upon as a basis for the judgment. Accordingly, non-confessional statements obtained during interrogation have effects comparable to those arising from the

procedure of hearing parties regulated under Article 144 of the Code of Civil Procedure. Yet this similarity, by itself, should not justify replacing interrogation with that procedure in every case. Because interrogation is bound by strict formal requirements, it can often lead to more reliable outcomes. In particular, the presumption of deemed confession and the obligation to speak truthfully—backed by potential sanctions—serve to reduce the risk of false statements during interrogation. By contrast, the hearing-of-parties procedure lacks such deterrents, leaving room for parties to mislead the court. This shortcoming ultimately runs counter to the overarching aim of civil litigation, which is uncovering the material truth.

Due to its current procedural nature, interrogation is not treated as evidence per se, which naturally limits its probative value. Coupled with the declining relevance of the oath, this limitation points to the need for a new mechanism: the sworn interrogation. Under this proposed reform, the oath would no longer function as conclusive evidence. Instead, parties would first undergo a rigorous cross-examination, and only if no confession is obtained would the oath be administered. The sworn interrogation would be treated as discretionary evidence, removing the need for the oath to remain a last-resort measure. This structure would also help restore confidence in the oath, as it would follow an intensive questioning phase. Furthermore, under this new mechanism, both the statements obtained during interrogation and the legal consequences of the subsequent oath would be subject to the judge's full discretionary assessment. Should a party act in breach of the duty to tell the truth, they would face sanctions such as adverse cost awards, liability for litigation expenses, and disciplinary fines. These consequences are intended to encourage parties to speak truthfully throughout the process. In addition, under the legal framework of sworn interrogation, if a party confesses during questioning or is deemed to have confessed, the facts in question cease to be disputed, and there would no longer be any need to propose an oath in such circumstances. And this would also eliminate the risk of false oaths. Ultimately, sworn interrogation combines the strengths of both the oath and interrogation, addressing a pressing need in civil litigation. It offers a promising alternative particularly for parties who face difficulties in proving their claims and has the potential to inject new dynamism into the evidentiary process.

KAYNAKLAR

- Acar, M. (2023). “*Tahkim Hukukunda ve Uygulamada Tanıkların Çapraz Sorgusu*”, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Akil, C. (2014). “6100 Sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu Kapsamında Yeminin Konusu ve Yemin Delilinin Hatırlatılıp Hatırlatamayacağı Meselesi”, Prof. Dr. Ejder Yılmaz’a Armağan, Cilt I, Ankara, 139-166.
- Akil, C. (2019). “Bir İstinaf Sebebi Olarak HMK M. 353/I-A-6 Üzerine Değerlendirme”, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, (38), 1-18.
- Akkaya, T. (2009). *Medenî Usûl Hukukunda İstinaf*, Ankara.
- Alangoya, Y. (1979). *Medenî Usûl Hukukunda Vakıaların ve Delillerin Toplanmasına İlişkin İlkeler*, İstanbul.
- Alangoya, Y. /Yıldırım, M. K. /Deren Yıldırım, N. (2009). *Medenî Usûl Hukuku Esasları*, İstanbul.
- Albayrak, H. (2013). *Medenî Usûl ve İcra İflâs Hukukunda Yaklaşık İspat*, Ankara.
- Aldemir, H. (2012). *Hukuk Davalarında Yargılama Giderleri*, Ankara.
- Ansay, S. Ş. (1954). “Mahkemelerimizde Yemin”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 11(3), 115-118.
- Ansay, S. Ş. (1957). *Hukuk Yargılama Usûlleri*, Ankara.
- Arslan, A. S. (2016). “Doğrudanlık İlkesi”, Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 4(2), 133-144.
- Arslan, R. (1989). *Medenî Usûl Hukukunda Dürüstlük Kuralı*, Ankara.
- Arslan, R. /Yılmaz, E. /Taşpınar Ayvaz, S. /Hanağası E. (2022). *İcra ve İflâs Hukuku*, Ankara.
- Arslan, R. /Yılmaz, E. /Taşpınar Ayvaz, S. /Hanağası E. (2024). *Medenî Usûl Hukuku*, Ankara.
- Aşık, İ. (2019). *Medenî Usûl Hukukunda Keşif*, Ankara.
- Atalay, O. (2009). “Delil Kavramı Üzerine”, Halûk Konuralp Anısına Armağan, Ankara, 129-138. (Delil)
- Atalay, O. (2009). “Vasıflı İkrarda İspat Konusunun Değişmesi”, Prof. Dr. Saim Üstündağ’a Armağan, Ankara, 97-104. (İkrar)
- Atalay, O. (2017). *Medenî Usûl Hukuku (Pekcanıtez Usûl)*, Cilt II, İstanbul.
- Atalı, M. (2007). *Medenî Usûl Hukukunda Davanın İhbarı*, Ankara.

- Atalı, M. /Ermenek, İ. /Erdoğan, E. (2024). *Medenî Usûl Hukuku*, Ankara.
- Atalı, M. /Ermenek, İ. /Erdoğan, E. (2024). *İcra ve İflâs Hukuku*, Ankara. (İcra)
- Atıcı, C. (2021). *Medenî Usûl Hukukunda Dava Ehliyeti*, Ankara.
- Avşarbey, A. /Dilekci T. (2014). “Türkiye’de Kamu Kurumu Niteliğindeki Meslek Kuruluşları ile İlgili Temel Tartışmalar ve İngiltere’deki Tıp Mesleği ile İlgili Uygulama”, *Türk İdare Dergisi*, (478), 323-358.
- Ayan Durhan, E. (2022). “Miras Ortaklığında Birlikte Hareket Etme İlkesinden Doğan Sakıncaları Gidermeye Yönelik Hukukî Yollar”, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 26(2), 207-232.
- Badem, S. (2021). “Ceza Muhakemesi Hukukunda Tanık” *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi* (45), 289-326.
- Bahadır, Z. (2018). *Medenî Usûl Hukukunda Kısmî Karar*, Ankara.
- Bahadır, Z. (2023). “BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme Çerçevesinde Medenî Usûl Hukuku Bakımından Çocuğun Katılım Hakkı”, *Adalet Dergisi*, (70), 213-254.
- Belgesay, M. R. (1939). *Hukuk Usûlü Muhakemeleri Kanunu Şerhi*, Cilt II, İstanbul.
- Bilge, N. (1967). *Medenî Yargılama Hukuku*, Ankara.
- Bilge, N. /Önen, E. (1978). *Medenî Yargılama Hukuku Dersleri*, Ankara.
- Bingöl E. (2014). “Boşanmış Çiftlerin Ortak Velayet Hakkının Türk ve İsviçre Hukukları Bakımından Karşılaştırılması”, *İstanbul Barosu Dergisi*, 88(2), 276-312.
- Bolayır, N. (2014). *Hukuk Yargılanmasında delillerin toplanmasında tarafların ve Hâkimin Rolü*, İstanbul. (Delil)
- Bolayır, N. (2014). “Medenî Usûl Hukukunda İspat Hakkı ve İspat Hakkının Sınırları”, *Ejder Yılmaz’a Armağan*, Cilt I, Ankara, 555-585. (İspat)
- Börü, L. (2014). “Tarafta (İradi) Değişim (HMK m. 124)”, *Ejder Yılmaz’a Armağan*, Cilt I, Ankara, 587-630.
- Börü, L. (2016). *Medenî Usûl Hukukunda İddia ve Somutlaştırma Yükü*, Ankara.
- Budak, A. C. (2019). “Alangoya’ya Göre Yargılamanın Amacı ve Hâkimin Gerçeği Aramaktan Vazgeçmesi”, *İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 6(2), 33-44.
- Budak, A. C. /Karaaslan, V. (2021). *Medenî Usûl Hukuku*, İstanbul.
- Bulut, H. (2022). *Doktrin ve Yargıtay İçtihatları Işığında Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi*, Cilt II, Ankara.

- Bulut, U. (2022). *Temyiz İncelemesinin Kapsamı ve Sınırları*, Ankara.
- Burtan, Ç. B. (2019). *İdari Yargıda Ehliyet ve Husumet*, İstanbul.
- Canpolat, H. (2023). “Medenî Yargılamada İspat Faaliyetinde Taraf Beyanı İçeren İradi Taraf İşlemleri”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 29(2), 1581-1603.
- Canpolat, H. (2024). “Taraf Beyanı Vasıtasıyla Delil İkamesi”, *Yayımlanmamış Doktora Tezi*, İstanbul.
- Ceylan, N. (2023). *Kambiyo Senetlerine Dayalı Olarak Açılan Menfi Tespit Davası*, Ankara.
- Coşkun, M. (2017). *İnşaat Sözleşmelerinden Kaynaklanan Davalar*, Ankara.
- Çağlak, M. (2024). “Medenî Usûl Hukukunda Tanık”, *Yayımlanmamış Doktora Tezi*, Kayseri.
- Çağlayan, R. (2016). “Hukumumuzda Kamu Tüzel Kişiliği Kavramı ve Kısıtları”, *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, (7), 373-398.
- Çatalbaş, İ. (2021) *Türk Medenî Kanunu'nda Velayet ve Ortak Velayet*, Ankara.
- Çetin, İ. (2010). “Yargılamada Etkinlik Arayışları: Medenî Usûl Hukukunda Usûl Ekonomisi”, *Sayıştay Dergisi*, (78), 81-109.
- Çiçekli, A. F. (2021). “Kambiyo Senetlerine Özgü Haciz Yoluyla Takipte Menfi Tespit Davasının Nitelikleri”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 11(2), 839-901.
- Çiftçi, P. (2018). *Medenî Yargılama Hukukunda İspat Hakkı ve Sınırları*, Ankara.
- Dedeoğlu, E. (2014). “Hukuk Muhakemeleri Kanunu'na Göre Hâkimin Rolü”, *Ejder Yılmaz'a Armağan*, Cilt I, Ankara, 725-742.
- Demirdöven, O. (2010). “Özel Hukukta Hâkimin Takdir Yetkisi ve Yargıtay Tarafından Denetimi”, *Prof. Dr. Fırat Öztan'a Armağan*, Cilt I, Ankara, 719-740.
- Demirkan, U. (2019). *Hukuk Davaları*, Cilt I, Ankara.
- Deynekli, A. (2006). “İkrarda Manevi Unsur”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, (64), 321-336.
- Dinçkol, A. (2004). “Hâkimin Takdir Yetkisinin Kullanılması Sürecinde Hakkaniyet”, *Hukuk Felsefesi ve Sosyolojisi Arkivi*, (9), 173-188.
- Dişel, B. (2020). *Dava Takip Yetkisi*, İstanbul.
- Dural, M. /Öğüz, T. (2024). *Türk Özel Hukuku Kişiler Hukuku Gerçek ve Tüzel Kişiler*, Cilt II, İstanbul.
- Ediş, S. (1973). “Hukukun Uygulanmasında Yargıca Tanınmış Takdir Yetkisi”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 30(1), 169-196.

- Ekiz, S. (2021). “Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi Kapsamında Çocuğun Katılım Hakkı”, *İzmir Barosu Dergisi*, 89(2), 193-231.
- Elçin, D. (2018). “Vesâyet ve Kısıtlılık Kararı Verilmesine veya Sona Ermesine ve Vesâyetin Yürütülmesine Uygulanacak Hukuk, Türk Mahkemelerinin Milletlerarası Yetkisi ve Yabancı Mahkeme Kararlarının Tanınması”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 67(2), 279-354.
- Elgün Toğrul, E. Ş. (2021). *Medenî Usûl Hukukunda Dava Ehliyeti*, Ankara.
- Erdoğan İ. /Keskin, A. D. (2020). *Türk Medenî Hukuku (Başlangıç Hükümleri–Kişiler Hukuku)*, Ankara.
- Erdönmez, G. (2014). *Medenî Usûl Hukukunda Belgelerin İbrazi Mecburiyeti*, İstanbul.
- Erdönmez, G. (2017). *Medenî Usûl Hukuku (Pekcanitez Usûl)*, Cilt II, İstanbul.
- Erişir, E. (2007). *Medenî Usûl Hukukunda Taraf Ehliyeti*, İzmir.
- Ermenek, İ. (2011). “Hukuk Muhakemeleri Kanuna Göre Ön İnceleme”, *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2(1), 139-177.
- Ermenek, İ. (2015). *Medenî Usûl Hukukunda Davaların Birleştirilmesi ve Ayrılması*, Ankara.
- Ermenek, İ. (2022). “Tahkimde Hukukî Dinlenilme Hakkının Korunması”, *Tahkimde Güncel Sorunlar (I-IV)*, İstanbul, 39-43.
- Eroğlu, O. (2018). “Usûlî Kazanılmış Hakkın Sınırlarının Belirlenmesinde Yaşanan Sorunlar Üzerine Bir Değerlendirme”, *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 5(6), 163-184.
- Ertanhan, M. (2005). *Medenî Yargılama Hukukunda Tanık ve Tanıklık*, Ankara.
- Esen, B. (2025). *Medenî Usûl Hukukunda İsticvap ve Yeminden Kaçınma*, Ankara.
- Göksu, M. (2009). “Hukuk Yargılamasında Karşı Tarafın Elindeki Belgelere Delil Olarak Başvurulabilmesi”, *Legal Medenî Usûl ve İcra-İflâs Hukuku Dergisi*, 5(13), 251-282. (İbrazi)
- Göksu, M. (2009). “Hukuk Yargılamasında Vakıa ve Hukuk”, *Halûk Konuralp Anısına Armağan*, Ankara, 323-350. (Vakıa)
- Göksu, M. (2017). “Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun Tadili İhtiyacı ve Bu Konudaki Tasarı Taslağının Değerlendirilmesi”, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, (32), 61-93.
- Görgün, L. Ş. /Börü, L. /Toraman, B. /Kodakoğlu, M. (2024). *İcra ve İflâs Hukuku*, Ankara. (İcra)
- Görgün, L. Ş. /Börü, L. /Toraman, B. /Kodakoğlu, M. (2024). *Medenî Usûl Hukuku*, Ankara.

- Gözütok, Z. (2017). *Hukuk Davalarında İstinaf ve Temyiz Uygulama Rehberi*, Ankara.
- Güneş, D. B. (2016). “*Tebliğ Yokluğu*”, *Journal of Istanbul University Law Faculty*, 74(1), 221-231.
- Hamamcıoğlu, E. /Karamanlıoğlu, A. (2016). “*Adi Ortaklık Sözleşmesinde Şekil*”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 22(3), 1303-1331.
- Hatemi, H. (2021). *Kişiler Hukuku*, İstanbul.
- Işık, B. (2023). “*Amerikan Medenî Usûl Hukukunda Taraf Sorgusu*”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 25(2), 939-978.
- İnan, A. N. /Ertaş, Ş. /Albaş H. (2022). *İnan Türk Medenî Hukuku Miras Hukuku*, Ankara.
- İyilikli, A. C. (2010). “*Pirince Giderken Evdeki Bulgurdan Olmak, Medenî Usûl Hukukunda Dürüstlük Kuralı Çerçevesinde Bir Mahkeme Kararının Tahlili*”, *Legal Hukuk Dergisi*, 8(86), 495-502.
- Kahraman S. (2019). *Türk Milletlerarası Aile Hukukunda Ortak Velayet*, İstanbul.
- Kale, S. (2010). *Medenî Yargılamada Taraf Ehliyeti*, İstanbul.
- Kaplan, M. B. (2024). *Medenî Usûl Hukukunda Bozma Kararının Sonuçları*, Ankara.
- Kar, B. (2021). *İş Yargılaması Usûlü*, Ankara.
- Kara, İ. (2015). *Yeni Kanuna Göre Tüketici Hukuku*, Ankara.
- Karaaslan, V. (2013). *Medenî Usûl Hukukunda Hâkimin Davayı Aydınlatma Ödevi*, Ankara.
- Karafakih, İ. H. (1952). *Hukuk Muhakemeleri Usûlü*, Ankara.
- Karayalçın, Y. (1965). *Ticaret Hukuku Dersleri Şirketler Hukuku*, Ankara.
- Karayalçın, Y. (1973). *Ticaret Hukuku*, Ankara.
- Karslı, A. (2012). *Medenî Muhakeme Hukuku*, İstanbul.
- Kaşak, F. E. (2020). “*Tüzel Kişilik Kavramı ve Tüzel Kişilik Perdesinin Kaldırılması*”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 26(2), 1242-1263.
- Kaya, H. (2021). *Yargılama Giderleri*, Ankara.
- Kiraz, Ö. T. (2013). *Medenî Yargılama Hukukunda İkrar*, Ankara.
- Kodakoğlu, M. (2017). “*Hukuk Muhakemeleri Kanunu Hükümlerinin İdarî Yargılama Hukukuna Uygulanması Bağlamında Aslî Müdahale Sorunu*”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (28), 1-32.

- Konuralp, H. (2009). *Medenî Usûl Hukukunda İspat Kurallarının Zorlanan Sınırları*, Ankara. (İspat)
- Konuralp, H. (2009). *Medenî Usûl Hukukunda Yazılı Delil Başlangıcı*, Ankara. (Yazılı Delil Başlangıcı)
- Köroğlu, A. (2020). “Taraflarca Getirilme İlkesinin Geçerli Olduğu Davalarda Mahkemenin Re’sen Tanık Deliline Başvurup Başvuramayacağı Meselesi”, *Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 5(1), 2203-2222.
- Kurt Konca, N. (2017). *Medenî Usûl Hukukunda Tarafların Doğruyu Söyleme Yükümlülüğü*, Ankara.
- Kuru, B. (2001). *Hukuk Muhakemeleri Usûlü*, Cilt I, İstanbul.
- Kuru, B. (2001). *Hukuk Muhakemeleri Usûlü*, Cilt II, İstanbul.
- Kuru, B. (2001). *Hukuk Muhakemeleri Usûlü*, Cilt III, İstanbul.
- Kuru, B. (2013). *İcra ve İflas Hukuku El Kitabı*, Ankara.
- Kuru, B. /Aydın, B. (2024). *Medenî Usûl Hukuku El Kitabı*, Cilt I, Ankara.
- Kuru, B. /Aydın, B. (2023). *İstinaf Sistemine Göre Yazılmış Medenî Usûl Hukuku Ders Kitabı*, Ankara.
- Namlı, M. (2007). “Türk ve Fransız Hukukunda İsticvap ve Tarafların Dinlenmesi”, *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul.
- Namlı, M. (2019). “The Evidential Value of Interrogation in the Law of Civil Procedure”, *Annales de la Faculté de Droit d’İstanbul*, (68), 69-83.
- Narter, S. (2016). *Kusursuz Sorumluluk Haksız Fiil Sorumluluğu ve Tazminat Hukuku*, Ankara.
- Meraklı Yayla, D. (2014). *İstinaf Kanun Yolunda Yeniden Tahkikat Yapılması*, Ankara.
- Meriç, N. (2009). “Hâkimin Davayı Aydınlatma Yükümlülüğü”, *Prof. Dr. Bilge Umar’a Armağan, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 11(Özel Sayı), 377-424.
- Meriç, N. (2015). “Davanın Hâkim Tarafından Yürütülmesi İlkesi ve Bu İlke Kapsamında İşçi Alacak Davalarında İbra Savunmasında İsticvap İhtiyacı”, *Prof. Dr. Ramazan Arslan’a Armağan*, Cilt II, Ankara, 1125-1161.
- Mirzayev, A. (2023). “Medenî Yargılamada E-Duruşma”, *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Bursa, 96.
- Muşul, T. (2012). *Medenî Usûl Hukuku*, Ankara.
- Orta, T. (2024). “Medenî Yargıda E-Duruşma Uygulaması”, *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Ankara.

- Öcal Apaydın, B. (2021). “Çocuğun Katılım Hakkı Çerçevesinde Türk Medenî Kanunu Aile Hukuku Hükümlerinin Değerlendirilmesi”, *Türk Medenî Hukuku Çerçevesinde Aile Hukukunda Güncel Meseleler Sempozyumu*, İstanbul, 133-142.
- Öcal Apaydın, B. /Hışım, S. (2021). “Türk Aile Hukukunda Çocuğun Katılım Hakkı”, *Türk Medenî Kanunu Hükümlerinin Çocuk Hakları ile Uyumlaştırılması*, Ankara, 285-323.
- Özbay, İ. (2017). “Türk Hukukunda Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin İlâmların İcrası Hakkındaki Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, *Türkiye Noterler Birliği Hukuk Dergisi*, 4(2), 31-110.
- Özekes, M. (1995). *Medenî Usûl Hukukunda Asli Müdahale*, İstanbul.
- Özekes, M. (2003). *Medenî Usûl Hukukunda Hukukî Dinlenilme Hakkı*, Ankara.
- Özekes, M. (2016). “İstinafın Temyizden Farkları İstinaf Küçük Temyiz Değildir”, *İstanbul Anadolu Adliyesi Dergisi*, (9), 26-29.
- Özekes, M. (2016). *100 Soruda Medenî Usûl Hukukunda Yeni Kanun Yolu Sistemi İstinaf ve Temyiz*, Ankara.
- Özekes, M. (2017). *Medenî Usûl Hukuku (Pekcanitez Usûl)*, Cilt II, İstanbul.
- Özekes, M. /Boran Güneysu, N. (2021). *Deliller ve Hüküm Eksikliği Yönünden İstinaf İncelemesi ve Kararı*, İstanbul.
- Özmumcu, S. (2014). “Türk Hukukunda Yargıtay Kararları Işığında Re’sen Araştırma İlkesi”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 4(2), 145-171.
- Özsungur, F. (2017). “Adi Ortaklık Kavramı ve Ticaret Şirketlerinin Tüzel Kişiliği Bulunmayan Bir Ortaklık Yapısı ile İşlettikleri Ticari İşletmelerin Ticaret Siciline Tescili”, *Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 3(5), 41-56.
- Öztan, B. (2019). *Miras Hukuku Tablolar ve Örneklerle*, Ankara.
- Öztan, B. (2022). *Medenî Hukuk'un Temel Kavramları*, Ankara.
- Pamukçu, B. (2020). *Medenî Yargılama Hukukunda Dosyanın İşlemden Kaldırılması*, İstanbul.
- Pekcanitez, H. (1992). *Medenî Usûl Hukukunda Fer’i Müdahale*, Ankara.
- Pekcanitez, H. (2000). “Hukukî Dinlenilme Hakkı”, *Prof. Dr. Seyfullah Edis’e Armağan*, İzmir, 753-793.
- Pekcanitez, H. /Atalay, O. /Özekes, M. (2024). *Medenî Usûl Hukuku Ders Kitabı*, İstanbul.
- Pekcanitez, H. /Taş Korkamaz, H. (2017). *Medenî Usûl Hukuku (Pekcanitez Usûl)*, Cilt I, İstanbul.

- Peksöz, V. (2022). *Medenî Usûl Hukuku Açısından Adi Ortaklık İlişkileri*, İstanbul.
- Postacıoğlu, İ. E. (1975). *Medenî Usûl Hukuk Dersleri*, İstanbul.
- Postacıoğlu, İ. E. /Altay, S. (2015). *Medenî Usûl Hukuku Dersleri*, İstanbul.
- Saçar, Ö. F. (2022). *Medenî Usûl Hukukunda Dava Arkadaşlığı*, Ankara.
- Sarı Fidan, Ö. (2016). *Miras Ortaklığı*, Ankara.
- Sarıgül Ata, B. (2020). “Belge ve Belgenin Delil Kuvveti”, *Ankara Barosu Dergisi*, 78(1), 1-40.
- Sarısözen, M. S. (2025). *Medenî Usûl Hukukunda Soru Yönelme ve Çapraz Sorgu (HMK m. 152)*, Ankara.
- Simil, C. (2014). “Hâkimin Davayı Aydınlatma Ödevinin Sınırları”. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 16(Özel Sayı), 1351-1376.
- Solak, E. /Çakır, A. C. (2024). “Adi Ortaklığın Üçüncü Kişilerle İlişkisinde Ortaklığın Temsili ve Arabuluculuğa Başvuru”, *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 15(1), 15-28.
- Şahin, Ç. S. (2019). “Hukuk Muhakemeleri Kanunu Uyarınca İstinaf Yargılamasında Ön İnceleme Aşaması”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 21(2), 2659-2701.
- Şahin, S. /Polat, O. (2012). “Türkiye’de ve Dünyadaki Gelişmiş Ülkelerde Çocuk Katılım Hakkı Algısının ve Uygulamalarının Karşılaştırılması”, *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 275-282.
- Şafak, A. (2002). *Ansiklopedik Hukuk Sözlüğü*, Ankara.
- Şener, E. (2001). *Açıklamalı-Madde Atıflı Hukuk Sözlüğü*, Ankara.
- Şener, O. H. (1990). “Medenî Yargılama Hukukunda Tarafların İsticvabı”, *Yargıtay Dergisi*, 16(1-2), 59-76.
- Şener, O. H. (2008). *Adi Ortaklık*, Ankara.
- Şener, O. H. (2013). “Tereke Temsilcisi Atanmasına İlişkin İlke ve Esaslar”, *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi*, 8(Özel), 2551-2598.
- Şener, O. H. (2019). *Teorik ve Uygulamalı Ortaklıklar Hukuku Ders Kitabı*, Ankara.
- Tabak, O. (2023). “HMK m. 353/1-a Uyarınca Verilen Kararların Kesinliği Meselesi”, *Anadolu, Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 9(1), 155-168.
- Tahiroğlu, F. (2021). *Medenî Usûl Hukukunda Re' sen Araştırma İlkesi*, İstanbul.
- Taneri, G. (2021). *Uygulama Örnekleriyle Menfi Tespit Davası*, Ankara.

- Tanrıver, S. (1993). “*Türk Medenî Yargılama Hukukunda ikrarın Bölünüp Bölünemeyeceği Sorunu*”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, (5)2, 212-243.
- Tanrıver, S. (2004). “*Hukuk Yargısı (Medenî Yargı) Bağlamında Adil Yargılanma Hakkı*”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, (53), 191-215.
- Tanrıver, S. (2024). *Medenî Usûl Hukuku*, Cilt I, Ankara.
- Taş Korkmaz, H. (2014). *Medenî Usûl Hukukunda İradî Taraf Değişikliği*, Ankara.
- Taşkın Adıyaman, E. (2022). *Medenî Usûl Hukukunda Tanıklıktan Çekinme Hakkı*, Ankara.
- Taşpınar Ayvaz, S. (1999). “*Medenî Yargılama Hukukunda Amaç Sorunu*”, Prof. Dr. Faruk Erem Armağanı, Ankara, 759-787.
- Taşpınar Ayvaz, S. (2001). *Medenî Yargılama Hukukunda İspat Sözleşmeleri*, Ankara.
- Temiz, Y. (2016). “*Türk Hukukunda Çapraz Sorgu Tartışmaları*”, *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 6(1), 299-332.
- Teomete Yalabık, F. (2016). *İngiliz ve Amerikan Hukuklarında Vakıaların Getirilmesi ile Delillerin Toplanması Hâkimin Rolü*, İstanbul.
- Tercan, E. (1996). “*Medenî Usûl Hukukunda Gerçeği Söyleme Yükümlülüğü*”, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 5(1-2), 181-212.
- Tercan, E. (1998). “*Medenî Yargılama Hukukunda İkrarın Geri Alınması*”, *Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi*, 19(3), 115-133.
- Tercan, E. (2001). *Medenî Usûl Hukukunda Tarafların İsticvabı*, Ankara.
- Tercan, E. (2011). “*Hâkimin Davayı Aydınlatma Yükümlülüğü Kapsamında Tarafların Dinlenmesi*”, *Medenî Usûl ve İcra-İflâs Hukuku Dergisi*, 7(18), 1-56.
- Tercan, İ. (2024). *Uygulamacılar için Medenî Usûl Hukuku El Kitabı*, Ankara.
- Tok, O. (2023). *Fransız ve Türk Medenî Yargılama Hukuklarında Temyiz Mahkemesinin Yapısı ve İşlevi*, Ankara.
- Toraman, B. (2014). “*Medenî Usûl Hukukunda İspat Hakkına Dair Bazı Tespit ve Değerlendirmeler*”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 16(Özel Sayı), 1483-1523.
- Tosun, M. /Tan, E. (2015). “*İdari Yargıda Davaya Müdahale (Uygulama ve Teori Açısından İnceleme)*”, *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, (5), 827-877.
- Tuğsavul, M. (1951). “*İsbat Külfeti, Kanuni Deliller ve İkamesi*”, *Adalet Dergisi*, VII, 1065-1095.

- Tuncer Kazancı, İ. (2023). “Hukukî Dinlenilme Hakkı ve Çocuğun Katılma Hakkı Bağlamında Yargılamada Çocuğun Dinlenilmesi”, *Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 9(1), 57-80.
- Tutumlu, M. A. (2007). *Bilimsel Görüşler ve Yargıtay Kararları Işığında Medenî Yargılama Hukukunda Delillerin İleri Sürülmesi*, Ankara.
- Türk Dil Kurumu. (2005). *Türkçe Sözlük*, Ankara.
- Türkmen, A. (2015). “Türk Özel Hukuk Yargı Sisteminde Yemin Müessesesi”, *International Journal of Legal Progress*, 1(2), 107-132.
- Tüzün, N. (1970). *Şirketler Hukuku Dersleri*, Ankara.
- Ulukapı, Ö. (1991). *Medenî Usûl Hukukunda Dava Arkadaşlığı*, Konya.
- Umar, B. (1980). *İsbat Yükü*, İstanbul.
- Umar, B. (2011). *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi*, Ankara.
- Uyar, T. (2024). *İcra ve İflâs Hukukuna İlişkin (Uygulamaya Yönelik) "Makale ve İnceleme Yazıları" ile "Hukukî Mütalaalar" ve Yüksek Mahkemenin Önemli İçtihatları*, Cilt I, Ankara.
- Uyar, T. (2024). *İcra ve İflâs Hukukuna İlişkin (Uygulamaya Yönelik) "Makale ve İnceleme Yazıları" ile "Hukukî Mütalaalar" ve Yüksek Mahkemenin Önemli İçtihatları*, Cilt III, Ankara.
- Üçüncü, S. H. (2019) *Medenî Yargılama Hukukunda Kişisel Verilerin ve Sırların Korunması*, İstanbul.
- Ülkü, N. G. (2014). “Dava Ortaklığı veya Davaya Müdahale Hâlinde Hâkimin Reddi Talebinde Bulunabilecek Kişiler”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 16(Özel Sayı), 1613-1624.
- Ülkü, M. F. (2023). “İstinaf Mahkemelerinin Yeniden Karar Vermekten Kaçınmasının Yarattığı Sorunlar Üzerine”, *Ankara Barosu Dergisi*, 81(4), 533-556.
- Ünal Kaya, H. (2019). “Türk ve Alman Usûl Hukukunda Karşı Tarafın Elindeki Belgeye Ulaşabilme İmkanları”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 67(4), 783-806.
- Üstündağ, S. (1963). “Uyulan Bozma İlâminin Bağlayıcı Gücü”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, (3), 832-842.
- Üstündağ, S. (1984). *Medenî Yargılama Hukuku*, Cilt I-II, İstanbul.
- Varol Karaosmanoğlu, G. (2022). “Ses ve Görüntü Nakli Yoluyla Duruşma Yapılmasına İlişkin Olarak 7251 Sayılı Kanun’la Yapılan Değişikliklerin Doğrudanlık İlkesi Kapsamında Değerlendirilmesi”, *Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 8(1), 71-92.

- Yağcı, U. (2012). “İsticvaba İlişkin Olarak Hukuk Muhakemeleri Kanunu ile Getirilen Düzenlemeler”, *Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 16(1-2), 285-308.
- Yalman, M. /Taylan, E. (1976). *Adi Ortaklık*, Ankara.
- Yardımcı, T. E. (2017). *Hukuk Yargılamasında Somutlaştırma Yükü*, İstanbul.
- Yasin, M. (2011). “İdari Yargılama Usûlünde Davaya Müdahale”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 69(1), 437-451.
- Yavaş, M. (2015). *Medenî Usûl Hukukunda Temyiz*, Ankara.
- Yavaş, M. (2015). “Medenî Yargılamanın Amacı Bağlamında İspat Yükü”, *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 21(2), 741-761.
- Yener, O. (1997). *Hukuk ve Ceza Davalarında Taraf Teşkili ve Dava Ehliyeti Davaya Vekalet*, Ankara.
- Yenipınar Berberoğlu, F. (2018). *Hukuk Yargılamasında Yemin Delili*, Ankara.
- Yıldırım, M. K. (1990). *Medenî Usûl Hukukunda Delillerin Değerlendirilmesi*, İstanbul.
- Yılmaz, E. (2005). *Hukuk Sözlüğü*, Ankara. (Sözlük)
- Yılmaz, E. (2005). *İstinaf*, Ankara. (İstinaf)
- Yılmaz, E. (2008). “Usûl Ekonomisi”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 57(1), 243-274.
- Yılmaz, E. (2009). “Çocuk Hakları’ Açısından: Çocuğun Davada Temsilinin ve İradesinin Önemi”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 11(Prof. Dr. Bilge Umar’a Armağan Özel Sayısı), 819-841.
- Yılmaz, E. (2021). *Medenî Yargılama Hukukunda Yemin*, Ankara. (Yemin)
- Yılmaz, E. (2021). *Hukuk Muhakemeleri Kanunu Şerhi*, Cilt III, Ankara. (Şerh)
- Yılmaz, Z. (2013). *Hukuk Davalarında Davanın Açılmasından Hüküm Verilmesine Kadar Yargılama Safhaları ve İşlemleri*, Ankara.
- Yiğit, Ö. F. (2025). *Çekişmesiz Yargıda Hukukî Dinlenilme Hakkı*, Ankara.
- Yüce, T. T. (1980). “Ceza Yargılama Hukukunda Meslek Adamının Tanıklıktan Çekinme Hakkı”, *Yargıtay Dergisi*, 6(1-2), 51-62.
- Yücesoy Yılmaz, Y. (2014). *Ticari Nitelikteki (Tacirler Arasındaki) Satış Sözleşmelerinde Satış Bedelinin Tahsili İçin Açılan İtirazın İptali Davaları*, Ankara.

İnternet: https://cdn.vgm.gov.tr/genelicerik/genelicerik_945_290519/01-vakiflarin-turlerine-gore-dagilimi--16072024.pdf, Erişim Tarihi: 26.02.2025.

İnternet: <https://dergipark.org.tr/tr>, Erişim Tarihi: 13.12.2024.

İnternet: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/jyasar/issue/19146/203222>, Erişim Tarihi: 04.02.2025.

İnternet: <https://jurix.com.tr/article/20836?u=0&c=0>, Erişim Tarihi: 12.01.2025.

İnternet: <https://karararama.yargitay.gov.tr>, Erişim Tarihi: 12.03.2025.

İnternet: <https://www.legal.com.tr/dergiler>, Erişim Tarihi: 31.12.2024.

İnternet: <https://www.legalbank.net/arama/mahkeme-kararlari>, Erişim Tarihi: 25.12.2024.

İnternet: <https://www.lexpera.com.tr/ictihat/arama>, Erişim Tarihi: 12.02.2025.

İnternet: <https://www.lexpera.com.tr/literatur/arama>, Erişim Tarihi: 23.12.2024.

İnternet: <https://www.lexpera.com.tr/mevzuat/gerekceler>, Erişim Tarihi: 13.02.2025.

İnternet: <https://www.mevzuat.gov.tr>, Erişim Tarihi: 15.12.2024.

İnternet: <https://www.resmigazete.gov.tr>, Erişim Tarihi: 15.12.2024.

İnternet: <http://www.tid.gov.tr/tum-sayilar>, Erişim Tarihi: 21.02.2025.

İnternet: <https://www.turcademy.com>, Erişim Tarihi: 21.12.2024.

İnternet: <http://www.yargitaydergisi.gov.tr/journal>, Erişim Tarihi: 12.01.2025.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyad, ad : KARATAŞ, Eren

ORCID : 0009-0007-5832-2335

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet
Yüksek Lisans	Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi / Medenî Usûl ve İcra İflâs Hukuku	Devam ediyor
Lisans	Ankara Üniversitesi / Hukuk Fakültesi	2020
Lisans	Anadolu Üniversitesi / Sosyoloji (Açıköğretim)	2014
Lisans	Marmara Üniversitesi / Kamu Yönetimi	2013
Lise	Sokullu Mehmet Paşa Lisesi	2005

İş deneyimi

Yıl	Yer	Görev
2021- Devam ediyor	Ankara Barosu	Serbest Avukat
2020-2021	Ankara Barosu	Avukatlık Stajı

